

Μερίμνα 34

ΙΗΤΡΙΟΥ Σ. ΒΟΥΤΕΤΑΚΗ
Κρητός

Θ

ΜΑΖ

Βελαντζ

Ενοχότης κητηζ Μαζ;

ΑΘΗΝΑΙ
1898

Ίδε ὃ ἐλευθέρα Ἑλλάς. Ἀπόταν ἐλογητές,
τὰς πλευράς τουτον παρεσκευάτες τον δρο-
μόν εἰς τον ἔτεμ. Ίδε και σωφρονισθητε.

14009, 114346

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
— ΧΑΝΙΩΝ —
πρωτ. 56472
Εισαγ. 18-9-2000
Σύμφωνα με το άρθρο
940, 549 / ΒΟΥ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ
ΤΟΙΣ

ΓΕΝΝΑΙΟΙΣ ΑΙΜΑΤΙΚΟΙΣ

του Έλληνοπρεπῶς υπερασπί-
σαντος και δοξάσαντος τὰς ὑφ' ἃς ἐτά-
χθη ἔθνικὰς σημαίας Ἑλληνικοῦ στρα-
τοῦ τῆς κατοχῆς Κρήτης

ΚΑΙ

ΠΑΣΙΝ ΕΚΕΙΝΟΙΣ

τοῖς ὅπωςδήποτε ὑπὲρ τῆς ἀδαμάστου Μεγα-
λονήσου ἀγωνισαμένοις

ΕΙΣ ΕΝΔΕΙΞΙΝ

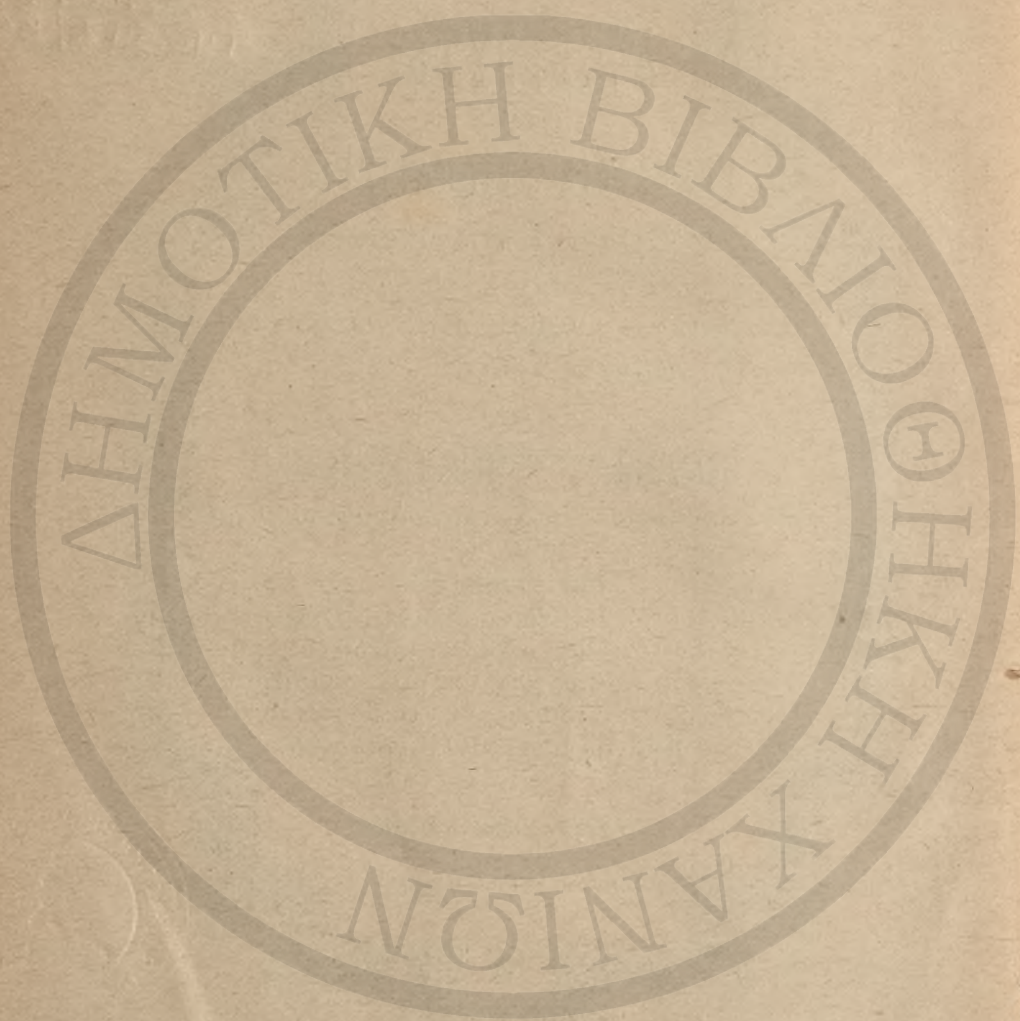
τῆς εἰς παντὸς Κρητὸς καρδίαν ἀνεξαλείπτως
μέχρι τάφου ἐνυπαρχούσης ἀρρήτου εὐγνωμο-
σύνης πρὸς πάντα τοὺς ἀπ' αἰῶνων ὑπὲρ τοῦ
ἔθνους και τῆς πίστεως ἑκατομβοστεφεῖς αὐ-
τοῦ ἀγῶνας εὐγενῶς συντρέξαντα.

Ὁ εὐγνωμότως ἀφιερῶν

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Σ. ΒΟΥΤΕΤΑΚΗΣ.

XXIV-IX-LII

ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΜΑΣ

Ἐν στιγμαῖς, καθ' ἃς ἡ ὀδύνη καὶ τὸ ἄλγος πλῆττου-
σιν ὑπὲρ ποτε σκληρότερον καὶ καταπιέζουσι παρά ποτε
βαρύτερον πᾶσαν ἑλληνικὴν ψυχὴν, καθ' ἃς τὰ σπλάγ-
χνα καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν καταξοσχίζει καὶ κατασπα-
ράττει ὅσον οὐδέποτε ἄλλοτε ὀδυνηρότερον ἢ ἔθνικὴ
συμφορὰ καὶ ἡ τόσον σκληρὰ καὶ ἀπότομος διάψευσις
τῶν γλυκυτέρων ὀνείρων, μὲ τὰ ὁποῖα ἡ γόνιμος πλὴν
φεῦ! ἀπατηλὴ φαντασία τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἐβαυ-
κάλισε τὰς βαρυπενθούσας ἥδη ψυχὰς αὐτῶν, ἐν τοιαύ-
ταις, λέγομεν, κρισιμωτάταις στιγμαῖς τὸ πρῶτιστον
μέλημα καὶ ἡ διηνεκὴς σκέψις παντὸς ἀληθῶς φιλοῦν-
τος τὸ ἀτυχὲς καὶ πολυπαθὲς ἡμῶν Ἔθνος δέον νὰ πε-
ριστρέφηται εἰς τὸ πῶς, τῆς σκληρᾶς ταύτης δοκιμα-
σίας νὰ ἐξέλθωμεν ὀλιγώτερον συντετριμμένοι καὶ μι-
κρότερον τεταπεινωμένοι, εἰς τὸ πῶς ἡ τελεία ἡμῶν
ἀνάρρωσις νὰ ἐπέλθῃ ὅ,τι τάχιον. Δέον ὅπως πᾶς ἔντιμος
καὶ φιλόπατρις, πᾶς ἀληθὴς Ἕλλην, συντελέσῃ κατὰ τὸ
μέτρον τῶν δυνάμεών του, ἵνα μὴ ἀπὸ τοῦ ἐνός περιπέ-
σωμεν καὶ εἰς ἕτερα σφάλματα ὀλεθριώτερα τοῦ πρώτου.
Δέον, ὅπως συγκεντρώσωμεν ἅπαν τῆς ψυχῆς ἡμῶν
τὸ σθένος, δέον, ὅπως θωρακισθῶμεν μὲ ἀνδρικὴν καρ-
τερίαν καὶ μὲ ἀκλόνητον θάρρος ὡς ἐμπρόπει εἰς ἄν-
δρας, οἵτινες ἔχουσι τὴν ἀξίωσιν νὰ φέρωσι τὸν προνο-
μιακὸν τοῦτον τίτλον, **ἀνὴρ**, ἐπαξίως καὶ ἀντιμετωπί-
σωμεν τὰς ἀκανθώδεις καὶ ἐκτάκτως αἰσχροὺς περιστά-
σεις, ἄςτινας τὸ ἀτύχημα ἡμῶν δημιουργεῖ ἐν τῷ μέλ-
ῳ, νὰ ἀντεπεξέλθωμεν μετὰ ἰσυχραιμίας καὶ γεν-

ναιοψυχίας κατὰ τῶν συμφορῶν ἐν εἰλικρινεῖ ἐπιγνώ-
 σει καὶ ὁμολογίᾳ, ὅτι ἀφοῦ ἡμεῖς αὐτοὶ τὰς προῦκαλέσα-
 μεν, δέον καρτερικῶς καὶ ἀνδρικῶς καὶ νὰ τὰς ὑποστῶ-
 μεν· ἄλλως τε ἄς παύσωμεν νὰ ἐχῶμεν ἀξιώσεις περὶ
 μέγαν μέλλοντος, ἄς ἐγκαταλείψωμεν πᾶσαν μεγάλην
 ἰδέαν καὶ ἄς παύσωμεν νὰ νομίζωμεν, ὅτι εἴμεθα ἀντά-
 ξιοι ἀπόγονοι μεγαλοφυῶν προγόνων. Ἡ γενναιότης
 ἐν τῇ ἀληθεῖ καὶ πραγματικῇ αὐτῆς ἐκφάνσει καταδη-
 λούται ἐναργῶς καὶ ἀλανθάστως ἐν ὅλῃ τῇ γυμνότητι
 τῆς ἐκπάγλου καὶ ζηλευτῆς μορφῆς της ἐν τοῖς ἠττη-
 μένοις· καθ' ὅτι ἐν ταῖς ἐπιτυχίαις καὶ ἡ ὁμοιομορφον
 ταύτη στολὴν φέρουσαν θρασύδειλία πολλάκις τὴν μὴ
 ὀξείαν ἡμῶν ἀντίληψιν ἀπατᾷ. Ὀλισθήσαμεν. Τὰ ἐκ
 τοῦ ὀλισθήματος δὲ ἡμῶν τραῦματα εἶνε μὲν σοβαρὰ
 οὐχὶ δὲ καὶ θανατηφόρα. Χρῆζουσιν ἐπιμεμελημένης καὶ
 προσεκτικῆς θεραπείας, ἵνα μὴ ἐπέλθῃ ἡ γάγγραινα.
 Εἶνε ἀσύγνωστος ἀφροσύνη, εἶνε ἡ ἐσχάτη μωρία ἀπο-
 δυόμενός τις εἰς πόλεμον καὶ δὴ ἀνισον, νὰ μὴν ἔχη ὑπ'
 ὄψει του τὴν ἦτταν, ἀλλὰ μόνον τὴν νίκην. Καὶ τὰς
 ἀποτυχίας ὡς καὶ τὰς ἐπιτυχίας τὰ ἔθνη, ἅτινα προώ-
 ρισται νὰ ζήσουν μετὰ ἥρωικῆς καρτερίας καὶ ἀνευ τα-
 πεινωτικῶν μεμψιμοιριῶν καὶ λιποψυχῶν, ἀντιμετωπί-
 ζουσι καὶ ἀγογγύστως ἀποδέχονται. Καὶ ἄλλα ἔθνη πολὺ
 ὑπέριτερα ἡμῶν ἔπαθον τὸ δεινὸν πάθημα ἡμῶν καὶ ἠτ-
 τήθησαν. Ἡττήθησαν δὲ πολὺ καταστρεπτικώτερον. Ἐκ
 τούτων δὲ ὅσα ἀπεκαρτέρησαν, ἐλιποψύχησαν καὶ εἰς
 τὸ ἐν αὐτῶν ὀλισθήμα ἐπηκολούθησαν ἀλλεπάλληλα
 τοιαῦτα, δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐξαφανισθῶσι καὶ ὑπὸ ἄλλων
 ν' ἀπορροφηθῶσι· τούναντίον δὲ ὅσα ἐνεκαρτέρησαν
 καὶ ἐπωφελήθησαν τῶν διδαγμάτων τοῦ παθήματος τῶν
 μετὰ μικροῦ χρόνου πάροδον ἐξῆλθον ἐν τῇ παλαιστρα
 ἐν πλήρει καὶ τελείᾳ ἀναρρώσει ὑψαύχενα καὶ προκλη-
 τικά. Ὀλισθήσαμεν. Ἴδου μίᾳ ἀλήθεια. Τὸ ὀλισθήμα
 δὲ ἡμῶν προῆλθε πρωτίστως ἐκ πλάνης ἡμῶν, ἐξ ἐσφαλ-
 μένης ἡμῶν ἀντιλήψεως. Ἐὰν δὲ τὸ σφάλλεσθαι εἶνε
 ἀνθρώπινον, τὸ δις ἐξαμαρτεῖν εἶνε διὰ τοὺς μωρούς·

Ἐὰν ἡ πρώτη ἡμῶν πλάνη μᾶς ἐκόστισε μίαν ἦτταν, προσέξωμεν μὴ περιπέσωμεν καὶ εἰς δευτέραν χεῖρω τῆς πρώτης, ὀλεθριωτέραν καὶ καταστρεπτικωτέραν ταύτης. Δυστυχῶς δὲν διακρίνει ἡμᾶς ὀρθότης ἀντιλήψεως καὶ ἐκ τούτου οἱ φόβοι ἡμῶν. Τὸ πρῶτον στάδιον τῶν κινδύνων παρῆλθεν ἤδη ἀφοῦ ἀδρὰ εἰς ὑλικὸν καὶ ἀδρότατα εἰς ἠθικὸν κατεβάλλομεν τὰ λύτρα· ἤδη ἀρχεται τὸ δεύτερον. Ἐξ ἡμῶν δὲ ἐξαρτᾶται νὰ ὑπερπνθώσωμεν αὐτοὺς ἢ οὐ, νὰ πλανηθῶμεν καὶ αὐθις ἢ μή. Ἀφοῦ ὁμολογήσωμεν ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ ὅτι ὅλοι ἐπταΐσαμεν, ὅτι ὅλοι συντελέσαμεν εἰς τὸ κατακύλισμα τῆς πατρίδος ποῖος ὀλίγο ποῖος πολὺ, δέον, ὅπως καὶ ὅλοι συντελέσωμεν εἰς τὴν ἀνόρθωσιν ταύτης καὶ ὄχι ρίπτοντες τ' ἀφθιὰ εἰς τοὺς ὄμους νὰ περιμένωμεν τὴν ἀνόρθωσιν ἀπὸ τοῦτον ἢ ἀπ' ἐκεῖνον καὶ ὄχι χάσκοντες νὰ περιμένωμεν τὴν θεῖαν ἀντίληψιν. Καθ' ὅσον ἡ ψυχρὰ ἀδιαφορία παντὸς ὅσον μικρὸς καὶ ἀφανῆς καὶ ἂν εἶνε οὔτος εἶνε ἐγκλημα. Ἡ κακῶς δὲ ἐννοουμένη ἀδιαφορία τοῦ τιμίου, δίδει τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὸν φαῦλον. Τοῦτο δὲ ἔχων ὑπ' ὄψει του καὶ μέγας τῆς ἀρχαιότητος σοφὸς ἔλεγε «πᾶς μὴ ἀναμιγνυόμενος εἰς τὰ πολιτικὰ εἶνε ἄτιμος».

— «Δὲν ἔχ' ἀντρεῖᾶ τὸ πέσιμο μόνον τὸ γοργοσήκωμα» λέγει σοφὸν τι γνωμικὸν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Ἐπέσαμεν; Ἐπесαν καὶ οἱ πρόγονοι ἡμῶν καὶ οἱ προπρόγονοι· ἀλλ' ἐσηκώθησαν ταχέως καταπλῆττοντες τὸν κόσμον. Ἐξηναγκάσθημεν νὰ τολμήσωμεν πῆδημα ὑπερτερον τῶν ἡμετέρων δυνάμεων καὶ ἐπέσαμεν. Τί μὲ τοῦτο; Οὔτε οἱ πρῶτοι οὔτε οἱ τελευταῖοι. Θὰ ἐπιδέσωμεν τὸ κτύπημα, θὰ ἐπουλώσωμεν τὰς πληγὰς, χωρὶς ἐν δάκρυ νὰ σημειώσῃ μικροψυχίαν ἀπρεπῆ εἰς τοὺς πραγματικοὺς ἀνδρας, καὶ ἀπρεπεστέραν εἰς Ἑλλληνα, οὐ ὁ ἐθνικὸς βίος εἶνε μαρτύρια καὶ θυσίαι, θὰ ἴδωμεν ποῦ ἐσκοντάψαμεν καὶ διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ ὑπομονῆς θὰ ἀναπληρώσωμεν τὰς ἐλλείψεις μας καὶ θὰ ξαναπνθώσωμεν. Ὁ μὴ ἐπιχειρῶν, ὁ μὴ τολμῶν, καίτοι ἀσφαλές

στερος, οὐδὲν κερδίζει πλὴν τῆς νοθρότητος, ἥτις θᾶ τὸν θέσῃ ἡμέραν τινὰ ὑπὸ τὴν πτέρναν τοῦ τολμηροῦ· προτιμῶ δὲ νὰ εἶμαι ἐπιχειρηματίας ἐν κινδύνῳ Ἀμερικανὸς ἢ στάσιμος καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ Ἀνατολίτης. Προτιμῶ τὰ ἐμφαίνοντα ζῶν, δροσερὰ καὶ ἀκούραστα ὕδατα τῶν ἀπαύστως ρεδόντων ρυάκων τῶν ἐν ἀποχαυνώσει καὶ νεκρικῇ ἀδρανεῖᾳ λιμναζόντων. Πρὸς τί λοιπὸν αἱ μεμψιμοιρίαι μας καὶ οἱ ἀνανδροὶ γογγυσμοὶ μας; Ἐπέσαμεν; Δὲν ἦν αἰσχος ἡμῶν τοῦτο. Εἶναι μόνον αἰσχος μας ὁ τρόπος τῆς πτώσεώς μας. Εἶναι αἰσχος καὶ ἀνανδρία μας πεσόντες νὰ μὴ κατορθώσωμεν νὰ ἐγερθῶμεν ταχέως. Ἴδου ἡ παλνκαριὰ καὶ ἡ φρονιμάδα ποῦ ἐγκεῖται. Τοῦτο δὲ θέλει ἐπιτευχθῆ ἂν ἕτερα σφάλματα καὶ πλάνα ἡμῶν δὲν ἐπιδεινώσωσι τὴν πτώσιν μας καὶ δὲν δυσχεραίνωσι τὴν ἀνόρθωσιν μας. Δυστυχῶς ὅμως πλάνη καὶ πλάνη οἰκτρὰ καὶ αἰσχροί, προκύψασα ἐκ γνωστῶν λόγων, περιτρέχουσα τὰ κατώτερα στρώματα τοῦ λαοῦ, δηλητηριάζει τὸ ἀγνὸν καὶ ἀθῶον φρόνημα αὐτοῦ καὶ ὑποσκάλπει τὴν ἀνάρθωσιν καὶ τὸ μέλλον του. Τὸν λόγον τῆς πλάνης ταύτης, ἥτις δυστυχῶς ὡς ἐφιάλτης καταπιέζει τὰ στήθη τοῦ ἀθῶου τούτου θύματος, τοῦ λαοῦ, προτιθέμεθ' ἐν πάσῃ ἀμεροληψίᾳ νὰ ἐξετάσωμεν νὰ διαλευκάνωμεν δὲ καὶ θέσωμεν πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ μυωποῦντος λαοῦ γυμνὸν πάσης ἐπιτετηδευμένης περιβολῆς τὸ σωτήριο δένδρον τῆς ἀληθείας.

Ἐὰν ὑπάγετε εἰς ἓνα οἶον δῆποτε λαϊκὸν καφφενεῖον, λάβετε μίαν ἐφημερίδα πρὸς ἀνάγνωσιν, θέλετε ἀκούσει δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ὑμῶν συζητήσεις ἀδιακόπους ἐπὶ ὅλων τῶν ζητημάτων τῆς πολιτικῆς. Ὁ χασάπης διπλωμάτης πρῶτος, ὁ ἀραπαντζῆς καὶ μανάβης ἀριστος στρατηγὸς καὶ πάντες πρῶτης δυνάμεως πολιτικοὶ καὶ ρήτορες. Μετὰ πολλὰς δὲ θορυβώδεις συζητήσεις, διεξαγομένης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ παραφόρου ἀγανακνήσεως καὶ νευρικῆς ταραχῆς, ἢν ἐγείρει ἡ πεποίθησις αὐτῶν ὅτι ἐγένετο εἰς αὐτοὺς ἀδικία, ἐν πίντοτε, ἐκ συμφώνου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρὰ πάντων, τὸ ἐξα-

γόμενον συμπέρασμα. «Μὰ αὐτὸ εἶνε φανερὸν προδοσί-
 μᾶς ἐπρόδωκε ὁ Βασιλεὺς». Ἐὰν ἀφαιρέσητε τὸ ἐν δέ-
 κατον τοῦ λαοῦ, τὰ λοιπὰ ἑννέα δέκατα τούτου ὑποστη-
 ρίζουσι τὸ συμπέρασμα τοῦτο. Ἐὰν δὲ ἐκ τῶν ἑννέα
 δεκάτων ἀφαιρέσητε τὸ ἐν ἑννατον, οἵτινες πιθανῶς ἐξ
 ἄλλων λόγων ὑποστηρίζουσι τὸ τοιοῦτον, χωρὶς νὰ τὸ
 πιστεύωσι, τὰ ἕτερα ὀκτὼ δέκατα τοῦ λαοῦ μετὰ ἀκρα-
 δάντου πεποιθήσεως φρονοῦσι ὅτι τοῖς ἐγένετο προδο-
 σία. Διὰ τὰ ἀναμφισπότως οὐχὶ ἐθνωφελῆ ἐπακολουθή-
 ματα τῆς πλάνης ταύτης πᾶς πονῶν πατριώτης ὀφείλει
 νὰ μὴν ἀδιαφορῇ. Χωρὶς δὲ νὰ προτιθέμεθα νὰ φανώμεν
 τὸ παράπαν φιλοβασιλικοί, χωρὶς κἂν αἱ ἀρχαί μας
 νὰ εἶναι βασιλικαὶ, χωρὶς οὐδεὶς ἄλλος ἀπώτερος λόγος,
 εἴτε ὑστερολογισμὸς, νὰ ὀδηγῇ τὰς σκέψεις μας, ἀλλὰ
 μόνον τὸ ὑπέρτερον πάντων, τὸ τῆς πατρίδος συμφέ-
 ρον, τὸ μέλλον τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου
 ἀδύνατον ἂν δὲν θὰ ἔχωσιν ἐπήρεια νινὰ τὰ ἀποτελέ-
 σματα τῆς μωρᾶς ταύτης πλάνης τοῦ λαοῦ, τοῦ ὁποίου
 ἡ εὐπιστία μᾶς τρομάζει, κληρονομικὸν ἄλλως τε ἐλάτ-
 τωμα τῆς φυλῆς μας, ὁ λαὸς τῆς ὁποίας τὸσάκις ἐν με-
 ταμελείᾳ ἠγειρεν ἀδριάντας πρὸς τοὺς παρ' αὐτοῦ ἀδί-
 κως καταδικασθέντας, ἐπιλαμβανόμεθα τῆς ἐξετάσεως
 κατὰ πόσον ἡ διάδοσις αὕτη εἶνε δικαία καὶ βῆσιμος
 καὶ ἡ πλάνη ἐθνικῶς συμφέρουσα. Θέλουμεν ἐκθέσει ξηρὰ
 ξηρὰ καὶ ὅσον οἶον τε σαφῶς τὰ διατρέξαντα γεγονότα,
 γυμνὰ τὰ πράγματα, ἵνα οὕτω δυνηθῇ νὰ τὰ ἐννοήσῃ
 καὶ ἀντιληφθῇ πᾶς τις. Δὲν δύναμεθα οὔτε κατέχομεν
 τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ἅτινα ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις δύνανται
 νὰ διαλευκάνωσι καὶ καθαρίσωσι τὸ ζήτημα, ἀλλὰ τοῦτο
 δὲν κωλύει ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νὰποκροοῦσώμεν καὶ νὰ καταρ-
 ρίσωμεν πλάνην, εἰς ἣν μόνον πᾶς λίαν ἐλαφρῶς σκε-
 πτόμενος δύναται νὰ ἐμπέσῃ, διὰ τῆς πιστῆς ἐξιστορή-
 σεως τῶν γεγονότων, προσδίδοντες εἰς αὐτὰ τὴν καθα-
 ρὰν καὶ πραγματικὴν αὐτῶν χροιάν, ἣν διαβλέπει πᾶς
 ὁ ὠπλισμένος διὰ τοῦ ἰσχυροῦ φηκοῦ τῆς ὑγιοῦς κρί-
 σεως καὶ τῆς ὀρθῆς ἀντιλήψεως. Εἶνε ἄχαρες καὶ δὴ

ἀνιαρὸν νὰ γίνεται κἂν λόγος περὶ φήμης, εἰς ἣν ἠδύνατο
 μόνον ἢ ἄκρα ἐπιπολαιότης καὶ ἡ ἀμετρος κουφότης νὰ
 δώσωσι τοιαύτην ὑπόστασιν καὶ εἰς τόσον εὐρὺν κύκλον
 ἐξάπλωσιν· οὐχ ἦττον ἀφοῦ ὁ λαὸς θέλει νὰ εἶναι τόσον
 εὐπιστος καὶ εὐαπάτητος, προδίδων οὕτω τὸ χαλαρὸν
 τῆς εὐθυκρισίας του, καθίσταται ἐπιβλητικὴ ἀνάγκη ἢ
 διασκέδασις καὶ κατάρρησις τῆς πλάνης ταύτης. Δὲν
 λησμονοῦμεν ὅτι εἰς τὰ ἀπότατα καὶ δυσπρόσιτα βάθη,
 ἐκεῖ ὅπου ἡ φθοροποιὸς ἐπίδρασις τοῦ ἐξωτερικοῦ κό-
 σμου δυσκόλως φθάνει, εἰς τὰ ἔγκατα πάσης ψυχῆς,
 τὴν ὁποίαν ἡ ἐπήρεια εὐτελοῦς ὑπολογισμοῦ δὲν ὑπε-
 δούλωσε ποτὲ εἰς ταπεινὴν θεράπαιναν καὶ τὴν ὁποίαν
 ζωογονεῖ καὶ ποτίζει διαρκῶς ἡ θεία πνοὴ τῆς ἀνεξαρ-
 τισίας, ἐνυπάρχει πάντοτε ἰσχυρὰ δόσις εὐγενοῦς ὑπε-
 ρηφανείας, ἥτις κρατύνει καὶ ὀπλίζει αὐτὴν δι' ὅλου
 τοῦ θάρρους καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως ὅση ἀπαιτεῖται,
 ἵνα μετ' ἀποστροφῆς περιφρονήσῃ πᾶν ὅ,τι πηγάζει ἐκ
 μοχθηρᾶς καὶ χυδαίας ψυχῆς, ἐξ εὐτελοῦς καὶ ταπει-
 νῆς σκέψεως ἢ ἐξ ἐλαφρᾶς καὶ βλακώδους διανοίας. Ἐὰν
 δὲ εἰς τὸν κοινὸν ἀστὸν, τὴν ἀφανῆ μονάδα τὴν κατέ-
 χουσάν τὴν τελευταίαν βαθμίδα τῆς κλίμακος ἐκείνης,
 εἰς τὸ ἄλλο ἄνω ἄκρον τῆς ὁποίας ἔχουσι ταχθῆ οἱ ἡγε-
 μόνες καὶ οἱ ἰθύνοντες τὰς τύχας τοῦ κόσμου, ἐνυπάρ-
 χει τὸ θάρρος καὶ δὴ τοσοῦτον ἰσχυρὸν, ὥστε νὰ τὸ νο-
 μίζῃ ὡς ἐπιβεβλημένην ὑποχρέωσίν του, νὰ ῥίπτῃ μετὰ
 βδελυγμίας καὶ περιφρονήσεως τὴν σιωπὴν ἐκεῖ ὅπου
 πᾶσα πρόκλησις εἶναι συμμιγῆς μὲ τὸ εὐτελὲς καὶ φαῦ-
 λον, ἐκεῖ ὅπου πᾶν κατ' αὐτοῦ ριπτόμενον βέλος χυ-
 δαίαν ἔχει τὴν ἀφορμὴν καὶ ἂν ἀκόμῃ ὁ κατ' αὐτοῦ βάλ-
 λων εἶνε ὄγκος ἐπίφοβος καὶ ἂν ἀκόμῃ περιβάλλεται διὰ
 τοσαύτης ἰσχύος ὥστε νὰ δύναται, ἂν ἡ μαύρη ψυχὴ του
 τὸ θελήσῃ, νὰ κατασυντρίψῃ εἰς ἄπειρα τεμάχια καὶ
 ἐκμηδενίσῃ αὐτόν, ἐὰν λέγωμεν, εἰς τὸν κοινὸν ἐκεῖνον
 ἀστὸν, ὅστις βλέπει καὶ κρίνει τὰ πράγματα καὶ ἐξ ἄλ-
 λης, πλὴν τῆς συμφεροντολογικῆς, ἠθικοτέρας ἀπόψεως,
 ἐπιβάλλεται πολλακίς ἡ περιφρόνησις καὶ ἡ σιωπὴ πρὸς

ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἡ φύσις ἠδίκησε προικίσασα διὰ τῶσων κακιῶν, εἰς τοὺς ἡγεμόνας ὡς ἄτομα κατὰ πολὺ μείζονα λόγον ἐπιβάλλεται αὕτη· τοσοῦτον δὲ μᾶλλον καθίσταται ἀναγκαία καθ' ὅσον ἡ ἄρσις αὐτῆς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι πλήρως ἱκανοποίησις διὰ τὴν μοχθηρὰν ἐκείνην ὑπαρξίν, βαρὺς δὲ κόλαφος κατὰ τῆς ἀξιοπρεπείας ἱπποτικῆς καὶ ὑψηλοφρόνως ὑπερηφάνου χαρακτῆρος· ἀλλὰ πᾶς τις ὡς ἄτομον, ὡς μονάς, δύναται νὰ ῥυθμίῃ τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους στάσιν του, ὅπως ἂν ἐγκρίνη καλλίτερον, περιφρονῶν πολλᾶκις τὸ ἀτομικὸν αὐτοῦ συμφέρον δι' ὀλιγόλεπτον ἠθικὴν εὐχαρίστησιν ἢν ἤθελεν αισθανθῆ ἕκ τῆς τοιαύτης περιφρονήσεως, παραβλέπων τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἐπίδρασιν ἢν ἤθελεν ἔχει ἐπὶ τοῦ βίου του γενναία αὐτοῦ συμπεριφορὰ ἢ πρᾶξις, ἱκανοποιούσα τὴν συνείδησιν αὐτοῦ καὶ ἀντικειμένη εἰς τὰς βλέψεις καὶ τὰ συμφέροντα ἢ τὰς προλήψεις τῶν πολλῶν. Ὅταν ὅμως ὁ βίος καὶ ἡ τύχη τοῦ ἀτόμου ἐπιδρᾷ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως καὶ συνδέεται ἀναποσπάστως μὲ τὸν βίον λαοῦ, ἔθνους ἢ φυλῆς, ἢ βούλῃσις τοῦ ἀτόμου τότε δέον νὰ βαίῃ κατ' ἀντίστροφον λόγον πρὸς τὴν αὔξουσαν ἐπίδρασιν τούτου ἐπὶ εὐρύτερου κύκλου ἀτόμων. Τὸ ἄτομον πλέον δὲν ἐκπροσωπεῖ τὴν μονάδα, αἱ πράξεις του δὲν ἐπιδρῶσι μόνον πλέον εἰς αὐτὸ καὶ ἡ βούλῃσις αὐτοῦ ἐπομένως δέον νὰ ρυθμίζεται ὡς βούλῃσις οὐχὶ ἀτομικῆς μονάδος. Ὅ,τι δὲ πολλᾶκις ἐπιβάλλεται εἰς τὸ ἄτομον, τοῦτ' αὐτὸ ἀπαγορεύεται εἰς αὐτὸ τοῦτο περιβεβλημένον τὴν ἡγεμονικὴν χλαμίδα. Καὶ ἐνταῦθα ἔγκειται ἡ ὑψίστη ἀρετὴ τῶν ἡγεμόνων, ν' ἄρθῶσιν ὑπεράνω τῶν ἀδυναμιῶν τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς βουλήσεως τούτου καὶ νὰ ὑποτάξωσι τὴν βούλῃσις καὶ τὸ συμφέρον αὐτῶν ὡς τοιούτων εἰς τὴν βούλῃσις καὶ τὸ συμφέρον τοῦ ἡγεμόνος. Φῆμαι δέ, ἐν αἷς θὰ ἠδυνάτει μὲν καὶ ὁ ἰσχυρότερος φακὸς τῆς διανοηστέρας διανοίας καὶ τῆς ὑγιεστέρας κρίσεως νὰ δίδῃ καὶ ν' ἀνεύρῃ ἀμυδρὰν κἂν σκιὰνπραγματικῆς ὑποντάσεως θετικοῦ γεγονότος καὶ τὰς

ὁποίας τὰ ἐκ τῆς ἥττης ἡμῶν ἀναπτυχθέντα πανικὰ
 ρεύματα παρήγαγον καὶ τὰ δημοσιογραφικὰ σύρματα
 μετέδωκαν καὶ φροντοφώνως διεσάλπισαν ἀνὰ τὰ διε-
 σπαρμένα κέντρα τῶν πανελλήλων, φιλοξενηθεῖσαι ὅμως
 εὐπροσδέκτως ἐν τοῖς πνεύμασι τούτων, τοῖς τόσον ἄλ-
 λως τε προσφόροις διὰ πάντα θρύλλον καὶ σπερματολό-
 γημα τῶν τριόδων, ριζοβολήσασαι ἐπὶ κινδύνῳ βλα-
 στήσεως καὶ καρποφορίας αὐτῶν εἰς τὸ πρῶτον εὐνοϊκὸν
 σημεῖον τῶν καιρῶν, δυνάμεναι νὰ ἔχωσιν ἔστω καὶ
 ἐμμεσωτάτην καὶ ἐν τῇ ἐλαχίστη δόσει τὴν ἐπίδρα-
 σιν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἔθνους, δεόν χάριν αὐτῶν
 τῶν συμφερόντων τῆς χώρας ἐπιμελῶς νὰ ἐκκαθαρίζων-
 ται καὶ προσεκτικῶς καὶ αὐστηρῶς νὰ διυλίζωνται καὶ
 νὰ μὴ ἀφίενται ὑπὸ τὴν τερατώδη μορφήν ἣν ἐπλά-
 σθησαν ὑπὸ τῶν διασπειράντων καὶ ἐπνυξήθησαν ὑπὸ
 τῶν ἀποδεξαμένων αὐτὰς στενῶν κεφαλῶν καὶ τῆς
 λιποψυχίας τῶν ἐν ταῖς ἐπιτυχίαις μόνον καὶ εὐτυχί-
 μασι γενναίων· πάντι δὲ ἀδιαφόρως ἂν τοῦτο ἔρχεται
 εἰς σύγκρουσιν πρὸς ἀτομικὰς φιλοτιμίας καὶ πρὸς δί-
 καιον προσωπικὸν ἐγωϊσμόν. Τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους
 εἶναι ὑπέρτερον πάντων, πάντες δὲ καὶ πάντα ἀνενδοιά-
 σως πρὸ τούτου ὀφείλουν πρόθυμον ὑποχώρουν. Οἱ
 λόγοι οὗτοι, φρονοῦμεν, δικαιολογοῦσιν ἡμᾶς ὅπως αὐ-
 θόρμητοι ὑποδείξωμεν δι' ὀλίγων τὴν πλάνην πρὸς τοὺς
 πλανωμένους καὶ πρὸ τῆς μομφῆς ἧς εἶναι ἄξιος πᾶς
 ὁ βλέπων τὴν πλάνην καὶ δὲν τὴν φωνάζει, πᾶς ὁ βλέ-
 πων τὸ ἀδίκημα καὶ δὲν τὸ διακηρύττει διατόρως, προ-
 βαίνομεν εὐθαρσῶς νὰ πράξωμεν ἐκεῖνο ὅπερ ἐν ἄλλῃ
 περιπτώσει ἡμεῖς αὐτοὶθὰ καταδικάζωμεν ὡς ἀνάρμοστον
 καὶ ἀναξιοπρεπές. Ὅπως δὲ καταστήσωμεν τὰ πράγματα
 μᾶλλον καταληπτὰ καὶ δυνηθῆναι νὰ ἐννοήσῃ ὁ ἐν τῇ πλά-
 νῃ λαὸς τὴν οἰκτρὰν αὐτοῦ ἀπάτην, ἐπιτραπέιτω ἡμῖν
 ἢ ἐν συντόμῳ ἐξιστόρησις τῶν γεγονότων ἐκείνων, φυ-
 σικὴ συνέπεια τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἢ ἐνεστῶσα τῶν
 τραγμάτων κατάστασις.

ΟΙ ΕΠΙΒΑΛΟΝΤΕΣ
ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΗΝ ΤΟΥ ΣΤΟΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΕΙΣ ΚΡΗΤΗΝ
ΛΟΓΟΙ

Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ
ΑΙΤΙΑΙ ΚΑΙ ΑΙΤΙΟΙ

Ἡ παρασπονδία τῆς ἀτίμου ὅσον καὶ βαρβάρου ἐκείνης φυλῆς, εἰς ἣν ὀφείλονται τὰ μεγαλείτερα δεινοπαθήματα τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὑπὸ τῆς ὁποίας τὸ ἀτυχές ἡμῶν Ἔθνος τὰς σκληροτέρας δοκιμασίας καὶ τὰ φρικωδέστερα μαρτύρια ἔχει ὑποστῆ, εἶνε ἡ μόνη αἰτία ὄλων τῶν κακῶν.

Κατ' Αὐγουστον τοῦ 1889 παχύσαρκός τις ἐξοχότης, ὁ Σακῆρ πασᾶς, ἀπεβιδάζετο εἰς Κρήτην μετὰ ὀρδῶν τουρκικοῦ στρατοῦ, ἀφορμὴν ἔχουσα ἡ ἀποστολὴ αὐτοῦ αὕτη τὴν διαμαρτυρίαν μικρᾶς ὀμάδος βουλευτῶν, μειοψηφίαν τῆς μειοψηφίας ἀποτελούσης, ὑπὸ τὸν Α. Κακούρη καὶ Μ. Ἡσυχάκην, δυσσηροστημένης κατὰ τῆς πλειοψηφίας καὶ τοῦ τότε Γεν. Διοικητοῦ Ν. Σαρτίνοσκι πασσᾶ, ὡς συνήθως συμβαίνει εἰς πάντα τὰ κοινοβούλια καὶ ἦν ὅμως ἠδύνατο, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ ὀτιμος καὶ δολία πρόθεσις τῆς εἰς πρώτην εὐκαιρίαν καταργήσεως τῶν προνομίων τῆς Κρήτη, νὰ καθησυχάσῃ διὰ τῶν νομίμων μέσων, ἅτινα πάντοτε διέθετεν ἡ τοπικὴ Διοί-

κνισις· διὰ φερμανίου δέ, ὅπερ, κατὰ ρητὴν διάταξιν τῆς
 ἰνυθάσεως τῆς Χαλέπας, δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη οὐδεμίαν
 ἰσχύν, κατεπάτει αὐθαιρέτως καὶ κατεξέσχιζεν αὐθαδῶς,
 ρίπτων κατὰ πρόσωπον τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς τὰς συν-
 θήκας τῶν καὶ κατήργει τὰ προνόμια τῶν Κρητῶν πρὸς
 ἀπόκτησιν τῶν ὁποίων καὶ οἱ ἄγριοι Ἀφρικανοὶ ἔχουσι
 συγκινηθῆ δι' ὅσα οὗτοι ἐπλήρωσαν. Ἡ Χριστιανικὴ
 Εὐρώπη ἐσιώπα, οἱ δὲ Κρηῖτες κατεπνίγοντο ὑπὸ ἀγα-
 νακτῆσεως ἀλλ' ὑπέικον εἰς τὰς περιστάσεις. Ἡ κατάρ-
 γησις τῶν προνομίων μόνον δὲν ἐκόρεσε τὸν ἄγριον
 φανατισμὸν τῶν ἀνάνδρων. Ἐκήρυξαν καὶ τὸν στρατιω-
 τικὸν νόμον. Ἐδειραν, ἐξηντέλισαν, ἀλυσσίδεσαν, κα-
 τεδίκασαν εἰς θάνατον καὶ ἐξώρισαν τοὺς τιμιωτέρους
 πατριώτας, τὰ ἀγεροχώτερα παλληκάρια, ὅσα καὶ ὅσοι,
 ἔχοντες τὴν ἀφέλειαν νὰ πιστεύσωσιν εἰς τὴν πλήρη
 ἀθωότητά των καὶ εἰς τὰς ὑποσχέσεις τῶν πάντοτε
 δολίων, ἐνέπεσαν εἰς τοὺς ὀνυχὰς των. Ἦτον πρωτοφα-
 νῆς διὰ τὴν ἀτίθασσον καὶ ὑπερήφανον Κρήτην ὁ ἐξευ-
 τελισμὸς ἐκεῖνος, ὃν τόσον καρτερικῶς ὑπέμειναν οἱ
 ἀτυχεῖς νησιῶται. Τὸν αἰμύνηστον Σακῆρ ἀνακληθέντα
 μετ' ὀλίγον διεδέχετο ὁ τότε στρατιωτικὸς Διοικητῆς
 Κρήτης Τζεβὰτ πασσᾶς καὶ τοῦτον μετ' οὐ πολὺ εἰς Μέ-
 γαν Βεζύρην προαχθέντα, ὁ Μαχμούτ Τζελαλεδιν πασ-
 σᾶς. Τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦτο τῆς τιμιότητος καὶ ἠθικῆς. Δὲν
 ὑπάρχει αἰσχρὸν μέσον, ὅπερ δὲν ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν
 ὁ ἐν ἀπάσῃ τῇ φανυλοβιότητι ζήσας πάντοτε πασσᾶς οὗ-
 τος, ἵνα κατασβέσῃ τὴν κοχλάζουσαν τότε εἰς τὰ στήθη
 τοῦ λαοῦ λάβαν. Χρηματικαὶ προσφοραὶ ὑπὸ τοῦτο ἢ
 ἐκεῖνο τὸ πρόσχημα, δημιουργαὶ ἀνωφελῶν θέσεων καὶ
 ἐξαγορὰ συνειδήσεων ἦτον τὸ πρῶτον μέλημα καὶ τὸ
 μόνον προσὸν τοῦ ἐντίμου νῦν ὑπουργοῦ τῶν δημοσίων
 ἔργων τῆς Τουρκίας. Νεανίαι δὲ Ἀλκιβιαδείου καλλο-
 νῆς καὶ ἠθῶν ἀπετέλουν τὴν ὑπηρεσίαν τῶν γραφείων
 του. Ἐμβριθῆς γνώστης τοῦ Ὁθωμανικοῦ δικαίου ὑψ'
 ὄλας αὐτοῦ τὰς ἐπόψεις. Ἡ ὑπομονὴ τοῦ λαοῦ ἤρχιζε
 πλέον νὰ ἀποκάμῃ. Ὁ ὀλέθριος οὗτος πασσᾶς, ὀλεθριώ-

τερον διὰ τοὺς Κρητας, τοῦ ὁποίου δὲν ἐφιλοξένησε ποτὲ ἢ Κρήτη ὑπούλως καὶ ἐπιτηδείως καθίστατο ὁσημέραι ἐπικινδυνωδέστερος, πρὸς δὲ καὶ ἐπιτηδειότερος πρὸς ἐξαχρείωσιν τοῦ λαοῦ, ὅστις ἀνεγνώρισε πλέον ἐν τῷ προσώπῳ τούτου τὸν διαφθορέα του, τὸν ἀπαίσιον ὀλετήρα του. Καὶ ἡ ὑπομονή του πλέον τέλεον ἐξηντλήθη. Ἀκολουθῶν ὄμως, κατὰ συμβουλήν, συντηρητικὴν πολιτικὴν, συνηθροίσθη εἰρηνικῶς κατ' ἐπαρχίας κατ' Αὐγουστον τοῦ 1894. Ἐξελέξατο Ἐθνοσυνέλευσιν, ἥτις μεταβάσα εἰς Χανία ὑπέβαλεν ἐν ἀληθῇ μετριοπαθεστάτῳ καὶ φιλειρηνικωτάτῳ πνεύματι ὑπόμνημα πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Σουλτάνον, δι' οὗ ἐξητεῖτο τρία τινά. Α' τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ Σακῆρ ἐφαρμοσθέντος νέου φορολογικοῦ συστήματος, διὰ τοῦ ὁποίου φορολογούμενα τὰ ἐλαιόδενδρα ἐλάμβανον χώραν μεγάλα ἀδικήματα καὶ καταπίσεις τῶν χωρικῶν. Β' τὴν σύγκλησιν τῆς ἀργούσης ἀπὸ τοῦ 1889 καὶ ἐντεῦθεν Γεν. Συνελεύσεως καὶ Γ' τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Διοικητοῦ Μαχμούτ. Καὶ τὰ τρία ταῦτα ζητήματα γενόμενα ἀποδεκτά, ἐλύοντο κατὰ τὴν εὐχὴν τοῦ λαοῦ. Τὸ φορολογικὸν σύστημα μετεβάλλετο, ἡ σύγκλησις τῆς Βουλῆς διετάσσετο καὶ ὁ Ἑλληνομαθῆς Τουρχὰν πασσᾶς ἀντικαθίστα τὸν ἀπαίσιον Μαχμούτ. Μετὰ ὀλίγους μῆνας κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς συγκλήσεως τῆς Γεν. Συνελεύσεως κατὰ Μάρτιον τοῦ 1895 διωρίζετο ὁ πρῶτος, μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν προνομίων, Χριστιανὸς Διοικητῆς, ὁ Ἀλέξανδρος Καραθεοδωρῆ πασσᾶς, ὃν ὁ λαὸς μὲ παράφορον ἐνθουσιασμὸν ὑπεδέχθη διότι ὁ Διοικητῆς του ἔφερε τὸ ὄνομα Ἀλέξανδρος ἀντὶ Μουσταφᾶς.

Ἀλλὰ τὸ ὄνομα δυστυχῶς δὲν μεταβάλλει τὸ πρᾶγμα καὶ ὑπὸ τὴν λέξιν Ἀλέξανδρος εὐρέθη Μουσταφᾶς εἰς τὸ τετράγωνον. Ἡ Γεν. Συνέλευσις συνεκλήθη κατ' Ἀπρίλιον καὶ ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν τῆς. Τότε ἐν ἄλλῃ τινι γωνίᾳ τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας διεδραματίζοντο σοβαρὰ γεγονότα, συνέβαινον τραγικὰ σκηναί. Συνέβαινε τὸ πετσοκόψιμο τῶν δυστυχῶν Ἀρμενίων.

Ὁ κόσμος ἀνεστατοῦτο. Οἱ πρέσβεις ἀνήρχοντο καὶ κατήρχοντο τὸ Γιλδίτζ, ἄλλοι ἀπειλοῦντες καὶ ἄλλοι ὑποδαυλίζοντες· Αἱ φρουραὶ καὶ περίπολοι τῆς Κων)πόλεως ἐνισχύοντο καὶ τὸ ἠφαίστιον ἐπηπείλει ἔκρηξιν. Συνεπεία δὲ τῶν σοβαρῶν τούτων συμβάντων καὶ τοῦ ὑποσκαλιζομένου ὑπὸ τῶν Βουλγύρων τότε Μακεδονικοῦ ζητήματος, οἱ ἐνταῦθα φιλοπάτριδες Μ. Ρενιέρης, Α. Ρικίκης, Α. Κόρακας, Β. Σαπουντζάκης, Ζυμβρακάκης, Μπογιατζόγλους καὶ πάντες ἐν γένει οἱ ἐνταῦθα ἐξέχοντες Κρητες ἀπνύθουναν ἐπιστολὴν πρὸς τὰ Χριστιανικὰ τῆς Συνελεύσεως μέλη, δι' ἧς συνεβούλευον αὐτὰ ὅπως, ἐπωφελοῦμενα τῶν σοβαρῶν περιπλοκῶν εἰς ἃς εὐρίσκετο ἡ Τουρκία, σπεύσωσι νὰ διαμαρτυρηθῶσι καὶ ζητήσωσι παρὰ τοῦ Σουλτάνου τὰ ἀφαιρεθέντα παρανόμως προνόμια τοῦ λαοῦ. Ὁ πανοῦργος ὅμως Καραθεοδωρῆς λαβὼν γνῶσιν τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης, συμπράττοντος ὅλαις δυνάμεσι καὶ τοῦ Ἑλλήνος προξένου κ. Γεν ἀδη, κατώρθωσε νὰ περιπλέξῃ καὶ παραπείσῃ τινὰς τῶν σημαινόντων Χριστιανῶν Βουλευτῶν ὅπως μὴ σύμμορφῶθῶσι πρὸς τὰς ἐξ Ἀθηνῶν συμβουλὰς, ἐξαπατῶν αὐτοὺς ὅτι διὰ τῶν ἐνεργειῶν του ἠδύναντο νὰ ἐλπίζωσι νὰ ἐπιτύχωσι πολὺ πλείονα τῶν ὅσων αὐτοὶ προσεδόκουν. Μὴ ἔχων ὅμως καὶ πάλιν ἐμπιστοσύνην πρὸς τοὺς ἀκούσαντας τῶν συμβουλῶν του Χριστ. Βουλευτὰς καὶ θέλων νὰ προλάβῃ πᾶν δυσάρεστον διὰ τὴν διοίκησίν του, διέλυσε τὴν Βουλὴν ὀκτῶ ἡμέρας πρὸ τῆς λήξεως τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς. Ὁ λαὸς ὅμως δὲν εὐχαριστήθη ἐκ τῆς παρανομίας ταύτης τοῦ Διοικητοῦ του ποσῶς, τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον τὰς ἐν τῇ ἐντεῦθεν ἀποσταλείσῃ ἐπιστολῇ τῶν Κρητῶν συμβουλὰς εὐρίσκε λογικὰς καὶ πλήρη συμφωνίαν μετὰ τῶν φρονημάτων του ἀποτελούσας· δι' ὃ καὶ ἀπεφάσισεν, ὅτι δὲν ἐπρόλαβεν ἢ παρανόμως καὶ ἠσκοπίως διαλυθεῖσα Βουλὴ νὰ πράξῃ, νὰ πράξῃ αὐτός. Ἐπελάβοντο λοιπὸν τοῦ ζητήματος ἐν εὐγενεῖ πατριωτικῶ ἐνθουσιασμῶ καὶ ἀναμφισβητήτῳ ἀνιδιοτελείᾳ οἱ ἀπὸ χαρα-

κτῆρος καὶ καταγωγῆς εὐγενεῖς εὐπατρίδαι, Στυλιανὸς Φωτάκης δικηγόρος καὶ γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου καὶ Γεώργιος Μ. Μυλωνογιαννάκης ἰατρὸς καὶ ἀντάξιος υἱὸς τοῦ ἀρχηγοῦ Ἀποκορώνου Ματθαίου Μυλωνογιαννάκη, Παπᾶ Μαλέκος καὶ Παπᾶ Γαβριὴλ καὶ μετὰ μνηῶν τινῶν καλλιέργειαν ἐγένετο τὴν 3ην Σ)βρίου ἰδ. ἔ. μεγάλῃ συνάθροισις τοῦ λαοῦ ἐν Βρύσαις τοῦ Ἀποκορώνου. Ὁ συναθροισθεὶς λαὸς ἐξελέξατο Ἐπιτροπὴν τοὺς ἀνωτέρω πρωτοργοὺς καὶ πάντα τοὺς ἐπιμορφῶσει καὶ πατριωτισμῷ διακρινομένους νέους τοῦ ἠρωϊκοῦ τμήματος, Σφακίων, οἵτινες μετ' ὀλίγον ἐξελέξαντο τὸν προσχωρήσαντα εἰς τὸ πατριωτικὸν τοῦτο ἐγχείρημα, παραιτηθέντα τῆς θέσεως τοῦ Πρωτοδίκου, κ. Μανούσον Κουνδουράκη Πρόεδρον τῆς Ἐπιτροπῆς, κληθείσης «Ἐπιτροπὴ τῆς Μεταπολιτεύσεως» εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ ὁποίου κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται ἢ ἐν μέσῳ θυελλῶδους θαλασσοταραχῆς ἐπιδέξις ὅσον καὶ ψύχραιμος πηδαλιούχνησις τοῦ μεταπολιτευτικοῦ σκάφους καὶ ἢ αἰσία προσόρμησις τούτου εἰς τὸν πρὸς ὄν κατευθύνετο λιμένα.

Μετὰ τὸν καταρτισμὸν δὲ τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης, αὕτη ἐπέδωκεν ὑπόμνημα πρὸς τοὺς ἐν Χανίοις προξένους τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ Σουλτάνου, δι' οὗ ἐζήτει τὰ καταργηθέντα προνόμια τοῦ λαοῦ μετὰ τροποποιήσεών τινων, ἀναγκαίων ὑπὸ τῆς πείρας θεωρηθεισῶν. Ὁ Καραθεοδωρῆς ὅμως ἀντὶ τῆς συστάσεως τὸ δίκαιον τῶν αἰτούντων παρέστησε τούτους τῷ Σουλτάνῳ ὡς ἀγύρτας καὶ τυχοδιώκτας, μὴ ἀπορρέοντας ἐκ τῶν σπλάγχχνων τοῦ λαοῦ, μηδὲ τῶν συμπαθειῶν τούτου ἀπολαύοντας καὶ ὅτι εἰς τὰ φιλόθητρα αἰσθήματα τοῦ Σουλτάνου ἐναπέκειτο, ἵνα εὐδοκήσῃ νὰ διατάξῃ ὅπως στείλωσιν αὐτοὺς σιδηροδρόμους εἰς Κων)πολιν. Τὸ τοιοῦτον ἐγαργάλισε τὴν ὄρεξιν τῆς Α. Μ. καὶ δὲν ἐδίστασε ν' ἀποδεχθῆ συμβουλὴν, ἥτις τόσον θρίαμβον τῷ ὑπέσχετο. Καὶ ὁ Καραθεοδωρῆς ἐτοιμάζει στρατιὰν ὀλόκληρον Τουρκικοῦ

στρατοῦ, ἀφοῦ ἡ πρώτη ἐν Κάμποις ἀπόπειρα πρὸς σύλληψιν τῶν ἐπαναστατῶν ἀπέτυχε λίαν ἐπαισχύντως δι' αὐτὸν καὶ τὴν 27ην Νοεμβρίου 3,000 στρατὸς, συμπραττούσης καὶ τῆς χωροφυλακῆς ὑπὸ τὸν Διοικητὴν Ν. Καλαμικιαράκην, ἐπιτίθεται αἰφνης καὶ ἀπροόπτως κατὰ τῆς ἐνόπλου εἰκοσιδιμελοῦς, μετὰ ἰσαριθμῶν ἀκολουθῶν ὀπλιτῶν, Ἐπιτροπῆς τῆς Μεταπολειαεύσεως ἐν Ἐμπροσνέρῳ Ἀποκορώνου καὶ μικροῦ δεῖν ὁ Καραθεοδωρῆς νὰ κατάρθου ὅ,τι τῷ Σουλτάνῳ πρὸ μικροῦ ὑπέσχετο. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Μεταπολιτεύσεως, οἱ καλαμαράδες οὔτοι τοῦ λαοῦ, ὡς οὗτος ἀποκαλεῖ πάντα ἐγγράμματον, ἀντετάχθησαν λυσοδῶς, δείξαντες πλεονεκτήματα ἀνδρείας καὶ ἥρωισμὸν ἐφάμιλλον τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν οὐχ ἥττον ἢ δύναμις τοῦ ἀριθμοῦ θὰ κατίσχυεν ἐὰν μὴ οἱ τὰ πέριξ οἰκοῦντες χωρικοὶ εἰς τοὺς πρώτους πυροβολισμοὺς, ἀντιληφθέντες τοῦ κινδύνου ὃν διέτρεχον ἀδελφοί του, παρὰ τῆς φυλῆς ἐκείνης ἥτις ζῶντα ἐσοῦθλίσε τὸν Διάκον, ἐγδαρεν, ἀγογγύστως ὑποστάντα τὸ φρικῶδες μαρτύριον, πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν θυγατέρων του τὸν Δασκαλογιάννην, ἐκρέμασεν ὡς τὸν αἰσχιστον κακοῦργον τὸν Πατριάρχην του καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ λείψανον εἰς τοὺς ἐμπαιγμοὺς καὶ ἐμπτυσμοὺς τῶν σταυρωσάντων τὸν Χριστὸν τῶν εἴτα παρέδωκεν, ἔκαμε νὰ βρῆθωσι τὰ σπήλαια τῆς Κρήτης ἀγίων ὀστῶν γυναικῶν καὶ παίδων, εὐρόντων ἐν φοβερᾷ ἀγωνίᾳ τὸν θάνατον ἐκ τῆς ἀσφυξίας, εἰς ἣν οἱ ἄγριοι τὰ κατεδίκαζον διὰ τῆς καύσεως διαφόρων ὑλῶν καὶ ἥτις κατεδίκασε χιλιάδας νεαρῶν Κρησῶν νὰ μελανειμονῶσιν ἐν ἀπαύστῳ, ἐφ' ὄρου ζωῆς, ἀναστεναγμῷ καὶ κλαυθμῷ, ἀντιληφθέντες, λέγομεν, τὸν κίνδυνον ὃν διέτρεχον, παρὰ τῆς ἐπαράτου φυλῆς ὀμαίμονες καὶ ὀμόθηρσκοι, ἀδιάφορον ποῖοι, ἀδελφοί του, ἀφήσαντες ὁ μὲν τὴν ἀξίνην του, ὁ δὲ τὸ ποίμνιόν του καὶ ὁ ἕτερος τὸ τζουμπέ του, αὐτόκλητοι ἔσπευσαν εἰς τὸν κίνδυνον καὶ λυσοαλέοι καὶ ἀκράτητοι οἱ ὀλίγοι κατὰ τῶν πολλῶν ἐπιπίπτουσι καὶ ὁ ἄνδρος ἐχθρὸς εὔρε τὴν σωτηρίαν του ἐν τῇ ἐπελθούσῃ νυκτί.

ὦ! εἰν ἡδυνάμην νὰ συνενώσω εἰς ἓν ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέτωπα τῶν ἀπλοϊκῶν χωρικῶν μας, τὰ ὁποῖα τὸ ἅγιον μῦθρον τῆς ἀγνότητος ἔχει ἀρωματίσει δι' ἀφθόνου ραντισματος καὶ νὰ ἐπιθέσω ἐν αὐτῷ μὲ ὄλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς μου τὸν γλυκύτερον ἀσπασμὸν ἐξ ὅσων ἔδωκά ποτε καὶ νὰ ἐναγκαλισθῶ τὰ γενναῖα ἐκεῖνα στήθη ἅτινα ἐγκλείουσιν εὐγενῆ ὅσον καὶ γενναίαν καρδίαν τοῦ ἀγνοτέρου πατριωτισμοῦ. Ἀναπολῶν ἐν τῇ μνήμῃ μου πρόσφατα γεγονότα, ἡ ἀγάπη μου μεταβάλλεται εἰς ἄμετρον λατρείαν, ὑπερχειλίζουσιν τὰ στενὰ ὄρια τῆς καρδίας μου, πρὸς τὰ ἀνόθευτα ταῦτα λείψανα, ἀληθοῦς, τῶν εὐκλεῶν ἡμῶν πλὴν φεῦ! παρωχημένων χρόνων, ἠρωτισμοῦ. Ἄγομαι εἰς τὸν πικρὸν συλλογισμὸν ὅτι ἂν τοιαῦτα λείψανα ἀπαρομοιώτου ἐθελοθυσίας καὶ αὐταπαρνήσεως διεσώζοντο πλείονα διεσπαρμένα καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς πτωχῆς ἡμῶν Ἑλλάδος, τὰς τόσον ἄλλως τε γονίμους εἰς σίτους, ὁ μισαρὸς ἐχθρὸς ἡμῶν δὲν θὰ ἐξήρχετο τοῦ ἱεροῦ τῆς ἑλληνικῆς γῆς ἐδάφους τόσον ὑψαύχην καὶ τὸ βλέμμα του δὲν θὰ ἦτο διὰ πάντα μὴ ἀναίσθητον Ἑλλῆνα τόσον θανασίμως φαρμακερὸν καὶ ἀλαζωνικόν. Ὁ στοχασμὸς μου δὲν σταματᾷ· προχωρεῖ, καὶ μὲ φέρει εἰς ἕτερον πικρότερον τοῦ πρώτου συλλογισμὸν. Ἡ σκηνὴ αὕτη τοῦ Ἐμπροσθένου ἔρχεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς φαντασίας μου καὶ ἐπιχειρῶ νὰ παραβάλλω ταύτην μὲ ἐκείνην ἣν παρέστησαν τὰ 2,700 ἄνδρα ἐκεῖνα ἀνδράρια, αἱ παραφυάδες ἐκεῖναι τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ λιποβαρῆς ψυχῆ των καὶ ἡ λιποβαρεστέρα πατριωτισμοῦ καὶ θάρρους καρδιά των, ἐπέτριψαν τόσον ἐπαισχύντως καὶ ἀνάνδρως καὶ ἀτίμως νὰ κηλιδώσωσι τὴν φήμην τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος πρὸς δημιουργίαν καὶ ἀλώβητον διάσωσιν ἐν τῷ μέσῳ τῶν αἰώνων τῆς ὁποίας ἀπὸ τοῦ Λεωνίδα μέχρι τοῦ Βαρατάση τόσαι τοσοῦτω προθύμως καὶ ἀγογγύστως ἔχουσι προσφερθῆ ἑκατόμβαι. Ἀλγεῖν ἡ παραβολὴ καὶ τὸ μέγα χάος τὸ διαχωρίζον τὰ παραβαλλόμενα υἷς κάμνει νὰ μένωμεν ἐννεοὶ καὶ ἀναυδοὶ. Πλὴν, ὅπου

ἐξορύσσεται ὁ χρυσὸς εὐρίσκεται ἐνίοτε καὶ ὁ μόλυβδος. Τὴν ἐπαίσχυντον ταύτην ἤτταν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπικολούθησαν καὶ ἔτεραι τοιαῦται καὶ ὁ Σουλτάνος ἤρχισε δυσανασχετῶν νὰ δυσπιστῆ, εἰς τὰς ἐκθέσεις τοῦ Καραθεοδωρῆ, τοῦ τόσον ῥόδινα παραστήσαντος τὰ πράγματα. Τὰς ἐκθέσεις τοῦ Καραθεοδωρῆ συνέντευχον καὶ αἱ τῶν βένδων τῶν Χανίων. Τὰ πράγματα ὁμως ἐρχόμενα ἐπικαίρως, ἀπεδείκνυον τὸ τόσον ἀναιδῶς ψευδὲς τῶν ἐκθέσεων. Καὶ οἱ ἐν τῷ Γιλδίτζ δὲν ἐγνώριζον πῶς νὰ συμβιβάσωσι καὶ τί νὰ πιστεύσωσιν ἐκ τῶν ἀντιφατικῶν τούτων πληροφοριῶν, τῶν ἐκθέσεων ἐξ ἐνὸς καὶ τῶν γεγονότων ἐξ ἑτέρου. Ἐδέησεν ὅθεν τότε ὅπως ἐπιφορτισθῆ ἔμπιστον πρόσωπον ἐν τῷ Γιλδίτζ, τὴν ἐξακριβώσιν τῆς πραγματικῆς ἀληθείας ὡς καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ λαοῦ, ὃν εἶχον παραστήσει αἱ ἐκ Κρήτης ἐκθέσεις διαφωνοῦντα πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς Μεταπολιτεύσεως ὡς πρὸς τὰ αἰτούμενα ζητήματα. Εὐρισκόμενος τότε ἐν Κπλόλει ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Μεταπολιτεύσεως δι' ἐπίσημον πληρεξουσίου αὐτῆς μὲ ἐιδικὴν ἐντολήν, κατώρθωσα νὰ λάβω γνῶσιν πάντων τούτων, ἅτινα ὡς καὶ τὸ ἐπιφορτισθὲν τὴν ἐξακριβώσιν τῶν γεγονότων πρόσωπον, κατέστησα γνωστὰ τῷ ἡμετέρῳ πρέσβει κ. Μαυροκορδάτῳ. Οἱ ἐξῆς λόγοι, συντρέξαντός με διπλωμάτου «ἐὰν θέλῃς νὰ ἐξακριβώσῃς τὰς προθέσεις τῶν ἐν Γιλδίτζ διὰ τὸ ζήτημά σας, δεόν νὰ φροντίσῃς νὰ γνωρίσῃς πρόσωπα εὐρισκόμενα εἰς ἄμεσον σχέσιν μὲ τοὺς κυβερνητικοὺς κύκλους, καθ' ὅτι διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ τοῦτο δὲν εἶναι κατορθωτόν», μὲ ἔκαμε νὰ ἐπιζητήσω οὐχὶ ἀκινδύνους γνωριμίας.

Πρὸς δὲ δι' ἐπιστολῆς μου ἐγνωστοποιῶν πάντα ταῦτα πρὸς τὸ Προεδρεῖον τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Μεταπολιτεύσεως προσθέτων καὶ τὰ ἐξῆς: «ἐκ τῆς ἀταραξίας καὶ θάρρους Σας ἐξαρτᾶται ἡ αἰσία ἢ μὴ ἔκβασις τοῦ ζητήματος, ἀφοῦ ἤδη ἔχομεν βεβαιωμένον τὸ εὐχάριστον γεγονός, ὅτι ἡ φωνὴ Σας, ἥν τόσον ἐμπράκτως ὑπεστήριξαν τὰ νικηφόρα ὄπλα Σας, κατωρθώθη νὰ εὖρη ἢχῶ ἐν-

ταῦθα καὶ ὁ Σουλτάνος ἤρχισε νὰ παρέχη, ἐκ φόβου πλειόνων περικλοκῶν, εὐήκοον οὕς εἰς αὐτήν. Γνωρίζω τὸ δυσχερὲς τῆς θέσεώς Σας καὶ τοὺς μύδρους, οἵτινες πανταχόθεν ἐκπορθητικῶς ἐκτοξεύονται καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ ἀφοῦ ἀπαξ ἐδημιουργήθη τὸ ζήτημα ἀνεξετάστως τοῦ ἂν καλῶς ἢ ἀκαίρως καὶ ἔφθασεν εἰς ὃ εὐρίσκεται ἡδη σημεῖον θὰ εἶνε ἀσύγγνωστος ἀφροσύνη καὶ ἐνδειξις ἐλλείψεως ἀνδρικοῦ θάρρους καὶ καρτεροψυχίας πᾶσα ὑποχώρησις, ἢ ὁποία ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ γενομένη, θὰ ἰσοδυναμῆται πρὸς τὴν ἐντελῆ κατάπτωσιν καὶ ἐκμηδένησιν τοῦ γοήτρου τῆς Κρήτης καὶ τῆς ἠθικῆς αὐτῆς δυνάμεως, ἐφ' ὧν οἱ Κρητῆς πάντοτε ἐστήριξαν τὸ πᾶν καὶ ὧν ἀνευ ἡ Κρήτη δὲν δύναται νὰ σημάνῃ τίποτε». Ἀλλὰ τὸ σωματεῖον ἐκεῖνο τῶν νεαρῶν ἀπέδειξεν ὅτι δὲν εἶχεν ἀνάγκην ἐνθαρρύνσεων καὶ ἐγκαρδιώσεων καὶ ὁ συνेतὸς ὅσον καὶ θαρραλέος καὶ ὁ τόσον ἐπιδέξιος κοὶ ὁμόφωνος ὑπ' αὐτοῦ χειρισμὸς ὅλων τῶν ζητημάτων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν, ἀποτελεῖ ἀξιοσημείωτον παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἀξίζει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἄλλοτε ὑπὸ τῶν λευκοτρίχων. Ἀφοῦ δὲ ἐγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅ,τι ἔδει νὰ γείνη καὶ κατεστρώθη σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἐνέκριναν καὶ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρμόδιοι πρὸς οὓς ἐθεώρησα ἀναγκαῖον νὰ τὸ διακοινώσω καὶ

μετὰ 15 ἡμέρας ληφθεῖσαι, ὑπεβάλλοντο ἀρμοδίως ὑπὸ τοῦ ἐπιφορτισθέντος παρὰ τοῦ Γιλδιῆ προσώπου αἱ ἐκθέσεις τῶν Δευτέρων Κρητῆς, ἐν αἷς ἐξετίθεντο τὰ ζητήματα, ὧν τινῶν, ἀσχέτως πρὸς τὰ αἰτήματα τῆς Ἐπιτροπῆς, τὴν ἄμεσον λύσιν ἐπεθύμει ὁ Κρητικὸς λαός. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ὅμως βαδίζουσα ἐπὶ ἄλλου προγράμματος δὲν ὑπεβοάθησε παντίπασιν οὐδὲ ὑπεδαύλισε τὴν ἐξαναγκαστικῶς καλὴν διάθεσιν τῶν ἐν Γιλδιῆ. Ὅλη δὲ ἡ προθυμία τοῦ κ. Μαυροκορδάτου καὶ ἡ καλὴ θέλησις του ἐξουδετεροῦντο ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν ἀναγκαίων ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως δια-

ταγῶν. Φρονῶ δὲ μετ' ἀκραδάνταυ πεποιθήσεως ἐξ ὅσων ἰδίους ὄμμασιν ἀντελήφθην ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅτι, ἂν δραστηρία ἐνέργεια καὶ ἀνάλογος προθυμία κατεβάλετο ἐξ ἀρχῆς παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τὸ ζήτημα θὰ ἐλύετο κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ πολλῶ πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὴν ὀξύτητα, ἥτις τὸ περιέπλεξε κατόπιν ὡς τὸν Γόρδιον δεσμόν, δεύσαντα τοῦ ξίφους τοῦ Ἐπὲμ καὶ τῶν καταχθονίων σκευωριῶν τῶν δανειστῶν μας διὰ νὰ λυθῇ.

Ἄφου δὲ ὑπεβλήθησαν αἱ ἐκθέσεις τῶν Δημάρχων ἐν Γιλδίξ δὲν γνωρίζω ἂν ἔλαβον γνῶσιν ἢ οὐ τοῦ γεγονότος τούτου οἱ ἐν Χανίοις βένδες· τοῦτο ὅμως γνωρίζω ὅτι, τῆς ἐνδοτικότητος τῶν ἐν Γιλδίξ γνῶσιν λαβόντες, ἀπέστειλαν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν ἐξεχόντων βένδων Χανίων Σουρουζαντὲ βουλευτοῦ καὶ Βοσκάκη ὑπὸ ἄλλο μὲν πρόσχημα, πράγματι ὅμως πρὸς ἀντίδρασιν καὶ ἀντενέργειαν. Ἄμα δὲ τῇ ἀφίξει τῶν αἱ ἐπισκέψεις τῶν ἡρχισαν τακτικάι ὡς προσεκτικῶς ἐπιτηρῶν αὐτοὺς ἀντελήφθην, πρὸς τὸν πάτριον αὐτῶν, τὸν ὑπουργὸν τῶν δημοσίων ἔργων καὶ λίαν ἰσχυρὸν ἐν Γιλδίξ Μαχμοὺτ πασσάν. Συνεννοθέντες μετὰ παρασκήνια τοῦ Γιλδίξ καὶ τοῦ φανατισμοῦ τῶν ἐξαφθέντος μᾶλλον ὡς ἐκ τῆς ἀποτελεσματικῆς ἐπιτυχίας τῶν σφαγῶν τῶν Ἀρμενίων, ἀπεφασίσθη ὅπως καὶ οὗτοι θέσωσι τὸ αὐτὸ μέτρον εἰς ἐνέργειαν, τὸ ὁποῖον ἐνόμισαν ὅτι θὰ ἀπέβαινε μᾶλλον ἀποτελεσματικὸν παντὸς ἄλλου καὶ ἐν Κρήτῃ. Ἐπιστολαὶ δὲ σταλεῖσαι ἐν Χανίοις ἔδιδον τὸ σύνθημα καὶ τὴν 12ην Μαΐου ἐλάμβανε χώραν ἢ ἀνανδρος καὶ αἰσχροῦ ἐκείνη ἀπόπειρα τῆς σφαγῆς ἐν Χανίοις, ἥτις χάρις εἰς τὸ ἀπρόσφορον ἔδαφος τῆς Κρήτης διὰ τοιαῦτα πραξικοπήματα καὶ εἰς τὸ ἀνόμιον τῶν Κρητῶν πρὸς τοὺς Ἀρμενίους, ἐν μέρει μόνον ἐπέτυχε. Στρατὸς καὶ ὄχλος συνεργασθέντες ἐκ συνεννοίσεως μετετόπισαν ἐν μικρογραφίᾳ ἐντὸς καὶ περὶ τῶν Χανίων τὰς σκηνὰς τῶν ἐν Ἀρμενίᾳ συμβάντων. Ὁ Τουρκικὸς ὄχλος, ἡγουμένων τῶν Βεγγαζίων, ἐξίτη

Χριστιανικὸν αἷμα καὶ ἡ ἐπανάστασις τότε κατ' ἀνάγκην ἐγενικεύθη ἐν ὅλῃ τῇ νήσῳ καὶ μετὰ ἀλλεπαλλήλους καὶ ὡς ἐκ θαύματος πάντοτε θριαμβευτικῶς ἐπιτυχίας τῶν Κρητικῶν ὄπλων, τῇ ἐπεμβάσει τῆς Εὐρώπης οἱ Κρηῖτες κατ' Αὐγουστον προπαρελθόντος ἔ. ἐδέχοντο, [τῇ ἀμετατρέπτῳ ἐπιμονῇ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὅπως συγκατατεθῶσιν εἰς τοῦτο καὶ μὴ προβῶσιν εἰς τὴν κήρυξιν τῆς ἐνώσεως] πολίτευμα, πλείονα ἀγαθὰ τοῦ τῆς συμβάσεως τῆς Χαλέπας, ὑπισχνούμενον. Μετὰ τὴν δύλωσιν τῆς τε Γεν. τῶν Κρητῶν Συνελεύσεως καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Μεταπολιτεύσεως Κρήτης περὶ τῆς παραδαχῆς τοῦ νέου πολιτεύματος, Ἐπιτροπὴ ἐξ Εὐρωπαίων κατῆλθεν εἰς Κρήτην ὅπως ἐπεξεργασθῆ τὸν ὄργανισμὸν τῆς Χωροφυλακῆς καὶ τῶν Δικαστηρίων. Περὶ τὰς ἀρχὰς δὲ π. Ἰανουαρίου ἀμφότεραι αἱ Ἐπιτροπαὶ εἶχον ἀποπερατώσει τὸ ἔργον των : Προσέτι δάνειον 100 χιλιάδων λιρῶν συνωμολογεῖτο ὑπὸ τοῦ τόπου, περατωθειῶν τῶν διαπραγματεύσεων περὶ τούτου μετὰ τῶν Τραπεζῶν Παρισίων καὶ Κάτω Χωρῶν καὶ ἡ Βουλὴ συγκαλουμένη μετ' ὀλίγον, διαταχθειῶν τῶν ἐκλογῶν τὴν 19ην Φεβρουαρίου, ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐφαρμογὴ καὶ ἡ λειτουργία τοῦ νέου πολιτεύματος. Ὁ λογαριασμὸς ὅμως ἐγένετο χωρὶς τὸν ξενοδόχον, καθ' ὅτι οὐχὶ οὕτως ἔδοξε τοῖς βέηδες, τοῖς φανατικωτέροις τούτοις τῆς Τουρκίας Τούρκοις. Ἐσκέφθησαν, ἐπρομελέτησαν, συνεννοήθησαν μὲ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει προστάτας των καὶ συνώμοσαν τὸ διὰ πάσης θυσίας νανάγιον τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νέου πολιτεύματος. Ἀπρόσθλητος δὲ ἀπόδειξις τῆς προμεμελετημένης ταύτης συνομοσίας των εἶνε ὅτι ἐνῶ μέχρι τῆς 10ης Ἰανουαρίου π. ἔ. ἔληγεν ἡ προθεσμία μέχρι τῆς ὁποίας εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ δώσωσιν αἰτησὶν ὑποψηφιότητος βουλευτῶν οἱ βουλόμενοι καὶ πέραν ταύτης οὐδεὶς, οὐδεὶς ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν ἔδωκε τοιαύτην καὶ ὅτι οὐδεὶς τῶν χωρικῶν Μουσουλμάνων ἔσπειρε τοὺς ἀγρούς του, καίτοι αἱ σπορὰι ἐν Κρήτῃ ἄρχονται ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριον.

Ὁ χρόνος τῆς προσεγγίσεως λοιπὸν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νέου πολιτεύματος προσήγγιζε καὶ οἱ ὀθωμανοὶ ἔδει νὰ ἄρξωνται τοῦ ἔργου τῶν. Ἐπιστολαὶ ἐκ Κων)πόλεως σταλεῖσαι τότε πρὸς τὸν μέγαν καὶ πολὺν Καούρην ἔδωσαν τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρξεως τοῦ κακούργου σχεδίου τῶν. Καὶ τὴν 15ην Ἰανουαρίου φονεύουσι 4 Χριστιανοὺς ἐν Ἡρακλείῳ, τὴν ἐπομένην 16ην 7, καὶ τὴν μεθεπομένην 19ην ἔξωθεν τῶν Χανίων τραυματίζουν ἐπικινδύνως τὸν Καμπουράκην ἐκ πολεμικῆς οἰκογενείας, τὸν τραυματισμὸν τοῦ ὁποίου οἱ συγγενεῖς του ἐκδικούμενοι φονεύουσι 4 Τούρκους· οἱ Βεγγάζιοι τῶν Χανίων ἐξελθόντες τὴν ἐπομένην τοῦ τραυματισμοῦ τούτου 20ην Ἰανουαρίου ἡμέραν Κυριακὴν φονεύουσι 2 Χριστιανοὺς πληγόνουσι ἑτέρους 2 καὶ θέτουσι εἰς τὰ χωρία Γαλατᾶ καὶ Δαράτσο πῦρ καὶ ἠπέλουν γενικὴν σφαγὴν καὶ πυρπόλησιν τῶν χωρίων. Οἱ Χριστιανοὶ ἀμύνονται, ὁ δὲ τουρκικὸς ὄχλος μαίνεται καὶ τὸ τουφέκι ἀναψε πανταχοῦ εἰς τὰ πέριξ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κομποπολιν Χαλέπαν, ἔνθα διέμενον πάντες οἱ πρόξενοι καὶ ὅπου εἰς οὐδεμίαν τῶν ἐπαναστάσεων ἐπαίχθη τουφεκιά. Τὴν 23ην ἡμέραν Πέμπτην θέτουσι πῦρ εἰς τὰς χριστιανικὰς οἰκίας Χανίων καὶ πυροβολοῦσιν ἀδιακρίτως πλέον κατὰ παντὸς Χριστιανοῦ· τὸ πῦρ εὐρὸν ἄφθονον τροφὴν τὰς ξυλίνους οἰκίας καὶ τὰς ἀποθήκας τοῦ ἐλαίου, ἐλυμαίνετο τὴν ἑλληνικὴν συνοικίαν· Πέμπτην, Παρασκευὴν καὶ Σάββατον ἡμέρας καὶ νυκτὸς τὸ πῦρ κατέστρεφε τὸ πᾶν, σημειοῦν τὴν φρικώδη καὶ ἀγρίαν διάβασίν του δι' ὑπερμεγέθων φλογῶν, εἰς ἃς παρεδίδοντο περιουσίαι πτωχῶν, οἰκονομίαι χηρῶν καὶ ὀρφανῶν, σχολεῖα καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα ἑκατομμυρίων λιρῶν, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ συγκινήσῃ τὰ διὰ τοῦ τοιοῦτου πανοράματος διασκεδάζοντα καὶ ἀπαθῶς θεόμενα τῆς συντελουμένης καταστροφῆς, θωρηκτὰ τῶν Εὐρωπαίων. Ἐν ὄσῳ δὲ ἐκαίοντο αἱ περιουσίαι τῶν Χριστιανῶν οὔτε μία ἀντλία ἐξήγαγον πρὸς κατάσβεσιν τοῦ πυρός. Ὡς δὲ αἱ φλόγες τούτου ἠπέλησαν τὴν τουρ-

κικὴν συνοικίαν, τὴν Κυριακὴν πλέον, ἐξήγαγον τοιαύ-
 τας ἐπιλαβόμενοι τοῦ φιλανθρωπικοῦ ἔργου τῶν. Ὡ τῆς
 εὐγενοῦς ἀμεροληψίας σας, δι' ἣν καυχᾶσθε πεπολιτι-
 σμένα τέκνα τῆς Εὐρώπης.

Ἐν τοιαύτῃ τῶν πραγμάτων καταστάσει δὲν ὑπῆρξε
 νομίζω εἰς τὴν ὑψηλὴν Χριστιανὸς, δὲν ὑπῆρξεν ἄνθρω-
 πος, ὅστις, ἔχων ἀναγνώσει τὴν ἱστορίαν Τουρκίας καὶ
 Κρήτης, δὲν συνεκινήθη καὶ δὲν κατηγανάκτησεν ἐπὶ
 τοῖς τελουμένοις ἀνοσιουργήμασι. Κατὰ πολὺ δὲ μεί-
 ζονα λόγον, ἢ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἢ φυσικὴ αὕτη
 προστάτις πάντων τῶν ἐν δουλείᾳ Ἑλλήνων, τὸ κέντρον
 τοῦτο τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος εἰς ἣν ἀποβλέπει ἡ μεγάλη
 τοῦ γένους ἡμῶν ἰδέα, δὲν ἠδύνατο ἐπὶ πλέον νὰ μένη
 ἀπαθής. Δὲν ἠδύνατο ἐπιλαθομένη τῶν ἐπτά καταστρο-
 πικῶν ἐπαναστάσεων τῆς Μεγαλονήσου ἐν χρονικῷ
 διαστήματι 70ετίας, σκοποῦσῶν ἐκάστοτε πρωτίστως
 τὴν ἐξυπηρέτησιν καὶ τὴν ἀναζωπύρῃσιν τῆς ἐθνικῆς
 ἰδέας, νὰ βύη τὰ ὄρα εἰς τὴν φωνὴν τῆς ἀγανακτούσης
 ψυχῆς καὶ τοῦ καθήκοντος. Δὲν ἐπετρέπετο πλέον δι-
 σταγμὸς εἰς τὸ νὰ τείνη τὴν χεῖρα εἰς τὸν λαὸν ἐκεῖνον,
 ὅστις οὐδέποτε ὑπέστησεν εἰς τὴν προθυμίαν νὰ προ-
 βάλλῃ τὰ στήθη του καὶ νὰ ὑπερμαχήσῃ παντὸς ἀδελφοῦ
 λαοῦ, φέροντος τὸ περιεκτικὸν ὄσον ὁ Οὐρηνὸς ὄνομα
 «Ἑλληνικὸς», ὅστις τὰ πάντα ἀψηφῶν, γλῶσσαν ὀρι-
 μείαν καὶ ἀπειλητικὴν, μὴ συνήθη τοῖς ὑποδούλοις,
 χρώμενος καὶ τὰ Μπουτσουνάρια καὶ ταῖς Βρούσαις
 δακτυλοδεικτῶν, συνετέλει εἰς τὸ νὰ σεβασθῶσι τὰ
 προφανῶς ἀπειληθέντα πρὸ μικροῦ χρόνου ἐκκλησια-
 στικά τοῦ γένους ἡμῶν προνόμια· τὸν λαὸν ἐκεῖνον ὅστις
 ἀποτελεῖ τὸν προμαχῶνα πάσης κατὰ παντὸς Ἑλληνικοῦ
 δικαιώματος ἐπιδρομῆς, τὴν πρωτοπορείαν πάσης ἐθ-
 νικῆς δράσεως, τὰς προφυλακὰς τῆς ὑπερασπίσεως τῆς
 ἐθνικῆς τιμῆς καὶ γοήτρου, τὸ ἔναυσμα πάσης Ἑλλη-
 νικῆς ὀβίδος· τὸν λαὸν ἐκεῖνον, τὸ ἀδάμαστον φρόνημα
 τοῦ ὁποίου καὶ ἡ ἠρωϊκὴ καρτεροψυχία ἐν ταῖς καταστρο-
 φαῖς καὶ αἱματοχυσίαις καὶ ἡ τολμηρὰ αὐτοῦ ἐθελοθυ-

σία, ὑπῆρξαν ἡ τροφή καὶ ὁ ἀναγκαῖος χυμὸς, δι' οὗ ἐτράφη καὶ ἐζωογονήθη τὸ μέγα δένδρον τοῦ φιλέλλη-
 νισμοῦ τῶν νεωτέρων χρόνων· τὸν λαὸν ἐκείνον ὅστις,
 βουβαρδιζόμενος ὑπὸ ἑξὶ Μεγάλων καὶ φοβερῶν Γιγάν-
 των, αὐτὸς πυγμαῖος καὶ μικροσκοπικὸς ἀλλ' ἀπτόπτος,
 εἷς ἀλλὰ λέων, ἀρπάζων τὴν πίπτουσαν ὑπὸ τῶν ὀβί-
 δων σημαίαν του καὶ ρίπτων κατὰ πρόσωπον τῶν φοβε-
 ρῶν ἐκείνων Γιγάντων ἅπασαν αὐτοῦ τὴν περιφρόνησιν
 καὶ τὴν βδελυγμίαν τῆς μεγάλης ψυχῆς του διὰ τὴν
 εἰδεχθῆ ὄσον καὶ ἀνανδρον προᾶξίν των, προβαίνει ἥρωα
 καὶ ὑπερήφανος ἐν τῷ τοπικῷ σημείῳ ἔνθα ἡ ὀβίς των
 ἐξεροράγη καὶ πατῶν περιφρονητικῶς ἐπὶ τῶν τεμαχίων
 αὐτῆς, ἀνασπνλόνει ταύτην, πρὸς στιγμὴν κύψασαν,
 βοῶν καὶ φωνάζων μὲ ὄλην τὴν δύναμιν τῶν πνευμό-
 νων του καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τῆς ψυχῆς του **«Ζήτω ἡ
 ἔνωσις»**· τὸν λαὸν ἐκείνον, ὄν, οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς
 αἰσχροῶς ὑπολογίζοντες εἰς ψυχολογικὴν στιγμὴν λίσαν
 εὐθετον ἐπὶ τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ συντριβὴν ἐπὶ τῷ ἀπαι-
 σίῳ καὶ θλιβερῷ ἀκούσματι τῆς ἡττης τῆς μητρὸς του,
 προσκαλοῦσι νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα ὑποτασσόμενον εἰς
 τὰ ἄδικα καὶ δεσποτικὰ κελεύσματά των· οὗτος δὲ δα-
 κρῦων ἐκ πόνου δι' ἰ τὸ ἀλγεινὸν ἄγγελμα ὅπερ τόσον
 χαιρεκάκως τῷ ἀγγέλλουσιν οἱ εἰς τὸν ἐκ πείνης θάνα-
 τον καταδικάσαντες αὐτὸν, βαρυθυμῶν κατὰ τῆς μοί-
 ρας ἥτις τὰς πικροτέρας καὶ σκληροτέρας δοκιμασίας
 εἰς αὐτὸν ἐπεφύλαξεν ἀλλὰ μὴ ἀποθαρρυνόμενος οὔτε
 πρὸς στιγμὴν καὶ ἐν τῇ σπανίᾳ ἐκείνῃ ψυχολογικῇ κα-
 ταστάσει, ἐν ἣ ὑπελόγησαν οἱ ταπεινοὶ τὴν ψυχὴν ὅτι θὰ
 δαμάσῃ τὸν ἀδάμαστον, ὑπεράνω τοῦ ψυχικοῦ σθένους
 τοῦ ἀνθρώπου αἰρούμενος, ὑποτικῶς καὶ ὑπερηφάνως
 δίδει τὴν ἀπάντησιν πρὸς τοὺς ναυάρχους τῶν κρα-
 ταιῶν τῆς γῆς, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ ἀπαύγασμα τῆς ὑψηλο-
 τέρας ἐθνικῆς ιδέας καὶ τὸ ἐπιστέγασμα τῆς εὐγενε-
 στέρας ὑψηλοφροσύνης καὶ αὐταπαρνήσεως, ἀπάντησιν
 ἣν ἡ ἑλληνικὴ ἐποποιία θέλει ἀναγράψῃ χρυσοῖς γράμ-
 μασιν ἐν περιφανεῖ στήλῃ ἐκ λευκοτάτου Πεντελικοῦ

μαρμάρου, ἔχουσαν ὡς ἐξῆς· «Καὶ τῆς κραταιᾶς ἡμῶν προστασίας καὶ αὐτονομίας ὅλα τὰ ὑλικά ἀγαθὰ ὑπισχνουμένης **προτιμῶμεν Ἑλλάδα τεταπεινωμένην.** τὸν λαὸν ἐκεῖνον, ὅστις, ὅτε ἡ τιμὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος καὶ ἡ αἴγλη τῆς ἑλληνικῆς ἀνδρείας, τῆς ἀπειράκις ἐξιχθείσης καθ' ὅλους τοὺς μακροὺς χρόνους τοῦ πολυκυμάντου ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου μέχρι τοῦ καταπλήττοντος ἠρωισμοῦ καὶ ἥτις ἐνέπνευσε τοὺς ποιητὰς καὶ ὑμνιστὰς τῆς ὠραίας ταύτης χώρας, ἀπέσπασε τὸν θαυμασμὸν ἀπὸ τῆς νάνου ψυχῆς μέχρι τῆς γιγαντιαίας, ἀπὸ τοῦ εἰλωτος μέχρι τοῦ κολοσσοῦ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ παρήγαγε κατὰ μεγάλους ὄγκους τὸν εὐγενῆ ἐνθουσιασμὸν εἰς πᾶσαν καρδίαν πλασθεῖσαν ἐκ τῆς θείας οὐσίας ἐκείνης ἥτις ἔχει τὴν προνομακὴν ιδιότητα οὐ αἰσθάνεσθαι τὸ ὑψηλὸν καὶ γενναῖον, καὶ ὅτε τὸ γόητρον τῶν ἑλληνικῶν ὄπλων κύπτει ὑπὸ τὸ ἐπαχθὲς βᾶρος τῆς χλεῦης καὶ τῶν σκουμάτων τῶν παμπληθῶν ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ τίθεται ἐν τῷ ἄκρῳ τῆς πένης τῶν σατυρογράφων, μεταβληθὲν φεῦ! εἰς ἀπειρα θρύμματα καὶ συντρίμματα, προωρισμένα νὰ περικοσμήσουν ὡς ἀκτινοβόλοι ἀτίμητοι ἀδάμαντες τὸ νικηφόρον ξίφος τοῦ Ἐτέμ, ὅστις, λέγομεν, ἐν μέσῳ τοῦ γενικοῦ κατακυλισμοῦ καὶ τῶν ραγδαίων μοιραίων καὶ μὴ ἐθνικῶν ἀτυχημάτων, ἐκράτησεν ὑψηλὰ, πολὺ ὑψηλὰ τὴν σημαίαν τῆς ἐθνικῆς τιμῆς, διεφύλαξεν ὡς ἱερὸν κειμήλιον καὶ ἀγίαν παρακαταθήκην ἄσπιλον καὶ ἀκυλίδωτον τὸ ἐθνικὸν ὄνομα, ὅπερ τῷ ἔλαχεν ὁ κληρὸς νὰ φρουρήσῃ καὶ ὡς ἀντάξιός υἱὸς μεγαλόφρονος μητρὸς ἐτήρησε καὶ ἐσεβάσθη καὶ ἀπαράβατον ὄρον τῆς ὑπάρξεώς του ἔθηκε τὴν ὑστάτην παραγγελίαν ἐκείνης, διδούσης αὐτῷ τὴν ἀσπίδα διὰ τῶν λέξεων· «Ἡ τὰν ἢ ἐπὶ τὰς», ὅστις, λέγομεν, ἐν ᾧ ἡ στρουγγλόψυχος κηδεμὼν τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατήνεγκε ραγδαία τὰ χυδαῖα ραπίσματα καὶ ἀνηλέους τὰς μαστιγώσεις κατὰ τῆς Μητροπόλεως, ἐλάμβανε τὴν ἠθικωτέραν ἱκανοποίησιν παρ' ἐκείνης, ἥς ἡ σημαία συμβολίζει τὸν ἰλιγγιώδη κολοσσ-

σὸν τοῦ ἡμίσεως σχεδὸν ἑκατομμυρίου ἑκατομμυρίων ἀνθρωπίνων ὄντων, ἐπικαλουμένης τὴν συνδρομὴν τῆς ἀκαταβλήτου δυνάμεώς του καὶ τοῦ ἀπτήτου θάρρους του κατ' ἐκείνων ἀκριβῶς, ὧν χάριν πρὸ μικροῦ αὐτὴ αὕτη βαναύσως ἔρριπτε τὰς ὀβίδας τῆς κατὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τῶν ὑπὲρ τοῦ ἱερωτέρου ἀποκτίματος ἀγωνιζομένων.

Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο πλέον, ἐπαναλαμβάνομεν, νὰ μὲνῃ ἀπαθῆς θεατῆς ἐπὶ τοῖς δεινοπαθήμασι τοιοῦτου λαοῦ χωρὶς νὰ χαλαρώσῃ αἰσθητῶς τὸν δεσμὸν τὸν συνέχοντα τὰς καρδίας καὶ τὸ φρόνημα τοῦ σύμπαντος ἑλληνισμοῦ. Δὲν ἠδύνατο νὰ μὲνῃ ἀπαθῆς διότι δὲν θὰ εἶχε πλέον λόγον ὑπάρξεως ἐθνικῆς Κυβερνήσεως ἀλλὰ Κυβερνήσεις κρατιδίου, καταδεδικασμένου θᾶπτον ἢ βράδιον εἰς τὸν ἐξ ἀσφυξίας θάνατον. Δι' ὃ καὶ τὴν 26ην Ἰουαρίου, ἐν ὧρα καθ' ἣν ὁ λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου μετὰ τοῦ ἐκκλησιαζομένου Κρητικοῦ λαοῦ ἐδέετο ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ναυτικοῦ, χαρμόσυνον ἄγγελμα, διατρέξαν ἀστραπιαίως τὰ αἵματοβαμμένα ὄρη καὶ τὰ πεδία τῶν μαχῶν, τὰς μυροβόλους φάραγγας ἐν τοῖς κόλποις τῶν ὁποίων ἐγαλουχήθη καὶ ἐβασίλευσεν ἡ λεβεντιὰ καὶ τὸ ἀρματολίκι καὶ τοὺς ἀγερόχως μεγαλοπρεπεῖς βράχους ἐφ' ὧν ἐθουσιάσθη, ἀλλ' οὐδέποτε ἔκυψεν ὁ ὑπέρομαχος τῆς πατρίδος καὶ τῆς πίστεως, ἐφέρετο ἀνὰ τὰ στόματα πάντων, χαρᾶς ἄφθονα δάκρυα καὶ ἀγίου ἐνθουσιασμοῦ ἀποσπῶν, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐφθάσε ἐξωθεν τῶν Χανίων. Πρὶν δὲ ὁ ἥλιος τῆς ἀλησιμονήτου ἐκείνης ἡμέρας περιλούσει τὰ γαυριῶντα καὶ ὑπερῆφανεύομενα διὰ τὴν πρὸ αἰῶνων ἐναγωνίως ὄνειροπολουμένην φιλοξενίαν ταύτην ὕδατα τοῦ Κρητικοῦ πελάγους, τὰ θωρηκτὰ «Ἵδρα» καὶ τὸ ὀπλιταγωγὸν «Μυκάλη» τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ ἠγκυροβόλουν πρὸ τῶν Χανίων μὲ τὴν κυανόλευκον ὑπερήφανον χαιρετίζουσιν τοὺς ἐξάλλους καὶ κλαίοντας ἐκ συγκινήσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ σφοδροτέρου

καὶ ἀγιωτέρου ὅστις ποτὲ κατέκλυσεν ἀνθρωπίνην καρδίαν, ἐπαναστάτας, τὴν σημαίαν ἐκείνην ἦν τόσοι ἦρωες πρὶν ἀποθάνωσιν ὠνειροπόλησαν νὰ ἴδωσι κυματίζουσαν εἰς τὰ Κρητικά πελάγη. Τὴν 3ην Φεβρουαρίου ἑτέρα εἰδησις οὐχ ἦττον χαρμώσυνος ἢ ἡ πρώτη, διέτρεχεν ἀστραπιδὸν τὰς ἀποστάσεις τῆς Κρήτης. Χαρᾶς εὐαγγέλια οὐχ ἦττον εὐφρόσυνα τῶν πρώτων εὐηγγελίζοντο τοῖς ἀπογόνους τοῦ Μίνως ὑπὸ τῶν πετώντων ἐξ ἐθνικῆς μέθης ἀγγελιοφόρων. Στρατὸς τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ Βασιλείου, φέρων ἀντὶ τοῦ λαιγδεροῦ καὶ ἀποτροπαίου φεσίου τὸ ἑλληνικὸν Βασιλικὸν στέμμα μετὰ τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, ἔχων οὐχὶ τὴν ἀτιμὸν ἐντολὴν τῆς κτηνώδους ὑποδουλώσεως, ἀλλὰ τὴν θεῖαν καὶ εὐγενῆ τῆς ἀπελευθερώσεως, ἐπάτει τὸ πρῶτον τὸν πόδα του ἐπὶ τοῦ ἀρωματικοῦ καὶ καθηγιασμένου ὑπὸ τόσων μαρτυρησάντων ἠρώων ἐδάφους τῆς Κρήτης. Ὁ ἀρχηγὸς Βάσσος ἀπεστέλλετο ὅπως ἀπελευθερώσῃ τὸν πολυπαθέστερον καὶ ἀτυχεστέρον γενναῖον λαὸν ταύτης. Καὶ ἐνθουσιασμός καὶ συγκίνησις καὶ χαρὰ καὶ δάκρυα καὶ φρενιτιώδης ὑποδοχὴ καὶ ἡ ὑπερπλήρωσις πάσης Κρητὸς καρδίας ἀπὸ ὅ,τι ἱερὸν καὶ ἅγιον αἶσθημα δύναται αὕτη νὰ γεννήσῃ, προσέδωκαν εἰς τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ ἀληθὲς ἀνέκφραστον καὶ ἀπερίγραπτον, τὸ ὁποῖον οὐδὲν γεγονός ποτὲ ἔθα ἔχη; τὴν δύναμιν καὶ αὐτὸς ὁ πανδαμάτωρ ἀκόμη χρόνος, νὰ ἐξαλείψῃ τῆς μνήμης τῶν Κρητῶν. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος κατέπλευσεν εἰς τὰ ὕδατα τῆς Κρήτης καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατέλαβε ταύτην. Ἴδου ἡ πέτρα ὄλου τοῦ σκανδάλου. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πᾶσα οἰαδήποτε Κυβέρνησις οἰουδήποτε ἔθνοος καὶ ἐκείνου ἀκόμη τοῦ ὁποίου αἱ παραδόσεις δὲν χρονολογοῦνται πρὸ πολὺ ἀφειστώτος ἀφ' ἡμῶν χρόνου καὶ ἐκείνου ἀκόμη οὔτινος τὸ μέλλον δὲν ὑπισχνεῖται πλείονα τοῦ παρελθόντος καὶ ἐκείνου τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία θὰ ἦτο προτιμώτερον δι' αὐτὸ ν' ἀντικατασταθῇ δι' ἀγράφου χάριτος, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον, ἐπαναλαμβάνομεν, πᾶσα οἰουδήποτε ἔθνοος Κυβέρνησις ἀναμφιβόλως ὄχι ὀλι-

γώτερον θὰ ἔπραττε, διὰ τὴν μικράν, διὰ τὴν ἀδύνατον Ἑλλάδα ἀπηγορεύθη καὶ δὴ κατεκρίθη. Πτωχὴ Ἑλλάς! δὲν ἀνεμνήσθησαν τῶν ὑποχρεώσεων τῶν ἀλλὰ σὲ ἐπότισαν ὄξους ἀνθ' ὅσων παρὰ σοῦ εὐεργετημάτων ἔλαβον· ὦ αἰσχρὰ ἀχαριστία! Καὶ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο μόνον· ἀλλ' ἵνα καταστήσωσι τὴν δόσιν τοῦ φαρμάκου πικροτέραν, τὴν ἀδυναμίαν καὶ σμικρότητα μας αἰσθητοτέραν ἀναισχύντως προβάλλουσιν ἡμῖν τὴν ὑψ' ἡμῶν δῆθεν ἀθέτησιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου, αὐτοὶ οἵτινες κατεκουρέλιασαν τοῦτο, τὰ δὲ ῥάκη του βλέπει πᾶς μὴ τυφλὸς αὐθαιρέτως διεσπαρμένα εἰς τὴν Βοσνίαν, Τύνιδα, Αἴγυπτον καὶ ὄπου ἂν τὸ βλέμμα στρέψη καὶ ἐκεῖνα τὰ ὄντως ληστροικῶς φερόμενα πρὸς τὸ ἀχανές τοῦ Οὐρανοῦ κράτος καὶ ἐκεῖνα τὰ ἠρέμως φερόμενα ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ Βορρᾶ πρὸς τὴν ὠραίαν τοῦ Κωνσταντίνου ἑλλνίδα πόλιν.

Ἄλλὰ τὸ ἐγχείρημα τοῦτο τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως δὲν ἐπεβάλλετο μόνον ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ καὶ φιλανθρωπικοῦ αἰσθήματος καὶ δὲν ὑπηγορεύετο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν παρορμησέων τῆς καρδίας, ἐπεκροτεῖτο καὶ ὑπὸ τῆς αὐστηρᾶς λογικῆς καὶ τῆς ἐπισκοπήσεως τῆς τότε πολιτικῆς καταστάσεως. Πρόσφατοι ἀκόμη ἀντηχοῦν εἰς τὰ ὦτα παντὸς οἱ λόγοι τοῦ Σώλσβαρν οἱ κατὰ τὸ προπαραλθὸν ἔτος ἀνὰ τὴν ὑψηλίον διατυμπανισθέντες κατὰ τῆς τότε ἀδρανείας τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Δὲν ἠδυνάμεθα, εἶπεν, ὁ εὐγενὴς Λόρδος νὰ ἐξαναγκάσωμεν τὴν Ἑλλάδα νὰ θελήσῃ νὰ λάβῃ τὴν Κρήτην. Καὶ πάντες ἐβόήσαμεν τότε ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐὰν ἐπρόβαινε εἰς τοιοῦτον πρᾶξικόπημα, ἡ Εὐρώπη θὰ εὐρίσκετο πρὸ τετελεσμένου γεγονότος· πολλοὶ δέ, ἐξ ἐκείνων, οἵτινες σπουδαῖον παράγοντα ἐν ταῖς ἐκβάσεσι τῶν τοιούτων πρᾶξικοπημάτων ἀποτελοῦσι, τὸ τοιοῦτον ὑπηνίχθησαν. Ἡ Εὐρώπη, ἐφαίνετο λογικόν, βλέπουσα τὴν κακοπιστίαν καὶ ὀπισθοβουλίαν τῆς Τουρκίας καὶ δὴ κατὰ ἔργων ὑπὸ καὶ μόνον τῶν χειρῶν τῆς δημιουργηθέντων, ὡς τὸ τελευταῖον πολίτευμα τῆς

Κρούτης, καὶ λαμβάνουσα ὑπ' ὄψει τῆς τὴν ἐκάστοτε ἐπαπειλουμένην εἰρήνην ὑπὸ τῶν ἀνυποτάκτων Κρητῶν, δὲν θὰ ἀντέτασεν τοσαύτην ἀκλῶνητον ἐπιμονὴν πρὸς διατήρησιν τοῦ προσφιλοῦς αὐτῇ δόγματος, τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας, εὐρισκομένη πρὸ τετελεσμένων γεγονότων, πρὸ καταστάσεως πραγμάτων, ἅτινα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸ πρόην καθεστῶς εἰμὴ ἡ πλήρης καὶ τελεία ὁμοφωνία τῶν Δυνάμεων, πράγμα τὸ ὁποῖον τότε παρ' ὀλίγων ἐφαίνετο πιθανόν. Πλὴν καὶ ἄνευ πάντων τούτων τῶν λόγων, τῶν ἀρκετῶν ὅπως τολμήσῃ τις νὰ διεκδικήσῃ τὸ πανθομολογούμενον δίκαιόν του, ἡ σκέψις ὅτι μετὰ τὸ ἐγχείρημα δὲν ὑπῆρχεν εὐχερὲς μέσον, ὅπως ἐπανέλθῃ τὸ πρόην καθεστῶς, δὲν ὑπῆρχεν εὐχερὲς μέσον ὅπως ἐξωσθῇ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς τῆς νήσου, ἤρκει πρὸς λήψιν τοιαύτης ἀποφάσεως· διότι βεβαίως δὲν προέβλεπε καὶ ὁ μᾶλλον διορατικὸς καὶ ὁ μᾶλλον ὀξυδερκὴς τὸ ἀπαίσιον ὅσον καὶ σπουδαῖον καὶ λίαν βαρυσήμαντον εἰς ὃ καὶ μόνον ἴσως ἡ Ἑλλὰς δέον νὰ ὀφείλῃ τὴν καταστροφὴν τῆς, γεγονός, ὅτι ἡ ταυτόσημος διακοίνωσις τῶν δύο ἐκείνων λοξοκυτταζομένων Γιγάντων θὰ ἐπέβαλλε τὴν ἀπραξίαν καὶ τὸ σταύρωμα τῶν χειρῶν εἰς τὰ Βαλκανικὰ κρατίδια ἐκεῖνα, ἡ πιθανὴ ταυτόχροτος ἐξέγερσις τῶν ὁποίων οὐδέποτε θὰ ἄφινε τὴν Τουρκίαν ν' ἀποφασίσῃ τὸν καθ' ἡμῶν πόλεμον.

Εἶχεν ἡ Τουρκία τόσους ἀνοικτοὺς καὶ ἀπληρώτους λογαριασμοὺς, τὸ αἶμα 300 χιλιάδων ἀθῶν ὑπάρξεων, ἀτιμωρητὴ παρ' αὐτῆς κατακρεουργηθειῶν, δὲν εἶχεν ἔτι ἐξατιμισθῆ καὶ παραδοθῆ εἰς τὴν λήθην καὶ τὸ ἀπαίσιον φάσμα τῆς ἐνοχῆς αὐτῆς δὲν εἶχεν ἔτι ἀποσυρθῆ ἀπὸ τὰ ὄμματα τοῦ κόσμου, ὥστε δὲν ἐφαίνετο πιθανόν, ὅτι θὰ ἐτόλμα τόλμημα τόσον μωρόν, τὸ ὁποῖον πολὺ ἐνδεχόμενον νὰ τῇ ἐπέφερε τὸν ὄλεθρον. Ἀλλά, ὅταν ὁ Θεὸς καὶ ἡ μοῖρα καὶ οἱ ἄνθρωποι συνομόσουν ἐναντίον σου οἱ ὑπολογισμοί σου, ὅσον καὶ ἂν μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας κατεστρώθῃσαν, θὰ ψευθῶσιν. Ὅ

Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀνενοχλήτως πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν
 Εὐρωπαϊῶν ἀπεδιβάσθη εἰς Κρήτην. Παντὸς Ἕλληνο
 τότε ἐκ χαρᾶς ἢ καρδία ἔπαλλεν. Ἡ Εὐρώπη σιωπῶσα
 ἕως τότε ἐφαίνετο ἐπιδοκιμάζουσα τὸ ἐγχείρημα ἢ τοῦ-
 λάχιστον τινὰ τῶν μελῶν της. Οἱ Κυβερνῶντες ἔτριβον
 τὰς χεῖρας ἐξ ὑπερμέτρου χαρᾶς καὶ τέλος Λαός, Βασι-
 λεύς, Κυβέρνησις καὶ Εὐρώπη ἐφαίνοντο ὅτι εὐρίσκοντο
 ἐν πλήρει ὁμοφωνία τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ἀλλὰ δυστυ-
 χῶς τὰ φαινόμενα ἦσαν ἀπατειλιά. Τὰ τελεσθέντα μέχρι
 τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως
 ἀμφιβάλλω ἂν θὰ ὑπῆρξε καὶ εἰς Ἕλληνα, ὅστις δὲν ἐπε-
 δοκίμασε. Ἴδου τὸ πρῶτον στάδιον τοῦ ζητήματος, καθ'
 ὃ τοῦτο ἔφθασεν εἰς τὸ κορύφωμα τῆς ἐπιτυχίας του.
 Ἴδου καὶ ἡ ἀφορμὴ ὄλων τῶν μετέπειτα συμβάντων,
 ἀφορμὴν ἣν οὐδεὶς ἠδύνατο ν' ἀποδοκιμάσῃ, πάντες δὲ
 παταγωδῶς ἐχειροκροτήσαμεν καὶ ἐπεφημίσαμεν. Δυστυ-
 χῶς ὅμως ἢ ἔστω καὶ φαινομενικῇ αὕτη τετραφωνία δὲν
 ἐπρόκειτο νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ πολὺ καὶ ἡ Εὐρώπη συσκε-
 φθεῖσα ἀπεχώρει μετ' οὐ πολὺ καὶ συγχρόνως διὰ ταυ-
 τοσήμιον διακοινώσεώς της ἐπέτασσε τῇ ἀσθενεῖ Ἑλλάδι
 τὴν ἀνάκλησιν τῶν ἀποφάσεών της, τὴν διὰ τῆς ἰδίας της
 χειρὸς ὑπογραφὴν τῆς καταδικαστικῆς κατὰ τοῦ ἐγχει-
 ρήματος της ἀποφάσεως, τὴν ἀνάκλησιν ἐκ Κρήτης τοῦ
 στρατοῦ καὶ στόλου της. Καὶ ἐντεῦθεν ἄρχεται τὸ δεύ-
 τερον στάδιον. Ἡ τριφωνία πλήρης. Λαός, Βασιλεὺς
 καὶ Κυβέρνησις ἐφαίνοντο προτιμῶντες πᾶν ἄλλο ἢ τὴν
 ὑπογραφὴν τοιαύτης κατ' αὐτῶν ἀποφάσεως· τῆς τοιαύ-
 της δὲ μάλιστα σκέψεως ὑπερθεματιστῆς ἦτον ὁ πρῶ-
 τος. Λαός, τύπος, ἄνδρες, γυναῖκες, μικροὶ καὶ μεγάλοι,
 διὰ νὰ ἤμεθα εἰλικρινεῖς, οὐδὲν ἤβελον ν' ἀκούσωσι περὶ
 ὑποχωρήσεως. Ἐἶν δὲ τινὲς τοῦναντίον ἐφρόνουσι οὔτοι
 ἀπετέλουν σταγόνα ὕδατος ἐν τῷ πελάγει. Μόνον ἡ ἰδέα
 ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἢ ὁ Βασιλεὺς ἴσως ἤθελον φανῆ ἔνδο-
 τικοὶ καὶ κατ' ἐλάχιστον, προυκάλει συλλαλητήρια ἐπὶ
 συλλαλητηρίων, εἰς ἃ ἅπασαι αἱ τάξεις ἀντεπροσωπεύ-
 οντο καὶ οὐδὲν παρελείπετο ὅπως οἱ κυβερνῶντες ἐνθαρ-

ρυνθῶσιν. Ἐντεῦθεν δὲ ἄρχεται ἡ σατανικὴ περιπλοκὴ τοῦ ζητήματος, ἡ εἰς δυσχερεῖ θέσιν περιαγαγοῦσα τοὺς κυβερνῶντας. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ὑπεκφεύγουσα τὴν ὀριστικὴν ἀπάντησιν ἐπὶ τῆς διακοινώσεως τῶν Δυνάμεων ἢ μᾶλλον μὴ τολμῶσα νὰ ρίψῃ κατὰ πρόσωπον αὐτῶν ἐν «Ὅχι» εἰς ἀπάντησιν, διὰ τῆς ἀντιδιακοινώσεως αὐτῆς ἐδύλου ναὶ καὶ ὄχι. Ἀνεκάλει μὲν τὸν στόλον τῆς ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς Κρήτης ὑπεξέφευγεν ὅμως τὴν δῆλωσιν τῆς ὑποχωρήσεως καὶ εἰς τὰ λοιπὰ σημεῖα τῆς διακοινώσεως καὶ ἐφαίνετο ἐπιθυμοῦσα τὴν πρόκλησιν τῶν Δυνάμεων εἰς διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις. Αἱ Δυνάμεις ὅμως εἰς τὴν ἀντιδιακοίνωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως δὲν ἠξίωσαν νὰ δώσωσιν οὐδεμίαν ἀπάντησιν. Ἄντὶ δὲ διὰ δευτέρας διακοινώσεως τῶν νὰ προκαλέσωσιν τὴν πολὺ πιθανῶς ἀρνητικὴν ἀπάντησιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ νὰ δυσχεράνωσιν οὕτω κατὰ πολὺ τὴν θέσιν τῶν ὡς ἐκ τῆς καταφόρου προσβολῆς τῆς φιλοτιμίας καὶ ἀξιοπρεπείας αὐτῶν ἐκ τοιαύτης ἀπαντήσεως, εὔρον φρονιμώτερον καὶ ἐθεώρισαν τελεσφορώτερον νὰ λοξοδρομήσωσι θέτουσαι εἰς χρῆσιν ἕτερον μέσον ἐνεργείας. Ἡ Τουρκία ἢ μέχρι τοῦδε θεατικῆς προσκαλεῖται νὰ λάβῃ ἐνεργὸν μέρος καὶ ἐπὶ τῷ ἀναμφισβητῆτι δισταγμῷ τῆς, τῇ ἐξασφαλίζονται γύροθεν τὰ σύνορά τῆς παρὰ τῶν μὲν, καὶ τῇ στέλλονται στρατηγοὶ καὶ σύμβουλοι παρὰ τῶν δέ. Ἦθελον νὰ ἐκδικηθῶσι καὶ τιμωρήσωσι τὸν τόσον θαρραλέως ἀνθιστάμενον εἰς τὰ σατραπικὰ κευλεύσματά τῶν. Ἡ Τουρκία πείθεται καὶ οἱ στρατοὶ τῆς ἤρχισαν νὰ συγκεντρῶνται ἐν τοῖς μεθορίοις. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ ταύτης ἄρχονται λαμβάνοντα ἄλλην τροπὴν, ἀπροσδόκητον, τὰ πράγματα. Τὸ ζήτημα ἀλλάσσει φάσιν. Καὶ ναὶ μὲν ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ὁ Βίσσος ἐπάτει τὸν πόδα αὐτοῦ μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ εἰς Κρήτην δὲν ἀπεκλείετο ἐντελῶς καὶ ἡ τοιαύτη τροπὴ τοῦ ζητήματος, οὐχ ἦπτον αὕτη ἐφαίνετο ἢ ἀπιθανωτέρα, ἢ ὀλιγότερον, ἢ κατ' ἐλάχιστον περιμενομένη. Διότι ἡ Τουρκία, ὅπως εἶχεν ἢ

ἐν Εὐρώπῃ πολιτικὴ κατάστασις, ἐφαίνετο ὅτι δὲν θὰ
 ἐτόλμα εὐκόλως τοιοῦτον παιγνίδι ἢ καὶ ἂν ἐτόλμα δὲν
 θὰ τῇ ἐπετρέπετο ἢ καὶ ἂν τῇ ἐπετρέπετο δὲν θὰ ἐβά-
 διζεν ὑπὸ τὸ ἐμβατήριον τῆς ἐξαφωνίας. Ἐνῶ δὲ μέχρι
 τοῦδε λαός, Βασιλεὺς καὶ Κυβέρνησις ἐβάδιζον τόσον
 ἐναρμονίως, τὰ πράγματα ἐπέβαλον ἀπὸ τοῦ χρονικοῦ
 τούτου σημείου τὴν παῦσιν τοῦ ἁρμονικοῦ τούτου βα-
 δίσματος. Δύο εἰσὶ τὰ στοιχειώδη λάθη εἰς τὰ ὅποια
 ὀφείλεται ἡ τοιαύτη ἀτυχὴς τῶν πραγμάτων ἔκβασις.
 Ἡ ἀσύγγνωστος ἀμέλεια τῆς Κυβερνήσεως, ἵνα μὴ, ἐν
 καιρῷ τῷ δέοντι, ἔχη παρασκευάσει τὸ ἔθνος καταλλή-
 λως καὶ ἐπαρκῶς καὶ δεύτερον ἢ ἔλλειψις τοῦ ἀπαιτου-
 μένου ἐπαρκοῦς θάρρους καὶ αὐταπαρνήσεως αὐτῆς,
 ἥτις ἐρχομένη πρὸ τοῦ λαοῦ νὰ εἴπῃ καθαρὰ καὶ ξά-
 στερα : ἐγὼ δὲν εἶμαι ἐκείνη, ἥτις δύναται νὰ διεξα-
 γάγῃ τοιοῦτον πόλεμον καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸν διε-
 ξαγάγωμεν δι' αὐτὸν καὶ δι' ἐκεῖνον τὸν λόγον. Οὔτε
 ὅμως τὸ πρῶτον ἐγένετο ἐν καιρῷ τῷ δέοντι, ὅποτε καὶ
 ἂν ἠττώμεθα ἢ ἦττα μας θὰ ἦτον ἐντιμωτέρα, ἄνευ
 τῶν τόσων αἰσχῶν, ἅτινα νῦν τοσοῦτον ἀμαυροῦσιν
 αὐτήν, οὔτε τὸ δεύτερον μετὰ παρρησίας ἀνωμολογήθη.
 Ἐπρεπε νὰ εὐρεθῇ τις νὰ θυσιάσῃ ἑαυτὸν ἵνα μὴ ἀκο-
 λουθήσωσι τὴν φορὰν ἣν ἠκολούθησαν τὰ πράγματα.
 Ὁ τίς ὅμως οὗτος δὲν ἠδύνατο καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ εἴ-
 εἶναι ὁ βασιλεὺς· καὶ δὲν ἔπρεπε διότι δὲν συνέφερον
 ἀπολύτως τοῦτο εἰς τὸ ἔθνος ὡς θὰ ἀναπτύξωμεν πα-
 ρακατιόντες. Ἐπρεπε μὲν νὰ παρακάμψωμεν τὴν ἐν
 τοῖς συνόροις σύρραξιν, πλὴν ν' ἀποφύγωμεν καὶ τοὺς
 ἐσωτερικοὺς σπαραγμοὺς. Οἱ κίνδυνοι ἦσαν δύο ἐξ ἴσου
 καταστρεπτικοὶ διὰ τὸ ἔθνος. Ἡ θέσις τῶν πραγμάτων
 ἐπομένως πολὺ λεπτή. Δι' ὃ καὶ ἔπρεπε νὰ εὐρεθῇ τὸ
 κατάλληλον πρόσωπον τὸ ὁποῖον νὰ δύναται νὰ παρα-
 κάμψῃ μὲν τὸν ἕνα, ν' ἐποφύγῃ δὲ καὶ τὸν ἕτερον. Τὸ
 δὲ πρόσωπον τοῦτο κάθε ἄλλο ἠμποροῦσε νὰ εἶναι
 ἀλλ' ὄχι ὁ Βασιλεὺς δι' οὗς κατωτέρω θὰ ἐκθέσωμεν
 λόγους. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἅμα τὸ ζήτημα μετε-

τοπίζετο ἀπὸ τὸ πρόσφορον ἔδαφος τῆς Κρήτης εἰς τὰ μεθόρια ἡμῶν· ἄμα ὡς ἐπέισθη ὅτι ἡ Τουρκία ἐξωθήθη καὶ ἀπεφάσισε μὲ τὰ σωστά της τὸν καθ' ἡμῶν πόλεμον, ὥφειλε νὰ κάμῃ ἀκριβεῖς τοὺς ὑπολογισμοὺς της· καὶ εἰς τοὺς λογαριασμοὺς της νὰ προσκαλέσῃ καὶ τὸν ξενοδόχον καὶ τοὺς σερβητόρους ἀκόμῃ καὶ ἀναλόγως τῶν ἐξαγομμένων πορισμάτων νὰ ρυθμίσῃ τὴν περαιτέρω πορείαν της. Ὁ στρατὸς ἡμῶν ἀριθμητικῶς πολὺ κατώτερος τῆς Τουρκίας. Τὰ ἐφόδια αὐτοῦ ἀνεπαρκῆ. Ὁ εἰς τὰς ἀποθήκας ἱματισμὸς καὶ λοιπὰ χρειώδη ἐλλειπῆ. Ὁ ὀπλισμὸς τοῦ στρατοῦ ἀτελής. Τὸ πυροβολικὸν καὶ ἱππικὸν κατὰ πολὺ κατώτερον τοῦ Τουρκικοῦ. Ἐπιμελητεία καὶ στελέχη διὰ τὴν σύγκλησιν ὑπὸ τὰ ὄπλα ὄλων τῶν στρατευσίμων ἡλικιῶν ἀνεπαρκῆ. Πειθαρχία στρατοῦ κατώτερα, ἐμπειρία πολέμου ἀσυγκρίτως ὑποδεεστέρα. Ἀνεγνωρισμένη καὶ βεβαιωμένη ὑπεροχὴ στρατηγοῦ, ἐφ' ἧς τοῦλάχιστον νὰ δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν ἀντιστάθμισμα διὰ τὴν κατὰ πάντα τὰ λοιπὰ ὑπεροχὴν τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ στηρίξωμεν τὰς ἐλπίδας μας, οὔτε. Κατώτεροι λοιπὸν κατὰ πάντα, τὸ συμπέρασμα ἦτο εὐκόλον. Πλὴν καίτοι εὐκόλον τὸ συμπέρασμα, ἢ ἀπόφασις δι' ἓνα φίλαρχον δὲν ἦτον εὐκόλος, καθ' ὅτι θὰ ἐχρειάζετο νὰ θυσιάσῃ τὴν ἀρχὴν ἐκεῖνος, ὅστις πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ λαοῦ, θὰ ἐξέθετε τὰς ἐλλείψεις ἡμῶν ταύτας. Ὁ λαὸς καὶ δὴ ὁ ἑλληνικὸς, ἀφειρηθὴν πάντοτε εἰς τὰς σκέψεις του ἔχων τὴν ἐπιπολαιότητα, θὰ ἐχαρακτήριζεν ὡς λίαν ἀνανδρον ἐκεῖνον, ὅστις θὰ τῷ ἐφέρε τὴν ἀντίρρησην, ὅτι δὲν ἠδύνατο ὁ στρατὸς ἡμῶν νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς μικροῦ καὶ νὰ προσελάσῃ νικηφόρος μέχρις ἀκόμῃ τῆς ἔδρας τοῦ Ἀβδοῦλ Χαμίτ.

Ἴσως εἶνε τολμηρὸν τὸ ν' ἀποφαίνηται τις ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων ἀνευ εὐδοιασμοῦ· πλὴν, νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ἑλλειψις ἀρετῆς τὸ νὰ ἔχῃ τις, ὅσον μικρὸς καὶ ἂν εἶναι, τὸ θάρρος τῆς γνώμης του, τῆς πεποιθήσεώς του, ὅσον εἶναι ἑλλειψις ἀρετῆς ὅταν τὸ σφαιερὸν ταύτης τῷ ὑποδειχθῆ καὶ ἀσμένως δὲν τὸ ἀναγνωρίσει. Πρωτίστως

ὁμολογοῦμεν εἰλικρινῶς ὅτι ἤθελε φωραθῆ κακόβουλος διαστροφεύς τῆς ἀληθείας ἢ κακὸς ἐκτιμητῆς τῶν ιστορικῶν γεγονότων μὲ ἀτελεστάτην ἀντίληψιν καὶ ἀμβλείαν παρατηρητικότητα ἐκεῖνος ὅστις θὰ ἠρνεῖτο τῷ κ. Δηλιγιάννῃ ὅτι ἡ ἔθνικὴ ἀτμόσφαιρα κατὰ τὰς ἐπιβλητικὰς ἐκεῖνας στιγμὰς εἶχεν ὑπερπληρωθῆ ἀτμῶν, ἡ πυκνότης καὶ ἡ πιεστικὴ δύναμις τῶν ὁποίων ματαίως ἴσως θέλει ἀναζητηθῆ εἰς τὰς σελίδας τῆς ἔθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας. Ὁ ἀκράτητος καὶ ἐν πολλοῖς ἄκαιρος ἐνθουσιασμὸς εἶναι φυσικὸν ἐλάττωμα τοῦ Ἑλλήνου· ἀλλ' ἐὰν πάντες ὑπ' αὐτοῦ παρεσύρθημεν, ἐὰν καὶ οἱ συντηρητικώτεροι, διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἐγένοντο ἐξαλλώτεροι φωνασκοὶ καὶ ζητοπόλεμοι, δέον οὐχ' ἦτον ὅπως μὴ παρίδωμεν ὅτι καὶ οὐδὲν ἀπολύτως ἐγένετο, οὐδεμίᾳ ἐνέργειᾳ, οὐδεμίᾳ προσπάθειᾳ κατεβλήθη παρ' ἐκείνων, ὧν ἡ γνῶμη ἠδύνατο νὰ ἔχη ἐπιβλητικότητα καὶ σεβασμὸν παρὰ τῷ λαῷ, διὰ νὰ μὴ γείνωσι τοιοῦτοι καὶ παρημελήθη ἀσυγγνώστως οὐ μόνον ἡ ὑστάτη ἀλλὰ καὶ ἡ πρώτη ἀπόπειρα πρὸς ἀραίωσιν τῶν ἀτμῶν τούτων. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ὁμολογίαν ταύτην ἡ ἀτελεῆς γνῶσις ἦν ἔχομεν περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος, μᾶς ἄγει νὰ φρονῶμεν ὅτι τρεῖς καὶ μόνον πολιτευόμενοι ἂν εὐρίσκοντο ἠδύναντο ν' ἀποσοθίσωσι τὸν κίνδυνον, ν' ἀποτρέψωσι τὸν πόλεμον, χωρὶς βεβαίως ὡς ἀντάλλαγμα νὰ ἔχωμεν ἐσωτερικοὺς σπαραγμοὺς, ἀγνώστων συνεπειῶν. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ κ. Δηλιγιάννης, ὁ δεύτερος ὁ διάδοχος τούτου καὶ ὁ τρίτος ὁ διάδοχος τοῦ διαδόχου του. Ὁ κ. Δελιγιάννης ὁμολογεῖ ἀξιευαίνως ὅτι, δὲν ἤθελε τὸν πόλεμον, διὰ τὸν λόγον βεβαίως ὅστις δὲν θὰ διέφυγε τὴν πείραν καὶ διορατικότητα, ἣν ἀναμφιβόλως μεγάλως θὰ ὤξυναν τὰ τόσα ἄτινα ἐπὶ τῆς ράχεώς του φέρει ἔτη καὶ ὅστις λόγος δὲν θ' ἀπέκλειε παντάπασι τὴν ὀγκῶδη πιθανότητα τῆς ἥττης μας. Ὁφείλεν ἐπομένως καὶ διὰ τῶν δημοσιογραφικῶν του ὀργάνων καὶ διὰ τῶν φίλων του καὶ διὰ ὄλων του μέσων καὶ διὰ τῆς εὐχάρσους διακοινώσεως τῆς γνώμης του ταύτης ὅπου

ἡ πειστικὴ φωνὴ του ἠδύνατο νὰ φθάσῃ, ν' ἀποπειραθῆ νὰ μεταψυτεύσῃ τὴν γνώμην του ταύτην, τὰς πεποιθήσεις του ἐκείνας καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ἀνατρέχοντες ὅμως εἰς τὰς ἡμέρας ἐκείνας καὶ μὴ λησμονοῦντες τὴν κατέχουσαν τότε ζουρλάδα καὶ φρενίτιδα τὰ μαινόμενα πλήθη καὶ τὸ κατακρύλισμα τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑποστῆ ἡ ἡρεμος σκέψις ὅλων μας, δὲν διστάζομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ διάβημα τοῦτο τοῦ κ. Δεληγιάννη πολὺ πιθανόν, πιθανότατα νὰ εὔρισκεν ἐρμυτικῶς κεκλεισμένα τὰ ὄρα τοῦ μεθυσμένου λαοῦ καὶ νὰ μὴ ἐπετύγχανε κατὰ συνέπειαν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Τότε τῷ ἐπεβάλετο, ἀντὶ ν' ἀποπειραθῆ μητροκτονίαν, νὰ παραχωρήσῃ τὴν ἥκιστα εὐχάριστον ταύτην ἀπόπειραν εἰς ἄλλον. Νὰ καταθέσῃ ἀνενδοιάστως τὴν ἀρχὴν. Θὰ ἦρχετο ὁ διάδοχος του· τότε καὶ ἂν οὐδέν ἕτερον γεγονός θὰ συνετέλει ὥστε αἱ τυχόν φιλοπολεμικαὶ διαθέσεις τούτου νὰ ἐκλωνίζοντο μετὰ τὴν εἰς τὴν ἔξουσίαν ἀνοδὸν του, τὸ γεγονός καὶ μόνον νομίζομεν τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ γηράσαντος εἰς τὴν πολιτικὴν κ. Δεληγιάννη, τοῦ πολυπειροτέρου καὶ αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν συναδέλφων του, θὰ ὑπερήρκει ὥστε ζυγίζων καὶ ξαναζυγίζων τοὺς λόγους τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ προκατόχου του, νὰ ἐπιρρασίῃ ἀρκετὰ τὴν ἀπόφασιν ἣν οὗτος ἐμελλε νὰ λάβῃ περὶ τοῦ πρακτέου. Ὅλοι ἐκ τῆς πείρας γνωρίζομεν τὴν ἐπιήρειαν ἣν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων μας ἡ πορεία τοῦ προκατόχου μας, ὅταν μάλιστα ἡμεῖς εἴμεθα πρωτόπειροι.

Ἄλλὰ καὶ πλὴν τούτου τὸ πρῶτιστον μέλημα τοῦ διαδόχου τοῦ κ. Δεληγιάννη θὰ ἦτο νὰ ἐρευνήσῃ ὡς τὸ βάθος τὸ διπλωματικὸ συστάρι, νὰ ἀκούσῃ μὲ ἐκατὸ τεντωμένα ἀφθιὰ τὰς πληροφορίας τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ νὰ διαβάσῃ καὶ νὰ ξαναδιαβάσῃ τὰς ἐκθέσεις τῶν ἐν Τουρκίᾳ προξένων μας καὶ κατόπιν πάντων τούτων μὲ ὅλην τὴν τόλμην καὶ τὸ θάρρος καὶ τὴν εὐλικρινείαν καὶ τὴν ἀνιδιοτέλειαν ἀνδρὸς ἐργαζομένου δι' ὑψηλότερον σκοπὸν καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ἐξασφά-

λισιν τῆς δημοτικότητος του καὶ τῆς πολιτικῆς του
 ὑπάρξεως νὰ συγκαλέσῃ τὴν Βουλὴν, τὸν λαὸν, τῆς πέ-
 τραις, τοὺς βράχους καὶ νὰ τῶν εἴπη· «Καθὼς βλέπω,
 Κύριοι, ἀπὸ τὰ χαρτιά ποῦ ἔχω ἴδῶ ἔμπροστά μου καὶ
 τὰ ὁποῖα μᾶς ἔστειλαν οἱ Πρέσβεις μας ἀπὸ τὴν Πετρού-
 πολιν, ἀπὸ τὸ Βερολῖνον, ἀπὸ τὴν Βιέννην, ἀπὸ τὸ Πα-
 ρίσι, ἀπὸ τὴν Ρώμην καὶ ἀπὸ τὸ Λονδῖνον οὐδεμίαν
 ὑποστήριξιν ἔχομεν ἀπὸ πουθενά, οὐδεμίαν κἂν ἐνθάρο-
 ρυνσιν ἀπὸ κανένα, ὡς τοῦλάχιστον καὶ ἐγὼ ἐνόμιζον
 πρότερον, ἀλλὰ τοῦναντίον μάλιστα ἔχομεν ἀποθάρρυν-
 σιν καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἀπειλάς. Ὡς παρατηρῶ, ἐπίσης ἀπὸ
 τὰς πληροφορίας ὅπου μοῦ ἔδωκεν ὁ ἀξιότιμος συνά-
 δελφός μου, ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, ὁ στρατὸς
 μας ἔχει πλείστας ἐλλείψεις τρομερὰς καὶ φοβερὰς, τὰς
 ὁποίας, μὰ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐγὼ δὲν ἐπερίμενα. Ὡσαύ-
 τως, κύριοι, ὡς πληροφοροῦμαι ἀπὸ τὰς ἐκθέσεις τῶν
 προξένων, ποῦ ἔχομεν ἔς τὴν Θεσσαλονίκην, ἔς τὴν
 Ἐλασσῶνα καὶ ἀλλαχοῦ, ὁ τουρκικὸς στρατὸς θὰ εἶνε
 μετ' ὀλίγον τριπλάσιος τοῦ ἰδικοῦ μας καὶ μετ' οὐ πολὺ,
 μᾶς γράφουν, μπορεῖ εὐκολώτατα νὰ γείνη καὶ πεντα-
 πλάσιος· ἔχει δέ, λέγουν, καλλίτερα κανόνια καὶ καλ-
 λίτερα ὄπλα. Προσέτι δὲ, κύριοι, ὡς καταλαβαίνω καὶ
 μὲ τὴν μικρὰν πολιτικὴν διορατικότητά ποῦ ἀπέκτησα
 κατὰ τὸν χρόνον ποῦ πολιτεύομαι, σάμπως νὰ μοῦ μυ-
 ρίζῃ, ὅτι ἀπὸ κάπου γίνεται ἐνέργεια γιὰ νὰ φύγωμε
 κανένα χαστοῦκι καὶ σουφρώσωμεν διὰ νὰ μὴ τῶν γει-
 νόμεθα ἐμπόδιον ἔς τοὺς σκοπούς των. Σ' ἀνὰ μοῦ μυ-
 ρίζῃ δὲ καὶ ἡ βρωμοδουλειά, ὅτι καὶ μερικὰ λερωμένα
 δάκτυλα χρηματιστῶν δὲν λείπουν ἀπὸ τὴν μέσσην. Ὡστε
 ὅλα αὐτὰ δὲν τὰ ἤξευρα κι' ἐφῶναζα κι' ἐγὼ, ὅταν
 ἤμουν ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ χορὸ, ζήτω ὁ πόλεμος, ἀλλὰ τώρα
 ποῦ μελέτησα καὶ ξαναμελέτησα ὅλα αὐτὰ δὲν δύναμαι
 παρὰ νὰ ἐπιδοκιμάσω τὴν στάσιν τοῦ προκατόχου μου
 καὶ τὸν συγχαίρω μάλιστα διὰ τὸν πατριωτισμὸν, ὃν
 ἔδειξε καὶ μὲ ὄλο τὸ μπαρτόν, Κύριοι, δὲν ἔχω καὶ ἐγὼ
 νὰ Σᾶς πῶ παρὰ ὅ,τι Σᾶς εἶπε καὶ ἐκεῖνος. Ἡ ὑποχώ-

ρησις ἢ ὀρεβοῶρ. Τοιαύτην στάσιν πρῶτος θὰ ἐχειροκροῖτε βεβαίως ὁ κ. Δηλιγιάννης κατὰ λογικὴν συνέπειαν καὶ εἶτα καὶ πάντες οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ὀμιλοῦντος Πρωθυπουργοῦ. Τί δὲ θὰ ἐγείνητο ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν δύναται τις εὐκόλως νὰ ἀποφανθῇ· ἀλλ' ὑποθείσθω, ὅτι ἡμεῖς τοῦ ἐφωνάζομεν ὀρεβοῶρ· θὰ ἦρχετο κατόπιν τρίτος. Καὶ αὐτὸς ἐξήγαγε τὰ ἴδια συμπεράσματα καὶ μετήρχετο τὴν ἴδιαν πολιτικὴν καταλήγων καὶ οὗτος· «Κύριοι, ἀντὶ νὰ γείνω πατριδοκτόνος καὶ ἐγὼ Σὰς λέγω ἢ ὑποχώρησις ἢ ἀπὸ 'Ὶῶ 'πληγαίν' αὐτός». Τότε μὰ τὴν ἀλήθειαν δὲν δύναμαι νὰ πιστεύσω, ὅτι εἰς ἐκείνους ποῦ ἔχουν ὀλίγην λογικὴν, διότι δυστυχῶς εἶνε πλεῖστοι ἐν Ἑλλάδι ποῦ δὲν ἔχουν στάλα, δὲν θὰ διελύετο ἡ ὀμίχλη ἢ ἐκ τοῦ γενικοῦ ρεύματος τοῦ ἐνθουσιασμοῦ παραχθεῖσα καὶ ἐσκοτίζε καὶ ἀπετύφλογε τὴν κρίσιν των καὶ ὅτι ἡ ἀλήθεια καὶ τὰ πράγματα δὲν θὰ εὔρισκον θέσιν εἰς τὴν σκέψιν των· ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι, οἱ ὀποῖοι ἤκουον ἕνα κρυφὸ κατακτύπι εἰς τὴν καρδίαν των διὰ τὸ τολμηρὸν ἐγχείρημα, ἀλλ' ἀπέδιδον τοῦτο μᾶλλον εἰς τὸν πιθανὸν δειλὸν χαρακτῆρα των ἢ εἰς τὴν εὐθυκρισίαν των καὶ ἐπομένως ἀπεσιώπων, ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ὀποῖοι γνωρίζοντες κατὰ βάθος τὴν Τουρκίαν, εἶχον ἐνδοιασμοὺς τινὰς καὶ ἀμφιβολίας περὶ τῆς αἰσίας ἐκβάσεως μεμονωμένης μονομαχίας Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων πρότερον νὰ τὰς ἐξωτερικεύσωσι, διότι ἀφανεῖς καὶ μικροὶ αὐτοὶ θὰ ἐχαρακτηρίζοντο τὸ ὀλιγώτερον προδόται καὶ κατὰσκοποι, ὅλοι αὐτοὶ δὲν θὰ ἐξεσπάθονον συμμαχικῶς μὲ τὴν Κυβέρνησιν. Αἱ συντηρητικώτεραι καὶ νηφαλιώτεραι ἐφημερίδες τότε θὰ εὔρισκον εὐκαιρίαν νὰ ὀμιλήσωσιν ἐλευθέρως καὶ ρεῦμα τέλος ἐξ ὄλων τῶν ἐχεφρόνων στοιχείων, τῶν μὴ ἀποκνούντων νὰ παραδεχθῶσιν ὅτι 2 καὶ 2 κάμνουν 4, ἰσχυρὸν θὰ ἐσχηματίζετο καὶ εἰς καθένα μικρὸν καὶ μεγάλον θὰ ἐδίδετο τὸ δικαίωμα καὶ ἡ ἐλευθερία ἀφόβως νὰ ἀναπτύξῃ τὴν γνώμην του, νὰ ἐκφράσῃ τὴν πεποίθησίν του, ἀφοῦ δὲν θὰ διέτρεχε κίν-

δυνον νὰ παρεξηγηθῆ καὶ νὰ λιθοβοληθῆ καὶ νὰ ἐξοστρακισθῆ, ὡς συμπίπτουσιν μὲ τὴν τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ τέλος εἰς τὸν τρίτον τοῦτον θὰ ἀραιοῦτο ἀρκετὰ ἡ λαϊκὴ πίσις καὶ θὰ εὔρισκε τόσιν ἐλευθερίαν ἐνεργείας ὅση χρειάζεται εἰς μίαν Κυβέρνησιν διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἀποφάσεις της. Τώρα ἔχει τόπον καὶ ἡ ὑπόθεσις ὅτι οἱ διάδοχοι τοῦ κ. Δεληγιάννη πιθανὸν νὰ μὴ ἔπραττον τοῦτο ἀλλὰ νὰ ἔκαμνον καὶ οὔτοι ὅ,τι οὔτος νῦν. Αἱ! τότε τόσον τὸ καλλίτερον δι' αὐτόν, διότι νῦν θὰ ἦτον ὁ δακτυλοδεικτούμενος ἀπὸ κάθε Ἑλλήνα. Καὶ ἂν ὅμως οἱ διάδοχοι του δὲν θὰ ἔπραττον οὕτω, δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ γνωρίζομεν ἀφοῦ ὁ κ. Δεληγιάννης δὲν ἠθέλησε νὰ τοῖς δοθῆ ἡ εὐκαιρία ν' ἀποδείξωσι τοῦτο. Ἐντὶ ὅμως τούτων τί ἐγένετο; ἀντὶ τῆς πάσης δυνάμει ψυχρολουσίας ταύτης τῶν ὑπερρεθισμένων ἐθνικῶν νεύρων, τὸναντίον πλειοδοσία καὶ ἀναρίπισις τοῦ ἐρεθισμοῦ καὶ τῆς τρέλλας ἥτις μᾶς κατεῖχε διὰ τῶν παρακαίρων Πρωθυπουργικῶν φράσεων ὅτι: τὸ ἔθνος εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ ἑαυτοῦ καθῆκον ὅταν ἐπιστῆ ἡ ὥρα: τοῦτέστιν, ὅλα πᾶνε πρῶτα μόνον ὄρεξι νὰ ἴχωμε νὰ πάρωμεν τὴν Πόλιν καὶ δὲς του λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, γιὰ τὰ τέτοια χρυσᾶ λόγια τοῦ Πρωθυπουργοῦ μας, διὰ τὰ ὁποῖα ἐκαταλάβαινε κ' ἐκεῖνος πῶς πεθαίνομε, ζήτα καὶ μπράβο καὶ εὔγε καὶ χειροκροτήματα εἰς τὸν ὑπερθεματίζοντα εἰς τὰς ἀνοησίας μας.

Ἐν λοιπὸν ὁ κ. Δεληγιάννης δὲν θὰ κατῴρθον ἀμέσως νὰ ἀποσοβῆσῃ τὴν παρασκευαζομένην σύρραξιν, ἐμμέσως ὅμως ἀναμφιλέκτως θὰ τὸ κατῴρθον ἂν καὶ οἱ δύο μετ' αὐτὸν Πρωθυπουργοὶ τὸ ἀπεφάσιζον. Ἐν οὗτος ἀνθιστάμενος εἰς τὸ κοινὸν ρεῦμα συνετρίβετο ὡς θὰ συνετρίβετο πρὸς στιγμὴν πολιτικῶς, ἐπὶ τῶν συντριμμάτων του ὅμως θὰ ἀνεστηλοῦτο ἢ μᾶλλον θὰ ἐφύτρωνεν ἡ σωτηρία τῆς πατρίδος. Μυριάκις, ἀπέριως μυριάκις φηροῦμεν ὅτι αἱ περιστάσεις θὰ ἐξοικονομοῦντο, εἰν ὁ κ. Δεληγιάννης καὶ οἱ κατόπιν του δύο Πρωθυπουργοὶ ἐπολιτεύοντο οὕτω, οἱ ὁποῖοι δύο, καὶ πάλιν λέγομεν,

πιθανὸν καὶ ὄχι, πιθανότερον ὅμως ναί, νὰ ἠκολούθουν τὴν πολιτικὴν του παρὰ πόδας. Προβάλλεται ἡ δικαιο-
 λογία, αὐτόχρονα ὅμως κατηγορητήριον, κατὰ τὴν τα-
 πεινὴν μας γνώμην, κατὰ τῶν ἐπικαλουμένων ταύτην,
 ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις μετῆλθε πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον
 μέσον, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν ἐξουσίαν
 καὶ αἱ φωναί της εἰς τοῦτο κυρίως ἀπέβλεπον καὶ ὄχι
 εἰς τὴν πεποιθήσιν αὐτῆς, ὅτι ἡ πολιτεία τοῦ κ. Δελη-
 γιάννη ἦτον ἀντεθνικὴ. Δὲν δυνάμεθα, ἐκ σειρᾶς γεγο-
 νότων πεισθέντες, ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι πιθανὸν ὁ θόρυβος
 τινῶν ἢ μᾶλλον πολλῶν, τοῦτο πρωτίστως νὰ εἶχε τὸ ἐλα-
 τήριον. Ἄλλ' ἴσα ἴσα διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ἀφοῦ ὁ κ. Δε-
 ληγιάννης ἐπέισθη, ὅτι ὁ καυχᾶς ἦτο γιὰ τὸ πάπλωμα καὶ
 οὐχὶ διότι ἐφρόνουν τάναντία τούτου ἢ καὶ ἂν ἐφρόνουν
 ἐρχόμενοι εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐκ τοῦ συνεγγυς τὰς
 ἀντιξόους περιστάσεις ἐπισκοποῦντες δὲν θὰ ἐβράδυνον
 νὰ ἀλλάξωσι γνώμην, νὰ εἴπῃ καθ' ἑαυτὸν μὲ ὄλην τὴν
 ὑψηλοφροσύνην, ἥτις δέον νὰ παρακολουθῆ ἀναποσπά-
 στως καὶ τὸ ἀξίωμα ὅπερ τότε ἔφερεν, ἀλλὰ κυρίως
 τὴν ἡλικίαν του. «Αὐτοὶ τώρα ταπεινῶς σκεπτόμενοι φω-
 νάζουν καὶ δὲν μὲ ἀφίνουν νὰ πράξω ὅ,τι ὑπαγορεύουν
 τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἐκ-
 μεταλλευθοῦν τὴν περίστασιν καὶ καταλάβουν τὴν ἐξου-
 σίαν. Καὶ προκειμένον νὰ ἐγκληματίσω κατὰ τοῦ Ἐ-
 θνους μου ἕνεκα αὐτῶν τῶν ἀχρείων ἃς πράξω καὶ ἐγὼ
 ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πάσαι ποτὲ κάποιος συμπατριωτῆς μου
 Θεμιστοκλῆς τοῦνομα καὶ ἃς τὸν μνηθῶ καὶ ἐγὼ ἀφοῦ
 τόσον θαυμάζεται δι' ἐκείνους τοὺς λόγους του τώρα τό-
 σαις χιλιάδες χρόνια καὶ νὰ τῶν εἴπω «λάβετε τὴν ἀρ-
 χὴν μὲν ἀκούσατεμε ὅμως» «ὀπίσω δι' ὄνομα θεοῦ παι-
 διὰ διότι θὰ караδοτσακίσωμεν» καὶ ἃς τοὺς παραχω-
 ρήσω τὲ πρωθυπουργικὸν φορτίον, τὸ ὁποῖον, ὡς φαίνεται
 δὲν γνωρίζουν καὶ τί πρᾶγμα εἶναι καὶ δι' αὐτὸ ὁ πε-
 ρισσότερος πάταγος καὶ ἐγὼ ἔπειτα ὅστις δὲν κινουμαι
 ἀπὸ τόσο εὐτελεῆ ἐλατήρια καὶ ὁ πατριωτισμὸς μου εἶ-
 ναι πολὺ ἀνώτερος τοῦ εὐτελοῦς ἰδικοῦ των, ὄχι μόνον

δὲν θὰ φωνάζω διὰ νὰ τοὺς κάμω νὰ τὰ χάσουν, ἀλλὰ θὰ τοὺς βοηθήσω μὲ πᾶσαν μου θυσίαν, μὲ ὅλην μου τὴν δύνομιν, διότι δὲν εἶναι καὶ χωρατά, δὲν εἶναι κανένα κομματικὸ ζήτημα ἀλλὰ πρόκειται περὶ καταστροφῆς τῆς πατρίδος τὴν ὁποίαν τόσα καὶ τόσα χρόνια ἠγωνίζοντο γιὰ νὰ τὴν φυχιάσουν οἱ πατέρες μας, καὶ μὲ ὅλα μου τὰ δυνατὰ λοιπὸν θὰ τοὺς συνδράμω διὰ νὰ σώσωμεν ὅλοι κ' ὅλοι τὸ καράβι ὅπου ἀνήκει πάλιν εἰς ὅλους μας. Αὐτοὶ δὲ τότε ἀφουῦ δὲν θὰ ἔχουν ἀπὸ ἐμὲ τὸν ὑψηλόφρονα τὸ ἐμπόδιον τὸ ὁποῖον ἐγὼ ἔχω τώρα ἐπ' αὐτοὺς τοὺς ταπεινόφρονας, θὰ ἐκτελεσθῆ δὲ καὶ ἡ ἐπιθυμία των, νὰ καταλάβουν τὴν ἀρχὴν δηλαδὴ, θὰ δυνηθοῦν εὐκολώτερον νὰ σώσουν τὴν πατρίδα, τὴν ὁποίαν ἐγὼ τώρα ἀπολύτως ἀδυνατῶ νὰ σώσω». Λέγοντες δὲ ταῦτα δὲν φρονοῦμεν ὅτι θὰ εὐρεθῆ οὐδεὶς ἀμερόληπτος καὶ οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς μὴ ἔχοντας τὸ νευρικὸν σύστημα τόσον εὐαίσθητον ὥστε νὰ τὸ θωπεύη μαλακτικῶς μέχρι νόρκης ἢ κνίσσα ὥραϊας ἐν τῷ μέλλοντι συναλλακτικῆς ἐπιχειρήσεώς του, νὰ δώσῃ σιχροχάρτι εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν τοῦ κ. Δηλιγιάννη διὰ τὴν τοιαύτην ἐξάσκησιν ἣν τότε ἔκαμε τῆς ἐπιρροῆς της παρὰ τῷ λαῷ, ὑπερθεματίσασα εἰς ὅλας τὰς παραφοράς του καὶ συντελέσασα εἰς τὸ νὰ θορυβηθῆ ἢ τόσον ἀδυνάτου θελήσεως ἐκείνην Κυβέρνησις. Ἄλλ' ἐὰν οἱ ἡγέται καὶ ἐκλετοὶ καὶ διαφωτισταὶ τοῦ λαοῦ ἔχουσιν ὄχι μικρὰν μερίδα ἠθικῆς εὐθύνης, θελήσαντες ἀσυγγνώστως νὰ παίξωσιν ἐν οὐ παικτοῖς, ἔχουσιν ὅμως ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ἐλαφρυντικὴν περίπτωσιν ὅτι αὐτοὶ δὲν ἐξεπροσώπουν καμμίαν ἐπίσημον τοῦ κράτους ἐξουσίαν καὶ δὲν ἐγνώριζον τὰ καθέκαστα καὶ τὰ περιεχόμενα εἰς τὰ διπλωματικὰ συρτάρια καλῶς καὶ αἱ φωναὶ των ἴσως νὰ ἔδιδον λαβὴν δικαιολογίας εἰς τὴν Κυβέρνησιν διὰ μερικὰς αὐτῆς πράξεις. Ὁ Δηλιγιάννης λοιπὸν δεικνύων ὑπεροχὸν φρόνημα καὶ ἀκραιφνήαν πατριωτισμοῦ τοιούτου οἷου ἔστεροῦντο οἱ ἀντίπαλοί του καὶ μεγαλοφρόνως βοηθῶν ἐκείνους ἔπειτα οἱ ὁποῖοι τόσον λυσσαλέως τὸν

ἐπολέμησαν χάριν τῆς ἐξουσίας, δὲν εἰξεύρω ποίαν θέ-
 σιν θὰ κατελάμβανεν εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἄλλων,
 ἀλλὰ ἐγώ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, θὰ τὸν ἐλάτρευον περισσότε-
 ρον καὶ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ μου. Ὁ Δηλιγιάννης, λέγουν,
 ἔδειξεν αὐταπάρνησιν ὑψίστην ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον
 τοῦτον, ὅτι τουτέστι δὲν ἠθέλησεν εἰς κρίσιμους στιγ-
 μὰς νὰ γείνη φυγάς, καὶ νὰ ἀποχωρήσῃ τῆς ἀρχῆς καὶ
 τῶν κινδύνων ταύτης, ἀλλ' ἠρωϊκῶς ἠθέλησε νὰ συνα-
 ποθάνῃ μετὰ τῆς πατρίδος. Ἡ δικαιολογία δὲν μᾶς φαί-
 νεται παντάπασι σοβαρὰ καὶ ἀνάλογος πρὸς τὴν σοβα-
 ρότητα τοῦ ζητήματος ὑπὲρ οὗ τὴν ἐπεκαλέσθησαν.
 Οὐχ ἥττον θὰ ἦτον ποιᾶς τινος προσοχῆς ἀξία, ἂν εἶχον
 ἐξαντληθῆ ὅλα τὰ μέσα περὶ ἀποσοδήσεως τοῦ πολέ-
 μῳ, ἂν αὐτὸς ἦτον ὁ τρίτος καὶ οὐχὶ ὁ πρῶτος ἐλθὼν
 εἰς τὴν Προθυπουργίαν κατὰ τὸ κρίσιμον ἐκεῖνο στάδιον
 τῶν ἐθνικῶν περιστάσεων, ὅστις τότε θὰ ἐτεκμαίρετο
 ὅτι καὶ ἂν ἀπεχώρει δὲν θὰ μετέβαλε τὴν μοιραίαν πλέον
 φορὰν τῶν πραγμάτων περισσότερον ἀφ' ὅσον τὴν μετέ-
 βαλεν ἢ ἀποχώρησις τῶν δύο αὐτοῦ προκατόχων. Ἀλλὰ
 καὶ τότε ἀκόμῃ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, δὲν γνωρίζω πόσα
 καντάρια ἀναισθησίας πρέπει νὰ ἔχη τὸ τέκνον ἐκεῖνο
 τὸ ὁποῖον ἐν ᾧ βλέπει τὸν δολοφόνον μὲ γυμνὸ τὸ μα-
 χαίρι ἐρχόμενον κατὰ τῆς μητρὸς του, αὐτὸ ἀντὶ νὰ
 πράξῃ πᾶν ὅ,τι φιλόστοργος υἱὸς δύναται πρὸς σωτη-
 ρίαν τῆς μητρὸς του, ἀντὶ μετὰ τὴν ἐπὶ ματαίῳ ἐξάν-
 τλησιν ὅλων τῶν μέσων πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς νὰ προ-
 τιμήσῃ νὰ θραύσῃ τὸ κεφάλι του πρὶν τὴν ἰδίην σπαρασσου-
 σασαν πρὸ τῶν χειρῶν του, τοῦτο νὰ ἀρπάξῃ τὸ μα-
 χαίρι παρὰ τοῦ δολοφόνου καὶ νὰ τὸ ἐμπήξῃ εἰς τὰ στήθη
 αὐτῆς διὰ νὰ ἐπέλθῃ ὁ θάνατος γλυκύτερος. Ἄν ἔλειπε
 λοιπὸν ἀπὸ τοὺς πολιτευομένους μᾶς ὁ ὑστερολογισμὸς
 καὶ ἡ ἰδιοτελῆς σκέψις ὅτι : καὶ ἂν τυχὸν ἕκτακτοι περι-
 στάσεις, ἀπρόοπτα γεγονότα μεταβάλουσι τὴν φορὰν τῶν
 πραγμάτων καὶ φέρουσιν ἄλλοῖα ἀποτελέσματα ἀπὸ ἐκεῖνα
 τὰ ὁποῖα νῦν ἐγὼ προβλέπω, ἂν τυχὸν ὁ ἀπὸ μηχανῆς
 θεὸς ἐμφανισθῆ καὶ ἀντὶ τῆς ἥττης μᾶς δώσῃ νίκας ἢ

ἀντὶ τῆς Κρήτης μᾶς δώσουν καὶ τὰ Γιάνναινα, τότε ποῖον μεσουράνισμα θὰ λάβῃ ὁ διάδοχος μου, ποῖαν δόξαν καὶ ποῖαν δημοτικότητα καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ δημοτικότης μου τί θὰ γείνη; λοιπὸν δὲν κάμνει ἔτσι, μόνον ἐμπρὸς μέσ' τὰ ὅλα κι' ὅπου βγοῦμε: Ἡ ἀνευλαβῆς καὶ βλάσφημος καὶ ποταπὴ σκέψις αὕτη ἂν ἔλειπεν ἔχουσα τὴν πρωτοκαθεδρίαν πάντοτε εἰς τὸ κεφάλαι τῶν πολιτευομένων μας, οὔτοι δὲν ἠδύνατο ἄλλως νὰ σκεφθῶσιν, ἄλλως νὰ πράξωσιν ἢ ὡς ἀνωτέρω ἐξεθέκαμεν. Ὁ Δελιγιάννης ἠμάρτησε μισθῶς διστάσας, χωρὶς βεβαίως νὰ παύσῃ νὰ εἶναι καιροσκοπός, νὰ λάβῃ μίαν σταθερὰν ἀπόφασιν ἢ ἐμπρὸς ἢ ὀπίσω καὶ δι' ὅλων τῶν μέσων καὶ μὲ ὅλα τὰ σωστά του, νὰ βραῖνῃ πρὸς θαρραλέαν καὶ ἀνδρικήν ἐκτέλεσιν ταύτης. Πάλαι ποτὲ ἐπὶ τῆς καταραμένης ἐποχῆς τῶν Γιαννιτσάρων ἐν Κρήτῃ ἓνας κακόμοιρος χωρικός ἡμέραν τινὰ ἐκαβαλίκευσε τὸ γαϊδουράκι του' κι' ἐπήγαινε γιὰ δουλειὰ του εἰς τὰ Χανιά. Σ' τὸ δρόμο τοῦ 'τυχε κακὸ συναπάντημα. Δυὸ Γιαννίτσαροι 'πὸ 'κεῖνους ποῦ ἦτον μαθημένοι νὰ γυμνάζωνται στὸ σιμάδεμα εἰς τὰ στήθη τῶν γκιαούριδων, συναπαντοῦν τὸν χωρικόν· ντινινὶ σικτιγίμ γκιαούρ, τοῦ φωνάζει ὁ ἓνας ξαγρνεβόμενος, γιάντα γκιαούρ ὄντε μὲ θωρεῖς δὲν ξεπεζέφνης; καὶ τραβόντας τὴν ἀσημένια μπιστόλα του σημαδεύει τὸν χωρικό· κερατὰ γκιαούρ τοῦ φωνάζει ὁ ἄλλος Γιαννίτσαρος, μὴ ξεπεζέφνης γιατί σέ 'φαγα καὶ δός του τραβᾷ τὸ ἀστραφτερὸ γιαταγάνι του. Ὁ κακομοιριασμένος ὁ χωρικός τὰ 'βοῦκε σκουρα· κι' ὄμπρὸς γκρεμνός κι' ὀπίσω θάλασσα, ἡ μπιστόλα τὸν τρούμαζε μὰ κι' ἡ ἀπαστράφτουσα γιαταγάνη τὸν πάγαινε πέντε πέντε. Τί διάβολο νὰ κάμῃ; Αἰφνης νὰ καὶ τοῦ 'ρχεται 'στὸ μυαλὸ ἓνα σχέδιο· τὸ τοσοῦτσικο τὸ γαϊδουράκι του καὶ τὰ ὡς ἐκεῖ ἀπάνω τὰ πόδια του τὸν ἐβοήθησαν 'στὸ σχέδιον του. Εὐθύς χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸ ξεπεζέφνει τὸν ἓνα του πόδα καὶ τὸν πατεῖ χάμου κι' ἀφίνει τὸν ἄλλο καβάλα ἀπάνω 'στὸ γαϊδουράκι του. Ἀφεντάδες μου, λέγει ἐτοιμολόγως, 'σταῖς προσταγαῖς

σας, καὶ τῶν δυονῶ σας τὸ χατήρι δὲν ἐχάλασα καὶ νά τε με καὶ πεζὸς καὶ καβαλάσης. Οἱ γιαννίτσαροι ἐγέλασαν γιὰ τὴν ἐξυπνὴ ἱκανοποίησι ποῦ ἔδωκε καὶ εἰς τοὺς δυὸ τους κι' ἐτράβηξαν σ' τὸ καλὸ κι' ὁ χωρικός μας 'σ τὸ κατευόδιο. 'Στὸ ἴδιο σημεῖο εὐρέθηκε κι' ὁ Δελνηγιάννης, ὁ ἕνας ἀπὸ 'δῶ ἐμπρὸς κι' οἱ ἄλλοι πὸ κεῖ πέρα ὀπίσω. Ὁ ἕνας ὄρτσα καὶ ὁ ἄλλος μπόρτσα. Καὶ τί διάβολο νά κάμη ὁ ἄνθρωπος ; δὲν τὸ 'βρῆκε ἄσχημο νά ἐφαρμώσῃ τὸ σχέδιο τοῦ Κρητικοῦ ὅπου κάπου θὰ τὸ εἶχε ἀκούσῃ. Μιὰ λοιπὸν ὀμπρὸς καὶ μιὰ ὀπίσω ἢ μᾶλλον μὲ τὸ ἕνα πόδι ὀμπρὸς καὶ μὲ τὸ ἄλλο ὀπίσω. 'Ἄλλ' ἐνῶ ἡ ἀπομίμησις ἐπῆγαινε θαυμάσια, αἴφνης μιὰ λεπτὴ διαφορὰ καὶ ἡ ὁποία διέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ κ. Δελνηγιάννη, τοῦ χάλασε τὸ σχέδιο. Ἐνῶ τὰ κατάφερνε μιὰ χαρὰ μὲ τοὺς γκαρίζοντας ἐμπρὸς καὶ δυὸ καμάρια μὲ τοὺς φωνάζοντας ὀπίσω, αἴφνης νά σου τὸν διαβολοετὲμ 'ς τὴν μέση ποῦ δὲν τὸν εἶχαμε 'ς τὸ λογαριασμὸ καὶ μᾶς τὰ χάλασε, κι' ἔδῳ ἐκομπόδεσε τὸ σχοινί.

— Ὁ Ἕλληνας τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος, εἶχεν ὑποτιμῆσιν εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν τὴν ἀξίαν τοῦ Τούρκου στρατιώτου. Πολλάκις, συνομιλήσας μετ' ἀνθρώπων σημαϊνόντων ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν Ἀθηνῶν, οἵτινες ὅμως δὲν εἶχον τὸ δυστύχημα νά ζήσωσιν εἰς Τούρκικὰ κέντρα, ἐξεπλάγην διὰ τὰς μέχρι μωρίας περὶ τοῦ Τούρκου ἰδέας των. Ἐφρόνουσι πολλοὶ ἐν πεποιθήσει ὅτι εἰς εὐζωνος ἠδύνατο νά ἀντιπαραταχθῆ μετ' ἐπιτυχίας κατὰ 10 ἢ καὶ 15 Τούρκων στρατιωτῶν. Ἐνῶ δὲ τοιαύτας ἀπατηλὰς ἰδέας εἶχεν ὁ λαὸς περὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὅστις δὲν ἔχει ἴσως ἐφάμιλλόν του, ὑπὸ γενικὴν ἔποψιν, προκειμένου νά περιφρονήσῃ τὸν θάνατον καὶ νά ἀνθέξῃ ἀγογγύστως ἐπὶ μακρότερον εἰς στερήσεις καὶ κακουχίας, ἔτι ἀπατηλοτέρας εἶχε περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ὡς στρατιώτου. Μωρὰ καὶ καταστρεπτικὴ ὑποτίμησις τῆς ἀνδρείας τοῦ ἔχθρου, ἀλαζονικὴ ὑπερτίμησις τῆς ἰδικῆς του. Ἦκουεν ἀνδραγαθήματα προγονικά, ἠρωϊσμοὺς καὶ τρόπαια τὸν λιβανωτὸν ἀφθονον καιόμενον δι' ἐκείνους, τὴν χλεύην

διὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀδράνειαν. Ἐβλεπε τὰ ἐπιτυχῆ ἐγχειρίματα καὶ τοὺς θριάμβους τῶν ἄλλων, ὑπεισερχομένων ὁσημέραι εἰς τὰ δικαιώματά του καὶ ἐφλέχθη ὑπὸ τῆς εὐγενοῦς ἐπιθυμίας, ἣν ὑπέκαυσεν ὑπερμέτρως ἢ δημοσιογραφία καὶ ὑπεβοήθησε τὸ εὐφύινταστον πνεῦμά του. καὶ ὠνειροπόλησεν ἕμνους καὶ αἴνους, δρᾶσιν καὶ θριάμβους, ἀλλὰ δὲν ἐσκέφθη ὅτι ἡ δρᾶσις προαπαιτεῖ μόχθους καὶ κόπους, στηρίζεται ἐπὶ μακροχρονίου ἐπιπόνου καὶ ἐντίμου ἐργασίας, προϋποθέτει ἐστρωμένον τὸ ἔδαφος τῆς διαβάσεώς της δι' ὅλων τῶν εὐόσμων μύρων, καὶ τούτων ἀφθόνων, τῆς αὐταπαρνήσεως, τῆς ἐθελοθυσίας, τῶν ποικίλων θυσιῶν, τῆς ἐντελοῦς ὑποτάξεως ὅλων τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ ἐγὼ εἰς τὴν ἀγνὴν λατρείαν τῆς προσφιλοῦς πατρίδος καὶ οὐχὶ διὰ τριακονταετοῦς ἀσώτου βίου, ἐξ οὗ οὐδὲν ἕτερον ἄρωμα ἀποπνέει πλὴν τῆς ἀδιακόπου ἀρετοθάπτου συναλλαγῆς. Λίαν μωρῶς ἐσκέφθη νὰ στέψη τὸ μέτωπόν του μὲ δάφνης στέφανον ἐνῶ πρὸ τοῦ κατασκευαστοῦ τοῦ στεφάνου εὐρίσκοντο μόνον ἄκανθαι, ἃς αὐτὸς οὗτος πρὸ πολλοῦ τῷ ἐπεσώρευεν. Ἴδου ἡ ἀφετηρία τῶν τόσων φιλοπολεμικῶν τάσεων του. Πρὸς τὴν τοιαύτην δὲ πεπλαγνημένην ἀντίληψιν τοῦ λαοῦ ὁμολογητέον, ὅτι οὐκ ὀλίγον συνέβαλεν ἡ δημοσιογραφία. Δὲν ἐδίδετο ἡ παραμικρὰ εὐκαιρία καὶ νὰ μὴ παραστήσῃ τὸν τουρκικὸν στρατὸν, ρακένδυτον, πειναλέον, ἀνυπόδητον, νωθρὸν, μὴ δυνάμενον εὐκόλως νὰ σύρῃ τοὺς πόδας του, ἀδυνατοῦντα νὰ βαστάσῃ τὸ ὄπλον του, δειλὸν ὡς λαγῶν, φεύγοντα πρὸ τῆς θέας καὶ μόνον τῆς ἐλλαννικῆς φουστανέλλας. Οὕτω δὲ τὸ εὐπιστον καὶ ἡ ἀπατηλὴ φαντασία τοῦ λαοῦ, τοῦ ἀκούοντος καὶ μὴ εἰδότος τὸν Τοῦρκον, ἔπλασεν ἐχθρὸν, ἢ κατατρόπως τοῦ ὁποίου ἐπίστευεν ὅτι ἦτο τὸ εὐκολώτερον πρᾶγμα διὰ τὸν Ἕλληνα στρατιώτην. Ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἀληθείας περὶ τοιούτων ζητημάτων εἶνε τὸ ὀλεθριώτερον ἐγκλήμα· οὐδὲ ἐνοήσαμεν τὴν σπουδαιότητα τοῦ νὰ γνωρίζῃ τις κατὰ βάθος καὶ ἐπακριβῶς τὴν ἀξίαν καὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ἀντιπάλου του· ὡς ἐκ

τούτου δὲ ἡ περιφρόνησις τῆς ἀξίας τοῦ ἄλλου καὶ ἡ μεγαλαυχία καὶ ὁ ἐγωϊσμός ἡμῶν μᾶς ἔφερε πάντοτε μακρὰν τῆς ἀληθοῦς γνώσεως τῶν πραγμάτων. Ὁ λαὸς φρονῶν ἐν πεποιθήσει ἀκραδάντῳ εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ὑπὸ ἔποψιν ἀνδρείας καὶ ἀρκετὰ ἀκούσας ὥστε νὰ πεισθῆ περὶ τῆς ἀφεύκτου ἐπιτυχίας του, θὰ ἦτο δύσκολον νὰ πεισθῆ εἰς τινα κατ' ἀρχὰς περὶ τοῦ ἐναντίου καὶ ἐπομένως εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ τόσῳ φιλοπολεμικοῦ προγράμματός του.

Ἄλλ' ἀδιάφορον. Τὸ σύνθημα τῆς ὑποχωρήσεως καὶ ἡ ἔναρξις ταύτης ἔπρεπε νὰ δοθῆ ἀπὸ τὸν κ. Δεληγιάννην καὶ οὐχὶ ἀπὸ τὸν Βασιλέα. Πᾶς ὁ ἐν τῷ πρωθυπουργίᾳ ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του ἀπλούστατον μέσον νὰ παρακάμψῃ τὴν μῆνιν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ ὅσον καὶ ἂν εἴνε αὐτὴ μεγάλη· ἔχει τὸ χαράκωμα ὀπισθεν τοῦ ὁποίου καταφεύγων ἐν καιρῷ λαϊκῆς θυέλλης δύναται ν' ἀποφύγῃ τὸν κεραυνὸν ταύτης. Ἡ εἰσπύδησις εἰς τὰς τάξεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως εἶναι ἡ ψυχρολουσία ἡ καταπραΰνουσα καὶ κατευνάζουσα πάντα ἐρεθισμὸν τῶν λαϊκῶν νεύρων, πᾶσαν αὐτοῦ ἔξαψιν ὡς ἀκριβῶς συνέβη τὴν Τρίτην τοῦ Πάσχα. Παράδοξον ἀληθῶς ν' ἀποτελῆ πλήρη ἱκανοποίησιν διὰ τὸν λαὸν ἡ ἔστω καὶ προσωρινῶς μετὰστασις πάσης καὶ τῆς κακουργοτέρας Κυβερνήσεως εἰς τὰς τάξεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως· ἐνῶ δὲ ὅλα αὐτὰ τὰ ἀκίνδυνα καὶ ἐπιδοθητικὰ μέσα ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν της πᾶσα Κυβέρνησις ὅπως παρεκκλίνῃ καὶ διέλθουν ἀβλαβῆ τὰ βέλη μαινομένου πλήθους, τὸ ὁποῖον ὅσον καὶ ἂν κεντρίσῃ, ὅσον καὶ ἂν ἐξερεθίσῃ διὰ μιᾶς μεταστάσεώς της ἐν ἀκαρεὶ τὸ ἀφοπλίξῃ πρὶν ἢ τοῦτο προφθάσῃ νὰ τῆς ῥίψῃ ἐν κᾶν βέλος, ὁ Βασιλεὺς οὐδὲν τούτων διαθέτει. Ὁ Βασιλεὺς εἶναι ἠναγκασμένος εἰς ἀναπεπταμένον μέρος μὲ γυμνὸν τὸ σῶμα νὰ δέχεται ἐκάστοτε ὅλα τὰ βέλη τοῦ λαοῦ. Δὲν ἔχει οὔτε τὸ χαράκωμα, οὔτε τὴν κρύπτειν τῶν Κυβερνήσεων καὶ θὰ εἶναι λίαν μωρὸν τὸ νὰ φρονῆ τις ὅτι, ἐνῶ οὐδὲν μέσον παρεκκλίσεως ἔχει, θὰ ἦτο φρόνιμον

καὶ συνετὸν νὰ κεντῆ τὴν ἀγανάκτησιν τούτου καὶ νὰ λογχίζη τὴν εὐαισθησίαν του καὶ νὰ ἐρεθίζη καὶ νὰ διεγείρη τὴν μῆνιν του μέχρις ὅτου προκαλέσῃ τὰ βέλη του ἅτινα δὲν δύνανται ἢ θανατηφόρως νὰ ἐμπηγῶσιν εἰς τὸ γυμνὸν καὶ ἀπροφύλακτον σῶμα του.

Ὁ Βασιλεὺς ἀποκρούων τὸν πύλεμον θὰ εὐρίσκετο ἐν τῇ ἀνάγκῃ ν' ἀποπέμψῃ τὸν Δπλιγιάννην, ὅστις πανίσχυρος τότε καὶ πανισχυρότερος διὰ τῆς ἀποπομπῆς ἐκ τοιαύτης αἰτίας καθιστάμενος, δὲν γνωρίζομεν κατὰ πόσον, θέτων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὸν κόκκινον σκούφον, θὰ ἐξήρχετο εἰς τὰς ὁδοὺς παραπονούμενος ὅτι ἂν δὲν ἀπεπέμπετο εἶχε σχέδιον δι' οὗ θὰ εἰσερχόμεθα ἐν θριάμβῳ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὸ ἀκράτητον φιλοπολεμικὸν ρεῦμα τοῦ λαοῦ ἄλλως καὶ ἄνευ τῶν τοιούτων παραπόνων καὶ ἄνευ ἀκόμη τῆς ἀποπομπῆς τοῦ Δεληγιάννη, ἢ ὅποια πιθανὸν καὶ νὰ μὴ ἐγένετο, θὰ ἐστρέφετο πάραυτα κατ' αὐτοῦ καὶ θὰ τῷ ὑπεμίμνησκε τὴν πολλὰκις κατακριθεῖσαν ὑπὸ πολλῶν μέχρι τοῦδε συντηρικότητα του, τὴν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀδράνειαν του εἰς τὸ Κρητικὸν ζήτημα καὶ θὰ κατέληγεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι μόνον τὴν ἡσυχίαν του ἐπιδιώκει, ὅτι ὀφθαλμοφανῶς προδίδει διὰ τῆς τοιαύτης πολιτείας του τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους καὶ μόνον καὶ μόνον φροντίζει διὰ νὰ κάμῃ τὸν γιῶν του Ἡγεμῶνα εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἄς χάσωμεν ἡμεῖς τὴν Πόλιν. Ἄλλο ὄπλον ἐξ ἴσου ἀπειλητικὸν ἐπίσης τότε θὰ ἐστρέφετο κατ' αὐτοῦ. Ἡ ἐθνικὴ ἐταιρία, ἡ ἀόρατος ἐκείνη δύναμις, ἥτις ὑπὸ τὸ μυστηριῶδες καὶ ἀκατάληπτον τοῦ ἀοράτου, δι' οὗ ἐκ σκοποῦ τόσον εὐφρῶς καὶ τεχνηέντως περιεβλήθη, ἐνομίζετο πλέον ἢ πανίσχυρος, ἐγκρύπτουσα τὰς δυνάμεις τῆς εἰς ὅλα καὶ εἰς τὰ βαθύτατα καὶ ὑγιέστατα σπλάγγνα τοῦ ἔθνους, εἰς ὅλα τὰ κέντρα τοῦ πανελληνίου, ὥστε καὶ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι δι' αὐτὴν ἡ ἀνατροπὴ Θρόνου ἦτο πράγμα ὄχι ἀδύνατον, δὲν ἀπεκλείετο. Αὐτὴ ἥτις πρὸ μικροῦ εἶχεν ἐκδώσει μανιφέστο, περιέχον ἔμμεσον ἀπειλὴν πρὸς τοὺς Κυβερνῶντας πρὸς

οὕς καθίστα γνωστὸν ὅτι θέλει ἐφησυχάζει ἐφ' ὅσον αἱ ἐνέργειαι τῶν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τὸ φρόνημα τοῦ ἔθνους. Οὐδεὶς λοιπὸν, καὶ ὁ μᾶλλον ἀμβλυωπῶν, ὁ ἀμφιβάλλων ὅτι ἐναντίον τῶν ἀκατασχέτων καὶ ὀρμητικῶν ρευμάτων ὁ Θρόνος θὰ ἠδύνατο ν' ἀνθέξη. Τὸ κακὸν δὲ τοῦλάχιστον ἤθελεν εἶσθε μικρότερον ἔαν, διὰ τῆς τοιαύτης, ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ, ἀνατροπῆς τοῦ Θρόνου, προέκυπτεν ὠφέλημά τι διὰ τὸ ἔθνος. Ἀλλὰ δὲν χρειάζεται ἔξοχος μεγαλοψυχία διὰ νὰ ἀποφανθῆ τις ὅτι οὐ μόνον ὠφέλεια ἀλλὰ καὶ πολλαπλοὶ κίνδυνοι θὰ ἀνεψύοντο ἐκ τοιαύτης τῶν πραγμάτων τροπῆς. Αἱ προετοιμασίαι ἡμῶν θὰ ἠμελοῦντο, ἡ προσοχὴ ἡμῶν θὰ ἀπεσπᾶτο ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω καὶ μὲ χίλια δυὸ ἄλλα ἀτοπήματα, ἅτινα δύνανται νὰ συμβῶσιν ἐν τοιαύταις στιγμαῖς, θὰ παρελύοντο ἐντελῶς αἱ δυνάμεις μας καὶ ὁ Βασιλεὺς δὲν θὰ ἠδύνατο ὡς ὁ Δηλιγιάννης νὰ κληθῆ εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ θέσιν ἐπαναφέρων τὰ πράγματα εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῶν τροχίαν. Προσάπτουσι τὴν μομφὴν εἰς τὸν Βασιλέα πολλοὶ ὅτι ἐνῶ πομπωδῶς διεκίρυντεν ὅτι ἤθελε τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς 300 χιλιάδων Ἑλλήνων καὶ θὰ ἀνεστάτονε τὸ πᾶν, δὲν τὸ ἔπραξεν. Ἀποροῦμεν τῇ ἀληθείᾳ καὶ τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον οἱ τοῦτο ἰσχυριζόμενοι τυγχάνουσι οἱ πλεῖστοι ἀνεπτυγμένοι, πῶς οἱ Κύριοι οὕτοι ἔχουσι τὴν ἀφέλειαν νὰ νομίζωσιν ὅτι ἀντὶ τῶν ὄσων εἶπεν ὁ Βασιλεὺς ὠφείλε καθαρὰ καὶ ξάστερα νὰ εἶπῃ εἰς τὰς Δυνάμεις, εἰς τοὺς ἀνταποκριτὰς τῶν ἐφημερίδων καὶ εἰς τὸν Σουλτάνον. «Δὲν σκοπῶ νὰ πράξω τίποτε διότι εἶμαι ἀνέτοιμος, μοῦ ἐλλείπουντὰ πάντα καὶ μόνον εἰς λόγια θὰ πιρορισθῶ,» φρονοῦσι δὲ ἴσως ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ τοῦ ἔλεγον. «Ἄ! ἀφοῦ δὲν ἔχομεν νὰ φοβηθῶμεν ἀπὸ σένα τίποτε, ὀρίστε, σοῦ χαρίζομεν τὴν Κρήτην καὶ τὴν Ἥπειρον» καί... ξέρω κ' ἐγὼ τί ἄλλο· ὠμίλησε ὅπως θὰ ὠμίλει πᾶς διπλωμάτης· ἔαν δὲ δὲν ἐξετέλεσεν ὅσα ἠπέλησεν, δὲν τὰ ἐξετέλεσε διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὰ ἐκτελέσῃ· ὅπλα δὲν εἶχομεν ὅσα ἐχρειάζοντο, ἱματισμὸν δὲν εἶχομεν, στελέχη

στρατοῦ δὲν εἶχομεν, καὶ ἦτον ἀπολύτως ἀδύνατον μὲ τὰ ὑπάρχοντα στελέχη νὰ διοικηθῆ περισσότερος στρατός ἐκτός πλέον εἰν δὲν εἶχομεν τὴν ἀξίωσιν νὰ ὀνομασθῆ τακτικός, ἀλλὰ σταυραετοὶ ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἔχουσι περισσότερα προσόντα πρὸς τὸ πλιατσικολογεῖν παρὰ εἰς τὸ προβάλλειν τὰ στήθη τῶν εἰς τὴν ἀκατάσχετον ὀρμὴν τοῦ Τούρκου στρατιώτου. Ἄλλ' ὄχι τί δὲν εἶχομεν, παρὰ κάλλιον τί εἶχομεν διὰ τοιοῦτον σοβαρὸν ἐγχείρημα; Ἐἶν δὲ αἱ ἀποθῆκαι ἦσαν κεναὶ τῶν ἀνωτέρω ζητήσατε ἀλλαχῶ τὸν αἴτιον. Αἱ ἐλλείψεις αὗται δὲν εὐθύνουσι τὸν Βασιλέα. Εἶνε καθήκοντα τῶν ὑπουργῶν καὶ ἀποκλειστικῶς τούτων. Τί ἠθέλομεν λοιπὸν νὰ κάμῃ ὁ Βασιλεὺς; Νὰ μὴ στείλῃ τὸν στρατὸν εἰς Κρήτην; Ὅχι βεβαίως τοῦτο· τοῦτο ἀποκλείεται διότι ὅλοι ἡμεθα σύμφωνοι, διότι αἱ περιστάσεις τὸ ἐπέβαλον καὶ διότι ἐπὶ τέλους ἂν δὲν τὸ ἔπραττεν δὲν ἔπρεπε νῦν νὰ βασιλεύῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ὡς καὶ πράγματι ἀμφιβάλλομεν ἂν θὰ ἐβασίλευε καὶ διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προῖδῃ τόσα ἀπρόοπτα. Νὶ κατέλθῃ καὶ ἀντὶ τοῦ κ. Δηλιγιάννη ν' ἀντιταχθῆ οὗτος κατὰ τοῦ δαιμονιῶντος πλήθους; Ἄλλὰ ἂν τοῦτο ἔπραττεν θὰ ἔφερεν κακὸν ἀντὶ καλοῦ, θὰ ἐκλόνιζε τὸν θρόνον του, θὰ καθίστατο ἀντιδημοτικώτατος καὶ θὰ ἠναγκάζετο νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ πιθανῶς οἰκογενειακῶς δημοιουργῶν οὕτω ἄβυσσον καὶ χάος Ἡ ἀντικατάστασις του θὰ ἐγέννα περιπλοκὰς πρὸς ὑπερπῆδησιν τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἦρκει μία ὑπογραφή καὶ ὀλίγαι ὥραι ὡς θὰ συνέβαινεν εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Δηλιγιάννη καὶ ἀκόμη καὶ τοῦ διαδόχου τούτου. Δὲν εἶχε, λέγει, τὴν θεουσαν ὀξυδέρκειαν ὥστε, ὅτε αἱ Δυνάμεις συμφωνήσασαι ἀπεφάσισαν νὰ μετατοπίσωσι τὸ ζήτημα εἰς προσφορώτερον ἔδαφος καὶ νὰ σπρόξωσι τὴν Τουρκίαν καθ' ἡμῶν, νὰ ἐννοήσῃ τοῦτο καὶ νὰ μεταστρέψῃ συμφῶνως ταῖς περιστάσεις τὴν πολιτικὴν του. Δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν τί ἀντελήφθη καὶ τί δὲν ἀντελήφθη ὁ Βασιλεὺς· ἀλλὰ μᾶς φαίνεται, ὅτι δὲν θὰ παρακλούθησαν οἱ τὰ τοιαῦτα λέγοντες

καλῶς τὰ πράγματα τότε ἐν Ἀθήναις· διότι ἢ μὴ μετα-
 στροφῆ τῆς πολιτικῆς του ὀφείλεται, νομίζω, καὶ μόνον
 εἰς τὸ ἀκράτητον ρεῦμα τῆς πολεμομανίας τοῦ κοινοῦ,
 καθ' οὗ θὰ ἦτον ἀπολύτως ἀδύνατον ἄνευ κινδύνων
 νὰ πολιτευθῆ καὶ ὄχι εἰς τὸν προβαλλόμενον λόγον τῆς
 μὴ ἐγκαίρου ἀντιλήψεως τῆς πλασθείσης καθ' ἡμῶν
 ὁμοφωνίας, πρᾶγμα ὅπερ μᾶς φαίνεται κατώτερον τῆς
 ἀντιλήψεως τοῦ Βασιλέως μας καὶ τῶν ἰδίων μέσων,
 ἅτινα ἐν ταῖς ξέναις αὐλαῖς διέθετε. Ἀφοῦ εὐρέθημεν,
 λέγουν, εἰς τὴν ἀνάγκην καὶ ἀπεφασίσαμεν νὰ πολεμή-
 σωμεν διατί δὲν ἔδωσεν ὁ Βασιλεὺς τὴν μεγαλειτέραν
 ἔντασιν εἰς τὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ τόσον χαλα-
 ρῶς παρεσκεύασε ταύτας; Ἡ τοιαύτη ὅμως ἐρώτησις
 ἔδει, ὅπως ἀπευθυνθῆ ἀρμοδιώτερον τῷ κ. Δεληγιάννη
 τῷ ὑπευθύνῳ τούτῳ ὑπουργῷ ὅλων γενικῶς τῶν πρά-
 ξων τῆς Κυβερνήσεως. Πλὴν καὶ τοῦ Βασιλέως καθῆ-
 κον ἂν ἦτο τοῦτο, πᾶσα βραδεία καὶ χαλαρὰ ἔντασις
 τῶν δυνάμεων ἡμῶν, δέον, ὅπως ἀποδοθῆ, φρονῶ, εἰς
 τὴν μὴ ἐγκαίρου προετοιμασίαν ἡμῶν εἰς τὴν ἔλλειψιν
 ὅλων σχεδὸν τῶν χρειωδῶν διὰ μίαν γενικὴν ἐπιστρά-
 τευσιν, ᾧ ἄνευ καθίσταται ἀδύνατος ὁ ἐξοπλισμὸς
 π' εἰόνων στρατιωτῶν. Εἶδετε, βεβαίως, ὅτι ἤρχοντο ἐν-
 ταῦθα ἔφεδροι, οἵτινες ἐδέξασε νὰ παραμείνωσι 10 καὶ
 15 ἡμέρας, εἰς στιγμὰς μάλιστα, καθ' ἃς ἡ παρουσία
 των εἰς τὸ πεδίον τῆς τιμῆς ἦτον ἀναγκαιοτάτη, διὰ τὴν
 ἔλλειψιν τῶν ἀπαιτουμένων τῷ στρατιωτῇ. Ἐὰν δὲ δὲν
 ἐμαγεύρευσαν πρὶν πεινάσωσι τὸ μέγα τοῦτο σφάλμα εὐ-
 θύνει ἀποκλειστικῶς τοὺς ἐκάστοτε ὑπουργοὺς, οἵτινες
 πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τάσσονται ὑπὸ τοῦ ἔθνους ἐν
 τῇ περιβλέπτῳ τοῦ ὑπουργοῦ θέσει.

Οὕτω δυστυχῶς δὲν συνέβη τι τὸ ὁποῖον ν' ἀνακόψῃ
 τὴν φυσικὴν φορὰν τῶν πραγμάτων καὶ ἡ Τουρκία ἐζή-
 τει εὐλογον ἀφορμὴν ἵνα ἐκτελέσῃ τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐ-
 τῇ ἐντολήν. τὴν ἀφορμὴν προσεδόκουν ὅτι θὰ εὕρωσιν
 εἰς ἔκτακτόν τι γεγονός, περιμενόμενον κατὰ τὴν 25ην
 Μαρτίου· οὐχ' ἦτον αὕτη παρῆλθεν ἄνευ ἐπεισοδίου τὸ

ὁποῖον νὰ δύναται νὰ παράσχη εὐσχημον δικαιολογίαν εἰς
 τὴν Τουρκίαν. Δὲν παρῆλθον ὅμως πολλαὶ ἡμέραι καὶ ἡ
 ἀόρατος δύναμις, κρυφεινεύοντος ὡς φαίνεται καὶ τοῦ
 κ. Δεληγιάννη, ἠθέλησε νὰ δημιουργήσῃ τοιαύτην καὶ
 2,700 περιτρίμματα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῶν ἀγιῶν,
 περισυλλεγέντα ἵνα ἐπιτελέσωσι τὸ ὑψηλότερον καὶ ἱε-
 ρότερον τῶν καθηκόντων παντὸς Ἕλληνας, εἰσέβαλον
 εἰς τὸ Τουρκικὸν ἔδαφος, τὸ ὁποῖον μὲ τὸν μᾶλλον ἄν-
 ἄνδρον τρόπον ἐντὸς ὀλίγων ὥρων, ἅμα τῇ ἐμφανίσει
 τῶν πρώτων Τουρκικῶν ταγματῶν, ἐγκατέλειπον. Ἡ
 Τουρκία εὗρισκεν ἀφορμὴν καίτοι μὴ τόσοσιν δικαίαν καὶ
 τὴν ὅ Ἀπριλίου διέκοπτε τὰς μεθ' ἡμῶν σχέσεις τῆς
 καὶ ὁ κ. Δεληγιάννης ἀνεκοίνου τὸ βαρυσήμαντον τοῦτο
 γεγονός ἐπισήμως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν κατὰ τὴν
 πρώτην αὐτῆς ἀπὸ τοῦ γεγονότος τούτου συνεδρίασιν,
 προσθέτων ὑπὸ τὰς φρενιτιώδεις ἐπευφημίας καὶ παταγώ-
 δη χειροκροτήματα ἀντιπολιτεύσεως καὶ ἀκροατηρίου ὅτι
 ἀφοῦ μᾶς κηρύττουν τὸν πόλεμον τὸν **ἀποδεχόμεθα.**
 Ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ ταύτης ἢ τε Κυβέρνησις καὶ ὁ Βα-
 σιλεὺς ἀνῆλθον εἰς τὸ ζενὶθ τῆς δημοτικότητος τῶν
 καὶ ἡ λατρεία τοῦ ἀστάτου Ἑλληνικοῦ λαοῦ, οὐδέποτε
 ἴσως, ἀφ' ὅτου ἡ μικρὰ αὕτη γωνία ἐλεύθερον Βασίλειον
 ἀποκατέστη, παραφορώτερον καὶ ὁμοφωνότερον περιέβαλε
 τοὺς ἄρχοντας του. Μετὰ ἕξ ἡμέρας ἀπὸ τῆς κηρύξεως τοῦ
 πολέμου ἐξημέρονε, ὅπου ποτὲ νὰ μὴν εἶχεν ἐξημερώσῃ, ἡ
 Μεγάλη, ἡ Μαύρη διὰ τὸν χριστιανὸν καὶ Μαυροτέρα διὰ
 Ἑλλῆνα, Μεγάλη Παρασκευή. Γεγονότα ἅτινα δὲν ἡμεθα
 ἀρμόδιοι νὰ ἐξετάσωμεν, συμβάντα τὴν ἀπαισιωτέραν ὄ-
 λων, ἐξ ὧν οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἐνθυμούμεθα, ἡμέραν
 ἐκείνην, διερρήγγυσον τὸν δεσμὸν τῆς Τριφωνίας. Λαός,
 Βασιλεὺς καὶ Κυβέρνησις δὲν συννητοῦντο πλέον ἀπὸ
 τῆς στιγμῆς ταύτης. Ἡ τριφωνία διελύθη εἰς τὰ ἐξ ὧν
 σονετέθη. Ὅταν σκοντάψῃς ὅλοι θὰ σοῦ εἰποῦν τύφλα
 σου καὶ ἂν βαδίζων εἶχες τέσσαρα τὰ μάτια σου, ὅταν δὲ
 ἐπιτύχῃς τι δὲν ἔχῃς ν' ἀκούσῃς ἄλλο εἰμὴ «μπράβο»
 καὶ ἂν διὰ τῶν ἀφρονεστέρων καὶ παραλογωτέρων μέ-

σων ἐβάδισας. Εἶναι πανάρχαιος λαϊκὸς νόμος, ἀγραφὸς καὶ ἀπαράβατος, ἐπιζήσας διὰ μέσου τῶν αἰῶνων καὶ ἀλλεπαλλήλως παρὰ πάντων τῶν λαῶν ἐφαρμοσθεὶς καὶ ὃν θεὸν νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψει τῶν οἱ εἰς ἐγχειρήματα ἀποδύομενοι. Ὑπάρχουν περιστάσεις καθ' ἃς τὰ ἀτυχήματα σφυρηλατοῦν ἀδελφικοὺς δεσμοὺς, ἀλλ' ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, τὸ τοιοῦτο δυστυχῶς δὲν συνέβη εἰς ἡμᾶς, καθ' ὅτι τὸ ἀτύχημα δὲν ἐξελέφθη ὡς μοιραῖον ἢ ὑπὸ τῶν περιστάσεων καὶ ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν παρασκευασθέν. Ἴσως στνέβησαν σφάλματα καὶ λάθη στρατηγικά, ἅτινα ἐπέσπευσαν ἢ καὶ τὸ κατέστησαν τοσοῦτον τραγικὸν καὶ φοικῶδες τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς τὸ ἀτύχημα, ἀλλ' ἀσχέτως τούτου, ὁ λαὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ πῶς, ἔστω καὶ μὲ λάθη στρατηγικά καὶ μὲ ἐλλείψεις στρατοῦ καὶ ἀξιωματικῶν τοσοῦτον νὰ ἀτυχήσωμεν.

Ἡ ὑπέρομετρος ἐξόγκωσις ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων τῶν ἐπιτυχιῶν ἡμῶν αἰτινες καὶ αἱ ἐλάχισται εἰς θρίαμβον ἐξῆροντο ἀφ' ἐνός, καὶ ἡ ἀπεικόνισις διὰ τῶν ζωηροτέρων τῆς καταστροφῆς χρωμάτων τοῦ ἀτυχήματος ἡμῶν, παρισταμένων ἀπλουσιῶν ἐπεισοδίων ὡς τραγικώταται σκιναὶ ἀφ' ἐτέρου, ἀπετέλουν ἀντίθεσιν ὅλως ἀνεξήγητον ἐν τῷ πνεύματι τοῦ λαοῦ, ἀπετέλουν δύο τόσον διάφορα καὶ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα γεγονότα ὥστε ἀπολύτως ἠδυνάτει νὰ ἐννοήσῃ πῶς ἦτο δυνατόν ὑπὸ τῶν αὐτῶν στρατιωτῶν νὰ τελεσθῶσι ταῦτα. Ἀπεῖχον ὅσον ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, ὁ δὲ εὐρισκόμενος εἰς τὴν γῆν δὲν δύναται ἄνευ ὑπερφυσικοῦ λόγου νὰ φθάσῃ τόσον εὐκόλως εἰς τὸν οὐρανόν. Ἡ ἀκαλλιέργητος κρίσις του καὶ ἡ ἀπειρία αὐτοῦ περὶ τὰ τοιαῦτα δὲν ἐβοήθουν αὐτὸν νὰ ἐννοήσῃ πῶς ἀπὸ ἀκράτητοι νικηταὶ καὶ τροπαιοῦχοι, ὧν ἡ εἰς Ἑλασσῶνα εἰσβολὴ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν περιεμένετο ν' ἀκουσθῇ, νὰ μεταβληθῶμεν αἰφνης εἰς φυγάδας τῆς αἰσχροτέρας φυγῆς καὶ δὴ νὰ καταταδιωχθῶμεν ἀπὸ ἐκείνους οἵτινες ἐν τῇ συνειδήσει του κατεῖχον τὴν κατωτέρα πάντων τῶν στρατιωτῶν τῆς γῆς θέσιν. Πῶς νὰ τραπῶμεν εἰς τόσον

έπονείδιστον φύγην παρ' εκείνων, μεθ' ὧν πρὸ μικροῦ συμπλεκόμενοι ἐφονεύομεν κατὰ ἑκατοντάδας, ἐν ᾧ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐπιπτον ὅτε μὲν πέντε ὅτε δὲ δέκα ὡς ἐν ταῖς ἐφημερίσιν ἀνεγράφετο καὶ ὑπὸ τοῦ ἀφελοῦς λαοῦ ἄνευ ἐκπεσμοῦ ἠγοράζετο. Ἐνθυμοῦμαι ἀλυσμονήτως ὅτι Ἀθηναϊκὴ ἐφημερίς, ἢ σοβαρωτέρα ἴσως, ἐφιλοξένησεν ἀνταπόκρισιν δι' ἧς ἐδίδοτο εἰς τὸ κοινὸν ἢ ἐξῆς εἰδησις.

«Οἱ Καμαρινῶται τῆς Ἡπείρου συνάψαντες μάχην μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐφονεύθησαν ἐκ μὲν τῶν Τούρκων 1,040 καὶ ἐκ τῶν Καμαρινιωτῶν ἐπληρώθησαν 8 !! Λί, ὅταν τοιαύτη τροφή δίδεται εἰς τὸ κοινὸν δὲν πρέπει νὰ ἡμεθα πολὺ ἀπαιτητικοὶ ἀπὸ τὴν κρίσιν του. Στρατηγικὰ σφάλματα, ὑπεροχὴ ἀριθμοῦ, χίλιαι δυὸ ἄλλαι οὐσιώδεις ἐλλείψεις καὶ τὰ τοιαῦτα δὲν ἀπετέλουν δι' αὐτὸν ἀποχρῶντα λόγον τοιαύτης ἥττης. Ἡμεῖς νὰ νικηθῶμεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἔτσι ; Ὁ Θεὸς φυλάξοι. Κάτι συμβαίνει. Καὶ ἔδιδον τροφήν αἱ ἐφημερίδες διὰ τῶν περιγραφῶν τῶν τραγικῶν συμβάντων καὶ τῶν ἀνεξηγήτων διῆθεν γεγονότων καὶ ὑπεδαύλιζον οἱ κακόβουλοι καὶ συνετέλουν ἀκουσίως αἱ κοινφόνους καὶ ἐπίστευον οἱ ἐπιπόλαιοι, ὅτι κάτι συμβαίνει. Ἀφοῦ δὲ τὸ κάτι αὐτὸ δὲν ἦτο θαῦμα, διότι δὲν εἶχε δὰ καὶ τόσῃν ἀφορμὴν τὸ θεῖον μὲ ὄλην τὴν πρὸς τοῦτο ἀνευλάβειάν μας νὰ δείξῃ τοσαύτην ἐχθρότητα πρὸς ἡμᾶς, ἦτον ἀναμφιβόλως προδοσία. Εἶναι πρᾶγμα πολὺ δυσσπόφευκτον κατόπιν ἀτυχημάτων καὶ ἀποτυχιῶν νὰ μὴ προσκρούσῃ τις εἰς τὸν σκόπελον τοιαύτης βδελυρᾶς κατηγορίας, ὅταν μάλιστα ὁ σκοπὸς τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης πράξεώς του δὲν περιπίπτει εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν καὶ τὸν ὁποῖον σκοπὸν ὡς ἐκ τῆς θέσεως ἢ τοῦ χαρακτῆρος του ἀποφεύγει δημοσκοπικῶ τῷ τρόπῳ νὰ παραδίδῃ εἰς τὴν δημοσιότητα. Πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ λαοῦ προσπίπτουν γυμνὰ τὰ ἀποτελέσματα παντὸς ἐγχειρήματος, ἐπισκιάζοντα τὸ ἀδέξιον ἢ ἐπιδέξιον τῶν ἐνεργειῶν, δι' ὧν ἐπεδιώχθη ἢ ἐπίτευξις τούτου. Καὶ ὁ μέγας Ἀθηναῖος, ὁ μεγαλοφυῆς Θεμιστοκλῆς, εἰς με-

γαλεπήβολον σχέδιον τοῦ ὁποίου ὀφείλεται εἰς τῶν μεγαλειτέρων θριάμβων τῶν ἐνδόξων ἐκείνων χρόνων, ἐὰν τὰ μέσα, ὧν χρῆσιν ἐποιήσατο πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου του, περιήρχοντο εἰς γνῶσιν τῶν συμπολιτῶν του πρὶν ἢ τοῦτο ἐκτελεσθῆ ἢ καὶ μετὰ ἐνδάχομένην ἀποτυχίαν τούτου, ἐὰν ὁ Σίκινος, δι' οὗ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐμίνυε πρὸς τοὺς Πέρσας ἵνα σπεύσωσι νὰ συλλάβωσι τοὺς Ἑλληνας εὐρισκομένους ἐν Σαλαμῖνι πρὶν ἢ οὗτοι ἀναχωρήσωσιν ἐκεῖθεν, περιέπιπτεν εἰς χεῖρας τῶν Ἀθηναίων καὶ ἠναγκάζετο νὰ ὁμολογήσῃ ὅ,τι ὁ Θεμιστοκλῆς τῷ ἐνεπιστεύθη ἢ καὶ ἀπετύγχανε τὸ τοιοῦτον τολμηρὸν σχέδιόν του, κατατροπουμένων τῶν Ἀθηναίων, ὁ Θεμιστοκλῆς, αὐτὸς ὁ μέγας νοῦς καὶ μέγας πατριώτης θὰ ἐστέφετο ἀντὶ ἐκ δάφνης στεφάνου διὰ τοῦ τίτλου, ὃν τόσον θαυμάσιως καὶ εὐχερῶς ἀπονέμωμεν, ἀρχαῖοι καὶ νέοι Ἕλληνες, ἐλαφρᾶ τῇ καρδίᾳ, κατὰ φιλαρέσκειαν ἡμῶν.

Ἐν ταῖς δυστυχίαις καὶ ἀτυχίμασι τῶν ἄλλων πολλάκις ὁ κόσμος εὐρίσκει περισσοτέραν εὐχαρίστησιν παρὰ ἐν ταῖς ἰδίαις αὐτοῦ ἐπιτυχίαις. Ἡ ἀτέλεια τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἐν ἣ ὡς ἐκ τῆς ἐλλιποῦς καλλιουργίας αὐτῆς, ἔχουσι φυτρῶσι τριβόλοι καὶ ἄκανθαι, ἀφθόνως γόνιμοι εἰς τὸν καρπὸν τοῦ φθόνου πρὸς πᾶν τὸ ὑπερέχον αὐτοῦ, εὐρίσκουσα ἰσχυρὸν ἔρεισμα εἰς τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτὸν ἐπιπαλαιότητα καὶ ἀκρισίαν τῆς διανοίας του, προσόντα δι' ὧν δι' ἰσχυρᾶς δόσεως ἔχουν προικισθῆ οἱ πολλοὶ τοῦ λαοῦ, οὐδεμίαν ἀντίστασιν παρουσιάζει, οὐδὲν ἄδικο καὶ ἄτοπον εὐρίσκει ὅπως διαπιστώσῃ ἀνεξελέγκτως μετὰ μεγάλης ἠρεμίας συνειδήσεως τὸ ἀληθές τῆς ἀτιμοτέρας καὶ αἰσχροτέρας κατηγορίας. Διὰ νὰ κόψῃ ἐν πορτοκάλιον ἐκ τῆς πορτοκαλέας ὁδοιπορῶν ἵνα κατασβέσῃ τὴν δύσαν του, αἰσθάνεται ἴσως ἐνόχλησιν τινα ἐν τῇ συνειδήσει του, ἀλλὰ νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ κηλιδώσῃ καὶ νὰ κατασυντρίψῃ τὴν τιμὴν τοῦ ἄλλου, δημιουργῶν οὕτω συμφορὰς καὶ δυστυχήματα, ὅχι μόνον οὐδεμίαν τύψιν καὶ ἐνόχλησιν

αίσθάνεται, ἀλλὰ πολλάκις εὐχαρίστησιν ἀγρίαν· οὔτε ἡ ἐκκλησία, οὔτε ἡ κοινωνία, οὔτε ἡ πολιτεία οὔτε τὸ σχολεῖον, οὔτε ἡ οἰκογένεια τὸν ἐδίδαξαν ὅσον ἔπρεπε οὔτε τοῦ ἐνεφύτευσαν τὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ τοιοῦτον, τὸ ὁποῖον οὗτος εἰς οὐδὲν λογίζεται, εἶνε μέγα ἐγκλημα, **τόσον** αἰσχρὸν ὅσον καὶ ἄνανδρον, μεγαλείτερον καὶ τῆς κλοπῆς καὶ τῆς νηστείας, ἢν τόσον αὐτὸς φοβεῖται.

Πολλοὶ ἐκ τοῦ λαοῦ παραπεισθέντες πιστεύουσιν ὅτι ἡ ἦττα ἐπῆλθεν κατόπιν τηλεγραφήματος τοῦ Βασιλέως πρὸς τὸ ἐν Θεσσαλία ἀρχηγεῖον, δι' οὗ διετάσσετο ἡ ὑποχώρησις τῶν νικητῶν. Οἱ πτωχοὶ ὅμως τῷ πνεύματι, τὰ θύματα ταῦτα τῆς κακοβουλίας, δὲν ἔδωσαν τὴν προσήκουσαν προσοχὴν καὶ σημασίαν εἰς τὸ τηλεγράφημα, δι' οὗ ἄρδην ἀνατρέπεται καὶ ἀναιρεῖται ἡ ἀβάσιμος αὕτη κατηγορία, τὸ ὁποῖον ἐντεῦθεν ἀπεστάλη πρὸς τὸ ἀρχηγεῖον, ἐπὶ τῇ ἐρωτῆσει τούτου τί νὰ πράξη καὶ διὰ τοῦ ὁποίου τηλεγραφήματος ἀφίετο πᾶσα ἐλευθερία ἐνεργείας εἰς τὸ ἐν Θεσσαλία ἀρχηγεῖον, νὰ ὑποχωρήσῃ ἢ οὐ, νὰ ἀμυνθῇ ἐν Λαρίσσει ἢ μή. Ἀλλὰ καὶ τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἐὰν ἔλειπεν, ὀλίγον μόνον μυαλὸ ἐχρειάζετο διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις ὅτι ἡ ὑποχώρησις ἐγένετο οὐχὶ προεμελετημένως ἀλλ' ἀκουσίως, καθ' ὅτι ὁ στρατὸς ἐν τῇ ὑποχωρήσει του ἄφηκε πυροβόλα, πυρομαχικά, ὅπλα καὶ τόσα ἄλλα πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐν ἄλλῃ τινὶ περιπτώσει δὲν θὰ ἐγκατέλειπεν· ὑπεχώρησε τόσον ἀτάκτως καὶ ἐν μέρει ἐπαισχύντως μὲ τόσων σύγχυσιν καὶ σαστημάραν μικρῶν καὶ μεγάλων, τὴν ὁποίαν προξενεῖ μόνον ὁ φόβος καταδιώκοντος ἔστω καὶ φανταστικῶς ἐχθροῦ καὶ ὄχι ἡ προεμελετημένη ὑποχώρησις.

Ἄλλ' ὁ σπουδαιότερος λόγος, ἐφ' οὗ στηρίζει τὴν ἐκ προθέσεως, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ Βασιλέως μας ἦτταν ἡμῶν ὁ λαὸς καὶ πλεῖστοι ἐκ τῆς ἀνεπτυγμένης ὅπως δῆποτε τάξεως εἶνε ὅτι ὁ στόλος ἡμῶν δὲν ἔδρασεν ὅπως περιεμένετο, δὲν ἔκαμε θαύματα, δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς προσδοκίας τοῦ ἔθνους, τὸ τέρας τῶν ὁποίων σπου-

δαίως ὑπὸ πολλῶν ἐθεωρεῖτο ὁ βομβαρδισμὸς καὶ κατα-
 στροφὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Χωρὶς νὰ θέλωμεν νὰ
 ἰσχυρισθῶμεν ὅτι διπλωματικαὶ ἐπεμβάσεις καὶ παρα-
 στάσεις πιθανὸν καὶ δὴ λίαν πιθανῶς νὰ συνετέλεσαν
 εἰς τὴν ἀπραξίαν ταύτην, χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει
 τοὺς ἀβρόποδας ἀξιωματικούς του, οἵτινες δὲν γνωρίζομεν
 κατὰ πόσον θὰ πλησιάζωσιν ἢ θὰ ὑπερβαίνωσι τὸ ἀπεχ-
 θὲς κλάσμα $\frac{3}{4}$ τοῦ ὄλου, χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει
 τὴν δικαιολογίαν τῶν ἀρμοδίων, τὴν ἄλλως τε τόσον
 σοβαρὰν ὅτι ἔλειπεν ἡ ἀπαιτουμένη δύναμις τῶν ἀγι-
 μάτων ἢ ἀναγκαιοῦσα διὰ τὴν ἀποβίβασιν καὶ κατάλη-
 ψιν μερῶν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου εὐρισκο-
 μένων, χωρὶς ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὴν ἀντοχὴν ἣν παρου-
 σίασεν ἡ μικρὰ Πρέβεζα ἢ ὅποια καθ' ὅλας σχεδὸν τὰς
 ἡμέρας βομβαρδιζομένη ὑπὸ τοῦ στόλου μας δὲν κατορ-
 θῶθη ν' ἀλωθῆ, νὰ ἐξενέγκωμεν τὸ συμπέρασμα ὅτι
 δὲν εἶναι τόσον εὐκόλον ὅσον ὑφ' ἡμῶν νομίζεται ὁ
 βομβαρδισμὸς, ἡ πτώσις καὶ κατάληψις μιᾶς ὠχυρωμένης
 πόλεως. χωρὶς νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει τὸ ἀξιοσημείωτον
 ὄντως ἐπιχείρημα ὅτι διὰ νὰ δράσῃ στόλος τις εἶναι
 ἀναγκαία καὶ ἡ κατὰ ξηρὰν προέλασις τοῦ στρατοῦ εἰς
 τὸ ἐχθρικὸν ἔδαφος· καθ' ὅτι καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι
 κατελαμβάνομεν τὰς νήσους ἢ ἀφοῦ τοῦτο ἦτον δύ-
 σκολον διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀγηνμάτων ἢ καὶ στρατοῦ τῆς
 ξηρᾶς, ἐβομβαρδίζομεν τὰς παραλίους τοῦ ἐχθροῦ πό-
 λεικ Σμύρνην καὶ Θεσσαλονίκην, τὰς ὁποίας, ἐκτὸς τοῦ
 ὅτι ἐν αὐταῖς εὐρίσκοντο τόσαι ἰδιοκτησίαι Ἑλληνικαί,
 θὰ ἐπληρώναμεν κατόπιν ἀκριβὰ ἐὰν ἠπτώμεθα ἢ καὶ θὰ
 παρεδίδοντο πρὸς ἀντεκδίκησιν εἰς τὰς φλόγας ὑπὸ τοῦ
 τουρκικοῦ στρατοῦ αἰ ἐν τῇ ξηρᾷ ἰδικαί μας, διότι καὶ ἂν
 ἐπὶ τέλους κατελαμβάνομεν πάσῃ θυσίᾳ τὰς νήσους,
 ἐπαναλαμβάνω, προήλαυε δὲ ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν εἰς τὸ
 ἡμέτερον ἔδαφος, κατελάμβανε τοῦτο, τὸ κατὰ χώρον
 καὶ ἀξίαν πολὺ ὑπέρτερον τοῦ ὑφ' ἡμῶν καταληφθέν-
 τος, ἤρχετο ἐπὶ τέλους ἐν Ἀθήνας, διότι ἀφοῦ πλέον
 ἐκαταλάβαμεν τὰ χάλια μας εἶναι ἀσύγγνωστος ἢ πλάνη

νά νομίζωμεν ὅτι δὲν θὰ κατώρθου τοῦτο ἔστω καὶ με
 μεγάλας ἀπωλείας τὰς ὁποίας αὐτὸς ποτὲ δὲν λογαριάζει,
 μᾶς ἔλεγε δὲ τότε ὡς μᾶς τὸ εἶπε τώρα διὰ τὴν
 Ἑπειρον : Κύριοι, πρὶν οὐδένα ὄρον διαπραγματευθῶ-
 μεί ἐννοῶ νὰ ἐγκαταλείψητε ὅλα τὰ μέρη μου ὅσα κατε-
 λάβετε : τί θὰ ἀπαντούσαμεν παρακαλῶ ; εὐνόητον νο-
 μίζω· ἢ καὶ πλὴν τούτου κατελαμβάνομεν μέρη κατω-
 κνημένα ὑπὸ Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τὰ ὁποῖα εἶτα ὡς
 ἥττημένοι ἠναγκαζόμεθα νὰ ἐγκαταλείψωμεν μετὰ τὴν
 συνθηκολόγησιν, τὰ ὠφελήματα ἡμῶν τὰ ὁποῖα ὡς ἐκ
 τοῦ ἀντισπικώματος τούτου ἔμελλον νὰ προκύψωσιν ἡμῖν
 κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, θὰ ἦτο μηδὲν
 ἀπέναντι τῆς καταστροφῆς καὶ τῶν ἐκδικήσεων, εἰς ἃς
 θὰ παρεδίδοντο ὑπὸ τοῦ νικητοῦ οἱ ὁμόφυλοι πληθυ-
 σμοὶ τῶν μερῶν ἐκείνων εἶτα· χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει
 τὴν ἀπολογίαν πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ πρώην ὑπουργοῦ τῶν
 Ναυτικῶν κ. Δεβίδου ἐν ταῖς ἐφημερίσι γραφέντα, τοῦ
 ἀρχηγοῦ τῆς Ἀνατολικῆς μοίρας κ. Σαχτούρη « Παι-
 δάκι μου δὲν ἔμπορούσαμεν νὰ κάμωμεν περισσότερα.
 Παιδάκι μου ἦτον φουρτούνα καὶ κακὸ μεγάλο κατὰ
 τύχην μας. Παιδάκι μου δὲν ξέρεται ἀπὸ τέτοια σεῖς,
 ἀλλὰ παίζεις μετὰ τὴν θάλασσα ; ὅπου ἐκινδυνεύσαμε νὰ
 πνιγοῦμαι ἀντὶ νὰ πνίξοιμε ἄλλους ; » Καὶ ἐξακολου-
 θεῖ, νομίζεις, κανεὶς ἠγούμενο καλόγηρος προωρισμένος
 δι' ἀσκητικὸν βίον καὶ ὄχι διὰ νὰ ἐνσπείρη τὸν φόβον
 καὶ τὸν τρόμον καὶ τὸν πανικὸν εἰς τὸν ἐχθρὸν, τὴν ἐν-
 θάρρυνσιν καὶ τὴν ἐγκαρδίωσιν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῶν. Ἐλ-
 λάς ! Ἐλλάς ! τάλαινα Ἐλλάς ! ταῦτα τὰ λέγει υἱὸς με-
 γαλοουργοῦ τέκνου σου, ὁ υἱὸς τοῦ μεγάλου Σαχτούρη ! Ὡ
 μεσολαβοῦντα πνεύματα μεταξὺ ἡμῶν καὶ ἐκείνων ἐκεῖ
 ὑψηλά, λυπηθῆτε τὴν πτωχὴν Ἑλλάδα, καταπνίξατε
 τὸν πόνον σας, σπογγίσσατε τὰ δάκρυά σας καὶ ἀποκρύ-
 ψατε τὰ πάντα, μὴν εἰπῆτε τίποτε εἰς ἐκείνους ἐκεῖ ἐπά-
 νω οἱ ὁποῖοι μὲν τὸν δαυλὸν ἔς τὸ χέρι ἀντὶ τορπίλλης
 καὶ μετὰ ξυλοκάραβα ἀντὶ θωρηκτῶν ἵππευον τὴν ὑψη-
 λιον καὶ ἐπολέμου τ' ἄστρα, τιθασσεύοντες τὴν ἀγρίαν

ψύσιν, δαμάζοντες τὸ πᾶν !!.. Χωρὶς, λέγω, νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι μὲ τοιοῦτους ἀρχηγούς δὲν πέρνεται ἡ Πόλις, οὐδὲ πυρπολοῦνται ἀρμάδες, χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι μᾶλλον τὸν εὐγενῆ ζῆλον, τὸν πανθομολογούμενον, καὶ τὴν ἄοκνον ἐπιμέλειαν καὶ ἐργασίαν τοῦ πρῶην ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν ἤτο φυσικῶς ἀδύνατον νὰ παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ μένῃ εἰσέτι οὔτος μᾶλλον χερσαῖος παρὰ θαλάσσιος, ἂν καὶ μετὰ λύπης του δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἐν τῇ πομφολιγῶδει διαταγῇ του «ἐνσπείρετε τὸν φόβον καὶ τὸν τρόμον καὶ τὸν πανικὸν εἰς τὸν ἐχθρὸν καὶ τὰ ρέστα» καὶ ἧς ταυτοχρόνως ἐλάμβανε καὶ ἡ δημοσιογραφία γνῶσιν, ἐμφαίνεται τάσις ἀκαίρου ἐπιδείξεως καὶ αὐτοδιαφημίσεως μᾶλλον παρὰ σοβαρότης φράσεως σοβαροῦ καὶ ἐν ἐκτάκτως σοβαραῖς στιγμαῖς ὑπουργοῦ· χωρὶς ὅλα αὐτὰ νὰ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν, δι' ὅ,τι ἔπραξε καὶ δι' ὅ,τι δὲν ἔπραξεν ὁ στόλος τὸν λόγον ζητήσατε ἀπὸ τὸν ὑπεύθυνόν ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν.

Αὐτὸς ἔκαμε τὰ σχέδια τῆς δράσεως τοῦ στόλου, αὐτὸς ἔδιδε τὰς διαταγὰς πῶς καὶ τί νὰ πράξῃ χωρὶς οὐδόλως ὁ Βασιλεὺς νάνακατευθῇ εἰς τὰ καθήκοντα ταῦτα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν. Ἐὰν δὲ διαταγαὶ τούτου πρὶν ἐκτελεσθῶσιν ὑπεβλήθησαν παρὰ τοῦ διαταχθέντος ὑπαλλήλου πρὸς τὸν Βασιλέα διὰ νὰ τὰς ἐγκρίνῃ, τοῦτο ἀφορᾷ τὸν ὑφιστάμενον τοῦ ὑπουργοῦ ἐκεῖνον, ὅστις ἠθέλησε διὰ τοῦ τοιοῦτου τρόπου του νὰ πωλήσῃ ἐκδούλευσιν εἰς τὸν Βασιλέα του, ὅστις ὅμως εὐτυχῶς γνωρίζων κάλλιον τοῦ αὐλοκόλακος ἐκείνου τὰ καθήκοντά του ἐπέστρεψε πρὸς τὸν ὑποβαλόντα εἰς τὴν ἐγκρισίν του τὴν διαταγὴν τοῦ ὑπουργοῦ, χωρὶς νὰ μεταβάλῃ οὔτε ἓνα νί. Πᾶσαν δὲ ἀπέθειαν ἄλλως τε, πᾶσαν μὴ τυφλὴν ὑπακοὴν εἰς τὰς διαταγὰς του ἠδύνατο πάραυτα νὰ τιμωρήσῃ δι' ἀμέσου παύσεως ἢ ἀντικαταστάσεως ὡς τοῦτο συνέβη εἴτα εἰς τὸν μοίραρχον τῆς Ἀνατολικῆς Μοίρας κ. Σαχτούρην. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν ἐπομένως ἔχων πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας διὰ τὴν δράσιν τοῦ στόλου, εἰς τὰ κατορθώματα ἢ μὴ τοῦ ὁποίου ὁ

Βασιλεύς οὐδόλως ἀνεκατεύθη, αὐτὸς καὶ μόνος, ὁ καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου ὑπεύθυνος δέον νὰ θεωρῆται καὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς τοιοῦτος διὰ πᾶσαν ἑλλιπῆ ἐνέργειαν τοῦ στόλου. Πᾶς ὑπουργός, ὅστις ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς παραιτήσεως δὲν δικαιολογεῖ παντάπασιν ἑαυτὸν διὰ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν πράξιν του προβάλλων τὸν λόγον τῆς ἐντεῦθεν ἢ ἐκεῖθεν ἐπιβολῆς. Διὰ πάντα ἔντιμον ὑπάλληλον τὸ δικαίωμα τῆς παραιτήσεώς του, εἶνε ὁ φρουρός τῆς εὐσυνειδήτως καὶ ἀμερολήπτως ἐπιτελέσεως τοῦ καθήκοντός του

Ἐξεπλάγην, μοῦ ἤλθε νὰ χάσω τὸ μυαλό μου, ὅταν ἤκουσα εἰς δι' ἴφορα κέντρα μεταξὺ διαφόρων τάξεων ἀνθρώπων αὐτολεξεῖ τὰ ἐξῆς :

« Ἄ! τώρα ἐκαταλάβαμε τί τρέχει, τώρα ἐξηγοῦνται δλα. Ὁ Σουλτάνος, ἀφοῦ ἐπὶ ἐξ ἡμέρας δὲν ἠπόρεσε νὰ κάμῃ τίποτε καὶ ἔβλεπε τὰ σκοῦρα πλειὰ ἔγραψεν εἰς τὸν ἄκρον φίλον του τὸν Τσάρον νὰ τὸν βοηθήσῃ διότι ἄλλως θὰ ἐκθρονισθῆ. Ὁ Τσάρος τότε ἔγραψεν εἰς τὸν Βασιλέα μας νὰ ὑποχωρήσῃ διὰ νὰ μὴ καταστραφῆ ὁ φίλος του Σουλτάνος καὶ ἐκεῖνος θὰ τὸν ἱκανοποιήσῃ καὶ ἔτσι τώρα ἐξηγοῦνται ὅλα ὅσα δὲν ἐχωροῦσε πρῶτα τὸ μυαλό μας». Ἡ ἐκπληξις μου δὲ ἐκορυφώθη ὅτε τοῦτ' αὐτὸ ἤκουσα ὑποστηριζόμενον εἰς κύκλον ἐπιστημόνων, ὧν τὴν προεδρείαν εἶχε κάποιος Γιαννάκης, οὗ ἡ λαμπρὰ εὐγλωττία εἶναι κρίμα ὅτι δὲν ἀπετέλει παντάπασιν ἀναλογίαν μὲ τὸ μυαλό του καὶ τὸ λυπηρότερον, ὅτι πάντες ἔφερον ἐπὶ τῆς ράχεώς των πλέον τοῦ ἡμίσεως τοῦ αἰῶνος· οὐχ ἦπτον αἱ λευκαὶ τρίχες καὶ ὁ τίτλος τοῦ ἐπιστήμονος δὲν ἤρκεσαν ὅπως πᾶσα κρίσις αὐτῶν ἔχει περισσotέραν σχέσιν πρὸς τὴν σοβαρότητα καὶ τὸν σεβασμόν. Μὰ πρὸς Θεοῦ Κύριοι, ὀλίγον μυαλό 'εἶναι ἕνα κόκκον σιτάρι ἂν εἶχέ τις, ὀλίγη μὰ πολὺ ὀλίγη κρίσις ὅση χρειάζεται νὰ ἔχῃ ἕνας ποῦ ἔχῃ τὴν ἀξίωσιν νὰ διαφέρῃ ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα, ὀλίγην φρόνησιν, ὀλίγην σκέψιν ὅση ἀπαιτεῖται κατ' ἀνάγκην εἰς πάντα μὴ ἀποβλακωμένον ἐλεύθερον πολίτην ἐὰν εἶχωμεν, τοιαύτας βλακώδεις

καὶ μωρᾶς σκέψεις δὲν θὰ ἐκάμνωμεν καὶ τοιαύτας ἀνοη-
σίαις καὶ κουταμάραις δὲν θὰ ἐπιστεύωμεν. Νὰ κάμη τις
τὴν σκέψιν ὅτι ἐξ ἀνικανότητος, ἐξ ἐσφαλμένης ἀντιλή-
ψεως τῶν πραγμάτων, ἐξ ἀπεριοριστίας ἡμῶν ἠττήθημεν,
ἐπιτρέπεται. Ἐπίσης ἐπιτρέπεται νὰ σκεπτόμεθα ὅτι ἡδύ-
νάμεθα νὰ νικήσωμεν, ὅτι ἐκάμαμε σφάλματα, τὰ ὁποῖα
ἂν δὲν ἐκάμναμε δὲν θὰ ἠττώμεθα, ἀλλὰ θὰ εἰσερχώμεθα
ἐντὸς μικροῦ εἰς τὴν Πόλιν, αὐτὰ ὅλα εἰς ἀνθρώπους
οἵτινες δὲν ἔχουν τὴν ἀξίωσιν καὶ δὲν δύνανται νὰ ἐξε-
τάζωσι βαθύτερον τὰ πράγματα ἐπιτρέπονται.

Ἄλλὰ δὲν χωνεύει τὸ μυαλὸ πῶς ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι
ἔμαθαν νὰ λέγουν καλὴν ἡμέρα πιστεύουν ὅτι ἦτον δυ-
νατὸν ὁ Βασιλεὺς, τοῦ ὁποῖου τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους
εἶναι καὶ μεγαλεῖον ἰδικόν του, ἡδόξα τοῦ ἔθνους
δόξα ἰδική του καὶ τέλος πᾶσα νίκη καὶ θρίαμβος τοῦ
ἔθνους ἐκεῖνον περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον Ἕλληνα
ἠθελε δοξάσῃ καὶ ἐκεῖνον ἠθελε περισσότερον ὠφε-
λήσῃ, καὶ ὅστις διὰ τῆς τεκνοποιήσεως συνέδεσεν ἀρ-
ρήκτως τὸ μέλλον καὶ τὴν δόξαν τῆς οἰκογενείας του
μὲ τὸ μέλλον καὶ τὴν δόξαν τοῦ ἔθνους, πῶς ὁ Βασι-
λεὺς οὗτος νὰ θελήσῃ νὰ νικηθῇ, νὰ ἂντροπιασθῇ ἢ ἀ-
τιμασθῇ καὶ νὰ καταστραφῇ τὸ ἔθνος του, νὰ κινδυ-
νεύσῃ ὁ θρόνος του, νὰ ἀπειλῆται ἡ ζωὴ του, καὶ ὁ
κόσμος ὅλος ἀντὶ νὰ τοῦ πλέκῃ στεφάνους καὶ ἐγκώ-
μα ὡς ὅταν θὰ ἐνίκα νὰ τὸν οἰκτεῖρῃ καὶ νὰ τὸν συλ-
λυπῆται ὡς νικημένον ; Ποῖος θὰ εἶχε τόσῃν μωρίαν
ὥστε νὰ πιστεύσῃ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ; Αὐτὸς ὅστις δῆποτε
καὶ ἂν εἶναι, ὅσα καὶ ἂν εἶναι τὰ πλούτη του, ὁποῖος
δῆποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ οἰκογενειακός του ὄγκος, ὁποῖα
δῆποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ὑπόληψις τὴν ὁποίαν οἱ ἄλλοι
τοῦ ἔχουν, ἐγὼ νὰ σᾶς ἔπω τὸν θεωρῶ ὡς ἓνα ἄνθρω-
πον ὁ ὁποῖος κατεντροπιάζει τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν,
τὴν ὁποίαν ὅλος ὁ κόσμος παραδέχεται ὅτι εἶναι μία
ἀπὸ τὰς εὐφυστέρας φυλάς, προσβάλλει τὸ ἀνθρώπι-
νον γένος τὸ ὁποῖον εἰς τὸν 19ον αἰῶνα εὐρίσκεται μὲ
τέτοια μυαλὰ καὶ κρίσι καὶ ὅτι εἶναι ἀπὸ ἐκείνους τοῦς

ἀνθρώπους ὅπου ἂν τῶν εἰπῆς ὅτι τὸ βόδι πετᾶ θὰ τὸ πιστεύσουν καὶ ὅτι ἀνωφελῶς ζῆ εἰς ἐλεύθερον κράτος εἰς θεῖον ὀρίζοντα ὅπου ἡ μεγάλη ἐλευθερία πάσης κρίσεως καὶ σκέψεως καὶ παντὸς λόγου ἔπρεπε πολὺ περισσότερον νὰ τοῦ ἔχουν ἀναπτύξει τὸ μυαλό του καὶ τὴν κρίσιν του ὥστε νὰ μὴ πιστεύῃ καὶ τὰ χειροπιαστὰ ψεύδη.

Εἰρεῖα τάξις εὐπατριδῶν νέων, φερόντων πάντα τὰ στοιχεῖα ἅτινα δύνανται νὰ ἐγγυηθῶσι τὴν ἀπαρεγκλίτως ὑπ' αὐτῶν συνέχειαν τῶν παραδόσεων τῶν εὐκλεῶν οἰκογενειῶν των καὶ διαθερμαινομένων ὑπὸ τοῦ πατριωτισμοῦ, παρασυρομένων ὅμως ὑπὸ τοῦ πόνου καὶ τοῦ σφύργους τῆς θαλλούσης ἡλικίας των, μᾶς εἶπον. «Ὁ Βασιλεὺς μᾶς τὰ ᾄχιασε πλακάκια μὲ τὰς Δυνάμεις. Ὁ Βασιλεὺς πιεζόμενος ἐξωθεν, ἵνα εὖρη διέξοδον εἰς τὸ ἀδιέξοδον, ὅπερ ἐδημιούργησε καὶ εὐσχημον ἀφορμὴν, ἵνα ἀνακαλέσῃ ἄνευ φόβου ἐθνικῆς κατ' αὐτοῦ ἐξεγέρσεως, τὸν στρατὸν ἐκ Κρήτης, ἔκαμεν ὥστε ὁ Ἐτὲμ, εἰσβάλλων εἰς τὸ ἡμέτερον ἔδαφος νὰ τῷ παράσχη τὸν εὐσχημον, ἦν ἐξήτει ἀφορμὴν διὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ στρατοῦ του ἐκ Κρήτης» Ἄλλ' ἐάν, ἅπαγε, δὲν ἀμφισβητοῦμεν οὔτε κατ' ὄναρ τὸν ὑπέροχον καὶ εἰλικρινῆ πατριωτισμὸν τῶν φιλοπατριδῶν τούτων, ἐπιτραπῆτω ἡμῖν τὸ βᾶσιμον καὶ τὸ λογικὸν τῆς σκέψεώς των ταύτης ν' ἀμφισβητήσωμεν· διότι ἂν ὄντως τοιοῦτόν τι συνέβαινε, ὁ Βασιλεὺς βεβαίως, καὶ τοῦτο ἐκτὸς καὶ τῆς ἐλαχίστης ἀμφιβολίας, θὰ ἐλάμβανε παρὰ τῶν μεσολαβουσῶν καὶ τὴν τοιαύτην λύσιν προτεινασῶν Δυνάμεων, τὴν ὀρητὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι ὁ Ἐτὲμ θὰ εἰσῆρχετο καὶ θὰ ἐξήρχετο τοῦ ἐλληνικοῦ ἐδάφους ἄνευ λύτρων, ἀφοῦ μάλιστα, ἵνα μὴ ἡ συμπαιγνία ἐννοηθῇ, εἶχον νὰ χαρακτηθῶσιν ὀπισθεν τῆς περιλαλήτου ἐγκυκλίου τοῦ Μουραβιέφ, ὅτι ὁ νικητὴς δὲν θὰ ἐκαρπούτο οὐδενὸς ὑλικοῦ ὠφέλους ἐκ τῆς νίκης του. Ὁ Ἐτὲμ τότε δὲν θὰ ἐφέρετο τόσον ἀγρίως εἰς τὴν χώραν, εἰς ἣν εἰσῆλθε τῇ προσκλήσει ἡμῶν, ὑπεραρκούμενος ἄλλως τε προσπορίζων

τῷ σεβαστῷ ταυ Δεσπότη τὸ ἠθικὸν κέρδος τῆς ὑποτι-
 θεμένης πραγματικῆς νίκης του, πρὸς δὲ καὶ τὴν ἄκο-
 πον καὶ ἀναίμακτον ἐκκένωσιν κατειλημμένης χώρας
 του. Δὲν θὰ ἐχρειάζετο εἶτα ὅλη ἡ ἐπέμβασις τῆς Εὐ-
 ρώπης καὶ τὸ ἐπιτακτικὸν τοῦ Τσάρου τηλεγράφημα, ἵνα
 ἀνακόψῃ τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω προέλασιν τοῦ Ἐτέμ. Καὶ
 ἐπὶ τέλος ὁ Βασιλεὺς ἐκουσίως καὶ τόσον μωρῶς δὲν
 θὰ καθίστατο καὶ παρὰ τὴν ἀτομικὴν του ἀκόμῃ ἀξιο-
 πρέπειαν καὶ τὸ συμφέρον ὑποχείριος, τῷ Ἐτέμ μὲν διὰ
 τῆς παραδόσεως τῶν κλειδῶν τῶν συνόρων του, τῇ Εὐ-
 ρώπῃ δὲ διὰ τῆς παραδόσεως τῶν κλειδῶν τῶν οἰκονο-
 μικῶν τῆς χώρας, ἧς βασιλεύει. Οὐδεὶς ἔχων μικρὰν ἐμ-
 βροίθειαν καὶ μικροτέραν λογικὴν δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ
 ὅτι ἂν ὑπὸ τοιοῦτον σχέδιον ἐνήργει ὁ Βασιλεὺς καὶ ὑπὸ
 τοιαύτας συνθήκας ἐπομένως ὁ Ἐτέμ εὐρίσκετο ἐν Θεσ-
 σαλίᾳ, αἱ διαπραγματεύσεις περὶ τῆς προκαταρκτικῆς
 εἰρήνης δὲν θὰ παρετείνοντο τόσον πεισματωδῶς ἐπὶ
 ὀλόκληρον πεντάμηνον, ὥστε νὰ μᾶς ἐξαντλήσουν μέ-
 χρι μυελοῦ ὀστέων καὶ ἡ μᾶστιξ δὲν θὰ ἐπληττεν ἡμᾶς
 τόσον ἀπνῶς καὶ ἀμειλίκτως, ὥστε πεσόντες εἰς τὰ γό-
 νατα ἐν τσαούτῃ ἐξαντλήσει, νὰ προβάλληται νῦν ὡς
 ἀμφίβολον, ἂν δύναται νὰ βастαχθῇ πλέον ἀπὸ τοσοῦτῳ
 ἐξηντλημένην ράχιν τὸ δυναστικὸν φορτίον.

Καὶ κατόπιν τούτων, ἅτινα βεβαίως διὰ νὰ πιστεύ-
 σῃ τις ἐν πεποιθήσει δύναται νὰ τὸν κάμουν δεδι-
 καιολογημένως οὐ μόνον νευρικὸν καὶ ἀναρχικὸν, ἀλλὰ
 καὶ τὸ μυαλό του νὰ χάσῃ, μᾶς προτείνουν, ὅτι «τούτων
 οὕτως ἐχόντων, δὲν ὑπολείπεται εἰς φιλότιμον ἔθνος ἄλλο
 ἢ νὰ ὀπλίσῃ τὴν χεῖρα νὰ ἰσοπεδώσῃ τὰ πάντα καὶ νὰ
 τσεκουρώσῃ τὰς κορυφὰς, ὀπόθεν ἐξαπελύθησαν ὅλοι οἱ
 δηλητηριώδεις ἄνεμοι, τὸ αἴσχος καὶ ὁ ρύπος.

Δὲν ἀρνούμεθα, τοῦναντίον διορῶμεν καὶ μετὰ εὐφρο-
 σύνου συναισθήματος ἀνομολογοῦμεν, ὅτι ἐν τῇ ἐκφρά-
 σει τῶν οὕτω σκεπτομένων εὐρίσκομεν ἄνευ οὐδεμᾶς
 προσποιήσεως τὸν δριμύν πόνον τοῦ ἀληθοῦς πατριώ-
 του· ἐν τῇ ἀπογνώσει δὲ, ἥτις καταπιέζει τὰς ψυχὰς

των καὶ ἐν τῇ ἀκατασχέτῳ φορῇ τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς νευρικῆς ταραχῆς των ἢ σκέψις πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς εἰς τὰ καίρια πληγείσης καὶ ἀμέτρως ταπεινωθείσης πατρίδος ὑπερβαίνει τὰ ἐσκαμμένα καὶ ἐξικνεῖται πέραν τοῦ σημείου, καθ' ὃ ἐπωφελῆς δύνатаι ν' ἀποβῆ. Καίτοι λοιπὸν διακεῖμεθα λίαν συμπαθῶς πρὸς πάντα ἐμφορούμενον ὑπὸ συναισθημάτων κινουμένων ὑπὸ τῶν εὐγενεστέρων ἐλατηρίων, οὐχ ἥττον δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ φρονῶμεν, ὅτι ταῦτα ρυθμίζονται οὐχὶ ὀρθῶς ὑπὸ τῆς διανοίας. Ὅσον ἀρίστη καὶ ἂν εἶναι ἡ ποιότης τῆς πυρίτιδος καὶ ὅσον τέλειον καὶ ἂν ἦ τὸ ὄπλον, ὅταν ὁ ρυθμιστὴς τῆς βολῆς δὲν σταθμίζει καλῶς τὰς ἀποστάσεις καὶ δὲν βάλλει εὐθέως, ἢ τε ποιότης τῆς πυρίτιδος καὶ τοῦ ὄπλου ἢ τελειότης ἐπὶ ματαίῳ ἀποβαίνουσι. Τὸ δολοφονικὸν ὄπλον ἀπεστέρησε τὴν Ἑλλάδα Κυβερνήτου, ὅστις κακῇ τῇ μοίρᾳ, ἐξελίφθη ὡς ὀλετὴρ τῆς πατρίδος. Τίς ἢ ὠφέλεια, ἐρωτῶμεν, ἐκ τῆς ἀδόξου καὶ ἀφρονος ἐκείνης πράξεως; Τὸ κακὸν ἐξέλειψεν; ἢ κατὰστασις ἐβελτιώθη; Τὸ ἀπαίσιον 1897 δίδει ἡμῖν τὴν προσήκουσαν ἀπάντησιν. Ἐὰν τὸ δολοφονικὸν στελέτο σαρώσῃ ἐκ τῆς λειψάνδρου ταύτης γωνίας 10 50 ἢ 100 παρασκευαστὰς τῆς ἐνεστῶσης ὀδυνηρᾶς καταστάσεως, ἐπὶ τῷ φόβῳ μὴ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι χεῖρονα ἀπεργάσωνται, καὶ ἂν τοῦτο ὑποτεθῆ εὐχερές· καὶ ἐὰν δὲν διεγείρῃ ἐσωτερικὴν θύελλαν ἱκανὴν πρόρριζα ν' ἀνασπάσῃ καὶ ἐκριζώσῃ τὸ παραδαρμένον ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀνέμων ἐθνικὸν δένδρον, καὶ ἐὰν τοῦτο δὲν θεωρηθῆ ὑπὸ τῶν ἀπνῶς κολαζόντων κηδεμόνων μας ἢ ἄρσις καὶ τοῦ τελευταίου λόγου, ὅστις ὑπηγόρευσε νὰ μᾶς ἀφελῆ ὅ,τι μᾶς ἀφέθη, ἐρωτῶμεν, ἢ μηχανὴ, ἢ παραγαγοῦσα τοὺς παρασκευαστὰς τούτους, δὲν θὰ μᾶς πλάσῃ ὁμοίους καὶ πανομοιότυπους ἢ καὶ τοὺς κατόπιν; Ἐὰν δὲν διορθωθῆ ὁ μύλος, ὅστις μᾶς βγάζει χονδρὸ τὸ ἀλεύρι, ἐὰν δὲν ἀναχαραχθῆ ἢ μυλόπετρα ὅσους μυλωνάδες καὶ ἂν ἀλλάξῃτε τὸ ἀλευρον πάντοτε θὰ βγαίνη χονδρὸ. Ὅταν τὸ γάλα εἶναι γλυκὺ καὶ τὸ ἀφρόγαλά του

θά εἶναι τοιοῦτον, ὅταν δὲ εἶνε ξυνὸν καὶ τὸ ἀφρόγαλά του δὲν δύναται νὰ εἶνε γλυκύ. "Ὅχι λοιπόν. "Ὅχι ἀληθῶς πονοῦντες καὶ βαρναλγοῦντες τὴν καρδίαν φιλοπάτριδες. "Ὅχι μυριάκις ὄχι διὰ τοῦ στειλέτου ἢ διόρθωσις. "Ἀντὶ τούτου δράξασθε τῶν εὐγενῶν καὶ ἐξημερωτικῶν ὄπλων, ἅτινα ἐγκεινται ἐν τῷ καλῷ, τῷ λόγῳ καὶ τῇ πειθῷ, δράξασθε τούτων πάντες ὅσοι αἰσθάνεσθε ἐν ταῖς ψυχαῖς σας τὴν δύναμιν νὰ γράψετε καὶ νὰ διδάξητε ἀνιδιοτελῶς ἀπερίστροφον τὴν ἀλήθειαν· ἐξωτερικεύσατε τὰ αἰσθήματά σας, μετεμφυτεύσατε εἰς τοὺς ἀναισθήτους τὸν πόνον σας καὶ διαλαλήσατε τὸν κίνδυνον, ὅπου ἡ δύναμίς σας δύναται νὰ ἐξιχθῇ καὶ μετοχετεύσατε ὅ,τι ἀγνὸν καὶ εἰλικρινές καὶ σωτήριον διὰ τὴν πατρίδα αἰσθάνεσθε εἰς τὸν ἀγνόν, ἀλλ' ἀμαθῆ, εἰς τὸ ἐντιμον, ἀλλὰ δηλητηριασμένον σῶμα, εἰς τὸ θῦμα, τὸ ὅποιον δύνασθε νὰ ζητήσητε ἐν τῇ περιεκτικῇ λέξει «λαός», ἐργασθῆτε ἀόκνως καὶ τόσον ὅσον εἶναι μέγας ὁ πόνος σας καὶ κάμετε τὸν λαὸν νὰ προτιμᾷ τὸν τίμιον τοῦ τσαρλατάνου, νὰ ἀγαπᾷ περισσότερον τὴν πατρίδα τοῦ ἀπὸ τὴν τσέπν του καὶ τότε μόνον ἡ αὔριον δὲν θὰ εἶναι χεῖρῳ τῆς χθὲς καὶ σήμερον. Διότι δὲν δύναμαι νὰ μὴ φρονῶ, ὅτι ἐνόσω τόσα δικαιώματα εὐρίσκονται εἰς τὰς χεῖρας τοῦ λαοῦ, ἐν ὅσῳ οὗτος πραγματικῶς κυριαρχεῖ πᾶσα ριζικὴ διόρθωσις δὲν θὰ ἀπορρεύσῃ παρ' αὐτοῦ. "Ἡ περιστείλατε καὶ ψαλιδίσατε τὴν πανδικτατορίαν του, τὴν τόσον ἀδεξίως παρ' αὐτοῦ χειριζομένην ἢ ἂν τοῦτο δὲν γείνη ἢ δὲν θέλετε νὰ γείνη πᾶσα ριζικὴ θεραπεία, πᾶσα βελτίωσις διαρκῆς καὶ ἐξακολουθητικὴ καὶ οὐχὶ ἐφήμερος ἐξ αὐτοῦ κατ' ἀνάγκην θὰ ἐξαρτηθῇ. "Ὅσοις καὶ ὅ,τι καὶ ἂν σαρώσητε, ὅ,τι καὶ ἂν λάθρα ἢ ἄλλως οἰκοδομήσητε, ἢ εὐπιστία καὶ ρουσφετομανία του ἀποτελοῦσιν ἀσφαλῆ ἐχέγγυα, ὅτι θάπτον ἢ βράδιον τὸ μειδιάμα του θὰ περιβάλη ἐκείνους, οἵτινες δὲν θὰ αἰσθανθῶσιν οὐδεμίαν φωνὴν ἐν τῇ συνειδήσει των, ἀποτρέπουσαν αὐτοὺς νὰ κρημνίσωσι διὰ μιᾶς κλωτσιᾶς των πᾶν ὅ,τι ἡ φιλοπατρία σας κατ-

ώρθωσε καὶ νὰ ρυπάνωσι πᾶν ὅ,τι μετὰ μόχθου καὶ κινδύνου ἐκαθαρίσατε. Θάττον ἢ βράδιον ἢ στοργή του θὰ θωπεύσῃ ἐκείνους, οἵτινες θὰ κλείωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὅταν θὰ ἀγοράζωνται τὰ κενὰ ἐμπύρια, θὰ σκάζωσι φωνάζοντες καὶ τρέχοντες μέχρις ὅτου ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπλλαγέντων ὑπερβῇ τὰς ψήφους, ἃς ἔλαβον κατὰ τὴν ἐκλογὴν των καὶ θὰ φαίνωνται πρόθυμοι νὰ δώσωσι πρὸς τοὺς ψηφοφόρους των τὰ ἡμίση καὶ πλεον τῶν ὄσων οὗτοι θὰ πλιατσικολογήσωσιν ἐκ τοῦ ἡμιθανοῦς.

Ἄλλὰ καὶ πάντα ὅσα ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, ἐξ ὧν τρανῶς ἀποδείκνυται τὸ ἀβάσιμον τῆς αἰσχροῦς κατηγορίας, ἂν ἔλειπον, μόνον ἢ ἀπλουστάτη σκέψις ὅτι διὰ νὰ κάμῃ ὁ Βασιλεὺς τοιοῦτον κακούργημα κατὰ τοῦ ἔθνους του καὶ ἂν ἦτον δυνατὸν νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι ἦτον τοιοῦτος ὥστε ν' ἀποφασίσῃ νὰ πράξῃ τοιοῦτόν τι, πρέπει βεβαίως νὰ εἶχε κανὲν συμφέρον διὰ νὰ τὸ πράξῃ· διότι καὶ ὁ τρελλότερος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου δὲν πηγαίνει νὰ ἐγκληματίσῃ καὶ δὴ διὰ τοιούτου φοβεροῦ ἐγκλήματος, δὲν πηγαίνει νὰ κινδυνεύσῃ χωρὶς νὰ ἔχη κανένα σκοπὸν. Ποῖος δὲ ὁ σκοπὸς οὗτος τοῦ Βασιλέως μας; Ποῖον τὸ κέρδος του ἐκ τῆς τοιαύτης προδοσίας; Ἄς μοι δώσῃ τὴν ἀπάντησιν ὅστις θέλει καὶ ἐγὼ νὰ παραδεχθῶ ἀμέσως τὴν γνώμην του. Τὸ ὅτι θὰ ἔχανε τὸν Θρόνον του ἂν ἀνεκαλύπτετο; Αὐτό; Ἴσως. Ἡ τὸ ὅτι θὰ ἐκινδύνευεν ἢ ζωὴν του ἂν τὸ καταλαβαίναμε; Τοῦτο; Πιθανόν· διότι δὲν πιστεύω δὴ νὰ ἔχη τις τὴν ἀκατανόμαστον μωρίαν νὰ ὑποθέσῃ ὅτι θὰ τὸ ἔκαμνε διὰ νὰ λάβῃ χρήματα, καθ' ὅτι νὰ σκεπτόμεθα ἡμεῖς οἱ μικροὶ διὰ χρήματα ὅπου δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιζητήσωμεν μεγαλεῖα καὶ δόξας, ἀλλὰ νὰ σκέπτονται καὶ οἱ Βασιλεῖς γι' αὐτά; αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι στέκονται τόσον ὑψηλὰ ὥστε τὰ χρήματα νὰ εἶναι τὸ μικρότερον πρᾶγμα δι' αὐτοὺς καὶ τὸ ὁποῖον ὀλιγώτερον ἀπὸ κάθε ἄλλο ζήτημα ἀπασχολεῖ τὴν σκέψιν των, αὐτὸ δὴ εἶναι πάρα πολὺ, εἶναι χονδροειδέστατον, ὥστε κανεὶς πιστεύω οὔτε θὰ τὸ ὑποθέσῃ καν. Ἄλλὰ νομίζω ὅτι ἀφοῦ ἐδώ-

καμεν ἐξετάσεις ἐνώπιον τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Ἀρείου Πάγου, ἀποτεινόντος ἡμῖν τὰς ἐρωτήσεις τοῦ Ἐτέμ, καὶ ἐδείξαμεν ὅλας τὰς γνώσεις μας, τί ξέρομεν καὶ τί δὲν ξέρομεν, τί ἤμεθα καὶ τί δὲν ἤμεθα, ἀφοῦ τόσον ἀνοικτειρμόνως μᾶς ἐξεσκεπασαν αἱ πρόσφατοι περιστάσεις καὶ ἄνευ οὐδενὸς περικαλύμματος μᾶς κυττάζει τώρα ὁλος ὁ κόσμος, θὰ ἤμεθα, μὰ τὴν ἀλήθειαν, καὶ τῶν μωρῶν ἠλιθιώτεροι καὶ τῶν ἠλιθίων βλακίστεροι, ἐὰν ἐξακολουθῶμεν ἀκόμην κρυπτόμενοι ὀπισθεν τοῦ δακτύλου μας· ἐὰν νομίζωμεν ὅτι θὰ ἐγκληματήσωμεν ἐθνικῶς ἀναγνωρίζοντες καὶ παραδεχόμενοι καὶ ἡμεῖς μερικὰς τοῦλάχιστον σημειώσεις περὶ τοῦ ποιοῦ καὶ τῆς ἀξίας μας ἀπὸ ἐκείνας τὰς ὁποίας πᾶς ἄλλος πλὴν ἡμῶν ἐγκολπίως ἤδη φέρει. Δὲν προσβαλόμεθα οὔτε βλαπτόμεθα ἀποκαλυπτόμενοι πρὸς ἡμᾶς αὐτούς, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἄλλους· ἀφοῦ ὅμως οἱ ἄλλοι οὔτοι μᾶς βλέπουν ἤδη γυμνοὺς διατὶ καὶ ἡμεῖς νὰ μὴ ῥίψωμεν ἐν ἀμερόληπτον βλέμμα, μὰ ματιὰ ἐπὶ τῆς γυμνότητός μας ταύτης, ἐπὶ τῆς πραγματικῆς μας καταστάσεως; Καὶ λοιπόν, ἐνῶ βλέπομεν προδοσίαν παρὰ τοῦ Βασιλέως μας μόνον διότι δὲν εἶχε τὴν ὑπερφυσικὴν δύναμιν νὰ μᾶς μεταβάλῃ αὐτοστιγμὴ ἀπὸ σημερινούς σάπιους ποῦ ἤμεθα εἰς ἀρχαίους Σπαρτιάτας, διατὶ δὲν βλέπομεν ὅτι ἡ προδοσία ἐγκείται εἰς τὸ ὅτι τὰ τρία τέταρτα τῶν ἀξιωματικῶν μας, ἦσαν ἀνίκανοι, ἀμαθεῖς καὶ ἀνανδροὶ, ἱκανοὶ πρὸς πᾶν ἄλλο παρὰ νὰ ἀποθνήσκωσιν ὑπεραμνόμενοι τῆς πατρίδος τῶν καὶ εἰς τὴν μέσσην τῶν ὁποίων θὰ ἤρμοζεν πᾶν ἄλλο ἢ ξίφος; Διατὶ δὲν θεωροῦμεν προδοσίαν ὅτι ἐκ τῶν 70 χιλιάδων τοῦ στρατοῦ μας, αἱ 14 χιλιάδες περιεκόσμησαν τὸ μέτωπόν των μὲ τὸν τίτλον τοῦ λιποτάκτου; Διατὶ δὲν θεωροῦμεν προδοσίαν ὅτι ἑκατὸν χιλιάδες δυνάμενοι νὰ φέρωσιν ὅπλα, πάντα ἡδιαφόρουν κατὰ τὸν ἔσχατον τῆς πατρίδος κίνδυνον, ἐνῶ ἠδύναντο, ἀφοῦ μάλιστα ἐνόμιζον ὅτι ἐπροδιδόμεθα, νὰ σπεύσωσιν αὐτόκλητοι καὶ ἐξ ἰδίων ἰὰ πάντα οἰκονομοῦντες ὡς οἱ πίπποι των νὰ θυσιασθῶσιν ἐκεῖ ὅπου καὶ ἐκεῖνοι; Δια-

τί δὲν βλέπομεν ὅτι ἡ προδοσία ἔγκειται εἰς τὴν πολιτικὴν παραλυσίαν καὶ φαυλοδιότητα ὄλων μας ὥστε τώρα καὶ 70 χρόνια νὰ μὴν ἔχωμεν ἐτοιμάσῃ ὄλα καὶ μὲ τὸ παραπάνω ὅσα χρειάζονται διὰ τοιαύτας στιγμᾶς, τὰς ὁποίας οὐχὶ ἄπαξ διπῆλθε τὸ ἔθνος μας καὶ δὲν ὑπῆρχε, νομίζω, ὁ μωρὸς ὅστις θὰ ἐφαντάζετο ὅτι καὶ πάλιν δὲν θὰ διήρχετο; Διατί δὲν βλέπομεν προδοσίαν ὅτι ἀντὶ πάντων τούτων εἶχομεν κενὰ ἐμπύρια καὶ σὰν μανάρια πλεούσας τορπίλλας; Διατί δὲν θεωροῦμεν προδοσίαν ὅτι τώρα καὶ 70 χρόνια ἐπιμελῶς ἐδιδάξαμε τὸν στρατὸν μας νὰ ξεχάσῃ τί θὰ πῆ καθῆκον, πατρὶς καὶ ἐθνικὴ τιμὴ καὶ τὸν ἐδιδάξαμε νὰ θεωρῇ ἀτιμία του νὰ φύγῃ ἀπὸ ἓνα καυγᾶ χωρὶς τὸ ὀλιγώτερον ἢ νὰ μαχαιρώσῃ ἢ νὰ τὸν μαχαιρώσουν καὶ νὰ μὴ τὸ θεωρῇ ἀτιμία καὶ νὰ μὴ τὸ θεωρῇ τίποτε ἂν προτροπάδην φεύγει πρὸ τοῦ ἐχθροῦ τῆς πατρίδος, ἐγκαταλείπων καὶ τὸ ξίφος του καὶ τὸ ὄπλον του καὶ μόνον τὸν ἑαυτὸν του ὄχι; Διατί δὲν θεωροῦμεν ὅτι ἡ προδοσία ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι τώρα καὶ 70 χρόνια μὲ τὸ κλέπτω κλέπτεις καὶ μὲ τὸ μοῦ δίδεις καὶ σοῦ δίδω κατηντήσαμεν ἀφερέγγυοι, μοιφλούσιδες, χρεωστοῦντες τὰ μαλιοκέφαλά μας; Διατί δὲν θεωροῦμεν προδοσίαν ὅτι δὲν εὐρέθησαν 100,500,1000,10,5 κᾶν παλληκάρια ἀπὸ ἓνα ὀλόκληρον ἔθνος, ἀπὸ τὸν στρατὸν ἢ ἀπὸ τὰς ἐκτὸς τοῦ στρατοῦ τάξεις καὶ νὰ ἐπαναλάβουν μίαν σκηνήν, οἷα ἐν Θερμοπύλαις τὸ πάλαι, ἐν Μεσολογγίῳ δὲ καὶ Ἀρκαδίῳ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ἐπαίχθη καὶ διὰ τοῦ ἠρωϊσμοῦ των καὶ διὰ τῆς θυσίας των νὰ προσφέρωσι τὸ θυμίαμα, τὸ λιβάνισμα τὸ ὁποῖον ἀγρίως ἀπαιτεῖ ἡ ψυχὴ τοῦ σκληροῦ, ἐν τῷ συνόλῳ του, ὄγκου τῆς ἀνθρωπότητος, διὰ νὰ μαλαχθῇ καὶ σοὶ πέμψη ψυχία τινὰ συμπαθείας καὶ εὐχῆς καὶ διὰ τὸν ἐντιμώτερον καὶ διὰ τὸν ἱερώτερον ἀγῶνά σου; Διατί δὲν βλέπομεν προδοσίαν ἐκεῖ ὅπου οἱ γαλονάδες μας, ἐκεῖνοι οἵτινες φεῦ! ἐπέπρωτο νὰ διαδεχθῶσι τὸν Καραϊσκάκην καὶ τὸν Μιαούλην, ἀπίντων εἰς τὴν διατάσσουσαν πατρίδα ὅτι «ἡ ἐκτέλεσις τῆς διαταγῆς ταύτης εἶναι

«ἀδύνατος» ἐπειδὴ ἡ διαταγὴ ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελεσθῇ
 οὐχὶ κατὰ τῶν φιλινύχων ἀόπλων περιπατητῶν τῆς πλα-
 τεΐας τοῦ συντάγματος, οὐδὲ κατὰ λευκοτρίχων βουλη-
 φόρων, ἀλλὰ κατὰ ἐχθροῦ, καθ' οὗ μικρὰ ἀνάμνησις
 τῶν μαρτυρίων καὶ ἀτιμιῶν τὰς ὁποίας ἔχει οὗτος
 κάμει κατὰ τῶν προπατόρων μας θὰ ἦρκει εἰς φιλότιμον
 ψυχὴν νὰ διεγείρῃ ἀκράτητον λύσσαν καὶ φανατισμὸν
 καὶ μανίαν καὶ πάθος καὶ κύματα πόθου ἐκδικήσεως,
 ἀρκετῶν καὶ ἄνευ οὐδενὸς ἄλλου λόγου, νὰ μεταβάλῃ
 τὸν ὄνον εἰς λέοντα, ἤρνούντο, λέγομεν, τὴν ἐκτέλεσιν,
 διότι αὕτη ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελεσθῇ κατὰ ἐχθροῦ ὅστις
 μυρίζει μαρούτι καὶ αἱ σφαῖραί του πιθανὸν νὰ διε-
 τρούπων τὸ πολύτιμον σαρκίον των; Διατί δὲν θεωροῦ-
 μεν προδοσίαν ὅτι ἐκεῖνοι οἵτινες ἐτάχθησαν νὰ ὑπερα-
 σπίσωσι τὴν τιμὴν καὶ τὰ ἱερὰ τῆς πατρίδος, ὅταν δὲν
 ὑπῆρχεν ὁ φόβος τῆς τιμωρίας, ἐγύμνονον καὶ ἐλή-
 στευον τοὺς ἀδελφούς των ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἐπέ-
 λοντο νὰ προασπίσωσιν; Διατί δὲν βλέπομεν προδοσίαν
 εἰς τὸ καταπεσὸν καὶ μέχρι τῶν βορβορωτέρων στρωμά-
 των κατελθὸν ἐθνικὸν μας αἶσθημα ὥστε ἂν ἐλειπεν ὁ
 ἐξαναγκασμὸς οὔτε δέκα χιλιάδες στήθη αὐθόρμητα εἰς
 προὔβάλοντο εἰς τὰς ἐχθρικὰς σφαῖρας πρὸς ἄμυναν τῆς
 ἐθνικῆς καὶ οἰκογενειακῆς των τιμῆς; Διατί δὲν θεωροῦμεν
 προδοσίαν ὅτι δὲν εὐρέθησαν 50, 100 πλούσιοι μας ἐξ ἐ-
 κείνων οἱ ὁποῖοι ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ ἔθνους ἐπλούτησαν
 ν' ἀνοίξωσι τὰ πουργιὰ των καὶ ὄχι νὰ τὰ ἀδιάσωσιν ὡς
 τὸν πάτω ὕπως ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐπλούτιζον ἀπὸ ἄλλους
 καὶ τὰ ἀδειαζον ποτὲ προθύμως εἰς τὰ ταμεῖα τοῦ ἀγωνι-
 ζομένου ἔθνους των, ἀλλὰ νὰ προσφέρωσι μέρος τοῦ
 περιεχομένου ἐν αὐτοῖς διὰ τὴν ἐξαγοράσῃ τοῦ ἔθνους
 τὴν τιμὴν καὶ τὸ μέλλον τὸ ὁποῖον, ἐν ἐλλείψει τοῦ ὀφει-
 λομένου ὑπὸ τοῦ ἔθνους χρήματος, ὅπερ εἰς αὐτοὺς καὶ
 δι' αὐτῶν κατεσπαταλήθη, ἀπῆλθον νὰ δοθῇ εἰς τὰς χεῖρας
 των οἱ χρηματολάτρεις Ἑβραῖοι; Διατί νὰ εἴμεθα τόσοι
 τυφλοὶ ὥστε νὰ μὴ βλέπωμεν αὐτὰ τὰ ὀρατά, τὰ χειρο-
 πιαστά, τὰ πρὸ τῶν ποδῶν ἡμῶν, παρὰ νὰ ζητοῦμεν τὰ

ἀόρατα ἀνύπαρκτα ; Τὰ τρία τέταρτα τῶν ἀξιοματικῶν μας ἀνάξιοι νὰ φέρωσι τὸ ξίφος, ἀνάξιοι καὶ παρανάξιοι νὰ φέρωσι τὸν ὑψηλὸν τίτλον. «Φρουροὶ τῆς πατρίδος». Αὐτὸ δὲν σημαίνει τίποτε. Τοῦτο δὲν μᾶς πταίει εἰς τὴν ἦπταν μας. Δέκα καὶ τέσσαρας χιλιάδας, ἀπὸ 70, οἱ λιποτάκται, ἔστω καὶ μὲ τὰς ἐλαφρυντικωτέρας, μὲ τὰς ἐλαφρυντικωτάτας περιπτώσεις, ἀρκεῖ ὅτι ἠπειθήσαν εἰς τὰ κελεύσματα τῆς διατρεχοῦσης τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων πατρίδος. ὅποια δῆποτε καὶ ἂν ἦσαν ταῦτα καὶ ὑφ' οἷας δῆποτε δυσμενεῖς περιστάσεις καὶ ἂν ἐδίδοντο· ὁ μαχόμενος ὑπὲρ τῶν ἱερωτέρων δὲν πρέπει νὰ περιμένῃ γλέντι καὶ ἀνάπαυσιν ἀλλὰ πείναν καὶ κακουχίας. Τοῦτο γὰρ μᾶς δὲν σημαίνει τίποτε, ἐνῶ διὰ τὸν βοσκὸν παρασημαίνει, ὄχι ᾗς τὰ 70 του πρόβατα 14, ἀλλὰ εἰς τὰ 100 ἐν ὅταν ἴδη ψωριασμένο τὸν πιάνει κόψυμο. Τριάκοντα χιλιάδες ἀπαλλαγέντες εὐρωστοὶ καὶ ρωμαῖοὶ νέοι ὅπου δὲν τὸ κούνισε κανεὶς ἀπὸ τὰ καθενεῖα, ἀφοῦ μὲ χίλια δυὸ θεμιτὰ καὶ ἀθέμιτα μέσα κατάρθωσαν ν' ἀπαλλαγῶσι. Τοῦτο δὲν σημαίνει τίποτε. Ἐβδομήκοντα χρόνια τώρα εἴμεθα ἐλεύθεροι καὶ δὲν μᾶς ἄφησεν ἡ παραλυσία, ἡ κατάχρησις καὶ ἡ κλεψιά μας νὰ εἴμεθα ἐφοδιασμένοι ὅπως πρέπει γὰρ τέτοιῳ ὄραις. Καὶ τοῦτο δὲν εἶναι τίποτε, ἡμεῖς οἱ κατμένοι δὲν πταίμε. Ἡμεῖς ἡμεῖς καλοὶ καὶ ὁ στρατὸς μας πλιὸ καλλίτερος, μόνον οἱ ἀρχηγοὶ καὶ οἱ κυβερνηταὶ μας ἦτο κακοί . . .

— Τί ἄφρων ἐγώτισμός. Ξέρετε, Κύριοι, πότε ὡς κράτος θὰ ἡμεθα καλοὶ ; Ὅταν ἀπὸ τὰς 70 χιλιάδας τοῦ στρατοῦ μας αἱ 60 ἢ τοῦλάχιστον αἱ 50 χιλιάδες ἦσαν καλοὶ. Ἄλλ' ὅταν ἀπὸ τὰς 70 χιλιάδας εὐρέθησαν 5 ἢ καὶ 10 χιλιάδες ἐντιμοὶ, φιλότιμοι γενναῖοι πατριῶται, οἱ ἀρειμάνιοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκεῖνοι ὄρεινοί μας τοὺς ὁποίους ἀκόμη δὲν διέφθειρεν ἡ πολιτικὴ φαυλοκρατία μας, οἱ ὅποιοι ἐκρατούσαν, ἀντὶ νὰ κρατῶνται, μὲ τὸ στανιὸ τοὺς ἀξιοματικούς των ὅταν ἐφενγον, οἱ δὲ 60 χιλιάδες ἐροριπτον μὲν ἴσως τουφεκιαῖς, ἀλλὰ μὲ τὸ ψῶ-

φιο ἐκεῖνο καρδιοκτύπι, ἔχοντες τὸν νοῦν τῶν μᾶλλον εἰς τὰ ὀπίσω παρὰ εἰς τὰ ἐμπρὸς καὶ ὄχι μὲ τὴν λύσαν, τὸν φανατισμὸν, τὴν μέθην τῆς λατρείας τῆς πατριδος, ἡ ὁποία καὶ μόνη μέθη τῆς λατρείας ταύτης δημιουργεῖ τοὺς ἥρωας, τοὺς ἠρωϊσμοὺς καὶ ἡ φονεύει ἐνδόξως ἢ δίδει δαφνοστεφεῖς νίκας. Ὅταν, ἀντὶ τοῦ ἐνὸς τετάρτου καὶ τούτων τῶν πλείστων ἐκ τῶν κατωτέρων, τῶν ἀξιωματικῶν μας οἱ ὁποιοὶ συνησθάνοντο τὴν θέσιν εἰς ἣν τοὺς ἔταξεν ἡ πατρίς καὶ τὴν θέσιν ἣν δι' αὐτὴν οἱ συνάδελφοί τῶν ἐδημιουργοῦν καὶ ἐδάκρυον, τὰ τρία τέταρτα τούτων ἦσαν τοιοῦτοι. Τότε ἠμπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι εἴμεθα καλοὶ καὶ ἠττίθημεν ἀδίκως. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν δὲν εἶναι προδοσία, εἶναι μόνον προδοσία τοῦ βασιλέως μας ὅτι δὲν ἠλλοίωσε τοὺς διέποντα νόμους καὶ νὰ κάμῃ τέτοιο παραλελυμένο κράτος νὰ νικήσῃ. Αἱ μα τότε, μὰ τὴν ἀλήθειαν ἡ θεὸς θὰ ἀπέθνησκεν ἢ τὸ πᾶν θὰ ἀπώλλυτο. Καὶ θὰ μὲ ἐρωτήσετε. Λοιπὸν δὲν ἠδυνάμεθα νὰ νικήσωμεν τὴν Τουρκίαν ; Εὐθαρσῶς σᾶς δίδω τὴν γνώμην μου χωρὶς καθ' ὅλου νὰ λογαριάσω τὴν ἐντύπωσιν ἣν θὰ σᾶς κάμῃ τὸ θάρρος μου τοῦτο. Εἶναι ἀτομικὴ μου γνώμη καὶ ἐσφαλμένη ἢ μὴ ἔχω τὸ θάρρος νὰ τὴν ἐκφράσω μὲ ὅλην τὴν πικρίαν τῆς. Ναί ! ἠδυνάμεθα, ἀλλ' ὑπὸ ἓνα καὶ μόνον ὄρον. Κράτος δύο ἴμισυ ἑκατομμυρίων διὰ νὰ ἀντεπεξέλθῃ ἐν μονομαχίᾳ νικηφόρον κατὰ κράτους ἀριθμοῦντος 17 ἢ καὶ 15 ἑκατομμύρια, πρέπει κατ' ἀπαραβάτον ὄρον, τὸ μὲν πρῶτο ν' ἀποτελῇ ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος λαὸς τὸν ὁποῖον ἔτρεφεν ὁ μέλας ζωμὸς καὶ ἐγαλούχησαν καὶ ἀνέθρεψαν αἱ μητέρες αἱ παραγγέλλουσαι αὐτὸν ἀπερχόμενεν : ἢ φονευμένος ἢ νικητῆς νὰ ἐπιστρέψῃς : τὸν δὲ δευτέρου ν' ἀποτελῇ ὁ λαὸς τῆς σημερινῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

Ὅλους ἀκοὺς νὰ φωνάζουν καὶ δὴ ἀνθρώπους ἀξιοῦντας νὰ γράψωσι τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους ὅτι ἡμεῖς ποῦθενὰ δὲν ἐνικήθημεν. Τὸ ἐπιπόλαιον καὶ ἀνόπτον τῆς φράσεως ταύτης φθάνει, μὰ τὴν ἀλήθειαν, μέχρι

τῆς ἀνδρίας. Μὰ βρ' ἀδελφέ· μὰ θέλει καὶ αἰσχροτέραν ἤτταν ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ; τί ; πῶς δὲν ἐσκοτώθησαν οἱ ἄμισοι στρατιῶται μας παρὰ 408 μόνον ; ἀπλούστατον. Τότε θὰ ἦτον ἐνδοξος, ἀντρίστηκη, παλληκαρία, Ἑλληνιπρεπὴς ἦττα· τώρα ὅμως ποῦ μόλις ἐσκοτώθησαν ὄχι 408 ἀλλὰ 50 μόνον καὶ ὁ φόβος μᾶς κατέλαβε μέσ' τὰ κόκκαλα ὥστε ὁ ἓνας ταξίαρχος νὰ γράφῃ : τὸ στρατευμα μου παρέλυσσε, ἀποσυνετέθη, δὲν δύναμαι πλέον νὰ τὸ κρατήσω : ὁ ἄλλος : ἠττηθεὶς ὑποχωρῶ καὶ λάβε τὰ μέτρα σου : ὁ ἄλλος νὰ κρύβεται ε' τὰ τσουβάγια ἔπο κάτω μέσ τὸ κάροο μὴ τυχόν καὶ τὸν ἀνακαλύψῃ καμμιά σφαῖρα, οἱ ἄλλοι νὰ πληγόνουν μόνοι τὰ χέρια των, διὰ νὰ φύγουν νὰ μὴν ἀκούουν τὴν βρῶμα τοῦ μπαρουτιοῦ ὅπου τοὺς ἐνοχλεῖ, τώρα, λέγομεν, ἡ ἦττα μας ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἦττα ἀπλῆ καὶ συνήθης, ὄχι μόνον δὲν εἶναι νίκη, ὡς ἔχομεν ἴσως τὴν ἀξίωσιν νὰ ὀνομασθῇ ἀλλὰ εἶναι ἦττα ἀδοξος, ἀνανδρος καὶ αἰτιμος. Εἶναι τὸ ἴδιο ὅπως νὰ ἔλθω ἐγὼ καὶ μὲ ὄλην τὴν ἀρειμανιότητά μου, μὲ ὄλο τὸ φῦτισιο μου ὅπου μνίγα δὲν ἐκάθιζε ε' τὸ σπαθί μου, καὶ σοῦ ἐπιτεθῶ. Ἐσὺ μόλις ἀγρίεψες, ἐγοῦρλωσες τὰ μάτια σου καὶ ἐσηκώθηκε ἡ τρίχα σου καὶ μοῦ κατάφερες ἐνὸ χαστούκι ἐγὼ τᾶχασα, μὲ πιάνει τρεμούλα ποῦ τὰ βάζω εὐθύς ε' τὸ βελόνι κι' ἀφίνω καὶ τὴν σκούφια μου καὶ τὰ τσαρούχια μου· Τρέχω ε' τὰ τέσσερα, ἀλλὰ παρακάτω σταματῶ, ἀνασαίνω ἄλιγο καὶ κάνω κουράγιο νὰ ξανατσακωθοῦμε· μόλις ὅμως ἐσύ καταφθάνεις, ἀρχίζει πάλι ἡ τρεμούλα μου· πάω ν' ἀντισταθῶ, ἀλλὰ ποῦ ; μὲ πέρνεις κυνήγι, ἐγὼ δὲς του δρόμο μὲ τὸ πρῶτο πάλιν χαστούκι τὸ κόβω λάσπην. Ἐσὺ ἀπὸ ἑκεῖ μέχεις ἀπὸ ὄω μέχεις ἀλλὰ ποῦ νὰ σταθῶ γῶ ὥστε ποῦ κόντεψε νὰ σκάσω. Ἐσὺ ε' ἂν καλὸς νοικοκύρης ἠπαίρνεις ε' τὸ σπίτι μου, τὰ κάνεις θάλασσα καὶ ὄδες του κόττα πᾶτα ε' τὸ φτωχικό μου, ἐγὼ δὲ ποῦ νὰ μὲ βαστᾶ νὰ σοῦ ζυγώσω, τὸ καρδιοχτύπι ἀκόμη δὲν μᾶφθηκε. Τώρα παρισιάζομαι καὶ λέγω σὲ κάποιον· βλέπετε

αυτόνε ἐκεῖ κάτω ποῦ κάθεται μέσ τὸ σπίτι μου καὶ γλεντᾶ κι' ἐγὼ τρώγω ξερὴ γαλιέττα ; Ἐτσακοθήκαμε ἀλλὰ δὲν μὲ κατάφερε, δὲν μπόρεσε νὰ μοῦ κάνει τίποτα. Ἀλλὰ τί νὰ τοῦ κάνω, ποῦ ἔπρεπε νὰ μᾶφιναν καὶ τότε νὰ ἴδῃ τί θὰ τοῦ ἴκανα. Αὐτὸς δὲ ὁ κύριος θὰ χάσῃ βέβαια τὴν ὑπομονὴν του καὶ θὰ μοῦ ἴπῃ. Βρὲ ἄνανδρε βλάκα, λὲς πῶς δὲν σοῦ κάνε τίποτα, μπάς κι' ἐστάθηκαν γιὰ νὰ σοῦ κάμῃ ; Ἐσὺ μὲ δυὸ χαστούκια τὰ χασες, ἀμ' ἂν ἔτρωγες καὶ καμμιά μαχαιριά. Ἄμ' ἀφοῦ δὲν σὲ κατάφερε, γιὰτὶ κάρεται τώρα μέσ ε' τὸ σπίτι σου ; Κάθεσαι καὶ μοῦ ψάλλεις, κουτεντέ, νὰ σάφιναν καὶ νὰ ἴδῶ τί θὰ τοῦ κανεσ' ἀμ' ἐσὺ τᾶχασες μὲ τὰ πρῶτα χαστούκια καὶ ἂν ἔμενες κι' ἔτρωγες ἀλλὰ δυὸ, τί θὰ γεινόσουνε ; Καῦμένε κουτομόγια, ἀμ' τέτοιος ποῦ εἶσαι νὰ τὸ χρεωστᾷς ε' τὴν γλυγοράδα τῶν ποδιῶν σου πῶς δὲν σὲ τσάκωσε νὰ σοῦ κόψῃ καὶ τ' ἀφήθῆ σου καὶ τὴν μύτη σου γιὰ ἐνθύμησι.

Ὅστις θέλει νὰ δημοκοπῇ δὲν λέγει ποτὲ τὴν ἀλήθειαν· διότι ἡ ἀλήθεια εἶναι πικρὰ κι' ἐμεῖς θέλομε γλυκὰ λόγια· ἐν Ἑλλάδι δὲ ὅλοι θέλομε νὰ δημοκῶμεν καὶ ἴδος του νὰ κολακεύωμε τὸ λαόν, νὰ τοῦ συνδουλίζωμε τὰς ἀνοσιίας του, νὰ συγκαλύπτωμε τὰς ἐλλείψεις του καὶ νὰ χειροκροτοῦμεν τὰ σκοντάμματα καὶ ἐλαττώματά του. Γνωρίζετε, Κύριοι, ὅτι ὁ λαὸς δὲν αἰσθάνεται οὐδεμίαν τύψιν συνειδήσεως διὰ τὴν ἥπταν μας ; λύπην καὶ πόνον μεγάλον βεβαίως ὅλοι· ἀλλὰ στενοχωρίαν διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ λόγοι δι' οὓς ἠπτιήθημεν εὐθύνουν καὶ αὐτὸν, οὐδεμίαν. Δὲν ἤκουσα ὄχι μόνον ἓνα ἀλλ' οὔτε μισὸ ἐκ τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ νὰ συναισθάνεται, νὰ βλέπῃ τὴν ἐνοχὴν του, διότι καὶ οὐδεὶς εἰσέτι ἴσως μὲ πικρὰ, μὲ καυστικὰ λόγια τοῦ τὴν ὑπέδειξε. Νομίζει μετὰ πλήρους πεποιθήσεως ὅτι εἶναι ἀθῶος ὡς περιστέρᾳ καὶ ὅτι τοῦ πρέπει ὁ στέφανος τοῦ μάρτυρος. Φρονεῖ ὅτι αὐτὸς εἶναι πολιτικῶς καὶ κοινωνικῶς πληρέστατα ὑγιῆς καὶ ὅτι ὡς στρατιώτης εἶναι πρώτης τάξεως, ὅτι εἶναι ὑπογραμμὸς καὶ ὅτι μόνον οἱ

πολιτευόμενοι καὶ οἱ κυβερνῆται του εὐθύνονται δι' ὅλα τὰ αἴσχη μας, ὅτι αὐτοὶ τὸν κατέστρεψαν. Δοιπὸν αὐτὸς λαπάντε λάδι, ἄλλοι οἱ ἔνοχοι. Ἐδῶ δὲ ἀκριβῶς βλέπω τὴν βλάβην, τὴν ζημίαν, τὴν καταστροφὴν. Διότι πάθος ἐκδικήσεως θὰ τοῦ κατατρώγῃ τὰ σπλάγχχνα του καὶ θὰ ἀποθραυσνηθῇ περισσότερον ὡς ἐντίμως πολιτευθεὶς καὶ ὑπὸ ἄλλων ἀδικηθεὶς, χωρὶς κἂν ἐκ παραλλήλου νὰ φροντίσῃ νὰ διορθώσῃ τὰ ἐλαττώματά του, ἅτινα αὐτὸς δὲν διαβλέπει. Λάβετε, Κύριοι, ἂν θέλετε Ἑλλάδα ἐνδοξότεραν καὶ ἰσχυροτέραν τῆς νῦν, τὸν περυσιακτῶμένον σίδηρον εἰς τὰς χεῖράς σας καὶ καυτηριάσετε τὰς πληγὰς του ἀμειλίκτως, κόψετε ἀλύπητα τὰ σάπια μέρη καὶ καθαρίσετε τὰ ἔλκη του, ὑποδείξετέ του μὲ τὰ ζωηρότερα καὶ μὲ τὰ μελανότερα χρώματα τὸ κακὸ ποῦ μᾶς προῆλθε πρωταγωνιστοῦντος αὐτοῦ, βάλετε του εἴς τὸ μυαλὸ ὅτι τώρα καὶ 70 χρόνια ἂν ἤθελε καὶ οἱ πολιτευόμενοι του θὰ ἦσαν καλοὶ καὶ οἱ κυβερνῆται του καλλίτεροι καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ του ἰκανότεροι καὶ πάντες ἐντιμώτεροι καὶ πατριωτικώτεροι. Μὴ τὸν ἀφήσετε εἴς τὴν πλάνην καὶ ἡ μεγαλοφροσύνη σας ἄς μὴ καταδεχθῇ νὰ τοῦ ὑποκαύσῃ καὶ νὰ τὸν ἀφήνῃ νὰ κατατρώγῃ τὴν ψυχὴν του ἢ φράσις, ἣν πάντοτε καὶ εἰς τὰ χεῖλη του καὶ εἰς τὸν νοῦν του ἔχει. «Ἄχ τοὺς κερατάδες τί μᾶς ἔκαμαν». ἀλλὰ κάμετέ τον νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἔνοχὴν του καὶ ἀντὶ στενάζων νὰ ἐπαναλαμβάνῃ κάθε λεπτὸν «Ἄχ τοὺς κερατάδες τί μᾶς ἔκαμαν» νὰ διπλοστενάξῃ καὶ νὰ λέγῃ. «Ἄχ μωρὲ τί ἄτιμο πράγμα ποῦ κάναμε νὰ πολιτευώμεθα τώρα τόσον καιρὸν ἔτσι καὶ νὰ φέρωμε τὸν τόπον εἴς αὐτὸ τὸ χάλι ποῦ τὸν φέραμεν· ἄχ τί ἐγκλημα ποῦ ἔκανα, τί φοβερὰ καὶ φανερὰ προδοσιὰ κατὰ τῆς πατρίδος μου ποῦ ἔκανα, ὅταν τοῦ ἔλεγα, θὰ σὲ κάνω βουλευτὴ καὶ ὅ,τι ἄλλο θέλεις, ἀλλὰ θὰ κλέψῃς τὴν πατρίδα νὰ μοῦ δώσης κι' ἐμένα, θὰ σὲ κάνω βουλευτὴ καὶ ὑπουργὸ ἀλλὰ θὰ κάνῃς αὐτὴν τὴν ἀτιμίαν διὰ νὰ σωθῶ καὶ ἐγὼ ἀπὸ ἐκείνην τὴν βρωμοδουλιὰ ποῦ ἔκανα· καὶ ὅποιος εὐρίσκετο καὶ μοῦ ἔλε-

γεν, «ὄχι, δὲν τὸ κάνω γὼ αὐτὸ διότι θά χαντακωθοῦμε ἔτσι μιὰ μέρα», ἐγὼ τοῦ λεγα. Ἄντε λοιπόν, χάσου ἴπὸ ἴμπροστά μου, ἕως ὅτου εὕρισκα ἐκεῖνον ποῦ θά μοῦ ἔλεγε, ναί. Ἀλλά δὲν πταίω ἐγὼ ἐπὶ τέλους, ἀλλ' αὐτὸς ποῦ μοῦ ἔλεγε τὸ ναί ἄμ' ὄχι πάλι, ἔχω λάθος καὶ πταίω ἐγὼ, διότι πάντοτε ἀπὸ τόσαις χιλιάδες θά εὕρισκετο ἕνας ἀθλιος ποῦ θά μοῦ ἔλεγε τὸ ναί καὶ εἰς τὴν ἀτιμωτέραν ἀπαίτησίν μου, ἀλλ' ἐγὼ ἔπρεπε τότε νὰ τοῦ πῶ: Οὐς νὰ μοῦ χαθῆς. Ἐξω ἴπὸ ἴδῶ ἀθλιε ἀπάτριδα ποῦ παραδέχεσαι νὰ κάνης τέτοια ἀτιμία καὶ νᾶχης καὶ μούτρα νὰ σὲ βάλω νὰ μεγαλώσης τὴν πατρίδα μου; Βρὲ ἐσὺ ποῦ μοῦ λὲς ἕνα τέτοιο, ναί, θά ἦσαι ἱκανὸς καὶ νὰ τὴν ληστεύσης καὶ νὰ τὴν βουλιάξης ἀκόμη». Ἄν κατορθώσητε νὰ τὸν κάνετε νὰ τὸν τρώγη αὐτὴ ἡ σκέψις, τότε καὶ θάλλᾶξιν μυαλὸ καὶ δρόμο: τότε θά τὸν σώσητε καὶ θά σωθῆτε καὶ σεις καὶ τὸ κατρακυλισμένον σαμπουκάραβο ποῦ ἀρμενίζομεν. Χρησιμεύσατέ του ὡς καθρέπτις καὶ εἰς τὸ πρόσωπό σας, ὅπως εἰς τὸ γυαλὶ τοῦ καθρέπτου νὰ ἴδῃ τὴν ἀληθῆ εἰκόνα του, τὰς πληγὰς του, τὰ ἔλκη του. Φυτεύσατέ του τὴν ἰδέαν, ὅτι ὅλοι πταίουν, ἀλλὰ πρῶτος πρῶτος αὐτὸς καὶ περισσότερον αὐτὸς. Ἴσως πταίει καὶ πταίει καὶ ὁ Βασιλεὺς του, ἀλλ' εἶναι ἡ χυδαιότερα, ἡ ποταπωτέρα πρᾶξις, ἢ ἴμπορεῖτε νὰ κάνετε, ἂν τὸν ἀφήσητε νὰ πιστεύη, ὅτι πταίει ἐκ δολίας προθέσεως, ὅτι πταίει ἐξ ἀτίμου καὶ ἀντεθνικῆς σκέψεως. Καὶ ἂν δὲ ὅλα τ' ἄλλα παραλείψητε ἀναλύσατέ του κατὰ πλάτος καὶ κατὰ βάθος μόνον τὸ ἐξῆς γεγονός καὶ αὐτὸ ἀρκεῖ καὶ ὑπεραρκεῖ νὰ πείσῃ καὶ τῶν βλακῶν βλακίστερον καὶ τῶν κούφων κουφότερον καὶ τῶν Θωμάδων Θωμαδέστερον περὶ τῆς μωρᾶς πλάνης του. Τονίσατέ του, ὅτι ὁ Βασιλεὺς μας, ὅσον καὶ ἂν φροντίζομεν νὰ πιστεύομεν ὅτι δὲν εἶναι φιλόπατρις, ὅλοι μας ὅμως γνωρίζομεν ὅτι εἶναι εὐφύεστερος καὶ ἐξυπνότερος καὶ προνοητικώτερος ἀπὸ πολλοὺς ὁμοῦ ἐξ ἡμῶν τῶν κουτοεξύπνων ἐπικριτῶν. Ἐὰν λοιπὸν εἶχε δολίας διαθέσεις διὰ τὸ ἔθνος του, ἂν εἰς πολιτικὰς σκευωρίας

προσχωρῶν ἤθελε, ἐξυπηρετῶν καὶ ὠφελῶν ἄλλους, νὰ γονατίσῃ τὸ ἔθνος του, ἐὰν ἤθελεν, ἀκούων ἄλλων συμβουλῶν, παρακλήσεις ἢ ἀπειλῶν καὶ ὑποσχέσεις, ὡς ἀνευλαβῶς εἰς εὐρὺν κύκλον ψιθυρίζεται, δὲν θὰ εἶχε τὴν βλακίαν, τὴν ἀκατονόμαστον μωρίαν, τὴν ἀπειρον ἀπρονοησίαν αὐτὸς ὁ τόσον διορατικὸς νὰ στείλῃ καὶ τοὺς τρεῖς υἱούς του ἐκεῖ ὅπου ἐσκόπευε νὰ ταπεινώσῃ καὶ νὰ συντρίψῃ τὸ ἔθνος, οὐ βασιλεύει. Δὲν θὰ ἔστελλε καὶ τὰ τρία αὐτοῦ τέκνα ἐκεῖ ποῦ μόνον ἦττας καὶ αἴσχη καὶ ἐξευτελισμοὺς καὶ συντρίμματα προσεσχεδίαζε καὶ προπαρασκευάζε. Δὲν θὰ ἔστεργεν, ὅπως ὁ πρωτότοκος αὐτοῦ υἱός, τὸ μέχρι τότε εἶδωλον τῆς λατρείας πάσης ἐλληνικῆς ψυχῆς, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ὁποίου αὐτὴ ἀνεπόλει γλυκείας καὶ ἱερᾶς ἀναμνήσεις Μεγάλων ἀνδρῶν, Μεγάλων γεγονότων, Μεγάλων ἐποχῶν καὶ ἐσυμβολίζετο ὅ,τι ἱερώτερος καὶ ἀγιώτερος πόθος δύναται νὰ περικλεισθῇ εἰς αἰμάσσουσαν καρδίαν, καταδικασθεῖσαν διὰ τῶν εὐγενῶν δακρύων τῆς ν' ἀνοίγῃ πληγᾶς εἰς τοῦ ὑποδοῦλου τὸ σῶμα, ὅπερ τὸν περικλείει καὶ δὲν θὰ ἔστεργεν, ὅπως ὁ δεῦτερος αὐτοῦ υἱός, τὸ καμάρι τοῦτο πάντων, ὅσοι ἀλώθητον πανευλαβῶς ἐτήρουν εἰσέτι τὴν ἱερὰν μνήμην τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν θαλασσινῶν ἡρώων, τὸ δημοφιλὲς βασιλόπουλο τοῦ λαοῦ, δὲν θὰ ἔστεργε, λέγομεν, νὰ συναποστείλῃ καὶ τοῦτο μετὰ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ τρίτου λατρευόμενα καὶ ὑπερήφανα, ἐκεῖ ὅπου ἐγνώριζεν, ὅτι θὰ ἐπέστρεφον ἠττημένα καὶ τεταπεινωμένα· δὲν θὰ ἔστεργεν ἢ αἶγλη καὶ τὸ γόητρον καὶ ἅπανα ἢ ἠθικὴ αὐτῶν ὑπόστασις νὰ κάμῃ, ὥστε νὰ εὐρίσκηται νῦν εἰς συντρίμματα εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐνὸς μοχθηροῦ καὶ τοῦ ἄλλου, νὰ εὐρίσκηται ὑπὸ τὴν περιφρόνησιν καὶ τὰς ὕβρεις καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας παντὸς ἀσεβοῦς, ὅστις ποτὲ ἐπεθύμησε νὰ παίξῃ ἢ ἀσεβῶς νὰ ὀρχηθῇ ἐπὶ τοιούτων σεπτῶν συντριμμάτων. Ρίψατε ἐν βλέμμα σας εἰς τὸ πρόσφατον παρελθόν, ἀνατρέξατε εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀπαισίου 1897 καὶ ἡ φαντασία σας ἄς εὐαρεστηθῇ νὰ σᾶς ἀναπολήσῃ τὴν αἰγλήεσσαν καὶ τὴν

ἠμυθεϊκὴν λάμπην, ἦν τὸ βλέμμα τοῦ λαοῦ μετὰ θωπευ-
τικῆς τρυφερότητος ἔβλεπεν ἀκτινοβολοῦσαν καὶ ἀπλου-
μένην κατὰ τὴν ἐθνικὴν ἐκείνην πανήγυριν τῆς ἐποχῆς
ἐκείνης ἐπὶ τῆς μορφῆς τῶν πρώτων βασιλοπούλων των.
Τώρα, ἐν ἀνιαρῇ πρὸςπαθείᾳ, διευθύνετε καὶ αὐθις τὸ
βλέμμα σας πρὸς τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς σημεῖα ὅπου καὶ τότε
καὶ ἐὰν δὲν εἴσθε ὅλως ἀναίσθητος, ἄνευ πόνου, ἄνευ
στοργῆς, ἄνευ κἄν δικαιοσύνης, κρατηθῆτε ἀπὸ τοῦ νὰ
δακρῦσθε καὶ προσπαθήσατε νὰ μὴ ρεῦσῃ τὸ ἀπαλώ-
τερον καὶ συμπαθέστερον δάκρυ τῆς καρδίας σας, ὅπερ
τόσον εἶναι εὐεργετικὸν καὶ παραμυθητικὸν κατὰ πᾶ-
σαν πληξίν αὐτῆς. Τίς, μὰ τίς λοιπὸν ὁ τόσοοσον μω-
ρός, ὅστις θὰ παρεδέχετο τοιαύτην θηριώδη ἐγκληματι-
κὴν διάθεσιν πατρὸς κατὰ τῶν ὡς ἄνθη τῆς ἀνοίξεως
θαλαρῶν νιῶν του; Καὶ ὅμως εὐρέθη καὶ ὄχι δυστυχῶς
διὰ τὴν Ἑλλάδα εἰς, ὁ τόσοοσον μωρός.

Καί τοι τοῦτο εἶναι ἄλλο ζήτημα, οὐχ ἥττον δὲν θέ-
λομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ βλαστοὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογε-
νείας δὲν περιέπεσαν εἰς σφάλματα. Μὰ βρὲ ἀδελφέ, τί
νὰ σοῦ κάμουν 25 καὶ 28 ἐτῶν νέοι, ὅσον καλὰς δια-
θέσεις καὶ ἂν ἔχωσιν, ὅταν περιτριγυρίζωνται ἀπὸ συμ-
βούλους λευκοτρίχους, περισσότερα αὐτῶν εἰδόμενος, πο-
λὺ πλείονα αὐτῶν γνωρίζοντας, μᾶλλον πεπειραμένους
καὶ μᾶλλον εἰδήμονας εἰς τὰ καθέκαστα καὶ οἱ ὅποιοι
βεβαίως δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ τοὺς πείθωσι περὶ
τοῦ ὀρθοῦ τῆς γνώμης ἦν αὐτοὶ περὶ τῶν καθέκαστα
ἔχουσιν, οἱ ὅποιοι δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ τοὺς δι-
ευθύνωσιν ὅπως ἂν οὗτοι θέλωσιν ἔχοντες πάντοτε ἀκα-
ταγώνιστον βοηθόν των εἰς τὸ νὰ καταστῆ ἡ γνώμη
των ἀσπαστὴ τὰ ἔτη ἅτινα ἐπὶ τῆς ράχεώς των φέρουσι
καὶ ἐὰν ποὺ κακῶς τοὺς ὠδήγησαν, τὸ πταίσμα, τὸ σφάλ-
μα των, βαρύνει, νομίζω, μᾶλλον τοὺς συμβούλους των
τούτους, οἵτινες βεβαίως δὲν εἶναι οὔτε Ἰάπωνες οὔτε
Κινέζοι, ἀλλ' Ἕλληνας γνήσιοι ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ σπλάγ-
χνα καὶ μάλιστα τὰ βαθύτατα τοῦ ἔθνους βγαλμένοι,
οὐχὶ ἐπομένως ἀμέτοχοι καὶ οὔτοι τοῦ γενικοῦ λασπώ-

ματος τὸ ὁποῖον παραδέρνει ὅλο τὸ ἔθνος. Δὲν θὰ ἐζητοῦμεν δὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς ἐξιλέωσιν ἂν δὲν ἐλπισμονοῦμεν, μὲς ταῖς τόσαις κατακραυγαῖς μας, ὅτι οἱ πρίγκιπες δὲν ὑστέρησαν ἴσως περισσότερον παντὸς ζητωπολέμου τότε καὶ ἐπικριτοῦ νῦν, ἀλλὰ πάνυ φιλοτίμως ἔδειξαν ὅλην τὴν εὐγενῆ διάθεσιν καὶ τὸν πατριωτικὸν ζῆλον καὶ ἐπροθυμοποιήθησαν εἰς τὸ νὰ ἀφήσωσι τὴν ἡσυχίαν τῶν ἀνακτόρων καὶ τὴν βασιλικὴν εὐμάρειαν καὶ πέραν ἐκεῖ μακρὰν ἐπὶ ἡμῖς ἔτος νὰ κακουχηθῶσιν. Ἠμάρτησαν ἴσως ἀκούσαντες πλέον τοῦ πρέποντος εἰς τινὰς περιπτώσεις τὰς συμβουλὰς. Ἀλλὰ δὲν ἠξεύρω ἐξ ἄλλου, μὰ τὴν ἀλήθειαν, κατὰ πόσον τις δύναται ν' ἀντιστῆ, ὅταν ἔρχεται ἓνας μὲ τὴν πολυπειρίαν του, μὲ τὰ ἄφθονα παραδείγματα ἅτινα τῷ συνεκόμισαν τὰ μακρὰ του ἔτη, μὲ τὴν εὐγλωττίαν του, μὲ τὰς περισσότερας γνώσεις του, μὲ τὴν μᾶλλον ἴσως ἀνεπτυγμένην ἀντίληψίν του καὶ μὲ τὴν ξεμυαλιστρίαν πειθῶ καὶ σᾶς παριστᾷ τὸ ἐσφαλμένον τῆς γνώμης σας καὶ τὸ ὀρθὸν τῆς ἰδικῆς του. Ἡ καὶ ἡ ἀντίστασις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἔστω καὶ πλαστῆς ὀρθότητος τῆς γνώμης του, δὲν θὰ δύναται νὰ ὀνομασθῆ ἄκαιρος πριγκιπικὴ ἰσχυρογνωμοσύνη. Μὴ θέλωμεν χάριν τῶν πριγκίπων μας ν' ἀλλοιωθῶσιν οἱ φυσικοὶ νόμοι. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀτελής καὶ ἐλλιπής, ἐπομένως πάντοτε καὶ θὰ πείθεται καὶ θὰ παρασύρεται ὑπὸ τῶν τελειότερων καὶ ἀνελλιπεστέρων.

Ὁ πόλεμος μᾶς ἀπέδειξεν ὅτι δὲν ἔχομεν δυστυχῶς τὰς ἀρετὰς αἰτινες ἀπαιτοῦνται διὰ τοὺς ἡττῶντας, διατί δὲ νὰ φροντίζωμεν ν' ἀποδείξωμεν ὅτι δὲν ἔχομεν οὔτε τὰς ἀρετὰς αἰτινες ἀπαιτοῦνται τοῦλάχιστον διὰ τοὺς ἡττωμένους; ὁ θαυμασμὸς ἀκολουθεῖ πάντοτε τὸν γενναῖον νικητὴν· ὁ θαυμασμὸς μετ' ἀπίρου συμπαθείας ἐπὶ πλέον παρακολουθεῖ τὸν γενναῖον ἡττημένον. Ἐὰν οἱ θρίαμβοι τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου καταπλήτουν, ἢ γενναιότης τῶν ἐν Μεσολογγίῳ πιπτόντων καὶ ὁ ἱπποτικὸς ἡρωϊσμὸς καὶ ὑπάτη αὐταπάρησις τῶν ἐν

Ἄρκαδίῳ αὐτοκαιομένων, φέρουν εἰς ἄπειρον ἔκστασιν καὶ κατακλύζουσι μὲ ἄμετρα κύματα σεβασμοῦ πλέον καὶ λατρείας τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν. Διὰ τὴν ἥττηθέντες νὰ μὴν ἔχωμεν τὸ ἱπποτικὸν θάρρος, τὴν ὑπερήφανον εἰλικρινείαν, τὴν μεγαλοφροσύνην καὶ γενναιοψυχίαν νὰ φωνήσωμεν· «Ναί, ἥττήθημεν, διότι ἡμεῖς ἄξιοι τῆς ἥττης, δὲν μᾶς ἔστεκεν ἡ νίκη. Τὸ ἀναγνωρίζομεν εὐθαρσῶς, τὸ ὁμολογοῦμεν προθύμως, ἥττήθημεν ἀλλὰ γνωρίζομεν νὰ ὑπομένωμεν τὴν ἥτταν καὶ θὰ φροντίσωμεν νὰ μάθωμεν νὰ πέρνωμε καὶ τὴν νίκην.» Ἡ γενναϊόφρων ψυχὴ πίπτουσα ἐγείρεται καὶ τείνει τὴν χεῖρα ὑπερηφάνως εἰς εἰς τὸν ὑπέρτερον τῆς νικητὴν, ἢ ταπεινὴ καὶ ἀλλάζων, μὴ ἔχουσα τὸ ἠθικὸν σθένος ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ὑπεροχὴν εἰς κανένα, φεύγει διασκορποῦσα ἀρὰς καὶ ὕβρεις κατὰ τῶν μεροληπτησάντων Θεῶν καὶ τῆς Μοίρας καὶ αἰτιωμένη πάντα πλὴν ἑαυτῆς. Ὡ πόσον μεγαλεῖον ψυχῆς θὰ ἐδεικνύωμεν, πόσον ἡ ἐστία αὐτῆ τῶν μεγαλείων μικρότερον τὴν ἠθικὴν συντριβὴν θὰ ἠσθάνετο, πόσον ὀλιγώτερον θὰ ἐπικραίνετο καὶ πόσον ἀνακουφιστικώτερον καὶ ἀπαλώτερον θὰ ἐδάκρυνεν, εἴαν, ἀντὶ πάντες μετὰ ἀναιδήμονος μικροπρεπείας ν' ἀποπλύνωμεν τὰς χεῖρας μας καὶ ἀπαρνούμενοι ἡμᾶς αὐτοὺς, τὰ ἔργα τῶν χειρῶν μας, τὸ γνήσιον τέκνον τῆς πολυετοῦς θελήσεώς μας, νὰ φωνήσωμεν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον στεντορία τῇ φωνῇ εἰς ὑπὴκοον παντὸς τοῦ κόσμου καὶ πρὸς ἐξευμένησιν τῆς ἀπέριωτος ἀδικηθείσης μνήμης ἐκείνων, ἕν μεγάλο καὶ εἰλικρινὲς «Ἠμάρτομεν» τείνοντες δὲ τὰς χεῖρας ἀλλήλοις ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ ἐσχάτου καὶ κρατούμενοι ὡς ἐν χορῷ, ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς αἱματωμένης ψυχῆς μας νὰ βγάλωμεν ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος μίαν μεγάλην καὶ διάτορον κραυγὴν, τὴν τελευταίαν ἐκδήλωσιν τοῦ πόνου μας, τὸ εἰλικρινὲς δάκρυ τῆς μεταμελείας μας, τὸ ἀπαράβατον συμβόλαιον τῆς μελλούσης ἐργασίας μας, ἕνα βροντώδη μυκηθμόν, μὴ μὲ λυσσασμένη ἀγανάκτησι φοβερὰ κατὰρα, μεγάλην καὶ φοβερά, ὥστε ἀπὸ φρίκης νὰ κρυφθῇ, νὰ

λοιώση, νὰ χαθῆ καὶ νὰ πνιγῆ μέσ' τὴν αἰώνια κόλασι, ὄλο τὸ ἄτιμο παρελθὸν καὶ ἡ κατάρα αὐτὴ νὰ λέγη. Κατάρα καὶ ἀνάθεμα καὶ τρισανάθεμα, γενεᾷ ἐπὶ γενεᾷ εἰς ἐκείνον ποῦ δὲν ἀλλάξει τὸν ἄτιμον δρόμον, ὅπου ἀτίμασε τὴν ἱστορίαν μας καὶ τοὺς προπάτοράς μας, ὅπου ἐξήντησε καὶ ἐταπεινώσε τὴν Ἑλλάδα μας. Ὁ μεγάλος Θεός μας ἄς μὴ δεχθῆ τὴν ψυχὴν του, σωσμοὶ νὰ μὴν εὔρη παρὰ ἡ αἰώνια κόλασι νὰ τὴν καταθάγῃ· ὡς Ἰούδας Ἰσκαριώτης νὰ καταντήσῃ νὰ κρεμασθῆ μὲ τὰ χέρια του, ὡς Ἐφιάλτης νὰ στιγματισθῆ ἡ γενεὰ του καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἀράς καὶ ἀναθέματα ἀπὸ τὰ βάθη κάθε ἑλληνικῆς καρδιᾶς νὰ πέρῃ ἡ ψυχὴ του ἐκείνου ποῦ δὲν θὰ λησμονήσῃ τὰ παλῆὰ καὶ δὲν θὰ ἐργασθῆ γιὰ νὰ ὀρθοποδήσῃ καὶ μεγαλώσῃ ἡ πατρίδα μας.

Ἄντὶ λοιπὸν νὰ φωνάζωμεν, ἄρον ἄρον σταύρωσον αὐτόν, ἄς πράξωμεν ἠθικώτερον, ἀλλὰ καὶ χριστιανικώτερον, ἐντιμότερον, ἀλλὰ καὶ ἐθνικώτερον, νὰ εἰπώμεν εἰς τὸν πνευματικὸν, εἰς τὴν συνείδησίν του ἕκαστος, «ἡμᾶρτον». Διότι ἄς μὴ λησμονῶμεν καὶ τοῦτο, ὅτι πλὴν τοῦ ὅτι ἐν ταπεινότητι ἡφρονήματος θέλομεν νὰ ἐπιρρίψωμεν τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰς ἀνοησίας τῶν κεφαλῶν μας εἰς πάντα ἄλλων πλὴν ἡμῶν, πράττομεν καὶ τι ἄλλο πλεον ποταπώτερον καὶ ἀνανδρότερον καὶ ἀδικώτερον. Ἐκτοξεύομεν τὰ βέλη μας κατ' ἐκείνου, ὅστις καὶ ὡς ἐκ τῆς ὑψηλῆς θέσεώς του καὶ ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρός του καὶ ὡς ἐκ τῶν ἠθικῶν ὑποχρεώσεων, τὰς ὁποίας ἔχει νὰ τηρῆ εἰς ἀπόλυτον μυστικότητι τὰ διαμειψθέντα εἰς τινὰς περιπτώσεις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ξένων Αὐλῶν καὶ χάριν ἄλλως τε καὶ τῶν ἐν τῷ μέλλοντι συμφερόντων τῆς χώρας, εὐρίσκεται εἰς τὴν σκληροτάτην ἀνάγκην νὰ δέχεται τὰ βέλη μας ταῦτα ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμύνης. Ἐνῶ δὲ πᾶς ἄλλος καὶ ὁ κακουργώτερος ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς δημοσίᾳ ἀπολογίας, δι' ἧς πολλὰκις ὡς ἐκ τῆς ἐπιπολαιότητος καὶ εὐπιστίας μας κατορθοῦται ὥστε τὸν κόρακα νὰ ἀνομολογοῦμεν λευκὴν περιστεράν, εἰς τὸν Βασιλέα μας στεροῦμενον,

διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους, τοῦ δικαιώματος τούτου, εὐ-
 ρίσκει πᾶς παράλογος συλλογισμὸς τὴν κατάλληλον
 οὐσίαν, ἐφ' ἧς τὸ σφυρίον του οὐδεμίαν οὐδαμῶθεν ἀν-
 τίρρησην καὶ ἀντίκρουσιν εὐρίσκει νὰ σφυρηλατήσῃ
 ὅσον θέλει καὶ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν τὴν μορφήν εἰς ἣν
 ἀρέσκεται. Εἰς τὸν Βασιλέα μας ὑψηλὰ ἐκεῖ καθήμενον
 δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κατέλθῃ μέχρι τῶν λαϊκῶν συζητή-
 σεων περὶ τῆς πολιτείας του ὡς ὁ κ. Δηλιγιάννης, Ράλ-
 λης καὶ πᾶς ἄλλος, δὲν δύναται νὰ μᾶς εἴπῃ ὅτι τοῦτο
 ἔπραξε δι' ἐκεῖνον τὸν λόγον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐκείνη ἡ
 ἐστεμμένη κεφαλὴ ὑπεξέφυγε τὴν ὑπόσχεσίν της φοβη-
 θεῖσα φαίνεται μὴπως δὲν τῆς περᾶσῃ τίποτε καὶ προ-
 σβληθῇ, ἀπὸ κεῖ αὐτὸς ὁ ἄλλος ἐλθισμὸν τὴν ἐνθάρ-
 ρυνσίν του ἀφοῦ εἶδε τοὺς ἄλλους συνησπισμένους· ὅτι
 ἤλπιζε τοῦτο καὶ ἐπερίμενον ἐκεῖνο καὶ τέλος δὲν τοῦ
 ἐπιτρέπεται νὰ ἔχη καμμιὰ «Πρωία» καὶ νὰ μᾶς γεμί-
 ζῃ τὰ ἀδυνατὰ κεφάλια μας μὲ τὸ τί, τὸ πῶς, τὸ διατί,
 τὸ ὅποῖον ὁ Ρωμιοὺς ἐννοεῖ νὰ μαθαίνη καὶ διὰ τὰ ὑψη-
 λότερα καὶ διὰ τὰ λεπτότερα ζητήματα. Εἶναι ἵναγκα-
 σμένος λοιπὸν νὰ σιωπᾷ καὶ ἡμεῖς ὀδός του, λίαν ἱπ-
 ποτικῶς, μὴ καταχρώμενοι καθ' ὅλον τῆς δυσχεροῦς
 ταύτης θέσεώς του, βέλη καὶ ἔνσφαιρα πυρὰ καὶ κάποτε
 καὶ μελανιτιδοφόρους ὀβίδας. Ἄλλ' ἐρωτῶμεν Κύριοι.
 Ἐάν ποῦ συναντήσητε ἄνθρωπον, μεθ' οὗ πιθανὸν νὰ
 ἔχητε λογαριασμὸν τινα ἀνοικτόν, τὸν εὔρητε δὲ ὀδη-
 γούμενον ὑπὸ ἄλλων μὲ τὰς χεῖρας σφιγκτικῶς προσδε-
 μένας ὀπισθεν, ἀφωπλισμένον, στερούμενον καὶ τοῦ
 ἐλαχίστου ὀργάνου ἀμύνης καὶ αὐτῶν τῶν γυμνῶν χει-
 ρῶν του, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐξηντημένον ἐκ τῆς κοπώ-
 σεως καὶ τῶν μαστιγώσεων, ἃς ἔνθεν κάκειθεν κατὰ
 τὴν σύλληψίν του ἔλαβε, σεῖς δὲ βλέποντες τὴν τοιαύ-
 τὴν ἀξιοδάκριτον καὶ ἀνυπεράσπιστον θέσιν του, ἀρπά-
 ζετε τὴν μαστιγα εἰς χεῖρας σας, καὶ τρέχετε κατ' ἐπά-
 νου τὸν καὶ ἀμειλίκτως τοῦ κατενέγκετε ἀλλεπάλληλα
 κτυπήματα καὶ μαστιγώσεις, καὶ αὐτοῦ μὴ ἔχοντος οὐ-
 δὲν νὰ πράξῃ, οὐδόπως νὰ υπερασπισθῇ δυναμένου,

ἔσεῖς χαιρεκακῆτε ἐπὶ μᾶλλον καὶ ἐξακολουθῆτε νὰ κτυπᾶται ἀλύπητα ἐπὶ τῶν οὐπὼ ἐπουλωθέντων πληγῶν του. Σὰς ἐρωτῶμεν λοιπόν. Εἶναι τοῦτο ἀνδρικόν; Ἄρμόζει εἰς ἔντιμον ἄνδρα ;

— Ὡ πόσον θηριώδης εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ !! Πόσον ἐν αὐτῇ ὑπερτερεῖ ἡ κτηνώδης, ἡ χυδαία, τῆς θείας οὐσίας. Τὴν μὲν διακαίει καὶ κατατρώγει ἀγρία φλόξ, κάμνος ὀλόκληρος ἀπὸ κοχλάζουσας λάβαν, ἀκατάσχετος λύσσα καὶ ἄσβετος δίψα τὴν καταφλέγει νὰ ἐνσπείρῃ τὴν δυστυχίαν παντοῦ, νὰ ἐκθρονίσῃ τὴν χαρὰν ἀπὸ τὴν καρδίαν καὶ αὐτῶν τῶν Σεραφεῖμ, νὰ ἐνσταλάξῃ τὴν θλίψιν καὶ τὴν ὀδύνην εἰς πᾶσαν ὑπαρξιν, νὰ φηγαδεύσῃ τὸ μειδίαμα ἀπὸ πᾶν τρυφερὸν χεῖλος, νὰ πυρπολίσῃ πάντα ἐκεῖνα τὰ τρυφερὰ συναισθήματα ἅτινα εἰς στιγμὰς τινὰς, πολὺ σπανίας, γλυκαίνουνσι μικρὸν τὴν ἀθλίαν ζωὴν καὶ νὰ καταξοχίσῃ, ἐκμηδενίσῃ καὶ ἐξολοθρεύσῃ πᾶν ὅ,τι τὴν ζωὴν τοῦ πλῆσιον, καθιστᾷ ἥττον ἀθλίαν τῆς τρισαθλίας ἰδικῆς του. Τὴν δὲ, αἰχμηρὰν ὡς ἡ ἔρημος Σαχάρα, μὲ γρανίτου γρανιτοδέστερον περίβλημα ὅπερ δὲν δύναται νὰ διαπεράσῃ καὶ δονήσῃ τὰς ἀπομαρανθείσας χορδὰς τῆς τὸ τραγικώτερον θέαμα, ἡ σπαρακτικώτερα σκηνῆ, διατρέφει κτηνώδης ἀναισθησία καὶ ἀναλγησία, ἀποναρκούσα καὶ τὸ ἐλάχιστον κύτταρον συμπαθείας καὶ οἴκτου, ἀποξηραίνουσα πᾶσαν πηγὴν ἀγάπης καὶ εὐσπλαγχνίας, ἀπομαραίνουσα πᾶσαν βλάστησιν ἀνθρωπίνου ἢ θείου σπέρματος, ἀφίνει μόνον ἄθικτον τὸ ἄσπλαγχνον κτῆνος, τὸ δυνάμενον νὰ μένῃ στυγνῶς ἀσυγκίνητον, ἀποτροπαίως ἀδιάφορον καὶ θηριωδῶς ἀπαθὲς εἰς τὰ δάκρυα καὶ τὰς οἰμωγὰς τῶν καταποντιζομένων ἐν τῇ δίνῃ τῶν μοιραίων συμπτώσεων καὶ περιστάσεων, εἰς τὰ ἀτυχῆ θύματα τῆς φύσεως, τῆς Εἰμαρμένης, τοῦ Ἄγνωστου.

Ἄλλ' ἐὰν τοῦτο δὲν συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς θεωρίας τοῦ Δαρβίνου, πρὸς τί ἄραγε τὸ πανάγαθον ὑπέρτατον ὄν νὰ πλάσῃ μὲ τόσον χυδαίαν ζύμην τὸ τελειότερον τῶν δημιουργημάτων του ;

Ὁμολογῶ μετὰ πόνου, ἀγνώστου πρὸς δὲ καὶ ἀκατα-
λήπτου εἰς τοὺς ζῶντας ἐν τῇ σφαίρα τῶν μακαρίων, ὅτι
αἰσθάνομαι τὴν ὑπαρξίν μου κατακλυζομένην ἀπὸ ἀπε-
ράντου ἐκτάσεως καὶ σφοδρότητος χεῖμαρρον δυστυχίας·
ἀλλὰ ἐὰν ἐν τῇ φρικώδει βασανιστικῇ ταύτῃ κολάσει πρὸ
τῆς εἰς τὸν ἄλλον κόσμον μεταστάσεώς μου μοιραίως
εὐρέθην, δὲν δύναμαι, ἐν εἰλικρινείᾳ, νὰ ἐννοήσω κατὰ
τί θὰ ἐμειοῦτο τὸ πιέζον με βάρος, κατὰ τί θὰ ἀνεκου-
φίζετο καὶ θὰ ἐλαφρύνετο ἡ ψυχὴ μου, κατὰ πόσον θὰ
διευκολύνετο ἢ ἐν τῷ γνήνῳ παραδείσῳ τῆς εὐτυχίας
εἰσοδός μου, ἐὰν κατάρθουν ὥστε οἱ στεναγμοὶ νὰ ἐξήρ-
χοντο ἀπὸ τὰ βάθη τῶν στήθων πάσης ἀνθρωπίνης
ὑπάρξεως καὶ συνεφύροντο καὶ ἐστροβιλίζοντο καὶ ἐχά-
νοντο εἰς τὸ χαῶδες ἄπειρον μαζὺ μὲ τοὺς ἰδικούς μου.

Ὅπου ἄγρια καὶ κτηνώδη ἐνστικτα δὲν ζητοῦσι τὴν
ἠδείαν δι' αὐτὰ τροφὴν ταύτην, δροσερὰ πνοὴ ἀνακου-
φίσεως ἐλαφρύνει τὴν πνιγνρὰν ἀτύσφαιραν τῆς ψυχῆς
μας ὅταν αἰσθανώμεθα συμκρυνόμενον τὸν κύκλον τῆς
γνήνης κολάσεως, τῆς δυστυχίας, καὶ ὅταν ἀκόμη ἡμεῖς
κατέχομεν τὸ κέντρον.

Ἐὰν δὲ ὁμολογῶμεν ὅτι συνέβησαν σφάλματα ἐκ μέ-
ρους τῶν κυβερνώντων καὶ σφάλματα χονδροειδέστατα,
ὀφείλομεν ἐπίσης νὰ ὁμολογήσωμεν, ἵνα ὦμεν δίκαιοι,
ὅτι ἐδημιουργήθησαν καὶ συνέτρεξαν τόσα ἀπρόοπτα
γεγονότα καὶ ἐπικολούθησαν τόσον ἀκανθώδεις καὶ
δυσχερεῖς καὶ ἐξαναγκαστικαὶ περιστάσεις ὥστε νὰ κα-
ταθορυβηθῇ καὶ ὁ μᾶλλον μεγαλοφύνης καὶ ψύχραιμος
διπλωμάτης, εὐρισκόμενος ὑπὸ τὰς συνθήκας ὑφ' ἃς ὁ
Βασιλεὺς ἡμῶν. Ἐκ τῶν ὑστέρων ὅλοι εὐρίσκουμεν λάθη
καὶ ὅλοι φαινόμεθα ἐπικριταί. Ἀλλὰ πόσον θὰ φανῶμεν
ὅτι ἔχομεν ἄδικον ὅταν ἕκαστος ἐξ ἡμῶν τῶν ἐπικριτῶν
ἀναπολήσῃ εἰς τὴν μνήμην του τὰς σκέψεις ἃς τότε ἔκα-
μυεν, ἀναπολήσῃ ἀκριβῶς τὴν κατάστασιν τῶν τότε
πραγμάτων «Μὰ τοὺς κερατάδες, πάντες ἐλέγομεν, ἐὰν
καὶ τώρα ἐξευτελίσουν τὸ ἔθνος καὶ ὑποχωρήσουν θὰ
ἦμεθα ἄτιμοι ἂν δὲν πᾶμαι νὰ τοὺς λιθοβολήσωμεν. Καλ-

λίτερα δέκα φοραῖς νὰ νικηθῶμεν παρὰ νὰ γείνωμε καὶ πάλιν ρεζίλι. Ἐμεῖς δὲν θέλομεν ἡγεμονίαις, ὁ Βασιλεὺς μας μπορεῖ νὰ τὰς θέλει γιὰ νὰ κάμη τῆ γιουὺς του ἡγεμόνας, ἀλλὰ δὲν θὰ μᾶς στραβώσῃ πλεῖα καὶ νὰ μᾶς ρεζιλίῃ». Τὰ λησιμονήσαμεν ὅλα αὐτὰ ; Καὶ ἐκ φόβου μήπως γείνωμεν ρεζίλι ἐξυφαίνοντο συνομοσῖαι καὶ σχέδια κατεστρώνοντο καὶ κλῆροι ἐρρίπτοντο περὶ τῶν μελλόντων ν' ἀναλάβωσι τὸ ἐκτελεστικὸν μέρος καὶ ἐπιστολαὶ δι' αἵματος γεγραμμέναι ἀπεστέλλοντο εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ εἰς ἐμὲ αὐτὸν ἐγένοντο προτάσεις ἵνα ἐνεργήσω καὶ μνηθῶμεν καὶ οἱ ἐνταῦθαΚοῖτες εἰς τὰ τεκταινόμενα, οἱ ὁποῖοι,κατ' αὐτοὺς, ὠφείλομεν νὰ λάβωμεν τὸ μᾶλλον ἐνεργὸν μέρος, ἀφοῦ χάριν ἡμῶν πᾶν α ταῦτα συνέβαινον. Δὲν πρέπει δὲ νὰ μένη οὐδεμία ἀμφιβολία εἰς κανένα ἐκτὸς ἂν θέλῃ νὰ κάμη τὸν τυφλὸν ἢ ἂν δὲν παρηκολούθησε καὶ δὲν ἐψυχολόγησε καλῶς τότε τὸ πνεῦμα καὶ τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ ὅτι, ἂν ὁ Βασιλεὺς ἀπεπειρᾶτο νὰ λοξοδρομήσῃ τῆς ὁδοῦ ἦν τὸ ἔθνος ὀμοθυμῶς ἐδείκνυε θὰ ἀφροπάζετο ὡς ἄχυρον τῆς θέσεως ἐν ἧ ἰστάτο καὶ τίς οἶδε ποῦ θὰ ἐξεσφενδονίζετο καὶ τίς οἶδε τί θὰ ἐπνηκολούθει εἶτα, τί ἄβυσσος καὶ κυκεῶν καὶ σύγχυσις φρενῶν καὶ φρονημάτων. Ἐπάρχουν περιστάσεις τινὲς ὅπως ἐξαιρετικαὶ ἐν τοῖς βίοις τῶν ἐθνῶν ὡς καὶ ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀτόμων, καθ' ἃς ἡ ψυχὴ ἡμῶν μὴ ἀντέχουσα πλέον εἰς περαιτέρω ταπεινώσιν καὶ καθ' ἃς ἡ σκληρὰ καὶ ἀπότομος συμπεριφορὰ τῶν ἄλλων προσκρούει καὶ λογχίζει τόσον πολὺ πᾶν εὐγενὲς ἡμῶν συναίσθημα, ὥστε πᾶσα ὑπομονὴ ἐξαντλεῖται, ἡ λογικὴ σκοτίζεται, ἡ ἠρεμία χάνει τὴν ἰσορροπίαν τῆς καὶ πᾶσα συντηρητικὴ σκέψις παραμερίζει ἐκ συστολῆς μήπως κληροδοτήσῃ εἰς τὴν χλεύην καὶ τὴν περιφρόνησιν τῶν μετερχομένων, τὸν μᾶλλον ἄνανδρον, τὸν ταπεινὸν δειλὸν, τὸν πτύσσοντα πρὸ τοῦ κινδύνου. Εἰς τὴν θέσιν δὲ τῆς λογικῆς καὶ τῆς ἠρέμου σκέψεως ὑποκαθισταμένη ἡ καρδία, ὑπαγορεύει καὶ ἐκδίδει τὰς ἀποφάσεις ἐκείνας, ἃς τινες ἐξελέγχουν μὲν οἱ κριτικοὶ ὡς ἑστερουμένας πάσης λογι-

κῆς βράσεως, εἶναι ὅμως πάντοτε πράξεις ἄς ὁ γενναιοφρῶν κόσμος, ὁ κόσμος τούτέστιν ἐκεῖνος ὁ ἰστάμενος ὑψηλότερον καὶ ὑπεράνω τῶν εὐτελῶν ὑλικῶν συμφερόντων καὶ ἐξετάζων τὰς πράξεις ἐξ εὐγενεστερας ἀπόψεως ἢ ἡ στυγνὴ διπλωματία, πάντοτε θὰ χειροκροτῆ· εἶναι πράξεις, χάριν τῶν ὁποίων καὶ μόνων δὲν ἀπαξιοῖ νὰ ζῆ ἡ ἱστορία, εἶναι πράξεις, ὧν ἄνευ, ἢ ἀνθρωπότης εἰς ταπεινὰ καὶ βορβορώδη στρώματα ζωῆς ἀενάως θὰ ἐκκλίετο, μὴ ἔχουσα νὰ καυχηθῆ ἢ νὰ ἐπαρθῆ πλέον τοῦ εἰς τὰ βούρκα καὶ ταῖς λάσπαις τερπομένου χοίρου. Εἰς τὰς ἀποφάσεις ταύτας, ὅσον καὶ ἂν ἐλέγχονται ὅτι αὐταὶ ἐξήχθησαν ἄνευ τῆς βοήθειας καὶ συμμετοχῆς τῆς αὐστηρᾶς λογικῆς, ἀλλ' ὑπὸ μόνων τῶν εὐγενῶν προτροπῶν τῆς καρδίας, δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ὀφείλεται τῆς μικρᾶς ταύτης Ἑλλάδος ἢ ἀπελευθέρωσις, ἢ ἀπορρεύσασα ἐκ τοῦ μεγάλου καὶ παρατόλμου ἐγχειρήματος τοῦ 1821. Ἄνευ τῶν τοιούτων ἀποφάσεων, θὰ ἦμεθα νῦν δοῦλοι καὶ ἐπὶ τοῦ κλασικοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως θὰ ἐκνυμάτιζεν εἰσέτι ἢ ἡμισέλνος καὶ θὰ ἐψύλαττεν ἀλλόπιστος φεσοφόρος φρουρός. Εἰς τοιαύτας ἀποφάσεις θὰ ὀφείλωνται αἱ λαμπρότεραι καὶ ἐνδοξότεραι σελίδες τῆς ἱστορίας ἡμῶν καθ' ἅπαντας τοὺς αἰῶνας.

Τὰ γεγονότα ἢ μάλλον ἢ πρὸς ἡμᾶς συμπεριφορὰ τῶν ἄλλων μᾶς ἐκέντισαν ὅτι εὐαίσθητον εἶχομεν καὶ ἠσθάνθημεν τὸν πόνον καὶ τὸ πλῆγμα κατάκαρδα. Οἱ αἰσχροὶ συνομόται διὰ τῆς ἀπανθρωπίας των μᾶς ἐξηνάγκασαν, εἰάν δὲν ἠθέλομεν νὰ μεταβληθῶμεν εἰς ταπεινοὺς θεράποντας αὐτῶν, νὰ κλείσωμεν τὰ μάτια καὶ νὰ φωνήσωμεν, «προτιμότερος ὁ ἐντιμος θάνατος παρὰ ἡ ἐξευτελισμένη ζωή.» Πρὸ ὧν ἑκαετίας, ἐνῶ μετὰ μευδισμάτων τῶν ἰσχυρῶν κατελάμβανεν ἡ Βουλγαρία τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, χωρὶς νὰ ἔχη οὔτε τὸ ἐν χιλιοστὸν τοῦ δικαίου, τὸ ὁποῖον ἡ Ἑλλὰς εἶχε διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν Κρήτην καὶ χωρὶς ἡ ἀπελευθερουμένη χώρα νὰ ἔχη νὰ ἐπιδείξῃ οὔτε τὸ μυριοστημόριον τῶν μαρτυριῶν καὶ αἰ-

ματοχυσιῶν, τῶν φιλελευθέρων καὶ εὐγενῶν φρονομά-
 των τοῦ λαοῦ τῆς μάρτυρος Κρήτης, φύλλον εἰς τὸν πο-
 λιτικὸν ὀρίζοντα δὲν ἐσείσθη· ἡ δίκαια Εὐρώπη ὠχυ-
 ρώθη ὀπισθεν τοῦ τετελεσμένου γεγονότος, ἡ Τουρ-
 κία ἐξηναγκάζετο νὰ σιωπήσῃ καὶ ἡ μικρὰ Ἑλ-
 λάς, ἀνευ οὐδεμιᾶς χαιρεκακίας, εἶδε τὴν ἀπελευθέρω-
 σιν τῆς χώρας ἐκείνης. Εἶδε μετ' εὐχαριστήσεως τὸν
 θρίαμβον τῆς ὑποτελοῦς ἡγεμονίας, μὴ φανταζομένη
 ποτὲ ὅτι ἀφοῦ εἰς ὑποτελῆ χώραν ἐθραύοντο τὰ δεσμὰ
 τῆς κηδεμονίας, εἰς αὐτὴν ἐλευθέραν καὶ ἀνεξάρτητον
 οὔσαν θὰ ἐχαλκεύοντο τοιαῦτα. Ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτὸν
 σχεδὸν χρόνον ἔβλεπε τὴν ἔντιμον Εὐρώπην ὅτι, ἐνῶ
 ἐξήπλου θωπευτικῶς τὴν μίαν τῶν χειρῶν αὐτῆς πρὸς
 ἐκείνους, τὴν ἐτέραν αὐτῆς ὕψου ἀγρίαν καὶ ἀπειλητι-
 κὴν κατ' αὐτῆς. Καὶ ὁ Πειραιεὺς ἀπεκλείετο καὶ Εὐρω-
 παῖκοι στόλοι ὑπὸ σημαίαν, συμβολίζιζουσιν κατ' αὐ-
 τῆς τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ αἰῶνος μας,
 κατέπλεον εἰς τὰ ὕδατα ἐκεῖνα, ἅτινα ἄλλοτε ποτε κατε-
 βρόχθησαν τὸν βαρβαρισμὸν καὶ ἐκώλυσαν τὰς Περσι-
 κάς τριήρεις νὰ ἐθαπλώσωσιν ἐπὶ τοῦ κόσμου τὸ σκό-
 τος καὶ τὴν ἀποκτίνωσιν καὶ μᾶς ἐπέτασσον δεσποτι-
 κῶς καὶ μᾶς ἐδέσμευον τὰς χεῖρας καὶ μικροὶ ἡμεῖς πρὸ
 τῶν Γιγάντων κατεπνίγομεν τὴν ἀγανάκτησίν μας, ὑπε-
 κύπτομεν εἰς τὴν ταπείνωσιν, ἣν τόσον αἰσθητὴν εἰς ἡμᾶς
 καὶ σκληρὰν καθίστα τὸ θριαμβευτικὸν μεῖδιωμα τῶν
 θεομένων Βουλγάνων. Εἶναι ἀνεκφράστως σκληραὶ αἱ
 στιγμαὶ τῆς τοιαύτης δοκιμασίας ἐν τοῖς βίοις τῶν
 ἐθνῶν. Εἶναι καὶ πολὺ σπάνια. Ἀλλ' ὅ,τι σκληρὸν καὶ
 ὅ,τι σπάνιον, ἄς προσθέσωμεν δὲ καὶ ὅ,τι ἄτιμον ὑπάρ-
 χει ἐν τοῖς ταμείοις τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν βαρβάρων
 φυλῶν τοῦ κόσμου, τοῦτο ἔχει ἐξακοντισθῆ ἀλύπτα
 κατὰ τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος. Πῖν καταπιεστικὸν μέτρον
 οὐ τὸ τελεσθῆναι τῆς χρήσεως· πρακτικῶς δὲν ἔχει ἐξα-
 κριθῶθῆ, εἰς τὴν μικρὰν ταύτην γωνίαν δέον νὰ δοκι-
 μασθῆ. Πλὴν, τὸ ποτήριον ἐκείνο τοῦ φρικωδῶς δυσό-
 σμου ποτοῦ τῆς Εὐρωπαϊκῆς δικαιοσύνης, τὸ ἐξεκένω-

σαμεν ἀπνευστί. Πάει ἐκεῖνο. Δὲν παρῆλθεν πολὺς
 χρόνος ὅμως καὶ Ἕλληνες ἀδελφοὶ κατεδαναστεύοντο
 κατ' ἐκδίκησιν, ἐξωρίζοντο καὶ κατ' ἑκατοντάδας ὑπὸ
 στρατιωτικοῦ νόμου εἰς θάνατον κατεδικάζοντο. Ἦτον
 ἡ ἐποχὴ τοῦ 1889 τῆς Κρήτης. Ἡ μικρὰ Ἑλλάς, τὸ φῶ-
 σμα τοῦ 1886 πρὸ τῶν ὀμμάτων της ἀκόμη βλέπουσα,
 ἠναγκάζεται δακρύνουσα νὰ θεᾶται τῶν τελομένων μὲ
 ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας. Πάει καὶ τοῦτο. Ὁ Σκώληξ
 μόνον ἐν τῷ βορβόρῳ καὶ πλῶ δύνатаι νὰ ζῆσῃ καὶ ὁ
 Τοῦρκος μόνον ἐν τῷ αἵματι. Ὁ ἐστεμμένος δολοφόνος,
 ὁ Μέγας Κύριος τοῦ παρελθόντος καὶ ἴσως καὶ τοῦ ὑπὸ
 τῆς Εὐρώπης παρασκευαζομένου Μέλλοντος, ἀσθενήσας
 εὕρισκετο ἐν μεγάλῃ ἐξαντλήσει. Συμβουλευθεὶς τὰς
 θρησκευτικὰς του ἀρχὰς εὔρεν ἀναγκαίαν τὴν λήπην
 δύο ἐνδυναμοτικῶν καταποτίων. Ἐχρειάζετο ὅμως ἀφθο-
 νον αἷμα καὶ αἷμα ἐκ τῶν ἀπίστων γκιοσύριδων πρὸς
 παρασκευὴν τούτων. Καὶ ἰδοὺ τὸ αἷμα λαοῦ Χριστιανικοῦ
 κατὰ δεκάδας μυριάδων προσεφέρθη διὰ τὸ ἐν καταπό-
 τιον. Ἦτο τὸ αἷμα τῶν 300 χιλιάδων Ἀρμενίων, τὸ
 ὁποῖον, ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς ἀσπλάγχχου Εὐρώπης, ἔπιεν
 ἀτιμωρητὴ ὁ ἀσθενῶν δολοφόνος. Τὸ καταπότιον, δι' ὃ
 οὐδὲν ἐπλήρωσεν, ἦτον σωτήριον, ἦτον θαυμάσιον, δὲν
 ἦτον ὅμως ἀρκετόν. Ἐχρειάζετο καὶ ἕτερον καὶ ὁ φαρ-
 μακοποιὸς ἐστράφη ἀλλαχοῦ ἀναζητῶν κατάλληλα θύ-
 ματα. Τὸ ἐρευνητικόν του ὄμμα συναντᾷ τὴν Κρήτην
 καὶ τὸ αἷμα της εὐρέθη κοταλληλότατον διὰ τὸ ἕτερον
 καταπότιον. Ἡ μάχαιρα ἤρχισε τὸ ἀπαίσιον ἔργον της
 καὶ τὸ αἷμα ἤρχισε ῥέον. Ὑπάρχουν ὄρια, πέραν τῶν
 ὁποίων ἡ ὑπομονὴ βαίνουσα ἀφμοιοιοῦται πρὸς τὴν αἰ-
 σχρὰν ταπείνωσιν καὶ ἄτιμον ἀνανδρείαν. Ἡ Ἑλλάς ἀνε-
 πόλησεν ἐν τῇ μνήμῃ της ὅλα ἐκεῖνα τὰ καταπότια, τὰ
 τόσον δυσώδη, ἅτινα κατὰ καιροῦς τῇ ἐπέβαλον πρὸς κα-
 τάποσιν· ἐσυλλογίσθη τὴν πικρίαν καὶ δυσσομίαν αὐτῶν
 καὶ ἀνετριχίασεν. Ἐσκέφθη ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο, ὅτι δὲν
 θὰ ἀντέσχε νὰ πάρῃ καὶ ἄλλο καὶ ἐν τῇ ἀπελπιστικῇ
 σκέψει της ταύτη, ἐλήφθη ἡ εὐγενὴς ἀπόφασις. Καὶ

ἔτενε τὴν χεῖρα πρὸς τοὺς ἀδελφούς της, ὧν τὸ αἷμα ἐζητεῖτο διὰ τὴν ἀναρρώση ἢ τερατωδεστέρα ὑπαρξίς, τῆς Εὐρώπης ὁ προστατευόμενος. Καὶ πᾶσα εὐγενὴς ψυχὴ ἀνεσκήρτισε καὶ ἐχειροκρότησε καὶ πᾶς μὴ δουλόφρων ἐπευθῆμυσε τὴν ἐντιμον πράξιν της· φωνὴ δὲ θεσπεσία ἀκούω ἀπαύστως κρούουσα τὰ ὦτά μου καὶ μὲ ὅλας τὰς συμφορὰς, αἵτινες ἐπικολούθησαν ἀπὸ τὴν εὐγενῆ πράξιν της καὶ μ' ὅλην τὴν κατακραυγὴν τῶν λιποψύχων, ν' ἀναφώνῃ «Εὐγε! μυριάκις εὐγε γενναία Ἑλλάς! ἢ ἀψηφοῦσα τὴν ζώην σου, ἢ μηδὲν λογιζουσα τὴν καταστροφὴν σου, τὴν ὑπαρξίαν σου, διὰ τὴν πράξιν ὅτι θὰ ἐπραττε μόνον ὁ ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὰς ἀρωματώδεις πνοαὶς καὶ τὸ θαυμάσιον μεγαλεῖον τῆς ἱστορίας, ἣν ἔγραψαν οἱ 300 ἐν Θερμοπύλαις, αἱ μυριάδες ἐν Μαραθῶνι, ὁ Παρθενὼν τοῦ Περικλέους, τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ Παλαιολόγος τοῦ Βυζαντίου, τὸ κρέμασμα τοῦ Πατριάρχου καὶ ὁ πεπυρακτωμένος δαυλὸς τοῦ Κανάρη. Ἡττήθη, ἀλλὰ τὰ εὐγενῆ ἐλατήρια τῆς πράξεώς σου θὰ στέφῃ καὶ θὰ ἐκλαμπρύνῃ ἢ ἀθάνατος αἴγλη, αὐτὴ ἐκείνη ἥτις ἄπλετος περικοσμεῖ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὸ ὀλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου. Ἡ Ἑλλάς ἔζησε καὶ ἀνέζησε διὰ τῆς ἱστορίας της, διὰ τῶν παραδόσεών της καὶ ἡ παροῦσα γεννεὰ θὰ ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ προσθέσῃ εἰς ταύτην λαμπρὸν, ἂν οὐχὶ ὡς ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς αἰτίας, κεφάλαιον, ὁ ἐπίλογος τοῦ ὁποίου ἔσται· «ὦ διαβάτα τῶν αἰώνων. Ἴδε τὰς καταξοχισμέναις καὶ αἱμασσοῦσας σάρκας μου ἐκ τῶν ὀβίδων τῆς συνομότου Εὐρώπης. Ἴδε τὸ ἀθῶον ρέον αἷμα μυριάδων ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων ἀπὸ χεῖρα κακοῦργον καὶ ἀσεβῆ, ἥτις πρὸ αἰώνων κρατοῦσα γυμνὴν τῶν σπάθην ὑπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ κορανίου, ἐνσπείρει τὸ ἀπαίσιον φάσμα τοῦ θανάτου εἰς τοὺς ἀσθενεῖς λαοὺς, οἵτινες ἀντὶ τοῦ κορανίου τὸν σταυρὸν ἐπίστευσαν. Εἶπε ἐὰν συναντήσης τὰς σκιάς τῶν προγόνων μου, ὅτι ἐγὼ μόνη ἢ μικρὰ καὶ ἀδύνατος, τολμήσασα νὰ κρατήσω τὴν βέβηλον ἐκείνην χεῖρα τοῦ

αίμοχαροῦς θηρίου, ἐπλήγην καὶ ἐπλήγην θανασίμως ἀπὸ τὰς ὀβίδας καὶ ἐνεργείας τῶν ἐξομοσάντων ἀγνωμόνων. Διαβάτα ! εἰπὲ ταῖς ἱεραῖς σκιαῖς ἐκείνων ὅτι ἀσπαίρω ἤδη τοῖς 'κείνων παραδείγμασι ἐπομένη».

Ἑλληνικὲ λαέ ! Λαὲ σὺ τοῦ ὁποίου τὸ ἐγγὺς παρελθὸν ἀπόζει δυσωδῶς, τὸ ἀπότερον εἶναι πικρίαί, μαρτύρια καὶ ἔνδοξα τρόπαια, τὸ δὲ ἀπότατον ἐκθαμβωτικὸν μεγαλεῖον καὶ ἀφθιτος δόξα ! Μὴ λησμονεῖς ὅτι ἔχεις τὴν εὐκλεεστέραν καταγωγὴν. Ἄλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ αἱ ὑποχρεώσεις σου εἶναι μεγάλαι. Διὰ τοῦτο σὺ ὁ ἔχων προγόνους τὸν Θεμιστοκλέα καὶ Μιλτιάδην, τὸν Φερραῖον καὶ τὸν Κανάρην θὰ εἶσαι ἄξιος τῆς αἰσχίστης περιφρονήσεως, ἐὰν ἐκθαυλιζόμενος καὶ ἐκφυλιζόμενος καταισχύνης ἐκείνους. Ἐὰν λαοὶ ἀπὸ νομάδας καὶ φερεπάτριδας καταγόμενοι, τὴν πρόοδον τῶν ἐνεστῶτων χρόνων ἐπωφελοῦμενοι, ἔρχονται, αὐτοὶ πρῶτοι θέτοντες τὰ θεμέλια τῆς ἱστορίας των, νὰ ζήσωσιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πολιτισμοῦ, ὃν φιλοτιμοῦνται ν' ἀκολουθήσωσιν, ἀποκτώντες ἀόκνως καὶ ἐπιμελῶς τὰ στοιχεῖα τὰ ἀπαιτούμενα διὰ νὰ ἔχωσιν ἀξιώσεις μέλλοντος, σὺ, ναὶ σὺ τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία, βυθιζομένη εἰς τὰ ὀμιχλώδη βάθη τῶν αἰώνων, παρέχει τὴν εὐχυσμον τροφὴν διὰ πᾶ' ἐξέχον πνεῦμα καὶ τὸ ὑπόδειγμα πάσης εὐγενοῦς πράξεως, τί ὀφείλεις νὰ πράξης ; Ὅσον ἀξίεπαινος εἶναι ἐκεῖνος ὅστις ἐξ ἀσήμεων καταγόμενος, ἐπιφανῆς καθίσταται, τόσον οὐτιδανὸς καὶ κατάπτυστος ἐκεῖνος ὅστις ἐξ ἐπιφανῶν ἄσπμος ἀποβαίνει.

Ἡ πατραγαθία ἐνῶ ἀποτελῆ φαινὸν καὶ ἐπίζηλον στέμμα διὰ τὸν ἀντάξιον υἱὸν, διὰ τὸν μὴ τοιοῦτον εἶναι πασιφανῆς τίτλος αἰσχους καὶ ὀνειδους. Ἐπάρατα ἔτη μακροῦς δουλείας σοὶ ἐκληροδότησαν ἔλκη καὶ φαῦλα στοιχεῖα, ἀρετὰς τοῦ ἀρχαίου δεσπότην σου, μεθ' οὗ συνέζης, ἀπειλοῦντα νὰ καταπνίξουν ὅ,τι εὐγενὲς καὶ ὑψηλὸν ἐκληρονόμησας ἀπὸ ἐκείνους, ὧν τὸ ἰδεῶδες ἦτο νὰ καταστῶσιν ἄξιοι κλάδου ἐλαίας. Μέγας ἀγὼν πάλης, γῶν ἐξοντώσεως, διεξάγεται νῦν μεταξὺ τῶν ἐπικτήτων

φαύλων στοιχείων καὶ τῶν φυσικῶν ἀρετῶν σου. Ἐὰν
 τὰ πρῶτα ἐπικρατήσουν; Ἀπόλωλας. Δὲν θὰ εἶσαι σύ
 ἐκεῖνος ὅστις θὰ συνεχίσης τὰς παραδόσεις τῆς εὐ-
 κλεοῦς καὶ ἀρχαίας ταύτης χώρας· ἐὰν δὲ αἱ δευτέραι;
 ὦ γλυκεῖα καὶ μεθυστικὴ ἐλπίς! Ἡ πάλιν
 διεξάγεται πρὸ πολλοῦ πεισματώδης καὶ ἡ ἔκβασις αὐ-
 τῆς ἐξήρηται νῦν ἀπὸ Σέ. Διὰ τὴν ἀπεκδυθῆς τῶν φαύ-
 λων στοιχείων ἀπαιτεῖται σιδηρὰ θέλησις καὶ βαθεῖα
 συναίσθησις τοῦ μεγάλου κινδύνου ὃν διατρέχει ἡ γλυ-
 κειά σου πατρίς· θέλησις καὶ αὐτοπάργνησις εἰς τὸν ὑπατον
 βαθμὸν· διότι ἡ ἔξις εἶναι δευτέρα φύσις. Προχωρῶν ἀκα-
 τασχέτως ἔφθασες εἰς τὸ χεῖλος τοῦ βαράθρου· ἦδη πρὸ
 τῶν ὀμμάτων σου εὐρέθη τὸ χαῖνον χάος, ῥίψον τὸ
 βλέμμα σου πρὸς αὐτὸ καὶ θὰ τὸ ἴδῃς τρομακτικῶς ἀπει-
 λητικόν, ἔτοιμον νὰ σὲ καταπῆν ἂν ἔν καὶ μόνον ἀκόμῃ
 βῆμα κάμῃς. Σταμάτησον! Ἐντεινον ὅλας τὰς δυνάμεις
 σου. Συγκέντρωσον ὅλην τὴν θέλησίν σου, ἵνα μὴ
 κατακρημνισθῆς καὶ τέλειον κατασυντριβῆς. Δυστυχῶς
 ζῶμεν εἰς ἐποχὴν τοῦ μᾶλλον εἰδεχθοῦς ὑλισμοῦ καὶ
 εἰς πεζότατον αἰῶνα, ξένον πάσης αἰσθηματικότητος. Ὁ
 νῦν ἄνθρωπος συσπειρούμενος πρὸς τὸ συμφέροντου, ἀπο-
 μακρύνεται πάσης εὐγενοῦς φωνῆς τῆς συνειδήσεως,
 παντὸς ιδεώδους. Τὸ ὑψηλὸν καὶ εὐγενές, τὸ καλὸν καὶ
 ὠραῖον, ἅτινα τοσοῦτον ἐκαλλιουργήθησαν ἐν τῇ κλα-
 σικῇ ταύτῃ χώρᾳ σου, ἐλάχιστον βαρύνουσι νῦν ἐπὶ
 τῆς πλάστιγγος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ κριτηρίου. Ὁ πρῶτος
 τοῦ φιλελευθερωτέρου καὶ προοδευτικωτέρου λαοῦ, ἀνε-
 ρυθριάστως ὅλως μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας ἔλυπειτο πρὸ
 μικροῦ ὅτι δὲν ἔχει σπουδάσει τόσον τὰ κλασικά σου
 ἔργα, ὥστε νὰ αἰσθανθῆ καὶ τὴν ἐλάχιστην ἐκ τούτων
 ἐπήρειαν εἰς τὰς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις του. Ὁ πνευ-
 ματικὸς κόσμος, οὗ τὸ αἶσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης δι'
 ὅ,τι τῆς προσέφερες δὲν ἀπεξηράνθη, ὀλίγον σημαίνει
 ἐν τῷ ἀναισθήτῳ καὶ ἀτέγκτῳ πολιτικῇ. Μεταξὺ ἀγρίου
 Ἀφρικανοῦ καὶ σοῦ, ὁ ἰσχυρὸς βραχίων τῆς Εὐρώπης
 θὰ διατεθῆ ὑπὲρ ἐκείνου, ὅστις μείζονα ὠφέλην ταύτη

ἐγγυᾶται. Δύναται τὸν Θεὸν ὃν λατρεύει ν' ἀπαρνηθῆ ἀταράχως, κτύπημα ἀσεβῆς καὶ θανατηφόρον νὰ ἐπιτρέψῃ ἢ καὶ νὰ κατενέγκῃ ἰδίᾳ χειρὶ κατὰ τῆς μητρὸς καὶ πατρὸς τῆς, ἐὰν ἐκ τούτου συμφέρον καὶ ὠφέλημά τι ἔχη νὰ καρπωθῆ. Τοῦ Γιλδίξ, τῆς φωλεᾶς ταύτης τῶν ἐπισήμων κακούργων, τῆς ἐμπερικλειούσης τὰ φαυλοβιώτερα στοιχεῖα τοῦ σύμπαντος, τῆς κοιτίδος ταύτης τοῦ βαρβαρισμοῦ καὶ ἀποκτινώσεως, τῆς αἰσχροτήτος καὶ διαφθορᾶς, τοῦ στραγγαλιστηρίου πάσης ἀρετῆς, πάσης ἠθικῆς καὶ πάσις τιμῆς, τοῦ χαλκείου πάσης ἀπανθρώπου καὶ θηριώδους ἀποφάσεως καὶ τοῦ τάφου πάσης πνοῆς θείου πνεύματος καὶ παντὸς εὐγενοῦς παλμοῦ τῆς καρδίας, βαρύτιμα δῶρα γείνονται εὐπρόσδεκτα παρ' ἐκείνων, οἵτινες εἰσὶν ἔτοιμοι νὰ συνηγορήσωσι καὶ νὰ τείνωσιν ἀδελφικὴν χεῖρα πρὸς τὸν ληστοδολοφόνον **Κύριον** τῶν δυστυχῶν ἐκείνων ἀπὸ τὸν ἰδρῶτα τῶν ὀποίων ἀγοράζονται ταῦτα. Ἴδου ἡ ἀληθὴς εἰκὼν τῆς ἐποχῆς. Τὸ δίκαιον ὑποκατέστησε τὸ συμφέρον καὶ τὸν νόμον ἡ ἰσχὺς. Ἄντι δὲ οἱ κραταιοὶ τῆς σήμερον, κατησχυμένοι νὰ πέσωσι κατὰ γῆς καὶ νὰ κρύψωσι μὲ τὰς ἀνιέρους καὶ κατεσπλωμένας χεῖρας των, δι' ὧν ἡ συγκάλυψις τόσων ὁμοτήτων καὶ αἰσχροουργημάτων ὑπεγράφη, τὰ πρόσωπά των ἀπὸ παντὸς ὀφθαλμοῦ, πολὺ φοβοῦμαι ὅτι θὰ ἐκπέψωσι σαρκαστικὸν γέλωτα, ὅταν θ' ἀναγινώσκωσι τὴν γνώμην ἣν πρὸς τοὺς συμπολίτας του ἔδωκεν ὁ Ἀθηναῖος Ἀριστείδης, εἰπὼν αὐτοῖς. «Ἡ πρότασις τοῦ Θεμιστοκλέους εἶναι συμφέρουσα μὲν, ἀδίκος ὅμως» καὶ ὡς τοιαύτη οὐδὲ συζήτησις ἤξιώθη ὑπὸ τῶν μεγαλοφρόνων Ἀθηναίων.

Ἴδου ὧ εὐγενεῖς ἀπόστολοι τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ 19ου αἰῶνος, ἡ ἱστορία μας. Δὲν ἤμεθα τόσον ἄφρονες ἐγώισταί, οὔτε φουσκομένοι φαντασιοκόποι, ὥστε νὰ Σᾶς ἀπειλήσωμεν ὧ εὐγενῆ τέκνα τῆς Εὐρώπης! Ἐχομεν πλήρη συνείδησιν τοῦ μικροσκοπικοῦ ἀναστήματός μας καὶ τοῦ γιγαντειώδους ἰδικοῦ Σας καὶ γνωρίζομεν ὅτι ὁ μῆρμυξ δὲν δύναται ν' ἀπειλήσῃ τὸν λέοντα χωρὶς τὸ

ὀλιγώτερον νὰ καταστῆ γελοῖος. Ἄλλ' ἐὰν ὡς ἔθνος ὑπῆκωμεν εἰς τὸν ὑπὸ τῆς φύσεως καθιερωθέντα νόμον, καθ' ὃν, εἰς τὸν θέλοντα νὰ ζήσῃ, ἐπιβάλλεται ὅ,τι ὁ μύθος τῆς ἀλώπεκος καὶ τοῦ λέοντος διδάσκει καὶ καθ' ὃν δὲν δύναται ὁ ποντικός νὰ μετρηῆται μὲ τὸν γάτον καὶ ὁ μικρὸς μὲ τὸν μέγαν καὶ μετὰ σεβασμοῦ ἀποδεχόμεθα καὶ ἐκτελῶμεν τὰς ἀδικίας Σας, οὐχ' ἦντον ὡς ἄνθρωπος δὲν ἐμποδίζει ἡμᾶς τίποτε διὰ νὰ εἰπώμεν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἡ καρδία μας ἐκ τοῦ πόνου αἰσθάνεται, ἀνακουφίζοντες καὶ ἐλαφρόνοντες οὕτω αὐτήν. Εἶναι πόνος, πικρὸς πόνος καὶ ὄχι μεγαλαυχία ἐὰν Σας εἰπώμεν. «Ἴδου μία ἀπάντησις τῶν μεγαλοφρόνων Ἀθηναίων, ἣν εἰς μάτην θὰ ἀναζητήσῃ τις εἰς τὰς ἀδικίας τῆς ἱστορίας Σας.» «Συμφέρουσα μὲν, ἄδικος ὅμως» καὶ ἐκεῖνοι ἐφώνηζον «ὄχι» Ἴδου τὸ ἠθικὸν ἕψος τῆς ἱστορίας μας. Καὶ ἂν χίλια καὶ ἂν ἑκατοντάκις χίλια ἔτη ἀκόμη παρέλθουν καὶ ἂν τὸ κάρφος τοῦτο τὸ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς Σας ἐξαφανισθῆ καὶ κράτος πλέον δὲν θὰ ὀνομασθῆ καὶ ἂν αἱ μελανιτιδοφόροι ὀβίδες Σας, ἐν εὐγενεῖ ἀμίλλῃ μετὰ τῶν τοῦ Ἰσλάμ, ξεριζώσουν καὶ ἐξαφανίσουν ἐκ τῆς πνευματικῆς ταύτης ἐστίας πᾶν ὅ,τι δεικνύει τὴν διάβασιν τόσων ἐξόχων πνευμάτων καὶ ἂν κάμετε ὥστε τὰ ἴχνη τῆς Ἀκροπόλεως νὰ εἶναι δυσεῦρετα ἀπὸ τὸν εὐγενῆ ἐπισκέπτην, ὅστις θὰ ἤρχετο διὰ νὰ θαυμάσῃ ἐκείνους, οἵτινες, εἰς χρόνους καθ' οὓς ὁ κόσμος καὶ τὸ ἐκπολιτισθὲν σήμερον ἔθνος του εὐρίσκοντο ἐν πλήρει σκοτίᾳ, ἤγειραν τοιαῦτα ἀπαράμιλλα ἀριστοτεχνήματα καὶ ἂν πέτραι ἐπάνω εἰς ἄλλην δὲν ἀφήσετε ὅπου Ἑλλάς καλεῖται καὶ ἂν τὸ πῦρ καὶ ὁ σίδηρος θάψωσι πάντα ὅστις Ἑλλήν καλεῖται, ἡ ἔκλαμπος ἐκείνη τροχιά ἣν ἡ διάβασις τοῦ φαινωτέρου ἀστέρος ἐχάραξε καὶ ἡ ἀθάνατος ἱστορία εἰς τὰς φιλοξένους σελίδας τῆς τόσον εὐαναγνώστως ὅσον καὶ ἀνεξιτήλως ἀπετύπωσε, θὰ μένῃ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Τὰς θείας προάξεις καὶ εὐγενεῖς ιδέας ἐκείνων τὰς ὁποίας πᾶς ὅστις ἐπεθύμησε εὐφημον ἀθανασίαν ὀφείλει νὰ μιμηθῆ,

δὲν θὰ δυνηθῆτε ν' ἀπαλείψητε ἐκ τῆς ἱστορίας Σας ὅσον καὶ ἂν θὰ θελήσετε. Εἰς κάθε πρόχειρον ἀνοιγμα αὐτῆς θὰ ἐπιπίπτουν ὡς κάρφος ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν Σας, τὸ ὅποϊον θὰ καθιστᾷ ἐνοχλητικώτερον ἢ παραπλεύρως ἀναγραφῆ τῶν ἀπανθρώπων ἰδικῶν Σας. Τοῦτο δὲ θὰ εἶνε καὶ δι' ἡμᾶς, τοὺς παρ' ὑμῶν ταπεινωθέντας, ἢ πλήρης ἠθικὴ ἱκανοποίησις. Εἰσθε οἱ ἰσχυροὶ τῆς ἡμέρας καὶ δύνασθε νὰ πράττετε ὅ,τι ἂν θέλετε.

Ἄλλὰ ἐν τῇ σφαίρα ταύτῃ, ἣν γῆν καλοῦμεν, ὑπάρχει εἰς φυσικὸς νόμος, εἰς τὸν ὅποϊον δυστυχῶς πάντες καὶ πάντα ὀφείλουν νὰ ὑποκύβουν. Εἶναι ὁ νόμος τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς. Καὶ σεῖς θὰ παρακμῆσετε καὶ σεῖς θὰ ταπεινωθῆτε καὶ σεῖς θὰ δαμασθῆτε ὑπὸ τοῦ χρόνου ὅσον ἰσχυροὶ καὶ κραταιοὶ καὶ ἂν εἰσθε. Ἡμεῖς ὑπήρξαμεν, συγκριτικῶς πρὸς τὴν ἐποχὴν, ἰσχυρότεροι ὑμῶν· ἐφθάσαμεν νὰ ἔχωμεν τὸ μονοπώλειον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἰσχύος. Ἴσως ἐγκληματίσαμεν καθ' ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ κατ' ἄλλων καὶ δὴ ἀδυνάτων, ποτέ ! καὶ ὅμως νῦν εὐρισκόμεθα ὑπὸ τὴν πτέρναν Σας, ὑπὸ τὴν περιφρόνησιν καὶ μίστιγῶσιν ἐκείνων, οὓς τότε βαρβάρους ἀπεκαλοῦμεν καὶ ἦτον καὶ οὓς μὲ μπτρικὴν στοργὴν καὶ φροντίδα ἀνελάβομεν νὰ ἐκπολιτίσωμεν. Ἄλλὰ θὰ ἔλθῃ καὶ καὶ ἡ σειρά σας καὶ τότε δὴ τότε διὰ τοὺς ἀπογόνους σας, θὰ εἶναι φοβερὰ ἐκδίκησις. Ὅχι ὑφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἐκδίκησις θεία· θὰ εἶναι ἡ ἱστορία σας, ἡ αἰσχρὰ καὶ ἀπάνθρωπος, ἣν ὁ βομβαρδισμὸς τοῦ σταυροῦ χάριν τοῦ κορανίου θὰ ἐκλαμπρύνῃ καὶ ἡ ἐξ ἀνοχῆς συνενοχῆ σας εἰς τὰς Ἀρμενικὰς σφαγὰς θὰ ἐξωραΐζῃ, ὦ ! τότε θὰ εἶναι ἡ θεία τιμωρία διὰ τοὺς ἀπογόνους σας, οἵτινες δὲν θὰ δύνανται ν' ἀνοίξωσι τὴν ἱστορίαν τῶν προγόνων τῶν ἀνευ αἰσχύνης καὶ δὲν θὰ δύνανται νὰ εὐρωσι τὴν γαλλῆν καὶ τὴν ἀνακούφισιν, ἣν ἡμεῖς νῦν ἐν στιγμαῖς φρικωδῶς φρικῶδεις εὐρισκόμεν εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι πράττον κατ' ἡμῶν ὅ,τι οἱ πρόγονοι ἡμῶν ποτὲ καὶ ὅταν ἠδύναντο δὲν ἔπραξαν οὔτε κατὰ τῶν βαρβάρων. Θὰ παρακμᾶσθε καὶ οἱ ἀπόγονοί σας θὰ κα-

τατρεύχονται ὑπὸ τοῦ μαύρου φάσματος, ὅπερ θὰ ἐμφανίζηται πρὸς αὐτοὺς εἰς κάθε αὐτῶν σκέψιν μὲ τὰς μεγάλοις γράμμασι λέξεις: Δίκαια πάσχετε· πληρόνεσθε διὰ τοῦ ἰδίου νομίσματος, δι' οὗ οἱ πατέρες σας ἐπλήρονον τοὺς ἀδυνάτους: Ἡ τύχη εἶναι ἀστατος καὶ ὁ κόσμος σφαιρα περιστρεφόμεν. Πόσον δὲ μέγα δίκαιον εἶχεν ὁ ἔξοχος ἐκεῖνος ποιητῆς τῆς Κρητικῆς, συμπεριλαβὼν εἰς δύο, τὺς πρώτους στίχους τοῦ Ἑρωτοκρίτου του, ὅλην τὴν ἀλήθειαν τῶν αἰῶνων.

«Τοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα π' ἀνεβοκατεβαίνεν
καὶ τοῦ τροχοῦ π' ὠραις ψηλὰ κι ὠραις ς' τὰ βάρη
[πναίνουν].

Καὶ τοῦ καιροῦ τὰ πράγματα π' ἀναπαύμῳ δὲν ἔχουν
μὰ 'ς τὸ καλὸ κι' εἰς τὸ κακὸ περιπατοῦν καὶ τρέχουν».

Ἀνεγνωρίσατε πρὸ μικροῦ ὑπὸ τὸ ἔνδυμα ἀσπίμου νῦν ἰδιότου, ἐπὶ ἀγοραίας ἀμάξης εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ταύτης ἐσθεσμένον μεγαλεῖον, πρὸς τὸ ὅποῖον ὁ διαβάτης νῦν δι' οὐδὲν ἄλλο ἔστρεψε ἐν προφανεῖ συγκινήσει τὸ μελαγχολικὸν βλέμμα του ἢ διὰ τὸ πέμψη ψιχεῖα τινὰ οἴκτου καὶ τὸ ὅποῖον ἠδύνατό ποτε δι' ἑνός του λόγου νὰ συνταράξη, ὡς ἄλλος Ζεὺς, τὴν γῆινον ταύτην σφαιραν. Βιθίσατε τὸ βλέμμα σας νοερῶς περαιτέρω καὶ θέλετε συναντήσῃ μικρὰν νῆσον, ἐν ἧ ὡς ἐλαφρὸν ἄχυρον ὑπὸ τῆς μοίρας ἐστραβιλίσθη καὶ ἐκεῖ κάτω εἰς τὴν ἔρημον νῆσον ἐξεσφενδονίσθη, ἐσβέσθη καὶ ἔδυσεν ὁ μεγαλεῖτερος καὶ περιλαμπέστερος ἀστὴρ τοῦ αἰῶνος μας . . .

Συμφέρον ἀντὶ τιμῆς, συμφέρον ἀντὶ θεοῦ, συμφέρον ἀντὶ εὐγενοῦς ἰδέας, συμφέρον καὶ τὰ πάντα εἰς συμφέρον. Εἶδεχθῆς εἰκῶν! πλὴν ὅμως πραγματικῆ. Εἶναι τὸ πρόγραμμα τῶν ἐν τῷ 19ῷ αἰῶνι ζώντων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡμεῖς ὡς ἔθνος πρέπει νὰ ζήσωμεν, ὀφείλομεν νὰ συμμορφωθῶμεν πρὸς τὴν ἐποχὴν. Ἄν ὁ Ἐτέμ ἐσταμάτα ὅταν τοῦ ἐπεδεικνύομεν τὴν ἱστορίαν μας καὶ τὸν κλασικὸν Παρθενῶνα μας, ὃ τότε ἦτο λαμπρὰ· ἀλλὰ

δυστυχῶς δὲν χαμπαρίζει ἀπὸ τέτοια καὶ θέλει κανόνι καὶ λόγχαε διὰ ν' ἀνακόψη τὸν περίπατόν του. Τὴν ἠθικὴν ἀρχὴν τοῦ «κάλλιον νὰ σέ σέβωνται, παρὰ νὰ σέ φοβῶνται» ἀντέστρεψεν ὁ 19ος αἰὼν· ὅ,τι δὲ συμβαίνει εἰς τὰ ἄτομα, συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ἔθνη. Πρὸ τοῦ τελευταίου δημοκόπου, τοῦ φανλοβιωτέρου, ὅστις θὰ διέθετε δεκάδας τινὰς ψήφων, θέλη παρελάση ἢ πληθώρα τῶν ἰσχυρῶν εὐλαβῶς ἀποκαλυπτομένη. Ἄς φροντίσωμεν λοιπὸν νὰ θέσωμεν τὸν φόβον φρουρὸν τῶν δικαιωμάτων μας, ἀφοῦ σήμερον οὗτος ἀποδεικνύεται ὁ ἐξυπηρετικώτερος σύμμαχος. Ἄλλὰ διὰ νὰ ἐμπνέωμεν τὸν φόβον πρέπει νὰ ἔχωμεν δύναμιν καὶ διὰ νὰ δημιουργήσωμεν πραγματικὴν δύναμιν, ὀφείλομεν νὰ γείνωμεν πρακτικοὶ, διότι ἡ δύναμις δὲν ἀποκτᾶται μὲ λόγια, ἀλλὰ μὲ ἔργα καὶ τὰ ἔργα θέλουν κεφάλι καὶ συνετὸ καὶ πρακτικόν. Ἡμεῖς δὲ ἀπεδείξαμεν ὅτι δὲν εἴμεθα κοθόλου, μὰ καθόλου πρακτικοὶ ἄνθρωποι ἔχομεν πολλὰ σάπια· ὅλα μαζὺ καὶ ἀπὸ ὅλους δὲν διορθόνονται, ἐκτὸς ἂν θελήσωμεν νὰ τὰ κάμωμεν θάλασσα. Καθεὶς ἔχει τὸ μέρος του. Τώρα ἄς κάμωμεν τὸ πρῶτον βῆμα· τὸ πρῶτον δὲ τοῦτο βῆμα ἔχει τὴν σειρὰν νὰ τὸ κάμη ὁ λαός· μετὰ τοῦτο τὸ δεύτερον ἄλλοι καταλληλότεροι καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἡ ἀρχὴ εἶναι τὸ ἡμῖς τοῦ παντός. Ἐὰν τὸ πρῶτον βῆμα γείνη σταθερόν, ἀποφασιστικόν, γερό, ἐγγυώμενον τὴν μὴ διολύσθησιν, ὑπάρχουν μεγάλαι ἐλπίδες νὰ προχωρήσωμεν ἀπροσκόπτως. Εἶναι δὲ τόσον ἀπλοῦν, τόσον εὐκόλον, ὅσον καὶ σωτήριο. Μόνον πλέον λαὸς ὄλως ἀναίσθητος, ἀνάξιος νὰ ζῆ ἐλεύθερος, θὰ δυσκολευθῆ νὰ τὸ κάμη. Ἴδού λαὸ πόσον εὐχερὲς εἶναι διὰ πάντα ἐπιθυμοῦντα τὴν βελτίωσιν τῆς παρούσης ἀθλίας καταστάσεως. Πρῶτον, ἀνάδειξον διὰ τῆς ψήφου σου τοὺς χρηστοτέρους καὶ ἀκραιθέστερους πατριώτας· ὅσον ἀφανεῖς καὶ ἄσημοι καὶ ἂν ᾧσιν οὗτοι καὶ δεύτερον, ἐνίσχυσον τὸν Βασιλέα σου διὰ τῆς ἀμερίστου καὶ ἀκλονήτου ἐμπιστοσύνης σου, κλείων τὰ ᾧτα σου οἰοδύποτε καὶ ὄσοιδύποτε καὶ ἂν ᾧσιν οἱ διαβολεῖς τού-

του· διότι οὐδεμία ἐξουσία δύναται νὰ ἐργασθῆ ἀποτε-
 λεσματικῶς ἂν δὲν ἔχη ἰσχύιν, τὴν ἰσχύιν δὲ εἰς τὸν Βα-
 σιλέα σου δίδει, ὄχι αἱ λόγχοι καὶ αἱ φρουραὶ καὶ ὁ φό-
 βος ἐφ' ὧν στηρίζεται ἄλλων, ἀλλ' ἡ ἀγάπη σου ὅταν
 αὐτὴ εἶναι σταθερὰ καὶ δὲν συγκλονίζεται εἰς τὸ πρῶ-
 τον φύσημα τοῦ ἀνέμου ὡς μέχρι τοῦδε. «Ἡ ἰσχύς μου
 ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ». Λέξεις ὑψηλοτέρας ἐννοίας καὶ
 ἠθικοτέρας καὶ εὐαγγελικωτέρας ἀρχῆς δὲν ἦτο δυνα-
 τὸν νὰ περικοσμήσουν τὸ βασιλικὸν στέμμα. Ἡ τὸ
 διάδνημα τοῦ συνταγματικοῦ Βασιλέως, ἢ τὸ διάδνημα
 ἀπολύτου μονάρχου, ἢ τὸ διάδνημα παναντοκράτορος φο-
 ρέσεις εἰς τὸν Βασιλέα σου, εἰάν λείπη ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐμ-
 πιστοσύνη σου, ἢ σταθερὰ καὶ ἀπόλυτος καὶ ἀκλώνητος,
 δὲν δύναται οὗτος νὰ ἐπιτελέσῃ ὅ,τι τὸ μέγα συμφέρον
 τῆς πατρίδος σου ἐν ταῖς ὄλως ἐκτάκτοις ταύταις περι-
 στάσεσι τῶ ἐπιβάλλει. Ἡ τῶ δώσεις πολὺ πλείονα δι-
 καιώματα τῶν ὄσων νῦν κέκτηται, ἢ τῶ ἀφαιρέσεις, ἢ
 κόπρος τοῦ Ἀγγέλιου δὲν δύναται νὰ καθαρισθῆ διὰ τού-
 των· διότι τὰ δικαιώματα εἶναι λέξεις ἐν τῶ χάρτη
 ἄψυχοι, νεκραὶ, ἀνευροὶ, ὁ δὲ Βασιλεὺς ἐπιχειρῶν ἐντι-
 μον, ἀμερόληπτον γενικὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ κράτους,
 ἔχει ἀνάγκην ψυχῆς, ζωῆς, νεύρων, ἅτινα δύναται νὰ
 εὔρη μόνον εἰς τὴν ἀπόλυτον ἠθικὴν ὑποστήριξίν σου.
 Τὰ ἐν τῶ χάρτη δικαιώματα ἅτινα θὰ τῆ χορηγήσης
 δὲν θὰ φημῶσιν τὰ ἄπειρα σμῖνῃ τῶν δημογερετῶν,
 καθ' ὧν κυρίως θὰ στραφῆ τὸ μαχαίρι τοῦ ἐκκαθαρι-
 στοῦ, ἀλλὰ θὰ τὰ φημῶσιν τὸ αὐστηρὸν πρὸς αὐτοὺς
 βλέμμα σου, ὅταν τοῦτο πηγὴν ἔχει τὴν πλήρη πρὸς
 αὐτὸν ἀφοσίωσίν σου. Οὔτε ὁ Βασιλεὺς ἄνευ χρηστῶν
 καὶ εὐσυνειδήτων, περισσότερον πατριωτῶν παρὰ δη-
 μοκόπων, ἀντιπροσώπων σου, δύναται νὰ ἐργασθῆ πα-
 τριωτικῶς ὅσον αἱ περιστάσεις ἀπαιτοῦσιν, οὔτε οἱ
 ἐκλεκτοὶ σου μετὰ Βασιλέως μὴ ἀπο-αῖοντος ἀμερι-
 στον τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ του καὶ δικαιουμένοι
 νὰ διστάσῃ πρὸ τῆς λήψεως ριζικῶν καὶ ἀμειλικτῶν κατὰ
 παντὸς αἰσχροῦ στοιχείου μέτρων, δυναμένου νὰ συγ-

κλωνισθῆ πρό ἀποφάσεων, δι' ὧν βαρῦς ὁ πέλεκυς θά ἐπέπιπτε κατὰ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐκ τῶν εὐνοουμένων σου, ὧν αἱ φωναὶ καὶ οἱ γογγυσμοὶ θά ἀπεπειρῶντο νὰ σὲ διεγείρωσι, δυναμένον νὰ ἐπηρεασθῆ πρό τοῦ κόκκινου σκούφου, ὃν θά εἶναι ἔτοιμοι νὰ φορέσωσιν ὅλοι ἐκεῖνοι, ὧν αἱ χεῖρες δὲν θά φθάνωσιν πλέον ἐκεῖ ὅπου θά κρεμασθῶσιν αἱ σταφυλαὶ καὶ οἵτινες γῆν καὶ θάλασσαν θά συνταράξωσιν, ἵνα σοὶ παραστήσωσι, πεποιθότες εἰς τὴν εὐπιστίαν σου, ὅτι ὁ Θεὸς καταδολιεύεται τῶν συνταγματικῶν δικαιωμάτων σου. Ὅταν ἐπιτύχῃς βουλευτήν, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ σκέπτεται ὅτι δέον ἀναποφείκτως νὰ ξαναγείνῃ βουλευτής, ὅποτε μόνον τὴν συνείδησίν του λαμβάνων ὑπ' ὄψει, δὲν θά δίδῃ μὲν πεντάρα οὔτε λεπτόν, ἂν σὲ δυσареστήσῃ, ἀρνούμενος τὰς χάριτας ἅς τοῦ ζῆτεῖς καὶ πράττων ὅ,τι ἀποκλειστικῶς τὸ ἔθνικόν συμφέρον τοῦ ἐπιβάλλει, ἢ ἐργασία του θά εἶναι πατριωτικὴ, εἰλικρινὴς καὶ σωστικὴ. Ἔσο δὲ μᾶλλον ἢ βέβαιως ὅτι σωστικώτερα καὶ πατριωτικώτερα ταύτης θά εἶναι καὶ ἡ τοῦ Βασιλέως σου, ὅταν οὗτος γνωρίζει ὅτι καὶ αἱ τολμηρότεροι ἀποφάσεις του, πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους λαμβανόμεναι καὶ αἱ ἀντιδημοτικώτεροι καὶ αἱ μᾶλλον ἀντικείμεναι πρὸς τὰ ἀτομικά σου συμφέροντα, δὲν θά κλωνίσωσι τὴν πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνην σου, δὲν θά σὲ διαθέσωσιν οὕτως ὥστε νὰ εὔρουν ἢ ἤω εἰς τὰ ὄπτα σου αἱ διαβολαὶ τοῦ σμίνους τῶν διηγερετῶν, δὲν θά σὲ διαθέσωσιν οὕτως ὥστε εἰς τὸ σάλπισμα τούτων νὰ φορέσῃς τὸν ἀνταρτικὸν σκούφον. Θέλεις λοιπόν, λαέ, νὰ βαδίσῃς πρὸς τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τῆς πατρίδος σου; Ἴδου ἡ πρώτη σου δουλειά. Ἀμα ἐπιτύχῃς τοῦτο, ἀμὰ τὸ κατορθώσῃς, ἔσο βέβαιος ὅτι ἐκεῖνοι οὓς θά φέρῃς εἰς τὰ πράγματα θά πράξωσιν ἀναμφιβόλως ὅ,τι αἱ δεινὰ αὐτὰ περιστάσεις ἐπιβάλλουσι, διότι θά εἶναι πατριῶται σωστοὶ καὶ θά πονῆ καὶ θά δακρύῃ ἡ καρδιά των διὰ τὴν θέσιν εἰς ἣν γὰς ἔφεραν καὶ ἥδη εὐρισκόμεθα οἱ αἰσχροὶ δημοκόποι. Ἐκεῖνοι θά εἶναι καὶ κατάλληλοι μᾶλλον σοῦ νὰ σκε-

φθῶσι περὶ τροποποιήσεων ἢ μὴ, περὶ μεταβολῶν ἢ μὴ τοῦ συντάγματος σου καὶ ἐν γένει περὶ τῶν δεόντων γενέσθαι. Σὺ δὲν εἶσαι εἰς θέσιν ν' ἀνακατευθῆς διὰ τὰ περαιτέρω. Καθεὶς εἰς τὸ ἔργον του. Μὴ χώνωμεν τὴν μύτην μας παντοῦ.

Καὶ ἄς μάθωμεν ὅτι δὲν εἶναι διὰ τὰ δόντια μας νὰ τὸ ἀφίνωμεν δι' ἄλλους. Θέλεις νὰ σωθῆς ἢ θέλεις νὰ γείνης ὑπόδουλος κανενὸς Ἐτέμ ἢ Βουλγάρου, ἢ Ρώσου μετὰ 5 ἢ 10 χρόνια; Ἄν θέλῃς τὸ πρῶτον ἰδοῦ ἢ Ρόδος ἰδοῦ καὶ τὸ πῦδημα. Μία ἀπόφασις ἀνδρική εἰλικρινής καὶ σταθερὰ καὶ τετέλεσται. Ὁρκίσθητι εἰς τὰ ἱερώτερα σου, ὅτι δὲν θὰ δώσης ψῆφον εἰς ἐκεῖνον, ὅστις θὰ σοῦ ὑποσχεθῆ ρουσφέτια καὶ χάριτας, διότι εἶναι φυσικώτατον, ὅστις ἀγοράζει νὰ πωλῆ, ὅστις τολμᾷ νὰ ἀγοράσῃ τὴν ψῆφόν σου, θὰ τολμήσῃ νὰ πωλήσῃ καὶ τὴν ἰδικήν του, χωρὶς ἄλλο. Ὅτι δὲν θὰ δώσης ψῆφον εἰς ἐκεῖνον, ὃν ὑποπτεύεσαι, ὅτι θὰ ἐργασθῆ ἰδιοτελῶς καὶ ἂν εἶναι ἀδελφός σου, εἰς ἐκεῖνον περὶ οὗ δὲν πείθεσαι, ὅτι εἶναι χριστός καὶ ἀκραιφνῆς πατριώτης, εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἔχει λερωμένα τὰ χέρια του καὶ ὅτι δὲν θὰ δώσης τὴν ψῆφόν σου εἰς ἐκεῖνον, ὅστις θὰ ἐπιδιώξῃ ταύτην, ὅτι δὲν θὰ ἀκούσης κανένα ἀπὸ τοὺς μέχρι τοῦδε κομματάρχας, διότι ὅλοι ἔχουσι δημιουργήσῃ καὶ ἐπιδιώκουν συμφέροντα, ρουσφέτια καὶ παρανόμους χάριτας καὶ οὐδὲν ἄλλο. Ἐὰν ἡ κρίσις σου δὲν σε βοηθῆ νὰ εὔρης τοὺς καλλιτέρους· συμβουλευθήτι ὄχι ἐκείνους οἱ ὅποιοι χαλοῦν τὸν κόσμον εἰς τὰς ἐκλογὰς, ἀλλ' ἓνα γνωστικὸν καὶ ἐντιμὸν συμπολίτην σου, ὅστις ποτὲ δὲν ἠθέλησε νὰ σὲ ἐπηρεάσῃ, ὅστις ποτὲ οὔτε φωνάζε οὔτε τρέχει εἰς τὰς ἐκλογὰς καὶ, ὃν τινα οὔτος ὁ ἐντιμὸς καὶ ἀμερόληπτος πατριώτης σοῦ ὑποδείξῃ αὐτὸν καὶ ψήφισον καὶ θὰ εἶσαι μέσα.

Τὰς ἀρχὰς παντὸς σεβόμεθα, ὅταν αὐταὶ ἀπορρέουν ἐκ πεποιθήσεως καὶ δὲν ἔχουσιν εὐτελεῆ ἐλατήρια. Δύνασαι νὰ εἶσαι ἄγαν δημοκρατικός, δύνασαι νὰ εἶσαι μοναρχικός, δύνασαι νὰ εἶσαι βασιλικώτατος ἢ ἀντιβασιλι-

κώτατος, σοσιαλιστής καὶ ὅτι ἄλλο θέλεις· οὐδεὶς ἐλευθερόφρων θὰ σοῦ ἀμφισβητήσῃ τὸ δικαίωμα. Καὶ προκειμένου περὶ ἀρχῶν θὰ εὐρεθῶμεν ὑπερθεματισταὶ καὶ τῶν δημοκρατικωτέρων ἰδεῶν, θὰ ἐχωρούσαμεν περαιτέρω καὶ τῶν ἄγαν δημοκρατικῶν καὶ θὰ ἐπεθυμούσαμεν, ἵνα τὸ ἄτομον οὐχὶ μόνον τῶν ἐκ κληρονομίας καὶ πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν χορηγουμένων αὐτῷ δικαιωμάτων ἀποστερηθῇ, ἀλλὰ καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ του ὀνόματος ἀκόμη ἀπογυμνωθῇ, ἵνα μὴ προγονικαὶ ἀρεταὶ καὶ πατρικαὶ μεγάλαὶ ὑπηρεσίαι ἐπιηρεάζουσι τὸ μέτρον δι' οὗ τοῦτο θὰ μετροῦται. Θὰ ἐπεθυμούσαμεν τὸ ἄτομον ἄνευ οὐδενὸς ἐτέρου στηρίγματος πλὴν τῶν φυσικῶν καὶ ἐπικτήτων, ἅτινα διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ ἐργασίας του θὰ προσapéκτα, στοιχείων, ἐξ ὧν καὶ μόνον νὰ ρυθμίζεται ἢ ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ θέσις του. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι τὸ Ὁμέγα τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως, ἡμεῖς δὲ εὐρισκόμενοι εἰς τὸ Βῆτα, ἔχομε κάμποσα ψηφία ἀκόμη νὰ διέλθωμεν. Διὰ νὰ βλαστήσῃ καὶ ἀναπτυχθῇ τὸ δένδρον, ὅπερ θὰ μᾶς παραγάγῃ τοὺς κλώνους, ὧν θὰ ἔχωμεν ἀνάγκην πρὸς κατασκευὴν τοῦ ἀκριβοδικαίου μέτρου, ἀπαιτοῦνται αἰῶνες ὀλόκληροι. Εἰς ἡμᾶς δὲ οὐ μόνον ἡ βλάστησις δὲν ἤρχισεν, ἀλλ' οὔτε τὸν σπόρον ἐρρίψαμεν εἰσέτι. Ἐὰν δὲ τὰ ἄτομα δύνανται νὰ πηδήσωσι πολλακίς οὐρανομήκη ἄλματα, αἱ βαρύσωμοι ὅμως κοινωνίαι ποσῶς δὲν εἶναι κατάλληλοι διὰ τοιαῦτα. Εἶναι ὡς ὁ πολύπους ἢ ὡς ὁ ὄδοστρωτήρ τοῦ Σώλσβαρν, τὸ βραδύτερον τῶν ζώων. Ἀλλὰ νῦν δὲν πρόκειται περὶ ἀρχῶν. Πρόκειται, οἷαι δύποτε καὶ ἂν μᾶς εἶναι αὗται, νὰ κάμωμεν τὴν ἀπλουστάτην σκέψιν. Συμφέρει ἢ δὲν συμφέρει εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἢ διάσπασις τῆς ἠθικῆς ἡμῶν ἐνόητος καὶ δυναμῶς καὶ ἡ ἐπιδιώξις τῆς ἐπικρατήσεως ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἀρχῆς; Νῦν ὅτε ἐν φοβερᾷ ἐξαντλήσει καὶ ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς εὐρισκόμενοι, ἔχομεν παρὰ ποτε τὴν ἀνάγκην νὰ περισυλλέξωμεν ἐν ἀδελφικῇ, συντόνῳ καὶ ἀκαταπονήτῳ ἐργασίᾳ τὰς δυνάμεις μας, ἵνα παραστῶ-

μεν πολὺ ἢ ὀλίγον τοῦλάχιστον ἔτοιμοι κατὰ τὴν ὥραν, καθ' ἣν θέλει κριθῆ τὸ μέλλον ἡμῶν καὶ θέλουν χαρᾶσθῆ τὰ ὅρια, τίς οἶδε διὰ πόσον μετέπειτα χρόνον, ἡμῶν τε, καὶ τῶν περὶ ἡμῶν; Τὸ μέγα καὶ ἀναπόφευκτον δράμα τῆς Ἀνατολῆς θὰ ἐκτυλιχθῆ θάττον ἢ βράδιον. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠξέυρομεν τὴν ὥραν, ἂν σήμερον ἢ αὐριον, μετὰ μῆνας ἢ μετὰ ἔτη, ὀφείλομεν ἢ δὲν ὀφείλομεν πρακτικῶς σκεπτόμενοι, ἀφίνοντες κατὰ μέρος πρὸς τὸ παρὸν καὶ ἀρχάς, ἢ ἐπικράτησις τῶν ὁποίων χρήζει συζητήσεων καὶ διαφωνιῶν καὶ ἐρίδων καὶ χρόνου μακροῦ, καὶ ἀτομικὰ συμφέροντα, νὰ συσπειρωθῶμεν περὶ τὸ καθεστῶς, τὸ ὁποῖον ἐκκαθαρίζοντες, νὰ τὸ στηριξῶμεν, νὰ τὸ ἐνδυναμώσωμεν καὶ οὕτω δι' αὐτοῦ νὰ βαδίσωμεν πρὸς ἀνάρρωσιν καὶ σωτηρίαν ἡμῶν ἐγκαίρως καὶ νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι εἰς πᾶσαν στιγμὴν; Συμφέροι ἢ δὲν συμφέροι ν' ἀρχίσωμεν συζητούντες θεωρίας καὶ ἀλληλοφαγωμούς, ἐνῶ ἄλλοι ἐτοιμάζουν κανόνας καὶ βραχίονας; Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾶ περὶ Δημοκρατίας, ἰδεάν ἦν ἤρχισαν νὰ ρίπτουν εἰς τὸν λαὸν τινές, νομίζω ὅτι παρ' ἀνθρώπου ἔχοντος κόκκον συνάπewς μυαλό, λόγος δὲν πρέπει νὰ γείνεται.

Δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχη μεταξὺ ἡμῶν οὐδεὶς ὅστις νὰ ἔχη τόσον θάρρος ὥστε νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι εὕρισκόμεθα ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς μορφώσεως βαθμίδι μὲ τοὺς Γάλλους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐδίστασαν νὰ θέσουν εἰς τὸ ἐδῶλιον τοῦ κατηγορουμένου ἐπιφανεῖς συμπολίτας αὐτῶν, οὓς ἢ ἐμπιστευτικὴ ψῆφος τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ πολλακίς εἰς τὰ ἀνώτερα τῆς πολιτείας ἀξιώματα ἔταξεν. Καὶ ὅμως ἀφοῦ οὗτοι τόσον ὠριμώτεροι ἡμῶν τυγχάνουσιν πολιτικῶς, ἰδοὺ φωνὴ γνησίου καὶ διακεκριμένου τῆς Γαλλίας τέκνου, ἀπειθνομένη πρὸς ἡμᾶς, μᾶς λέγει. «Κυττάξτε τὴν Γαλλίαν, ὕστερα ἀπὸ 28 ἐτῶν Δημοκρατίαν εἰς ποῖον σημεῖον εὕρισκεται, λάβετε παράδειγμα καὶ συνετισθῆτε». Δημοκρατία δὲ εἰς χεῖρας τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ ὅ,τι δίστομος μάχαιρα εἰς χεῖρας διετοῦς παιδίου.

Μᾶς ἐδόθη ἑτερόστομος μάχαιρα καὶ ἰδοὺ αἱ χεῖρες ἡμῶν αἰμάσσουσιν, ἅς μᾶς δοθῆ τῶρα καὶ ἀμψίστομος διὰ τὴν ἀποτελειώσωμεν τὸ ἔργον. Πολιτικῶς ὅλως ἄωροι καὶ ἀμόρφωτοι, παθαίνοντες ὅσα παθαίνομεν ἔνεκεν τῆς κακῆς χρήσεως ἣν κάμνομεν τῆς ψήφου ἡμῶν, δὲν εὐρίσκω λέξιν χαρακτηρίζουσαν τὸν σκεπτόμενον σήμερον, νὰ δοθῆ τὸ δικαίωμα ἡμῖν, οὔτινες ἐφθάσαμεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ κατακρημνίσωμεν ἕνα Τρικούπην, χάριν ἐνὸς ἀδαροῦς Γουλιμῆ, νὰ ἀναδεικνύωμεν τὸν ἄστεφον ἡμῶν Βασιλέα. Ἐὰν ὑπάρχη σαπίλα σήμερον εἰς τὸν ὄργανισμὸν ἡμῶν, εἰς τοῦτο ἢ φιλοπροωτία καὶ ἢ φιλαρχία ἔκαμε ἀρετὰ τὸ μέρος της. Ἄς κρεμάσωμεν ἀκόμη ἕν μῦλον καὶ μῦλον χρυσοῦν, ὑπερλάμπον τῶν ἄλλων, ἄνωθεν τῶν κεφαλῶν τῶν πολιτευομένων μας καὶ θὰ ἴδωμεν ἐπὶ τίνων ἐθνικῶν συμφερόντων, βαθμίδας διὰ τούτων σηματούζοντες, δὲν θὰ στέρξωσι νὰ πατήσωσι διὰ τὴν νὰ τὸ φθάσωσιν.

Ἄφου δὲν μᾶς φθάνουσιν αἱ ὑπάρχουσαι, ἅς δημιουργήσωμεν καὶ ἑτέρας διαμάχας καὶ ἀλληλοφαγομαρᾶς καὶ συναλλαγὰς καὶ θὰ ἤμεθα τότε πολὺ λαμπρὰ, θαυμάσια, ἐξαισία. Φρονῶ ὅτι οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πρέπει νὰ κρίνεται ἀπολύτως. Ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ σχολαστικίζωμεν πᾶσαν ἰδέαν καὶ τὴν θειοτέραν πρέπει νὰ μὴ τὴν κρίνωμεν ἀπολύτως, ἀλλὰ νὰ τὴν συσχετίζωμεν μὲ τὸν χρόνον καὶ μὲ τὸν τόπον καὶ μὲ τὰ μυαλὰ εἰς τὰ ὅποια θέλωμεν νὰ τὴν βάλωμεν. Καὶ βεβαίως δὲν δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι εἰς χεῖρας Ἀγγλῶν καὶ Τούρκων πρέπει νὰ τεθῆ τὸ αὐτὸ πολίτευμα. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ θαυμάσιος αὐτὸς λαὸς, ὁ Ἀγγλικὸς, ἀπροσκόπτως προσοδεύει, διότι δὲν θέτει εἰς χρῆσιν, ὅτι δὲν ἐσχημάτισε πεποιθησὶν ὅτι δύναται καὶ ὡς νὰ μεταχειρισθῆ. Ἡμεῖς δὲ χωρὶς ποτὲ νὰ ἴμποῦμε εἰς τὸ Α, μᾶς ἐδόθη τὸ Β καὶ ζητοῦμε τὸ Ω. Νὰ πρακτικὸ μυαλὸ διὰ τὴν προκόψης. Ἡ Δημοκρατία μπορεῖ νὰ εἶναι ἄριστον πολίτευμα ἀλλὰ δὲν εἶναι εἰσέτι διὰ τὰ δόντια μας, δὲν εἶναι διὰ τὴν ἐνεστῶσαν μόρφωσίν μας, ὡς δὲν εἶναι καὶ διὰ τὴν ἰδιο-

συγκρασίαν μας, διὰ τὸν χαρακτῆρα μας ὁ δεσποτισμὸς, ὁ τόσον εὐδόκιμος ἀποβάς εἰς ἄλλους.

Ἐὰν καλῶς ἐγνωρίσαμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι εἴμεθα λαὸς, οὗ ἡ ψυχραιμία καὶ ἡ ἦρεμος σκέψις πολὺ ὀλίγον ἀποτελοῦσι τὴν βᾶσιν τῶν ἀποφάσεών του καὶ πᾶσα αὐτοῦ οἰκοδομὴ ἐπὶ ἀμέτρου καὶ ἐν πολλοῖς ἀκαίρου ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐπὶ στιγμαίων ἐντυπώσεων ἐστηρίχθη· εὐέξαπτος δὲ ὑπὲρ μέτρον σπανίως κατώρθωσε ὥστε αἱ πράξεις του νὰ μὴ δύναται νὰ λάβωσι τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ παραφόρου. Οἱ τόσον δὲ ὀρμητικοὶ οὗτοι ἀτμοί, ἐνῶ ρυθμιζόμενοι ὑπὸ ἐπιδεξίου μηχανικοῦ, δύναται ν' ἀποτελέσωσιν οὐκ εὐκαταφρόνητον δύναμιν, τοῦναντίον ἄνευ ἐμπείρου καὶ συνετοῦ ρυθμιστοῦ εἰς παρακαίρους καὶ ἐπικινδύνους ἐκρήξεις μόνον δύναται ν' ἀπολύγῃσι. Πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν καὶ ἂν δὲν δυνάμεθα, ἅς ρίψωμεν ἐπανειλημμένως ἐπὶ τῆς ἱστορίας ἡμῶν τὰ βλέμματά μας, ὅτι ὡς ἐκ τῆς ἰδιοσυγκρασίας μας καὶ τοῦ ὡς ἤδη διαπλασθέντος καὶ μορφωθέντος ἔθνικοῦ χαρακτῆρος μας, διὰ νὰ πράξωμέν τι ἀντάξιον τῆς γῆς ἐν ἣ κατοικοῦμεν, ἔχομεν ἀνάγκην διαρκoῦς, ψυχραΐμου καὶ συνετοῦ πηδαλιούχου, ὅστις νὰ ρυθμίξῃ κατὰ τὸ ἐνὸν τὸν καταδίλωσ ἀδέξιον πλοῦν μας, νὰ χαλιναγωγῇ τὸν ἐκάστοτε ὑπερχειλίζοντα παροξυσμὸν μας καὶ νὰ ἀνέχη τὴν ἐν παντὶ προβάλλουσαν ἀλλοφροσύνην μας· ἄλλως τε δὲν θὰ εἶναι ἡ τελευταία φορὰ, καθ' ἣν θὰ ἀκούσωμεν τὴν βαρείαν φιλικὴν ἐπιτίμησιν, ὅτι μᾶς χρειάζεται Ζουρλομανδύας. Λαὸς θερμοκέφαλος καὶ δὴ εἰς τὰ πρῶτα στάδια τῆς πολιτικῆς του ζυμώσεως, ἵνα μὴ αἱ ἀποφάσεις του ἀποτελοῦν ἄλυσιν, ἧς ἕκαστος κρίκος νὰ ἐμφαίνῃ μίαν παμμέγιστον ἀνοησίαν, δέον ὅσον οἶόν τε ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἄλλοτε ποτε, μετέσχε τῆς συζητήσεως καὶ ἀπεφάσιζε περὶ τῶν σοβαροτέρων ζητημάτων εἰς τὴν Πνύκα, ἥτις πρὸ μικροῦ εἶχε μεταφερθῆ εἰς τὴν πλατείαν τῶν Ἀνακτόρων. Τὸ μεγαλεπίβουλον πνεῦμα τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τὸ ἀσβέστου αἴγλης με-

γαλειὸν δι' οὗ ἐπροίκισαν καὶ περιεκόσμησαν τὴν πα-
 τριδα τοῦ τὰ γιγαντιαῖα κατορθώματά του ὡς καὶ τὸ
 δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους, ἀμφοτέρω ἄτινα ἀπέσβεσε τὸ
 κόνιον τοῦ λαϊκοῦ τυφῶνος· ταῦτα καὶ τόσα ἄλλα, ἐθά-
 μιλλα ἐν τῷ μεγαλείῳ καὶ τῇ ὑπεροχῇ τούτων, εἰς ἃ
 ὀφείλεται ἡ δημιουργία τῆς ποτὲ Μεγάλης καὶ ἐνδόξου
 Ἑλλάδος καὶ ὧν ἄνευ ἡ ἱστορία τῶν κλασικῶν αὐτῆς χρό-
 νων δὲν θὰ ἐσήμαινε πλέον ἀπὸ ὅτι ἡ ἱστορία πάσης ἄλ-
 λης τῆς γῆς γωνίας καὶ τὰ ὁποῖα ἠμείψθησαν τὸ ἐν κα-
 τόπιν τοῦ ἄλλου διὰ μιᾶς καταδικαστικῆς τῆς λαϊκῆς
 θυέλλης ἀποφάσεως, προβάλλουσι πρὸς ἐπιθεβαίωσιν τοῦ
 ἀνωτέρω ἰσχυρισμοῦ μας. Τὸ οἰκτρὸν δὲ τέλος, ὑπερόχου
 πατριωτισμοῦ, πολυκλαύστου τριανδρίας, τὸ ἀφρόγαλα
 ἐβδομηκονταετοῦς βίου τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος ἀ-
 ποτελοῦσης, τὸ ὁποῖον παρεσκεύασεν Αὐτῇ ἡ ἀκατονόμα-
 στος ἀστάθεια καὶ ἐπιπολαιότης τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύ-
 ματος, βροντοφωνεῖ ὡσαύτως τὴν ἀνωτέρω ἀλήθειαν,
 καὶ ἐπιμαρτυρεῖ προσέτι δυστυχῶς, ὅτι βαίνομεν παρὰ
 πῶδας τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ ἀδόξου ἐκείνου συστήματος.
 Ὅσον αὐθαίρετον καὶ ἂν ὑποτεθῇ τὸ μέτρον καὶ ὅσον
 παράχορον πρὸς τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, δι' οὗ θὰ
 ἐκυβέρνα, ἔστω καὶ ὅλως ἀπολυταρχικῶς, ἡμᾶς ἡ χεὶρ
 τοῦ Καποδιστρίου, τοῦ Ὄθωνος, ἢ τοῦ Γεωργίου, δὲν
 εὐρίσκομεν τόσῳ θάρρος, ὥστε νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ἡ
 ἐθνικὴ διαφθορά, ἡ πολιτικὴ ἐξαχρεΐωσις, ἡ παράλυ-
 σις τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δυνάμεων καὶ ἡ κατάπτωσις τοῦ
 γοήτρου ἡμῶν θὰ εὐρίσκοντο εἰς μείζονα βαθμὸν ἢ νῦν
 καὶ ὅτι τὸ κράτος θὰ ἔκειτο ἐξηπλωμένον χαμαί, ἐξην-
 τλημένον μέχρι ψυχορραγίας καὶ κουρελιασμένον ὑπὸ
 πᾶσαν ἔποψιν, διὰ τρόπου μᾶλλον οἰκτροῦ, ἐπονιδίστου
 καὶ ταπεινωτικοῦ. Θὰ ὑπῆρχεν ἀναμφιβόλως τότε πτυ-
 χή τις ἐν τῷ ἐθνικῷ ἡμῶν σώματι ἀμόλυτος καὶ ἀ-
 μίαντος, ἐν ἧ, ἀντὶ τοῦ νοσηροῦ μικροβίου, θὰ ἠπλοῦτο
 τὸ ἄρωμα τῆς ὑγείας καὶ εὐεξίας. Μὰ τὴν ἀλήθειαν
 ἀμφιβάλλομεν, ἂν δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ ἀνενδοιά-
 στως, ὅτι οὐ μόνον ἡ πεφωτισμένη διάνοια τοῦ Καπο-

διστρίου, ἡ Μεγάλη καὶ ἑλληνικωτάτη καρδία τοῦ Ὁθωνος καὶ ἡ σύνεσις καὶ ἀγχίνοια τοῦ Γεωργίου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ πεπωρωμένος Ἀβδοῦλ Χαμίτ, εἴν μᾶς ἐκυβέρνα, θὰ εὐρισκόμεθα εἰς σικχαμερωτέραν κατάστασιν καὶ εἰς ἀνδεστέραν καὶ βρωμερωτέραν παράλυσιν καὶ σπῆσιν.

Ἄνευδοιάστως δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι ὁ βόρβορος δὲν θὰ εἶχε τότε τοσοῦτον περιχρῦση καὶ περικαλύψη συλλήβδην καὶ ἐξ ἴσου τὰ πάντα. Καὶ ἂν ὁ βαθμὸς τῆς ἠθικῆς ἡμῶν καταπτώσεως καὶ πολιτικῆς ἐξαχρειώσεως ἦτον μείζων, αἱ στρατιωτικαὶ ἡμῶν δυνάμεις θὰ ἔδιδον ἴσως τὸ ἀντισήκωμα ἢ καὶ τὰνάπαλιν· καὶ ἂν τὰ οἰκονομικά μας καὶ ἡ πίστις μας δὲν θὰ εὐρίσκοντο ἐν ροδινωτέρῳ σημείῳ, ἢ αὐταπάροησις καὶ ἡ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους πραγματικὴ ἀγάπη μας, θὰ ἄφθινον κενόν τι εἰς τὸ καθ' ἡμῶν κατηγορητήριον ὅπως τεθῶσι δύο καλαὶ ὑπὲρ ἡμῶν λέξεις. Ἡ Τουρκία μὲ τὸν φαυλοβιώτερον πάντων τῶν θνητῶν Ἀβδοῦλ Χαμίτ της, τὸν σατραπικώτατον καὶ αἰμοχαρέστατον, οὗ τὰ ἐν τῷ κρυπτῷ θύματα θὰ ὑπερβαίνουσι συλλήβδην τὰς τρίχας τῶν κεφαλῶν τῶν συνηγόρων του, διέσωσε τοῦλάχιστον καὶ μεταξὺ ἀκόμη καὶ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν της, τὴν φήμην της ὡς στρατιωτικὴ δύναμις, χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἡ δικαιολογία δι' ἡμᾶς ὅτι τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ μαχιμώτερον τῆς ράτσας της. Ἡμεῖς δὲ μὲ τὸ προοδευτικὸν καὶ φιλελεύθερον σύστημα τῆς λαοκυβερνήσεως καὶ ὀχλοκρατίας μας, τί διεσώσαμεν; Τὴν διοίκησίν μας ἠθικὴν καὶ χρηστὴν; Τὴν στρατιωτικὴν φήμην καὶ ἀξίαν μας; Τὴν ἀνθρωπότητα τῶν οἰκονομικῶν μας καὶ τὴν πίστιν μας ἐν τῷ ἐξωτερικῷ; Ποῖον τῶν τριῶν τούτων θεμελιωδῶν παραγόντων, ἐφ' ὧν ἐδράζεται ἡ ὑγεία καὶ ἡ ζωὴ παντὸς ἔθνους; Τὸ στυγνὸν καὶ πᾶναισχροὸν σύστημα τῶν Λαδοπούλων, ἡ εἰδεχθῆς καὶ ἔμπλεως αἰσχους σκηνὴ τῆς Λαρίσεως καὶ ἡ ἐπονείδιστος καὶ ταπεινωτικὴ μᾶστιξ τοῦ ἐλέγχου, αἱ τρεῖς αὗται ἐμφαντικώταται εἰκόνες, αἱ πιστῶς ἀπεικονίζουσαι ἐν γε-

νικαῖς γραμμαῖς τὸ καθ' ὅλα ὁδωδὸς ἡμῶν σῶμα, ἔρχονται ὡς πάνοπλα τάγματα Βεζεβουὺλ, πρὸ τῶν ὀμμάτων τῆς ψυχῆς μου καὶ πρὶν ἢ καλῶς τὰ ἀτενίσω καὶ πρὶν ἢ καλῶς τὰ ἐπισκοπήσω, ἀκούω ν' ἀνορθοῦνται μετὰ παγεροῦ ῥίγους αἱ τρίχες μου... Ἑλληγγιῶ... Φρυάττω· ὦ πόσον θὰ ἀνεκουφίζετο πᾶσα Ἑλληνικὴ ψυχὴ, ἐὰν ἐκ τῶν τριῶν ἀποτροπαίων τούτων σκηνῶν, δὲν προῦβαλε μετὰ περισσοῦ θράσους καὶ μετὰ ζωνρότερα χροῖματα τοῦλάχιστον ἢ τῆς Λαρίσσης. Διότι μεθ' ὅλα ἅτινα, μέχρι τῶν ἀπαισίας μνήμης συμβάντων, μᾶς κατεμαρτύρησαν, μεθ' ὅλα ὅσα ἀφειδῶς μᾶς ἀπέδιδον, οὐδεὶς ἔσχε τὴν τόλμην ποτὲ νὰ μᾶς ἀπευθύνη καὶ τὴν ὑβρὶν ὅτι φυγομαχοῦμεν ὅταν πρέπη ν' ἀποθάνομεν καὶ ὅτι πτήσσομεν πρὸ τοῦ θανάτου ὅταν μᾶς τὸν στέλνῃ ἢ τιμὴ καὶ ἡ πατρίς !

Ἄλλὰ ἀφοῦ δὲν μᾶς ταιριάζει ἡ Δημοκρατία τί νὰ κάμωμεν διὰ νὰ βαδίσωμεν καλλίτερον ; Ἀκούω πολλοὺς νὰ μοῦ ἀπαντοῦν· νὰ ἀνατρέψωμεν τὴν βασιλείαν, ἀφοῦ τώρα ἐπὶ 36 ἔτη δὲν μᾶς ἔφερε τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν ἔθνικὴν εὐρωστίαν καὶ νὰ εὐρώμεν ἑτέραν ἥτις νὰ μᾶς φέρῃ τὸν χρυσοῦν αἰῶνα. Τῆς ἔχει δώσῃ τὸ σύνταγμα μᾶς τόσα δικαιώματα διὰ νὰ δοῦν καὶ ὅμως ποτὲ δὲν τὰ ἐξήσκησεν». Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως λογικὸς, ἄς τὸν ἐξετάσωμεν βαθύτερον διὰ νὰ ἴδωμεν ἂν πράγματι εἶναι τοιοῦτος καὶ ἂν ἔχουν δίκαιον οἱ τὰ τοιαῦτα φρονοῦντες. Ἡ σύγχρονος ἱστορία θέλει μᾶς βοηθήσῃ εἰς τοῦτο. Οὐδεὶς θέλει ἀμφισβητήσῃ, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἔχει πλείστας καὶ μεγίστας ἀρετὰς, ἀλλ' εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον εὐπιστος, ἀσταθέστατος εἰς τὰς γνώμας του καὶ λίαν εὐάλωτος συνεπὼς ἀπὸ τοὺς ἐπιτηδείους, ἀπὸ τοὺς λαοπλάνους. Ἐνῶ τὴν μίαν ἡμέραν σὲ ἀννιψώνει καὶ σὲ βγάξει μέχρι τρίτου Οὐρανοῦ, τὴν ἄλλην σὲ καταρρίπτει ἀποτόμως, σὲ κάμνει νὰ πάθῃς τὸ πάθημα τῆς χελώνης καὶ τοῦτο, διότι τὰς γνώμας του, τὴν πεποίθησίν του, δὲν τὴν σκηματίζει ἐκ τῶν γεγονότων, ἐκ τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ

ἀπὸ τὰς διαδόσεις τῶν τριόδων. Πολλάκις ἐκ τοῦ ὕψους ἐνῶ ἴστασαι, ἐπιτηδεῖα διαβολὴ σὲ ἐκσφενδονίζει εἰς τὰ ἀφανῆ βάθην του ἰδιωτικοῦ βίου. Εἶναι πάντοτε ὄργανον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐπιτηδειοτέρου δημαγωγοῦ. Τῆς ἀσταθείας ταύτης τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἐπίρρειαν, ἣν ἐπ' αὐτοῦ δύναται νὰ ἐξασκήσῃ τὸ σμῖνος τῶν δημαγωγῶν, πολλάκις καὶ αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς ἔλαβε πικρὰν πείραν. Ἦρκει ἓνας δυσαρεστημένος ἰσχυρὸς τῆς ἡμέρας νὰ φορέσῃ τὸν κόκκινον σκοῦφον καὶ τὸ χθρὸς φιλοβασιλικώτατον κόμμα του νὰ γείνη σήμερον ἀντιβασιλικώτατον.

Ἄλλως τε πλὴν τὴν μελέτης, ἣν ὁ ἴδιος θὰ ἔκαμιν ἀναμφιβόλως ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λαοῦ του, θὰ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν διδακτικώτατα παράδειγματα, ἅτινα ὤφειλε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει του, ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ τοῦ μεμψοῖ ἢ ἱστορίᾳ ἐπὶ ἀφροσύνη. Εἶχε τὴν αἰσχρὰν δολοφονίαν τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Καποδιστρίου, ὃν δολοφονηθέντα διαδέχεται ὁ ἀείμνηστος καὶ τῶν Ἑλλήνων ἑλληνικώτερος Ὅθων. Τὰ εὐγενῆ καὶ πατριωτικώτατα αἰσθήματά του καὶ ἡ ἀληθὴς ἀγάπη του ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἤρκεσαν, ὅπως ἀποκτήσῃ σταθερὰν καὶ ἀκλόνητον τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ, ὑπὲρ οὗ τοσαύτην ὁ ἀτυχὴς ἀφοσίωσιν ἔδειξε. Καὶ ὁ Βασιλεὺς του, λαμβάνει τὴν τύχην τοῦ πρώτου Κυβερνήτου του, διότι ἡ ἐθνικωτάτη χεὶρ του ἤθελε νὰ διευθύνῃ τὴν Ἑλλάδα του ἀκωλύτως πρὸς τὸ μεγαλεῖόν της, διότι ἤθελε νὰ χαλιναγωγῆσῃ καὶ νὰ καταπνίξῃ, ἐν τῇ γεννήσει της, τὴν ἀτιμον συναλλαγὴν, ἣτις, ἐκείνου ἐκλιπόντος, τόσον ταχέως ἠνδρώθη καὶ ἥτις, ἐκείνου μὴ κωλύοντος, εἰς γίγαντα πύξῃθη καὶ ἥτις, ἐκείνου μὴ πονοῦντος, εἰς μυριοποδα μεγαθήριον μετεσχηματίσθη, περισφίγξαν διὰ τῶν πλοκάμων του τὸν λαιμὸν τοῦ ἔθνους ἀγρίως καὶ ἀστόργως μέχρις ὅτου, ἐκείνου μὴ ὑπάρχοντος, τοῦτο ἔπεσε χαμαὶ ἀσπαιρον καὶ ἠμιθανές. Τὸν ἀποπεμφθέντα καὶ ἐκθρονηθέντα Ὅθωνα διεδέχετο μετ' ὀλίγον Γεώργιος ὁ Α'. Τὸ σύνταγμα τοῦ ἔδωσε πολλὰ δικαιώματα,

ἀλλὰ καὶ ἡ ἱστορία διδάγματα καὶ ἡ λογικὴ καὶ ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ διάπλασις τοῦ λαοῦ του, τὸ μέτρον δι' οὗ ὄφειλε νὰ ἐνασκή τὰ δικαιώματά του ταῦτα, διὰ νὰ μὴ ἔλθῃ ἡ σειρὰ του ὡς τρίτου ἀτυχήσαντος. Ὁφείλε νὰ πατάξῃ τὴν ἀγυρτίαν καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων καλλιεργουμένην δημοτικότητα καὶ τὴν ἰσχὺν πολλῶν. Νὰ κρατήσῃ τὰς χεῖρας, αἰτίνες παρεσκεύαζον τὴν ἐνεστῶσαν κατάστασιν καὶ νὰ χαλιναγωγῆσῃ τὴν διαφθορὰ καὶ τῶν ἱερωτέρων μας συναλλαγῆν. Ἀλλὰ τίς ὁ ἀμφιβάλλων, ὅτι, ἵνα ἐνασκήσῃ αὐστηρῶς τὰ δικαιώματά του ὁ Θρόνος, ἔδει ἀπαύστως νὰ κρατῆ τὸ μαστίγιον εἰς τὰς χεῖρας καὶ νὰ κτυπᾷ ἀπὴνῶς τοὺς συναλλασσομένους, λαὸν καὶ βουλευτὰς, βουλευτὰς καὶ ὑπουργοὺς; Ἐδει καθ' ἑκάστην νὰ ἐρχεται εἰς διενέξεις καὶ διαφωνίας καὶ ἀποπομπὰς μὲ τοὺς ἰσχυροὺς καὶ εὐνοουμένους τοῦ λαοῦ, μὲ ἐκείνους ἀκριβῶς, οἱ ὅποιοι θὰ ἠδύναντο καὶ δὲν θὰ ἐδίσταζον ἴσως νὰ τὸ ἀποφασίσωσι, νὰ σερβιρῶσι καὶ εἰς τὸν Γ' Κυβερνήτην τὴν τύχην τῶν δύο πρώτων. Πάντες γνωρίζομεν πόσον ἡ γλυκάδα τῆς συναλλαγῆς εἶχε διεγείρει τὰς ὀρέξεις πάντων καὶ ὁ πολὺκλαυστος Τρικούπης, ἡ σιδηρὰ ἐκείνη θέλησις, ὁ ἀλύγιστος ἐκεῖνος χαρακτήρ, ἵναγκάσθη νὰ λυγίσῃ, νὰ λοξοδρομήσῃ ὀλίγον, νὰ κάμψῃ τὸν ἀκάμπτου χαρακτήρα του, ἀπέναντι τῆς ἐπιμονῆς, ἣν ἐπρόβαλον οἱ ξετσιπωμένοι πράκτορες τῆς συναλλαγῆς. Ἀντὶ τῆς ἀκάμπτου ἐπιμονῆς, ἕνεκεν τῆς ὁποίας θὰ ἐτίθετο εἰς τὴν ἀποστράτευσιν, εἰς ἣν εὐρίσκονται τόσοι χρηστοὶ χαρακτήρες, ἔδειξεν ἐνδοτιότητα πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ ἔθνους του, ἐξεζήτησε μέσσην ὁδόν. Ἐπροτίμησεν ἐκ τῶν δύο κακῶν τὸ μὴ χεῖρον. Καὶ ἔπραξε καλῶς. Τοῦτο ἀπῆται τὸ ἐθνικὸν συμφέρον καὶ ἡ ὀρθὴ σκέψις. Νὰ πράξῃ μικρὸν κακὸν διὰ νὰ προλάβῃ μεγαλεύτερον. Καὶ τοῦτο ἦτο μέγαλη αὐταπάρνησις τοῦ ἀνδρός. Εἶχεν ὅμως τὴν αὐτοπεποίθησιν τὸ μέγαλο ἐκεῖνο κεφάλαι, ὁ μεγαλεπίβουλος ἐκεῖνος ἀνὴρ, ὅτι ὁ,τι αὐτὸς ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ, δὲν θὰ ἠδύνατο

οὐδεὶς ἄλλος· καὶ ἡ ἱστορία ἀπέδειξεν ὅτι δὲν ἠπα-
 τᾶτο. Καὶ πατριωτικώτατα φερόμενος, ἠθέλησε νὰ ὑπο-
 βληθῆ εἰς τὴν ὑπάτῃν θυσίαν δι' ἓνα Τρικούπην, νὰ
 στρεβλώσῃ τὸν ἀδαμάντινον ἐκείνον χαρακτῆρα του, νὰ
 ὑποκύψῃ εἰς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἐξαχρειωμένους ἀπαι-
 τητάς, νὰ συμβιβασθῆ μὲ τὴν συναλλαγὴν, διὰ νὰ κοτορ-
 θώσῃ νὰ μὴ ἔχωμεν σήμερον τὸν Ἐτέμ διὰ Πειραιῶς
 εἰς Ἀθήνας. Αἱ! ἀφοῦ ἓνας Τρικούπης, ὅπου Κύριος
 οἶδε, πόσοι χρόνοι θὰ περάσουν διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἡ
 Ἑλλάς ἓνα τέτοιο κεφάλι μὲ ἓνα τέτοιο χαρακτῆρα,
 ἠναγκάσθῃ νὰ δώσῃ τόπον εἰς τὴν συναλλαγὴν, ἵτις
 ἀκράτητος ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἐλυμαίνετο ὅλα τὰ στρώ-
 ματα τῆς Ἑλλάδος, ὁ Βασιλεὺς, εἰς ὃν ἐπὶ πλεον δὲν
 ἦτο τόσον εὐκόλος ἡ ἐναλλαγὴ τοῦ ἡγεμονικοῦ διαδή-
 ματος μὲ τὸ ἰδιωτικὸν ὡς εἰς τὸν ὑπουργὸν, ἠθέλομεν ν'
 ἀντισταθῆ τόσον ἀνοήτως καὶ ἐπιμόνως καὶ ἠθέλομεν
 νὰ μὴ ἔχῃ τὴν φρόνησιν νὰ συμβιβάσῃ τὴν ἐνδεδειγ-
 μένην ὑπὸ τῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους καυτηρίασιν
 τῆς συναλλαγῆς, μὲ τὴν ὑπὸ τῶν περιστάσεων καὶ τῆς
 κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς διαπλάσεως τοῦ λαοῦ ὃν ἐκυ-
 βέρνα, ἀπαιτουμένην σώφρονα καὶ μεμετρημένην, ἀπέ-
 ναντι τῶν ἀξιώσεων τούτου, πολιτείαν, τὴν ἀντιθέτως
 ἄγουσαν ἐκείνης ἢν ἠκολούθησαν οἱ δύο αὐτοῦ προκά-
 τοχοι ;

Δὲν ἠπισμονοῦμεν ὅτι πρωτίστη ἀρετὴ διὰ τοὺς ἡγε-
 μόνας, εἶναι ἡ αὐταπάρνησις καὶ ἡ αὐτοθυσία καὶ ὅτι
 ἡγεμόνες, εὐρίσκοντες προτιμότεραν τὴν προάσπισιν τοῦ
 Θρόνου των, ἀπὸ τὴν προάσπισιν μεγάλων ἐθνικῶν συμ-
 φερόντων, ἱκανῶν νὰ ἐπιηρεάσωσιν αἰσθητῶς τὸ μέλλον
 τοῦ λαοῦ των, παύουσι πλεον δίκαιοίμενοι νὰ ἔχωσιν
 ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν λαῶν, οὓς κυβερ-
 νῶσι καὶ ἐπὶ τῆς εὐφύμου περὶ αὐτῶν μνείας τῆς ἱστο-
 ρίας, περισσότερον ἢ ὁ Ἀβδουλ Χαμίτ· ἀλλὰ πᾶσαν αὐ-
 τῶν γενναίαν πράξιν, συνοδευομένην ὑπὸ πλήρους ἐθε-
 λοθυσίας καὶ αὐταπαρνήσεως δὲν θέλει τὴν χειροκρο-
 τήσῃ ὁ ὑγειῆς νοῦς καὶ δὲν θέλει μετ' ἐπαίνων τὴν ἀνα-

γράψη ἢ ἱστορία ἐὰν καλῶς καὶ ἐπακριβῶς δὲν ἐσταθ-
μίσθησαν τὰ ἐπακολουθήματα αὐτῆς καὶ δὲν ὑπελογί-
σθησαν μᾶλλον αἱ ἀπώτεραι συνέπειαι ἢ αἱ προκαλέσα-
σαι ταύτην αἰτίαι.

Διώρισε, λέγουν, τοὺς ἀρχηγούς καὶ μοιράρχους καὶ
σωματάρχας καὶ συνευθύνεται, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τὰς
ἀποτυχίας τῶν. Ἄλλ' ἂν ἡμεῖς οἱ ἀπλοῖ πολῖται, εἰχ-
μεν ἀξιώσεις νὰ συνιστῶμεν καὶ νὰ ὑποδεικνύωμεν τοὺς
ὑποτιθεμένους παρ' ἡμῶν ἱκανούς, πολὺ περισσότερον
ὁ ἀνώτατος ἡμῶν ἀρχῶν θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ ὑποδείξῃ καὶ
νὰ συστήσῃ εἰς τὸ ὑπουργεῖον ἐκείνους, οὓς ἐφρόνει ὅτι
ἠδύνατο νὰ ἐξυπηρετήσωσι κάλλιον τὰ συμφέροντα
τῆς πατρίδος. Τὸ δὲ ὑπουργεῖον ἐδικαιοῦτο, ἐὰν ἐφρό-
νει τὰ ἐναντία καὶ δὲν εὔρισκε τὰ συνιστώμενα πρό-
σωπα κατάλληλα, νὰ μὴ ἀκούσῃ τὰς συστάσεις· διο-
ρίσαν ὅμως τοὺς ὑποδειχθέντας, θὰ εἰπῆ ὅτι τοὺς ἐθεώ-
ρησε καὶ αὐτὸ ἱκανούς καὶ ἀνταξίους τῶν θέσεων εἰς
ἃς ἐπροτείνοντο, διότι ἄλλως ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι δὲν
τοὺς ἔκρινε μὲν ἱκανούς, τοὺς διώρισε ὅμως διὰ τοῦ-
τον ἢ ἐκείνον τὸν λόγον, τότε ὁ Βασιλεὺς δὲν εὐθύνεται,
ἀλλὰ τὸ ψωφοδεὲς ἐκεῖνο ὑπαυργεῖον, τὸ ὅποιον δὲν εἶ-
χεν οὔτε θέλησιν οὔτε ἰδίαν γνώμην, ἀλλὰ ρυμουλκού-
μενον ἔπραττεν ὅ,τι ἐκ τῶν ἄνω ὡς καὶ ἐκ τῶν κάτω
τῷ ἐπέβαλλον. Ἄν δὲ δὲν ἐπέτυχον οἱ τῇ ὑποδείξει
τοῦ Βασιλέως διορισθέντες, δὲν δικαιοῦμεθα νὰ εἴπωμεν
τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τοὺς, τῇ ὑποδείξει τῆς κοινῆς γνώμης
καὶ τῇ ὑποδείξει τῶν ὑπουργῶν, διορισθέντας; Ἡ σαπίλα
εἶχε προχωρήσῃ πολὺ βαθειὰ καὶ εἶχε εἰσχωρήσει παν-
τοῦ καὶ εἰς τοὺς νομιζομένους ἱκανούς ὑπὸ τοῦ λαοῦ
καὶ εἰς τοὺς νομιζομένους ἱκανούς ὑπὸ τοῦ Θρόνου. Οἱ
δὲ μεγάλοι, ἀρειμανίως καὶ ἐπιδεικτικῶς ἐστριγγμένοι
μύστακες, τὰ ἡχηρὰ ὀνόματα καὶ τὰ παχειὰ λόγια, δυ-
στυχῶς δὲν ἀποτελοῦν ἀσφαλὲς μέτρον, δι' οὗ δυνά-
μεθα νὰ μετρήσωμεν τὴν καρδίαν καὶ τὴν στρατηγικὴν
ικανότητα. Καὶ τίνος τὸ βλέμμα καὶ αἱ ἐλπίδες θὰ ἐστρέ-
φοντο πρὸ τοῦ πολέμου πρὸς τὸν ἄνευ πατάγου ζῶντα

μετριόφρονα Συμολένσκην ; Είδομεν εκείνους οὕς μέχρι τοῦδε ἀπεθαιμάζομεν τίνα ἀξίαν καὶ ἰκανότητα ἔδειξαν. Ὡστε ἀφοῦ ἀνώτερον ὑλικὸν δὲν εἶχομεν ὑγιᾶς καὶ ἂν κάπου εὐρίσκετο δὲν ἦτον εὐκόλον νὰ τὸ ξεκαθαρίσωμεν, δὲν εἶναι καθόλου ἄπορον ὅτι ἀπέτυχον οἱ παρὰ τοῦ Βασιλέως ὑποδειχθέντες ὡς ἐξ ἴσου ἀπέτυχον καὶ οἱ παρὰ πάντων τῶν ἄλλων.

Ὅταν ἐκ τῶν 207 βουλευτῶν, ἔρχονται οἱ 190 μὲ τὸ χυδαῖον πρόγραμμα τοῦ δοῦναι καὶ λαβεῖν, ὅταν τὸ ἔθνος ὁλόκληρον ἔρχεται κατόπιν ἐπανειλημμένως καὶ ἐξακολουθητικῶς ἐνθερμος ὑποστηρικτικῆς τῶν μεταβαλόντων τὸν οἶκον Κυρίου εἰς οἶκον ἐμπορείου, ὅταν ἡ ὀχλοκρατία καὶ ἡ Δημοκοποκρατία πάνοπλοι καὶ πανίσχυροι ἐπισκιάζουν πᾶν τοῦ τόπου στοιχεῖον, ἐπὶ τῆς πικρᾶς ἀλθρείας στηρίζον τὴν ἀρχὴν του, εἰς βραχίων ὅσον στιβαρὸς καὶ ἂν ὑποτεθῆ, εἶναι ἀνεπαρκῆς ν' ἀνακόψῃ τὸν χεῖμαρρον. Ἡ χεὶρ ἡ ἐπιχειροῦσα νὰ σταματήσῃ ἀφηνιάσαντα ἵππον, ἀναμφιβόλως θέλει συντριβῆ πρὸ τῆς ὀρμῆς καὶ θὰ θραυσθῆ, χωρὶς τοῦλάχιστον νὰ ἐπιφέρῃ τὸ ἐπιδιωχθὲν ἀποτέλεσμα, διότι ἡ ὀρμὴ τοῦ ἵππου θὰ γείνη ἀγριωτέρα· χρειάζονται πολλαί· ἢ καὶ πρὸς ἀποφυγὴν παντὸς ἀπευκταίου ἢ φροντὶς δέον νὰ καταβληθῆ περὶ τὴν καταπράυνσιν τοῦ ἵππου καὶ τὴν ἡμέρωσιν τούτου.

Ἐπειτα δὲν σκεπτόμεθα, ὅτι, ὅπως ἔχουν νῦν ἐν Εὐρώπῃ τὰ πράγματα, ὅπου ἡ θέλνσις, τὸ ναὶ καὶ τὸ ὄχι δύο ἀνθρώπων, εἶναι θέλνσις, εἶναι ναὶ καὶ ὄχι 170 περιίπου ἑκατομμυρίων ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων, 70 καὶ μόνον Ἑλλάδων δηλονότι, ὅτι ἂν τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα τῶν κρατούντων εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν τὴν θέλνσιν τόσων ἑκατομμυρίων, συγκρουόμενα πρὸς τὰ ἰδικά μας, διαθέτουσι τούτους δυσμενῶς μέχρις ἐξοντώσεως πολλάκις πρὸς ἡμᾶς, εἶνε μέγα ἐθνικὸν εὐτύχημα ὅτι, ἐνεκεν στενῶν δεσμῶν συγγενείας, ὑφίσταται δεσμὸς τις μεταξὺ ἡμῶν καὶ αὐτῶν, συντελῶν ὀλίγον ὅπως δῆποτε εἰς τὴν παρέκκλισιν τῶν καθ' ἡμῶν θανατηφόρων πολλάκις βελῶν των, δυνά-

μενος νὰ δώσῃ εἰς ἐκτάκτους στιγμὰς ὅλως διάφορον τροπὴν τῆς τύχης ἡμῶν, μάλιστα ἐὰν οἱ κραταῖοι καὶ ἀπόλυτοι Κύριοι τοσαύτης ἰσχύως, **συμπέθεροί** μας οὔτοι, εὐρεθῶσιν ἐν τῇ ψυχολογικῇ ἐκείνῃ καταστάσει, καθ' ἣν ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου εὐρίσκεται ἀπόλυτος Κύριος αὐτοῦ ; Μία ἐπιστολὴ, ἐν τηλεγράφημα, δύναται νὰ κλωνίσῃ ἢ καὶ νὰ διαθέσῃ ἠπιώτερον πρὸς ἡμᾶς τοὺς διαθέτοντας ἑκατοντάδας ἑκατομμυρίων ψυχῶν. Βέβαια πρωτίστως τὰ ἔθνη καὶ οἱ ἡγεμόνες, ὡς γνώμονα τῆς πολιτικῆς των, ἔχουσι τὸ ἐθνικὸν αὐτῶν συμφέρον, ἀλλὰ τίς δύναται ν' ἀρνηθῆ, ὅτι καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὰς ἀδυναμίας του, αἱ ὁποῖαι παραμένουσι καὶ ἂν οὔτος περιβληθῆ τὴν δικτατορικὴν πορφύραν ; Τίς δύναται ν' ἀρνηθῆ ὅτι ὁ Τσάρος, οὗ ἡ ἐχθρικὴ πρὸς ἡμᾶς στάσις πλέον ἢ καταφανὴς ἐγένετο, ἐπηρεάσθη ἐκ τῶν συγγενικῶν δεσμῶν, ὥστε δι' ὀλίγων του λέξεων νὰ ἐπιτύχῃ ὑπὲρ ἡμῶν, ὅ,τι ἡ φιλικώτερον πρὸς ἡμᾶς διακειμένη Δύναμις δὲν θὰ κατώρθου τόσον εὐκόλως νὰ ἐπιτύχῃ ; Βεβαίως εἶναι ὅλως περιττὸν νὰ εἰπῶμεν ὅτι τὸ κατ' οὐσίαν ἐπιτακτικὸν τηλεγράφημα τοῦ Τσάρου πρὸς τὸν Σουλτάνον πρὸς ἄμεσον κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, δὲν ἀπεστάλη οὕτω χάριν τοῦ κ. Δελνγιάννη, οὔτε χάριν τοῦ κ. Ράλλη, οὔτε χάριν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Πρέπει νὰ μὴ ἀμβλυπωῶμεν καὶ τὰ πλεονεκτήματα ἅτινα δημιουργοῦνται ἡμῖν ἐκ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ γεγονότος, νὰ μὴ παρορῶμεν. Ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν ἔχει ὀξυδερκείαν οὐ τὴν τυχοῦσαν καὶ πολιτικὴν σύνεσιν ὡμολογημένην, συγγενικοὺς δὲ δεσμοὺς μὲ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς, ὅσον οὐδεὶς ἕτερος· καὶ ὁμῶς μᾶλλον ταῦτα ὑπάρχει ἢ ἀκατανόμαστος μωρία εἰσέτι εἰς τινὰς, μυωποῦντες πρὸ τῶν πλεονεκτημάτων τούτων, νὰ νομίζωσιν ὅτι ἂν λάβωμεν ἓνα ἀπὸ τὸ ἀφ' τὴν, τὸν ὁποῖον θὰ θελήσῃ ἡ Εὐρώπη νὰ μᾶς δώσῃ, διότι δὲν θὰ μᾶς βάλλουν δὲ καὶ διαλεχτάδες ἀπὸ ὅ,τι ἐξέχον νῦν ὑπάρχει ἐν τῇ ἡγεμονικῇ σφαίρᾳ, καὶ τὸν κάμωμεν Βασιλέα μας, ὑπὸ τοῦτον θὰ εὐρωμεν τὸν χρυσοῦν αἰῶνα· καὶ τοῦτο διότι οὔτος

θά στερεῖται πάντως τῆς πείρας ἡνὸ νῦν κέκτηται ἐκ τῆς 3βοῦς μεθ' ἡμῶν ζωῆς του, καὶ τῶν παθημάτων ἅτινα πρὸ μικροῦ ὑπέστημεν, καὶ τῶν σοφῶν διδαγμάτων ἅτινα ἐκ τούτων παρὰ πάντα ἄλλον θὰ ἦντλησε, θὰ στερεῖται τόσων ἰσχυρῶν συγγενικῶν δεσμῶν, ἄγνωστον δὲ, ἂν θὰ εἶναι ἴσος ἢ κατώτερος κατὰ τὴν πολιτικὴν σύνεσιν καὶ ὀξυδέρκειαν, θὰ ἔχη δὲ ἐπὶ πλέον τοῦτο μόνον, ὅτι μετ' αὐτοῦ θὰ συνεπικομίζη πρὸς τὸν λαόν, ὃν θὰ καλεῖται νὰ κυβερνήσῃ, τὴν μῆνιν καὶ τὴν ἐχθρότητα τῶν συγγενῶν τοῦ προκατόχου του εἰς πολὺ μείζονα βαθμόν.

Ὅτι ὁ ἄνθρωπος κέκτηται δὲν ἐκτιμᾷ, ἐπιδιώκει δὲ καὶ ἐλπίζει πάντοτε εἰς τὸ ἄγνωστον. Διατί καὶ ἐγὼ δὲν ἠξεύρω. Τοῦτο μόνον ἠξεύρω ὅτι τὸν μῦθον, καθ' ὃν ὁ διερχόμενος τὸν ποταμὸν κύων, παρήτησε τὸ κρέας ὅπερ εἰς τοὺς ὀδόντας του ἔφερεν, ἵνα ἀρπάσῃ τὸ ὑποτιθέμενον ἐν τῇ σκιᾷ τούτου μεγαλύτερον κομμάτι, συχνότατα βλέπομεν ἐφαρμοζόμενον ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀνθρώπων.

Συμβαίνει ὅμως πολλάκις ὁ ἄλλος νὰ ἐκτιμᾷ πολὺ ὀρθότερον σοῦ, ὅτι σύ ἔχεις. Καὶ ἰδοὺ παραθέτομεν ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς διακεκριμένου ἐν Κωνσταντινούπολει φίλου μας, περὶ τῶν ὅσων Ἑλληνομαθῆς πρόην Βεζύρης εἶπε πρὸς αὐτὸν περὶ τοῦ Βασιλέως μας. «Παράξενο μιλᾷτι, μοὶ λέγει, μοὶ γράφει ὁ φίλος μου, εἴσθε σεῖς οἱ Ρωμηοί. Πολλάκις φοραῖς σώζεσθε ἀπὸ 'κεῖ ποῦ δὲν περιμένετε καὶ οὔτε ὁ κόσμος οὐλος ἐπερίμενε. Ἐγὼ νὰ σοῦ 'πῶ δὲν ἐπερίμενα ποτὲ νὰ εὐρῆτε τὸση προστασία ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου δὲν μᾶς ἦτο εὐκόλο νὰ μὴν ἀκούσωμε τὸν ριντζᾶ. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ χρωστοῦμε ὡς τὸν Γιωργάκη Σας, καθὼς καὶ εἰς ἐκεῖνον καὶ σεῖς πρέπει νὰ χρωστᾷτε ὅτι κατώρθωσε ὡς τώρα, νὰ μὴ Σᾶς ἔχωμε σπασμένο τὸ κεφάλι. Νὰ συγχωρᾷτε τὰ κόκκαλα του ὅπου μὲ τὸ συγγενολόγι του δὲν ἄφηκε τὸν Ἐτὲμ πασσᾶ νὰ ἐπισκεφθῆ τὸ παλάτι του καὶ τοὺς σοφοὺς Ἀθηναίους. Ἀλήθεια εἴσθε παράξενη ράτσα καὶ πῶς διάβολο σώζεσθε τόσαις φοραῖς, δὲν ξεύρω καὶ 'γώ. Κι' ὕστερα ἀπὸ τὸν

σωσµὸ αὐτὸν ποῦ Σᾶς ἔκαµε, τὸ εὐχαριστῶ Σας ἦτο, νὰ τοῦ γυρίσετε τὸ ντουφέκι. Ἀλλὰ καὶ πάλι εἶχετε τύχη καὶ ἐκράτησε δὲν ξεύρω καὶ ἄγῳ ποιὸς διάβολος τὸ χέρι Σας Δὲν τὸ λέω πῶς εἶμαι Μουσουλµάνος, ἀλλὰ εἶστε πολὺ ἀχάριστοι. Ἔσεῖς οὔτε τὸν καλλίτερό Σας, οὔτε τὸν μεγαλειτέρόν Σας, οὔτε τὸν Θεόν Σας Σέβεσθε· θέλετε ὅλους νὰ τοὺς ξανθρωπίσετε καὶ ὅταν πάθετε πρᾶγμα, τὰ βάνετε μὲ τὸν κόσµο καὶ δὲν θωρεῖτε καὶ τοὺς ἑαυτοὺς Σας. Νὰ σοῦ ἴπῳ ἐμεῖς ἂν δὲν ἐσεβόµαστε ὁ εἰς τὴν ἄλλον ὅπως ἐσεῖς, παρὰ ἐξευτελιζόµαστε καὶ ὑβρίζοµαστε ὅπως ἐσεῖς, Τουρκιᾷ δὲν θὰ ὑπῆρχε τώρα, ἀλλὰ τέτοιο ντεψιζιλίκι δὲν τὸ ἔχοµε. Τὰ παιδιὰ ποῦ δὲν σέβονται τοὺς μεγαλειτέρους των καὶ τοὺς γονέους των δὲν μπορῶ νὰ νειόσω πῶς θὰ πάνε καλά. Δὲν μπορεῖ κανεὶς παρὰ νὰ γελάσῃ μὲ τοὺς Ἀθηναίους Σας, μὲ τὰ κεφάλια των. Ἐμεῖς ἡµεῖς εὐχαριστηµένοι νὰ εἶχετε ἄλλο τόσο στρατὸ καὶ νὰ Σᾶς ἔλειπε ὁ Γιωργάκης καὶ ἡ ὑποστήριξις ποῦ αὐτὸς ἔχει, καὶ τότε νὰ λογαριαστοῦµε».

Εἰς τοὺς λόγους δὲ τούτους τοῦ ἐξοχωτάτου, τοὺς εὐστόχως ἐν πολλοῖς χαρακτηριστικοὺς τῆς ἐνεστώσης ἠθικῆς καταστάσεως µας, ἔχοµεν νὰ προσθέσωµεν ὅτι, τὰ πλήθη ἵνα μὴ ἐξοκέλλωσιν εἰς τὴν ἐξαχρεῖωσιν καὶ διαφθοράν, τὴν µπτέρα πάσης κακίας, πρέπει νὰ διατηρῶσιν ἀλώβητον τὸν σεβασµὸν πρὸς ἀόρατον καὶ ὄρατὸν κέντρον, ἅτινα ν' ἀποβαίνουσι τὰ εἰδῶλα τῆς λατρείας των, συγκρατοῦντα καὶ πηδαλιουχοῦντα τὰς ἀνοσίους καὶ κακαύργους ὀρµὰς τῆς καρδίας των καὶ τὰς ἀσέµνους καὶ ἐγκληµατικὰς συλλήψεις τῆς διανοίας των. Πλήθη καὶ δὴ ἀμαθῆ, χαλαρώσαντα τὸν νόµον τοῦ σέβεσθαι, τόσον τὰς θείας ὅσον καὶ τὰς ἀνθρώπινους ἀρχάς, ἀπομακρύνονται φυσικώτατα παντὸς ἠθικοῦ νόμου, ἐφ' οὗ δέον νὰ ἐδράζηται ἡ δύναµις των, διὰ νὰ εἶναι πραγµατικὴ. Ἀφαιρέσατε ἀπὸ τὸν Τοῦρκον, τὸν τοσοῦτον ἐλαττωµατικὸν ἄλλως τε, τὴν ὀλοψύχως τυφλὴν ἀφοσίωσιν του καὶ τὸν ἀπείρως βαθὺν σεβασµὸν τὸν

ὁποῖον τρέφει πρὸς τὸν ἐν τῷ οὐρανῷ προφήτην του καὶ τὸν ἐπὶ γῆς ἀντιπρόσωπον τούτου καὶ θὰ ἴδητε τοῦτον ἐν μιᾷ στίγμῃ, ἀποβάλλοντα ὅλα τὰ στοιχεῖα ἅτινα τὸν καθιστῶσι νῦν τόσον σεβαστὸν στρατιώτην. Ἐνῶ δυστυχῶς διὰ τὸν Ἑλλήνα καὶ δὴ τὸν ἐλεύθερον, ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Παναγία, οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ κυβερνῆται, εἶνε τὸ κέντρον τοῦ σκοποῦ του, καθ' οὗ ἐκτοξεύει τὰς βαρναυσότερας καὶ ἀποτροπαιοτέρας τῶν ὕβρεων, διὰ τρόπον ἀρκετὰ ἐνδεικτικῆς τῆς πεπωρωμένης συνειδήσεως του, τῆς βεβορβορωμένης ψυχῆς του, καὶ τῆς μέχρι μυελοῦ τῶν κοκκάλων του εἰσχωρήσεως τῆς ἐξαχρειώσεως καὶ διαφθορᾶς. Θὰ ἐπεδοκίμαζον κατὰ τοιοῦτων ὄντων, ἐπιφύβων νὰ μεταδώσωσι τὸ μόλυσμα καὶ εἰς τὰς ἀρτηρίας, τὰ μᾶλλον αὐθαίρετα καὶ ἂν θέλετε βάρβαρα μέτρα, διὰ τὴν τοιαύτην δυσεβῆ συμπεριφορὰν των. Αἱ δὲ Κυβερνήσεις δὲν θὰ δείξωσι πνεῦμα εὐρείας ἀντιλήψεως διὰ τὸ μέλλον, διὰ τὴν μεθαύριον Ἑλλάδα, ἐὰν δὲν σκεφθῶσι νὰ ἐπέμβωσιν ἀμεσότερον καὶ πρακτικώτερον εἰς τὴν ἀνατροφήν καὶ ἠθικὴν διάπλασιν τῶν πολιτῶν, καὶ καταβάλωσι πᾶσαν φροντίδα πρὸς διόρθωσιν ἐλλείψεων φρικωδῶν, αἵτινες ριζηδὸν ἐκμυδενίζουσιν τὰς μεγάλας καὶ πολλὰς φυσικὰς ἀρετὰς του.

Ἄλλὰ καὶ ἂν πάντες οἱ λόγοι, ὧν ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν περὶ τοῦ ἀβασίμου τῆς βδελυρᾶς κατηγορίας κατὰ Βασιλέως μας δὲν ὑπῆρχον, καὶ οὔτε ἡμεῖς, οὔτε Κυβερνήσις, οὔτε λαὸς, οὔτε Εὐρώπη, οὔτε περιστάσεις, οὔτε ἐταιρίαι οὔτε κανεῖς, ἀπολύτως κανεῖς, ἐνεχόμεθα εἰς τὸν πόλεμον, δημιουργηθέντα ἐξ εὐγενῶν ἐλατηρίων παρ' αὐτοῦ καὶ μόνου τοῦ Βασιλέως μας, ἐρωτῶμεν πάντα λογικῶς σκεπτόμενον καὶ πατριωτικῶς ἐργαζόμενον, ἀφοῦ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ συμφέρουν εἰς τὸ ἔθνος εἰς τὰς παρούσας κρίσιμους στιγμὰς, οἱ ἐσωτερικοὶ περισπασμοὶ, ἔνεκεν τῶν ὁποίων θὰ ἀποξενούμεθα πασῶν τῶν συμπαθειῶν παντὸς τοῦ ἔξω κόσμου, ἀφοῦ δὲν συμφέρει καὶ ἡ ἐπ' ἐλάχιστον διασάλευσις τῆς παρουσίας Δυναστείας, ἀφοῦ ὑψιστον ἔθνικόν συμφέρον ἐπιβάλλει

ἡμῖν ἵνα μὴ ἐπὶ μᾶλλον ἀνασκαλίσωμεν τὰς ἀντιπαθείας καὶ τὴν μῆνιν τῶν ἰσχυρῶν καὶ τὴν σήμερον παντοδυναμῶν ἐχθρῶν μας, δὲν εἶναι μῶρον δὲν εἶναι αὐτόχρομα προδοτικὸν νὰ μὴ ἀποβάλλωμεν πᾶσαν πονηρὰν σκέψιν καὶ ἀποκρούωμεν πᾶσαν κακόβουλον φήμην, ἢ ὅποια εἰς οὐδὲν ἄλλο συντελεῖ ἢ εἰς τὴν χαλάρωσιν τῶν ἠθικῶν δεσμῶν λαοῦ καὶ θρόνου, οἱ ὅποιοι δεσμοὶ ὀδηγοῦσι πᾶν κράτος εἰς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν θεσμῶν του, εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν πάντων τῶν δεόντων γενέσθαι, εἰς τὴν πρόδον καὶ τὴν εὐρωστίαν του ; Δὲν εἶναι προδοτικώτατον ν' ἀκούωμεν τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου ἀγύρτου, ὅστις καταραδιουργεῖ καὶ συκοφαντεῖ πᾶν ὅ,τι ὑπεράνω πάσης ὑπονοίας δέον νὰ ἴσταται ; καὶ νὰ ἐλαττώωμεν τὴν ἀγάπην μας, τὴν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην μας πρὸς τὸν ἀνώτατον ἡμῶν ἄρχοντα, ἀφαιροῦντες παρ' αὐτοῦ πᾶσαν ἠθικὴν αὐτοῦ δύναμιν, ἥτις καὶ μόνη θὰ ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς δημιουργουμένας δυσχερεῖς περιστάσεις ; Διατί διὰ τοῦ κλωνισμού τούτου τῆς ἐμπιστοσύνης μας νὰ τοῦ ἀφαιρῶμεν τὸ ἰσχυρότερον ὄπλον ἐξ ὧσων διαθέτει, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μόνον δύναται νὰ κατασυντρίψῃ πᾶν τὸ ὑποσκάπτον τὰ θεμέλια τῶν ἔθνικῶν ἡμῶν δυνάμεων ; Διατί διὰ τῆς ἀνοσιίας μας ταύτης νὰ δίδωμεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ὄπλα, εἰς τοὺς φίλους μας ἀπογοήτευσιν καὶ εἰς τὰς δυνάμεις μας ἀνυπολόγιστον μείωσιν ; Λαὸς δύναμις, Βασιλεία δύναμις καὶ Κυβέρνησις δύναμις. Τὸ σύνολον τῶν τριῶν τούτων δυνάμεων ἀπαιτεῖται ἵνα κυλεῖται εὐχερῶς ὁ λίθος τῆς προόδου, τῆς εὐημερίας καὶ τῆς ἰσχυροποιήσεως τοῦ κράτους. Εὐθὺς ὡς ἡ μία τούτων παύσῃ βοηθοῦσα, ἡ δύναμις τῶν δύο ἄλλων ἀποβαίνει ἀνεπαρκὴς πρὸς κίνησιν τοῦ λίθου.

Ἡ ἠθικὴ αὐτῶν ἐνότης εἰς μίαν συμπαγῆ θύναμιν, καθίσταται ἀναγκαία διὰ πᾶσαν κανονικὴν πορείαν. Ἐὰν σὺ ὁ λαὸς, θέλων νὰ κάμῃς τὸ κέφι σου, ἀποσύρῃς τὰς δυνάμεις σου, τὴν συνδρομὴν σου, ὡς ξεκουθιασμένον πεισματῶδες γερόντιον, γογγίζων καὶ μουρμουρίζων

κατ' ἐκείνων μεθ' ὧν ἀπεφασίσθη καὶ ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ
 συμφέροντος ἐπεβλήθη νὰ συνεργασθῆς καὶ νὰ συμβα-
 δίσῃς, οὐδὲν ἄλλο πράττεις ἢ βλακωδῶς, ἴσως καὶ ἀνε-
 πιγνώστως, νὰ παρασκευάζῃς τὸν ὄλεθρόν σου ἢ μωρῶς
 νὰ ἀφαιρῆς τὸν ἓνα τροχὸν τῆς ἀμάξης ἐφ' ἧς ἐπιβαίνεις,
 νὰ τὴν σταματᾷς ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ, ἐνῶ οἱ ἐχθροί
 σου δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ βαδίζουν ἀπαύστως καὶ δὴ τροχά-
 δην. Ἐὰν θέλῃς νὰ καταστῆς ἄξιος περιφρονήσεως ἀπὸ
 ὅλον τὸν κόσμον, σὺ ὁ ὅποιος ἔπρεπε νὰ ἀποθῆς τὸ
 ἀντικείμενον τρυφερᾶς συμπαθείας, ἐὰν θέλῃς νὰ γείνης
 ἄξιος τῆς τύχης σου, ὑποδουλούμενος μετὰ πολὺν ἢ
 ὀλίγον χρόνον, μὴ λιθοβολήσῃς πάντα οἷον δίποτε μι-
 κρόσχημον ἢ μεγαλόσχημον ἐρχόμενον κακοβούλως νὰ
 σοῦ διαβάλλῃ καὶ νὰ σοῦ σκηκοφαντῇ ἐκείνον μετὰ τοῦ
 ὁποίου θὰ συζήσῃς ἐν τῷ μέλλοντι, θὰ συνυποστῆς
 ἴσως καὶ ἄλλας δοκιμασίας, θὰ τὸν ἔχῃς εἰς τὸ πλευ-
 ρόν σου καὶ εἰς τὰς εὐτυχίας καὶ εἰς τὰς δυστυχίας σου
 καὶ πρὸς ὃν εἰς πᾶσαν ἑκτακτον περίστασιν θὰ προστρέ-
 ξῃς καὶ θὰ ἐπικαλεσθῆς. Μόνον οἱ ἠλίθιοι δὲν ἐννοοῦν
 τὴν ζημίαν ἣτις προκύπτει εἰς τὸ ἀτυχῆς ἡμῶν ἔθνος
 διὰ τῆς διασπάσεως τῆς ἠθικῆς καὶ ἐθνικῆς ἡμῶν
 ἐνότητος.

Ω ! τί φρίκη νὰ σκέπτηταί τις ὅτι ἄλλοι εἰργάσθησαν
 διὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσουν, ἡμεῖς δὲ, εὐρόντες ἐτοίμην
 τὴν ἐλευθερίαν, ἐργαζόμεθα διὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῶν
 ἐπερχομένων. Τρόμος καὶ φρίκη καὶ ρῖγος καταλαμβάνει
 καὶ τὰ ὀσῆά μου ἀκόμη, ὅταν σκέπτομαι κατὰ πόσων
 ἐχθρῶν, κατὰ πόσων δυσχερειῶν, ἔχομεν νὰ ἀντιπα-
 λαίσωμεν, ἵνα κληροδοτήσωμεν εἰς τοὺς μετερχομένους
 εὐπρόσωπον Ἑλλάδα καὶ ὅμως νὰ εὐρίσκωνται ἀκόμη
 εἰς τοιαύτας φοβερὰς στιγμὰς, τινὲς βδελυροὶ δημοκόποι
 νὰ ἐπιδιώκωσι νὰ διασπάσωσι τὰς ἐθνικὰς ἡμῶν μικρὰς
 δυνάμεις, ἀντὶ καὶ διὰ τοῦ αἵματος τῆς ἀναισθητούσης
 καρδιᾶς των, νὰ προσπαθῶσι νὰ τὰς συσφίγξωσι καὶ νὰ
 τὰς ἐπαυξήσωσιν. Γνωρίζομεν ὅτι εἶναι πολλὰ κεφάλαια
 ἀγύριστα καὶ μυαλὰ ἀκαμπτα πρὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ

μόνον, ὡς ὁ Θωμᾶς, ὅταν θέσωσι τὴν χειρὰν τῶν ἐπὶ τῶν τύπων τῶν ἡλῶν πείθονται· ὁσάκις ὅμως, ἀντὶ τῶν ἐκ μεταλλικῆς οὐσίας ἡλῶν, ἐχρησιμοποίηθη χυδαιότερα ταύτης οὐσία, τὸ δηλητήριον, καὶ ἐδηλητηρίασε χωρὶς ν' ἀπολίπη ἡμῖν ἀπτοὺς τύπους, τότε ταῦτα μένουσιν ἀνένδοτα. Αἶ, πρὸς ταῦτα δὲν ὀμιλοῦμεν πλέον, ἀλλὰ θὰ τὰ παρεκαλοῦμεν νὰ θελήσωσι νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι, ἐὰν ἐπὶ τοῦ χεῖλους τῆς ἀθήσου, ἐν ἣ τὸσον ἀπροσδοκίτως εὐρέθημεν, ἢ εἰλικρινῆς ἐξυπηρετήσις τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν συμφερόντων δὲν τεθῆ ὑπεράνω παντὸς ἄλλου ἡμῶν μελήματος καὶ πᾶσα ἄλλη σκέψις δὲν ὑποχωρήσῃ πρὸ τούτου, πολὺ βραχὺς θέλει εἶσθε ὁ χρόνος καθ' ὃν θὰ κομπάζωμεν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν μας. Πρὸ τοῦ φάσματος τῆς δουλείας ἢ ἀνάγκῃ τῆς ὀλοψύχως ἀφοσιώσεως πάντων εἰς τὴν ἐξυπηρετήσιν τῆς πατρίδος καὶ εἰς τοὺς μᾶλλον ἀπάτριδας, ἡγγικεν ἢ ὥρα, φρονοῦμεν, ἵνα γείνη μᾶλλον αἰσθητή. Λοιπὸν, Κύριοι Θωμάδες, ὅ,τι καὶ ἂν φρονητε ὅτι ἐπραξεν ὁ Βασιλεὺς, θὰ βλέπετε εὐκρινῶς βεβαίως ὅτι ἡ ἀδελφικὴ καὶ εἰλικρινῆς μεθ' ἡμῶν συμβίωσις ἐν τῷ μέλλοντι τούτου, ἀποτελεῖ τὸ ἀλεξικέραυνον, ὑπὸ τὸ ὁποῖον συσπειρούμενοι, δυνατὸν ν' ἀποφύγωμεν τὸν κεραυνὸν τῆς βρεμούσης βροντῆς, ὁ τρομακτικὸς γδοῦπος τῆς ὁποίας, καίτοι μακρόθεν, ἀπαισίως πλήττει τὰ ὄτα παντὸς μὴ κωφεύοντος. Θὰ βλέπετε ἐναργῶς βεβαίως ὅτι τὸ Στέμμα κεῖται ἐπὶ τῆς ἀκτίνας, ἣτις διαγράψασα καθώρισε τὰ ἀναγκαῖα καὶ ἀναπόφευκτα σημεῖα, ἐφ' ὧν, ὀρῶσσοντες, θὰ ἐπιζητήσωμεν τὴν ἀνάβλυσιν τῶν ἱαματικῶν ὑδάτων, ὧν ἄμεσον καὶ ἐπείγουσαν τὴν ἀνάγκην αἰσθανόμεθα πρὸς ἐξυγίανσιν καὶ ἀνάρρωσιν ἡμῶν. Ἀναχωροῦντες δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅτι πρὸ τῆς ἀναρρώσεως τοῦ σφαδάζοντος ἔθνους, πᾶσα οἰαδήποτε ἄλλη σκέψις δεόν νὰ παραμερίσῃ, ἐν ὅλῳς δευτερευούσῃ μοίρᾳ τιθεμένη, καὶ ἔχοντες δεδομένον ὅτι διὰ τὴν μὴ περαιτέρω σπῆσιν καὶ ἀποσύνθεσιν ἡμῶν καὶ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἔξωθεν μαινομένης περὶ τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν σῶμα καταγίδος καὶ ἀγρίας λαί-

λαπος, ἀπαραίτητα καὶ ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ προφυλακτικῶν μέσων εἰσὶν, ἢ αἶγλη τοῦ Στέμματος καὶ τὸ γόπτρον τοῦ Θρόνου, καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἀμέριστος ἢ εὐλάβεια πάσης Ἑλληνικῆς καρδίας, δεόν να περιβάλλῃ πατρίδα καὶ βασιλείαν, αἵτινες ὑπὸ τὰς πολιτικὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς νῦν διατελοῦμεν, τοσοῦτω στεροῶς συνεσφίχθησαν καὶ ἀλληλοσυνεδέθησαν, ὥστε ν' ἀποβαίῃ ἀδύνατον τὸ κατὰ τῆς μιᾶς ῥάπισμα να μὴ πλήττῃ καὶ τὴν ἑτέραν καὶ ἢ κατὰ ταύτης βλάβη να μὴ ἀμέσως ἀντανακλᾷ καὶ ἐπὶ ἐκείνης. Ἡ ταυτότης τῶν συμφερόντων ἀμφοτέρων ὑπ' οὐδενὸς ἐχέφρονος φρονοῦμεν, δύναται ν' ἀναμφισβητηθῇ· ἐπομένως μόνον ὁ ἄπατρις δύναται εἰς δευτερευούσης σπουδαιότητος σκέψεις ὑπέικων, ν' ἀχθῇ να κεντρίσῃ τὴν ἑτέραν ἢ ν' ἀρνηθῇ τὴν ἀρρωγὴν του εἰς ἀμφοτέρας.

Ἠμαρτήσαμεν καὶ ἐτιμωρήθημεν. Ἄλλ' ἄς εὐγνωμονήσωμεν τὴν τιμωρὸν χεῖρα, ὅσον φαῦλος καὶ ἄδικος καὶ ἂν ἐφάνη· διότι ἄνευ αὐτῆς θὰ ἐβαίνομεν ἀμαρτάνοντες, ἐκφυλιζόμενοι καὶ σπώμενοι καὶ ὅτε ἡμέραν τινὰ θὰ ἐπαίζετο τὸ μέγα δρᾶμα, τὸ θᾶπτον ἢ βράδιον πάντως ἀναπόφευκτον ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐξ ἡμῶν οὐδὲν ἄλλο θὰ εὐρίσκετο εἰς τὴν θέσιν του, πλὴν τοῦ τάφου, ὃν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἠνοίγομεν, διὰ να περικλείσῃ φεῦ! καὶ αὐθις, τὸν μόλις πρὸ μικροῦ τούτου ἐξελθόντα! Πᾶν ἀμάρτημα ἢ παρὰ Θεοῦ ἢ παρ' ἀνθρώπων θὰ τιμωρηθῇ· καὶ ἡμεῖς κατὰ συνέπειαν δὲν ἠδύνατο ἢ να ὑποστώμεν τὴν τιμωρίαν τοῦ ἀμαρτήματός μας καὶ δεόν να εὐχαριστηθῶμεν κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐπῆλθεν ἐγκαίρως, δώσασαν ἡμῖν καιρὸν πρὸς διόρθωσιν καὶ εὐπρόσωπον παρουσίαν, ἐὰν δὲν εἴμεθα ἀναίσθητα κτήνη, κατὰ τὸν περιμενόμενον Μέγαν Χορόν. Εἴχομεν μεγάλους ἀνδρας, Μεγάλα γεγονότα, Μεγάλα παραδείγματα προγονικὰ να μιμηθῶμεν καὶ να ἀκολουθήσωμεν. Ἄλλὰ μὲ τὰ λόγια μας ὑπερέβημεν ἐκείνους, μὲ τὰ ἔργα μας δὲ τοὺς ἠτιμύσαμεν.

ὦ ἀθάνατος πλειάς! ἢ καταυγάσασα τὴν νεανικὴν

ἡλικίαν τοῦ ἐν ἀμαρτίαις γηράσαντος καὶ εἰς τὸ χαῶ-
 δεσ ἄπειρον μετ' οὐ πολὺ κατακυλισμένου αἰῶνος μας.
 Ὡ ἀθάνατος πλειὰς ἀσθέτων ἀστέρων, τὸ ἔκπαγλον
 σύμπλεγμα τῶν ὁποίων ἀπὸ τοῦ σουβλισθέντος Διάκου
 μέχρι τοῦ ἀθανάτως πεσόντος Βότσαρη, τὰ τάγματα
 τῶν Χερουβείμ καὶ τῶν Σεραφεὶμ ἕμουν καὶ νύλῳγουν
 διὰ τὸ μέγα ἔργον σου! Ποῦ νῦν τὸ βλέμμα νὰ στρέψω
 ἵνα ἀναζητήσω λείψανα τινὰ τῆς μεγαλουργοῦ φύσεώς
 σου, τῆς ἐκλάμπρου τροχιᾶς σου; Φεῦ! καταχθόνιον
 δαίμονα ἐκ τῶν ζητούντων εἰς τὰ ἐρείπια παντός μεγα-
 λείου τὴν ἀπόλαυσιν, ἀκούω χαιρεκάκως νὰ μοι ἀπαν-
 τῶ : «εἰς τοὺς 16 ἀριθμούς».

Ἐκ τῆς σποδοῦ ἠρώων καὶ μαρτύρων παρήχθη ἄραγε
 βόρβορος μόνον καὶ ἐκφυλισμός; Ὡ, εἴθε τὸ μέλλον νὰ
 βροντοφωνήσῃ ἡμῖν διὰ φωνῆς ἀκουστῆς εἰς πᾶσαν γῆς
 γωνίαν, ἐν ὑπερήφανον «ὄχι».

Ὡ τί κρίμα, τί ἀμάρτημα, ἐν τῇ φύσει τοῦ Ἑλλήνος
 νὰ ὑπάρχωσι τόσα εὐώδη ρόδα, τόσα μυρόδόλα ἴα καὶ
 νὰ τὰ τὰ ἀφήνωμε νὰ καταπνίγωνται ἀπὸ τοὺς βάτους
 καὶ τὰς ἀκάνθας. Ὁ ἰδιαίτερος Θεὸς τῆς Ἑλλάδος μας
 καὶ ἡ ἐξαιρετικὴ αὐτῆς περιβάλλουσα φύσις, ἐπροί-
 κισε τὸν Ἑλληνα μὲ ἀρετὰς, ἄστινας ματαίως θὰ ζη-
 τήσῃτε εἰς τὸν Τοῦρκον καὶ τὸν Βούλαρον καὶ εἰς
 πολλοὺς ἄλλους, τὴν νοθρότητα καὶ νταμπελιὰ τοῦ
 Τοῦρκου δὲν θὰ εὑρῃτε εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ τούναντίον δρα-
 στηριότητα καὶ φιλεργίαν, μετὰ ἰσχυρᾶς δόσεως ζω-
 ηρότητος καὶ ὀρμητικότητος περικοσμουμένην, εὐκίνη-
 σίαν σώματος καὶ ἐλαστικότητα νεύρων, τὴν λεβεντιὰ
 τούτέστιν, ἧς στερεῖται ὁ πρῶτος· εὐστροφίαν πνεύμα-
 τος καὶ ὀξύτητα ἀντιλήψεως, ιδιότητος ξένας διὰ τὸ
 κεφάλι τοῦ Τοῦρκου. Πνεῦμα ἐπιχειρηματικὸν καὶ στρα-
 τηγικὸν καὶ ἐπὶ πλέον φιλότιμον καὶ ἐνθουσιώδη καὶ
 λάτρην παντός ἰδανικοῦ, ιδιότηται ταῖς ὁποίαις εἰς τὸν
 Τοῦρκο / καὶ ἂν ὑπῆρξαν, ἦσαν πλασταὶ καὶ ἐπίκτητοι.
 Ἐνῶ δὲ τοιαῦται θεῖαι ἀρεταὶ ἰσοφαρίζουσαι πρὸς τὴν
 ψυχραιμίαν καὶ σοβαρότητα σκέψεως, ιδιότητος ἀπὸ
 τὰς ὁποίας ὁ Ἄγγλος τὸν ἀπεγύμνωσε, δύνανται νὰ συμ-
 βαίνη, ὥστε αὐτὸ τὸ τυφλόσκυλο, ὁ κτηνώδης ἄνθρω-
 πος, ὁ μοιρολάτρης καὶ ἀποχαυνωμένος Τοῦρκος, νὰ εἶ-
 ναι ὡς στρατιώτης μυριάκις ἀνώτερος ἀπὸ ἡμᾶς ; διότι
 ἐκεῖνος ἀπέκτησεν ὄλας τὰς ἐπικτήτους ἀρετὰς τοῦ στρα-

σκούντημα, ὁσὰκις τὸν ἑαυτὸν τους, τὸ ἐγὼ τους, ἐθεώρησαν προσβεβλημένον, ἐδῶ τοὺς ἐδίδαξεν ὅλο τὸ περιβάλλον, ὅλη ἡ κοινωνικὴ ἀνατροφή τους, ὅτι ἔγκειται ἢ τιμὴ τους καὶ ἢ καθῆκόν τους καὶ ἢ πρέπει νὰ Σὰς κουμπουριάσουν ἢ νὰ τοὺς κουμπουριάσπτε, διότι ἄλλως ὅλος ὁ κύκλος τῶν θὰ τοὺς χλευάσῃ καὶ θὰ τῶς τιώτου καὶ ἡμεῖς ὅλας τὰς ἐπικτήτους κακίας τούτου. Ἐκεῖνον, ὁ μπαμπὰς του, ἢ νενέ του, ὁ χόντζας του, ὅλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι τοῦ ἔβαλαν, μέσ' τὸ μυαλό, τόσο βαθειὰ ὥστε οὐδεμίᾳ σοφίᾳ, οὐδεμίᾳ ἀλλαγῇ ἀτιμοσφαίρας, νὰ δύναται νὰ τοῦ τὸ βγάλῃ, ὅτι ὅταν πηγαίνει νὰ πολεμήσῃ τοὺς ἀπίστους καὶ ἐχθροὺς τοῦ προφήτου του καὶ γυμνὸς καὶ πεινασμένος καὶ διψασμένος καὶ ἂν εἶναι, δὲν πρέπει νὰ ἀπειθήσῃ πρὸς τὸν μεγαλειτέρόν του, διότι δὲν σώζεται· ὅτι ὅταν πρόκειται νὰ ὑπερσιπισθῇ τὸ ντοβλέτι του ἐκτελεῖ τὸ τιμιώτερον, τὸ μεγαλειτέρον, τὸ ὑψηλότερον καθῆκον καὶ ὅτι ἂν ἀποθάνῃ ἀπὸ τὴν σφαῖραν τοῦ ἀπίστου ἢ φονεύσῃ τὸν ἄπιστον, πρᾶττει τὴν μεγαλειτέραν ὑπηρεσίαν καὶ πρὸς τὴν ποτοῖδα του καὶ πρὸς τὸν προφήτην του καὶ ἢ ψυχὴ του εἰς ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν ἠμάρτησε, θὰ τύχῃ συγγνώμης καὶ θὰ ἀπολαύσῃ ὅλα τὰ ἀγαθὰ ἐν τῷ παραδείσῳ. δι' ὃ καὶ δύνασθε νὰ ἀπαντήσπτε ἀπειρα παραδείγματα ἀναισθήτων Τούρκων, τοὺς ὁποίους ἐν τῇ ὁδῷ ἢ ἐν τῷ καφφενείῳ, ἐν καιρῷ εἰρήνης, δύνασθε νὰ κολαφίζπτε κατὰ βούλησιν, χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν τόλμην νὰ σηκώσουν τὸ χέρι τῶν πρὸς ἄμνναν κἂν, ἐν πολέμῳ νὰ τοὺς βλέπετε λυσσασμένους, μὴ γυρίζοντας ὀπίσω καὶ ἐὰν ὅλας τὰς λόγχας τοῦ κόσμου τοὺς βάλῃς ἔς τὰ μάτια τῶν. Τὸ προγονικόν μας λοιπὸν «μπτρὸς καὶ πατρὸς καὶ προγόνων ἀπάντων κλπ, τιμιώτερον καὶ ἁγιώτερον ἐστὶν ἢ πατρίς» τὸ ὁποῖον ἐδνημιούργησε τὴν ποτὲ ἐνδοξὸν καὶ Μεγάλην Ἑλλάδα, μᾶς ἐκλεψαν νῦν οἱ Τούρκοι ὑπὸ τὸ χυδαιότερον καὶ παχυλότερον μετασκευάσαντες αὐτὸ, ἀλλὰ πάντοτε μὲ τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα.

Τώρα λάβετε ἀπ' ἐξάπαντας ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι οἰκειοποῦνται τὸν τίτλον τοῦ παληκαρά, ὅλους τοὺς κουτσαβάκιδες καὶ ἄντραπούκους μας· δὲν θὰ τοὺς εὔρητε δειλοὺς, οὔτε νὰ φοβοῦνται τὸν θάνατον, ἀλλὰ ἐκεῖ ὅπου ἢ διεφθαρμένη πολιτεία μας καὶ ἢ κοινωνία μας τοὺς ἐδίδαξεν ὅτι ἔγκειται ἢ τιμὴ. Εἰς μίαν λέξιν, εἰς μίαν παρεξήγησιν, εἰς ἓν σας βλέμμα, εἰς ἓνα ἀκούσιον

περιφρονήση ὡς ἀνάνδρους, ἐνῶ φεύγοντας πρὸ τοῦ ἐχθροῦ τῆς πατρίδος, ἐκεῖνος ὁ κύκλος, εἰς οὗ τὸν ἔλεγχον ὅλαι αἱ πράξεις των ὑπάγονται, οὐδεμίαν ἀνανδρίαν εἰς τὴν προᾶξιν των ταύτην θέλει ἀποδώσει. Ποῖός ποτε τοῦ ἐνεφύτευσε τὴν πεποίθησιν, ὡς εἰς τὸν Τοῦρκον, ὅτι δὲν ὑπάρχει μεγαλειτέρα ἀτιμία καὶ προστυχοτέρα ἀνανδρία, οὔτε εἰς τὸν οὐρανόν, οὔτε εἰς τὴν γῆν καὶ δὲν ὑπάρχει προστυχώτερος καὶ ἀνανδρότερος καὶ ἀτιμότερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ δὲν ὑπερασπίζει μέχρις αἵματος τὴν πατρίδα του; Ποῖος παρὰ τὸ περιβάλλον καὶ ἡ κοινωνία τοὺς ἐδίδαξε νὰ μὴ εἶναι δειλοί, νὰ μὴ φοβῶνται τὸν θάνατον, ὅταν τσακόνωνται μὲ τοὺς ἀδελφούς των καὶ νὰ εἶναι οἱ δειλότατοι καὶ οἱ ἀναδρότατοι, ὅταν τσακόνωνται μὲ τοὺς ἐχθρούς τῆς πατρίδος; Τὸν τίτλον τοῦ δειλοῦ ὁ Ἕλλην πολὺ τὸν φοβεῖται. Ἀλλὰ τίς τὸν ἐδίδαξε ποία εἶναι ἡ πραγματικὴ δειλία καὶ ἡ πραγματικὴ ἀνδρεία; Καὶ ποῖος τὸν ἐδίδαξε ποῖον εἶναι τὸ θεϊότερον καθῆκον καὶ ἡ τιμὴ; Καὶ τίς ἐξ αὐτῶν ὅλων δὲν ἔχει ἐμποτισθῆ καὶ δὲν φρονεῖ ἀκραδάντως, ὅτι τὸ καθῆκον καὶ ἡ τιμὴ εἶναι ἡ μικροφιλοτιμία; Δὲν ὑπηρετεῖ προθύμως καὶ ἐντίμως τὴν πατρίδα, διότι δὲν ἐδιδάχθη πόσα μεγάλα καὶ πολλὰ πράγματα θὰ ᾤῃ ἢ λέξις «Πατρίς», δὲν τὴν ὑπηρετεῖ προθύμως, διότι δὲν ἐδιδάχθη τί θὰ ᾤῃ καθῆκον, δὲν ἐδιδάχθη, ὅτι τὸ καθῆκον καὶ μόνον δύναται ν' ἀνυψώσῃ τὰ ἔθνη μέχρις αὐτοῦ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν τὴν ὑπηρετεῖ ἐντίμως, διότι δὲν γνωρίζει ποία εἶναι ἡ ἀληθῆς τιμὴ. Τὰ εὐγενῆ ρόδα τὰ κατέπνιξαν χυδαῖαι βάτοι καὶ τὰς ρυπαρὰς βάτους, τὰς περιεκόσμησαν μὲ ὠραῖα ρόδα. Ποῦ εἶσαι λοιπὸν σὺ ὅλη, ὦ ἄτιμος σπεῖρα ποῦ ἐξακολουθεῖς ἀκόμῃ νὰ φυτεύῃς τὰς χυδαίας βάτους εἰς τὰ εὐγενῆ ρόδα μας, διὰ νὰ πετάξω εἰς τὸ βδελυρὸν πρόσωπόν σου ὅλα τὰ πτύσματά μου καὶ ὡς αἰμοχαρὴς κακοῦργος μὲ ὄλην τὴν δίψαν νὰ σὲ κατακρεουργήσω εἰς δισεκατομμύρια τεμάχια καὶ νὰ πετάξω τὰ βρωμερὰ κομμάτια σου εἰς τὰ σκυλιὰ τῶν δρόμων; Αἰσχος, αἰσχος δι' ὅλους μας! Τὸ ρόδον πλέον δὲν μυρίζει. Εἶσαι ἀναίσθητος; τότε δὲν τὸ αἰσθάνεσαι. Εἶσαι ἄτιμος; τότε δὲν θὰ ἐργασθῆς διὰ νὰ βοτανισθῆ καὶ ξαναμυρίσῃ. Εἶσαι ζῶον, κτῆνος; τότε δὲν θὰ σὲ μέλλει ἀντὶ μέσ' τὰ ρόδα, νὰ ζῆς μέσ' τὰς βάτους.

Σὺ δὲ ὦ ἀθῶα καὶ εὐελπις νεολαία, τὴν ὁποίαν κάθε

ἀνοιξις θὰ διασκορπίζη εἰς ὅλα τὰ βεβορβορωμένα στρώματα τῆς κοινωνίας ὡς ὁ γλυκὺς καὶ εὐώδης Μάιος τὰ ἀγνὰ καὶ τρυφερὰ λελούδια του εἰς τὸ ἀκάθαρτον ἔδαφος, σὺ ἥτις πέπρωται νὰ πληρώσης τὰς ἀμαρτίας τῶν πατέρων σου, ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν ὅτι «ἀμαρτίαι γονέων παιδεύουσι τέκνα», ἀπαραλλάκτως, ὅπως ἐκεῖνοι τοῦναντίον ἔδρεψαν τοὺς ἐντίμους καρπούς τῆς ἐπιμύχθου καὶ ἀνδρικής ἐργασίας τῶν ἰδικῶν των, σὺ ἥτις, εἰς οὐδὲν παιδείασα, μέλλεις νὰ φέρεις ἐπὶ μακρὸν τὸ βαρὺ φορτίον τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς χλεύης, ἣν ἄσωτοι πατέρες σοὶ κληροδοτοῦν, σὺ λοιπὸν μὲ τὸν μεγάλον πόνον τοῦ ἀδικουμένου καὶ τὴν θλίψιν τοῦ τιμωρουμένου δι' ὅ,τι οὐδόλως ἔπταισε, κλώττησον δεξιὰ καὶ ἀριστεράσου, τὸ αἰσχρὸν καὶ φαῦλον σύστημα, τὴν ἀτιμον κληρονομίαν, καὶ ἀφοῦ σοῦ ἔπεσεν ὁ κλῆρος τῆς ἐκ θεμελίων ἀνεγέρσεως, δείχθητι ἀντάξιος τῶν πάππων σου καὶ κάμε ὥστε τὰ τέκνα σου μεθ' ὑπερηφανίας νὰ λέγουν διὰ σὲ, οὐχὶ ὅ,τι σὺ διὰ τοὺς πατέρας σου, ἀλλὰ ὅ,τι οὗτοι διὰ τοὺς ἰδικούς των. Κάμε διὰ τῆς ἐντίμου πολιτείας σου, ὥστε ἡ ὥραία ρῆσις «ἐπὶ ὀλίγον ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σὲ καταστήσω» νὰ δύναται νὰ ἀποτελέσῃ τὸ ἰσχυρότερον ἔρεισμα τῶν εὐγενῶν ἐκείνων φίλων τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι εἰς τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν λόγους των θὰ ἐπεθύμουν νὰ μὴ φαίνεται φιλελληνισμοῦ μόνον φανατισμὸς· ἐργάσθητι ἐπιπόνως καὶ ἐντίμως διὰ νὰ ἀποπλύνῃς τὸ αἶσχος καὶ τὸν ρύπον ἐκ τῆς γωνίας ταύτης, ἥτις καλεῖται προτρίς σου, ἣν οἱ μικρόφρονες πατέρες σου ἐκκληίδωσαν καὶ ἐμόλυναν, ὑψηλόφρονες δὲ πρόγονοί σου ἐκλείσαν καὶ ἀπεθανάτισαν· γενοῦ ἀντάξιος τῶν τελευταίων καὶ ράντισον ἄφθονον τὸ ἄρωμα τῆς δόξης εἰς τὴν περιφρονημένην καὶ ταπεινωμένην ταύτην τῆς γῆς μικρὰν λωρίδα, ἐν ἣ ποτε ἐφύτρωσαν καὶ ἐβλάστησαν τόσον καρποφόρος, οἱ διαθρεπτικώτεροι στάχεις τῆς γῆς, ἀνέτειλαν οἱ φωτοβολώτεροι καὶ φαεινότεροι ἀστέρες τοῦ σύμπαντος καὶ διέλαμψαν ἀθανάτως τὰ μυροβολώτερα καὶ περιλαμπέστερα πνεύματα τῶνα αἰώνων.

ΤΕΛΟΣ

Προδεχῶς «τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει πολιτικὰ παρασκήνια καὶ αἱ ἐν αὐτῇ διαμαχομέναι ὄψλαι ἐν τῷ 20ῷ αἰῶνι».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τι ὁ Βασιλεὺς μας ἐπραξε καὶ τὴ ἡδύνατο γὰ προᾶξῃ.

Οἱ ἔνοχοι τοῦ πολέμου. Οἱ ἔνοχοι τῆς ἡττης μας.

Τίς καὶ διὰ τίνα λόγον ἐπέβαλε τὴν ἀποστολὴν στόλου καὶ στρατοῦ εἰς Κρήτην.

Διὰ τίνα λόγον καὶ ὑπὸ ποίων αἱ δύο τελευταῖαι. Κρητικαὶ ἐπαναστάσεις.

Τί εἶπεν ἓνας Βεζύρης διὰ τὸν Βασιλῆά μας.

Ποῦ εὔχεται ἡ προδοσία.

Εὐρίσκιαν φάρὰ τῷ συγγραφεῖ καὶ ἰνδοτῶν πρώτου Δημητρίῳ Σ. Βουτιγαλιῶ, ἐπὶ τῷ Ζενοδοσίῳ «Περροδοχίω» ἕνασι Ἁγίῳ Διόφωτῳ διαμενουσι.

Τιμᾶται δραχ. 2.